

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ

BİR KUVAY-İ MİLLİYECİ: PARTİ PEHLİVAN

Bünyamin AS

Danışman
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

MANİSA-2018

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ

BİR KUVAY-İ MİLLİYECİ: PARTİ PEHLİVAN

Bünyamin AS

Danışman
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ

MANİSA-2018

	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu	FRYL-031
	YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI	Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1
Tez Savunma Sınavı Tutanağı			

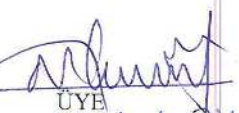
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 08/05/2018 tarih ve 17/Ek6 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 9. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Bünyamin AS'ın **“Bir Kuvay-i Milliyeci:Parti Pehlivan”** Konulu tezi incelenmiş ve aday 18/05/2018 tarihinde saat 11:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ...20 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna ☒ OY BİRLİĞİ ☒
DÜZELTME yapılmasına * ☐ OY ÇOKLUĞU ☐
RED edilmesine ** ☐ ile karar verilmiştir.

UYE
Prof. Dr. Hasan Mert

BAŞKAN
Prof. Dr. Nurettin Gültür

UYE
Dr. Öğr. Üyesi Nejdett Bilgi

Evet Hayır
Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.
☐ ☐
Tez, mutlaka basılmalıdır.
☐ ☐
Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.
☐ ☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.
☒ ☐
Tez, basımı gereksizdir.
☐ ☐

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan Enstitü Sekreteri	Onaylayan Enstitü Müdürü
---------------------------------	-----------------------------

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Bir Kuvay-i Milliyeci: Parti Pehlivan” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18/05/2018

Bünyamin AS

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Parti Pehlivan'ın hayatı, Kuva-yı Milliye, Kuva-yı Seyyare ve Demirci Akıncıları içinde Milli Mücadele'ye yaptığı hizmetleri ortaya koymaktır. Çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın girişinde; Manisa ve çevresinin işgali, Kuva-yı Milliye'nin doğuşu, Kuva-yı Milliye'nin yapısı, genel amaçları ve Milli Mücadele'ye sağladığı yararlar incelenmiştir. Birinci bölümde; Parti Mehmet Pehlivan'ın Hayatı, Kuva-yı Milliye'ye katılması ve TBMM'ye karşı çıkarılan ayaklanmaların bastırılma sürecindeki hizmetleri ele alınmıştır. İkinci bölümde; Parti Pehlivan'ın Demirci Muharebeleri ve Gediz Taarruzu sırasındaki faaliyetleri ile Kuva-yı Milliye'nin kaldırılma süreci; Düzenli Ordu-Kuva-yı Seyyare çatışmasında Parti Pehlivan'ın tutumu ve Parti Pehlivan'ın Çerkez Ethem'den ayrılması ele alınmıştır. Üçüncü bölümde; Parti Pehlivan'ın Demirci Akıncılarına katılması ve Demirci Akıncıları içerisinde Yunanlılara karşı vermiş olduğu kahramanlık mücadelesi, Yunanlıların Akıncılar bölgesindeki faaliyetleri ve istihbarat faaliyetleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde; Akıncıların iç düzeni, Akıncılara ihanet edenler ve Akıncı aileleri üzerinde durulmuştur. Büyük Türk Taarruzu ve Akıncılar ile Parti Pehlivan'ın zaferden sonraki hayatı, ailesinin mallarına el konulması ve Pehlivan'ın kızlarının TRT aleyhine dava açması, konularına yer verilmiştir.

Araştırmada, Parti Pehlivan ile ilgili ATASE ve MSB Arşivi belgeleri ve birinci el kaynaklar, hatıralar, makaleler ve bildiriler kullanılmıştır. Parti Pehlivan'ın akrabaları ile mülakatlar yapılmış ve yabancı kaynaklar da taranmıştır. Araştırmanın kilit noktasını Parti Pehlivan'ın Çerkez Ethem'den ayrılması ve sonrasında Demirci Akıncılarına katılarak, Milli Mücadele'ye katılması oluşturmaktadır. Askeri kaynaklarda, Parti Pehlivan'ın Yunanlıların bir baskınına uğrayarak öldürüldüğü bilgisi yer almaktadır. Fakat bu doğru değildir. Parti Pehlivan; Simav, Demirci, Sındırgı, Bigadiç, Kula, Selendi, Salihli, Akhisar gibi çok geniş bir bölgede faaliyette bulunmuştur. Pehlivan Müfrezesi, cephane yüklü Yunan trenini Alaşehir'in Killik kasabasının doğusunda havaya uçurmuş, bu faaliyeti ile Türk Ordusuna çok önemli bir hizmette bulunmuş ve zaman kazandırmıştır. Parti Pehlivan adına, Yunanistan'da çekilen "Mülteci" filminde ve Türkiye de gösterimi yapılan "Küçük Ağa" dizisinde rastlanmaktadır.

Parti Pehlivan'a zaferden sonra TBMM tarafından kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verilmiş ve Milis Miralay rütbesi ile emekli edilmiştir. Milli Mücadele tarihinde Parti Pehlivan'ın adı, destanlaşan gaziler arasında sayılmaktadır.

ABSTRACT

The purpose of this study reveals Parti Pehlivan's life and his services to National Struggle in Demirci Raiders and National forces, Portable Forces. Our work consists of five main sections. At the beginning of work, the invasion of Manisa and its environs, the birth of the National forces, structure and general aims of the Kuva-yı Milliye and the benefits of national structure is examined. In the first section, Parti Pehlivan's life, joining National forces and services of the suppression process of the rebellions against the Turkish Grand National Assembly is dealt. In the second part, Parti Pehlivan's Demirci battling, the actions of the Gediz Attack and processing closure of National forces; attitude of Parti Pehlivan in battle of Regular Army Portable Forces, and separation of Parti Pehlivan from Çerkez Ethem is treated. In the third part, participating Parti Pehlivan in Demirci Raiders and given heroic struggle against the Greeks in Demirci Raiders, the activities of Greeks in Demirci Raiders Area and intelligence is studied. In forth section, internal arrangement of raiders, betrayers of raiders and raiders' family is emphasized. Great Turkish Attack, Raiders and the next life of Parti Pehlivan's victory, confiscation of his family's goods and Pehlivan's daughters of litigation against TRT take part.

In research, ATASE and MSB archive documents and first-hand sources, memoirs, articles related to Parti Pehlivan is used. In research, foreign sources is reviewed and interviewed with Parti Pehlivan's relations too. The key point of the research consists of separation Parti Pehlivan from Çerkez Ethem and continuing National Struggle by joining Demirci Raiders. In military resource takes part information of Parti Pehlivan, like Simav, Demirci, Sındırgı, Bigadiç, Kula, Selendi, Salihli and Akhisar has been operating as a very large area.

Pehlivan Battalion explode Greece train loaded ammo in the east of the town of Alaşehir Killik. With this activity, a very important service has been found for the Turkish army and it has gained time. Name of the Parti Pehlivan is mentioned a film 'Refugee' that made in Greece and also in Turkey in series of Küçük Ağa. Parti Pehlivan was given National medal with red stripe after victory by TBMM and he has been retired with rank of Milis Miralayı (Colonel of Militia), In history of National Struggle, Parti Pehlivan's name remains one of epic veterans.

TEŞEKKÜR

Parti Pehlivan'ın Çerkez Ethem'den ayrılması ile ilgili Yunan askeri kaynağını Yunanistan'dan getiren ve ilgili bölümün çevirisini yaparak çalışmama önemli bir destek sağlayan Değerli Dost Pavlidis Theodoros'a, Araştırmacı yazar İbrahim Çiçek'e, elinde tek nüsha kaldığı halde Parti Pehlivan tiyatro eserini tarafıma gönderen yazar Erol Toy'a, Kemal Uzunlar ile röportaj yapmamı sağlayan İzzet Bilge'ye, Parti Pehlivan'ın Balkanlardaki ve Manisa'daki hayatı ile ilgili önemli bilgiler sunan Pehlivan'ın torunları başta, Hasbiye Pazarlıoğlu, Rasih Özaltın ve Taner Baskır'a, Pehlivan ile ilgili aile arşivindeki fotoğrafları tarafımıza veren, Türkan Yavuzbalkan hanımefendiye, Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki belgelerin temin edilmesini sağlayan Muzaffer Çetin ve Araştırmacı yazar Mustafa Kuzucuk'a, ATASE arşivi ve kütüphanesi çalışanlarına, Manisa Kitapsaray çalışanlarından Zeki Kapucuya, çalışmam ile ilgili elindeki kaynakları kullanımına sunan değerli dost Mustafa Özköşemen'e, katkıda bulunan Şaduman Halıcı'ya, bilgi ve tecrübesi ile daima yol gösteren, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Nejdett Bilgi'ye, bilge hocam Prof. Dr. Kenan Arıbaş'a, Parti Pehlivan konusunu çalışmam konusunda beni yönlendiren, yüreklendiren, çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren Prof. Dr. Nurettin Gülmez hocama, teşekkürü bir borç bilirim.

Bünyamin AS

Manisa, 2018

YEMİN METNİ

ÖZET.....I

ABSTRACT.....II

TEŞEKKÜR.....III

İÇİNDEKİLER.....IV

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....XII

GİRİŞ

MİLLİ MÜCADELE’DE MANİSA VE ÇEVRESİ

1. Manisa ve Çevresi’nin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Genel Durum.....	1
2. Batı Cephesi’nde Kuva-yı Milliye’nin Doğuşu.....	4
3. Kuva-yı Milliye ve Yapısı.....	6
4. Kuva-yı Milliye’nin Milli Mücadele’de Sağladığı Faydalar.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PARTİ PEHLİVAN’IN HAYATI VE KUVA-YI MİLLİYE SÜRECİNDEKİ FAALİYETLERİ

1.1. Parti Pehlivan’ın Hayatı.....	10
1.2. Parti Pehlivan ve Gazi Mustafa Kemal.....	14
1.3. Şehit Gazeteci Hasan Fehmi ve Parti Pehlivan.....	16
1.4. Parti Pehlivan’ın Kuva-yı Milliye’ye ve Kuva-yı Seyyare’ye Katılması.....	16
1.5. Milli Mücadele’de Bergama Baskını Parti Pehlivan.....	20
1.6. Parti Pehlivan’ın Akhisar ve Salihli Cephesindeki Faaliyetleri.....	21
1.7. Anzavur Ayaklanması’nın Bastırılmasında Parti Pehlivan’ın Rolü.....	25
1.8. Bolu-Düzce-Hendek Ayaklanmaları’nın Tedibinde Parti Pehlivan.....	27
1.9. Yozgat İsyanı’nın Bastırılmasında Parti Pehlivan.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUVA-YI SEYYARE’NİN KALDIRILMASI VE PARTİ PEHLİVAN

2.1. Demirci Muharebeleri’nde Parti Pehlivan Alayı (31 Temmuz-1 Ağustos 1920).....	33
2.2. Gediz Taarruzu ve Parti Pehlivan (24 Ekim 1920).....	35
2.3. Hamidiyehanı Muharebeleri (27 Ekim 1920).....	37
2.4. Kuva-yı Seyyare’nin Kaldırılma Süreci.....	39
2.5. Düzenli Ordu ile Kuva-yı Seyyare’nin Çatışması.....	40
2.6. Parti Pehlivan’ın Çerkez Ethem’den Ayrılması.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PARTİ PEHLİVAN’IN DEMİRCİ AKINCILARI İÇERİSİNDEKİ FAALİYETLERİ

3.1. Demirci Akıncıları Teşkilatı

3.1.1. Parti Pehlivan’ın İkna Edilmesi.....	60
3.1.2. Akıncılar Örgütünün Kurulması.....	63
3.1.3. Halil Efe’nin Akıncılar Örgütüne Katılması.....	64
3.1.4. Akıncıların Özellikleri.....	65
3.1.5. Akıncıların İdari Yapısı.....	67
3.1.6. Akıncıların Görevleri.....	67
3.1.7. Akıncıların Ceza İşlemleri.....	68
3.1.8. Akıncıların Hizmetleri	68

3.2 Akıncıların Faaliyetleri ve Yunanlılarla Çatışmaları

3.2.1. Akıncıların İlk Harekatı: Kula-Adala Baskınları.....	69
3.2.2. Kızıllar Çatışması.....	69
3.2.3. Bigadiç Baskını.....	70
3.2.4. Kapanca Muharebesi.....	71
3.2.5. Kınık Muharebesi.....	72

3.2.6. Arap Mehmet'in Parti Pehlivan Müfrezesine Katılışı.....	72
3.2.7. Koca Yayla Muharebesi (16 Mart 1922).....	72
3.2.8. 199 Nolu Köprü Olayı.....	76
3.2.9. Selendi Muharebesi ve Halil Efe'nin Şehadeti.....	80
3.2.10. Gözören-Dedeler Muharebesi.....	82
3.2.11. Pehlivan'ın Alacaatlı'da Yaralanması.....	82
3.3. Yunanlıların Akıncılar Bölgesindeki Faaliyetleri	
3.3.1. Gördes'te Yunanlılarla Akıncıların Mücadelesi	83
3.3.2. Gördes İmdat Heyeti.....	84
3.3.3. Yunanlıların Genel Taarruzu ve Akıncıları Takip Harekâtları.....	85
3.3.4. Yunanlıların Akdağ-Alaçam'da Akıncıları Kuşatması.....	86
3.3.5. Demirci'de Akıncıların Yunanlılarla Mücadelesi.....	87
3.3.6. Parti Pehlivan ve İstihbarat.....	88
3.4. Yunanlıların Akıncılara Karşı Propaganda Faaliyetleri	
3.4.1. Yunanlıların Parti Pehlivan'ı ve Akıncıları İkna Etme Çabası.....	89
3.4.2. Sami Bey'den Parti Pehlivan'a Mektup.....	91
3.4.3. Yunanlıların Akıncılara Af İlanı.....	91
3.4.4. Parti Pehlivan'ın Yuvan'a Cevabı	92
3.4.5. Parti Pehlivan ve Kaymakam'a Çerkez Davut'dan Gelen Mektup.....	93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. AKINCILARIN İÇ DÜZENİ

4.1. Demirci Akıncılarının Kendisiyle ve Doğal Şartlarla Mücadelesi

4.1.1. Akıncıların Kendi İçindeki Çekişmesi.....	94
4.1.2. Akıncıların Koca Yayla Toplantısı.....	95
4.1.3. Yağcı Dağı'nda Akıncıların Yemini (16 Ağustos 1921).....	96
4.1.4. Akıncıların Vatani Kararları.....	98

4.1.5. Akıncıların Piyadeye Dönüşmesi.....	99
4.1.6. Akıncıların Kış Şartlarıyla Mücadelesi.....	100
4.1.7. Akıncıların Süvariye Dönüşmesi.....	101
4.1.8. Pehlivan'ın Kuzu Çevirmesi.....	101
4.1.9. Zehir Meselesi.....	102
4.2. Akıncılara İhanet Edenlerin Durumları	
3.2.1. Katil Ali ve Kadızade Hulisi Meselesi.....	102
3.2.2. Bir İdam Kararı.....	102
3.2.3. Alayakalı Ahmet ve Mustafa Çavuş Meselesi.....	103
3.2.4. Çetmi Ahmet Çavuş ve Arkadaşlarının Durumu.....	105
3.2.5. Sarı Mehmet'in Durumu.....	105
3.2.6. Cici Kelebek'in Sonu.....	106
4.3. Akıncı Ailelerinin Durumu	
4.3.1. Akıncı Ailelerinin Yunanlılara Esir Düşmesi.....	106
4.3.2. Kesikbaş Molla Mehmet.....	107
4.3.3. Parti Pehlivan'ın Karısı Hatice Hanım'ın Yunanlılarca Esir Edilmesi.....	108
4.3.4. Pehlivan'ın Tekrar Evlenmesi.....	113
4.4. Büyük Taarruz ve Akıncılar	
4.4.1. Türk Ordusu'nun Taarruz Haberi.....	114
4.4.2. Türk Ordusu'nun Taarruzu.....	115
4.4.3. Akıncıların Yunanlıları Takip Harekâtı.....	115
4.5. Zaferden Sonra Parti Pehlivan	
4.5.1. Normal Hayata Dönüş.....	119
4.5.2. Parti Pehlivan'ın Ailesinin Mallarına El Konulması.....	124
4.5.3. Parti Pehlivan'ın Kızlarının TRT'ye Dava Açma Meselesi.....	126
4.5.4. Yunanlıların Parti Pehlivan'a Bakışı.....	129
SONUÇ.....	133

KAYNAKÇA.....	138
EKLER.....	152

KISALTMALAR DİZİNİ

AAM	Atatürk Araştırma Merkezi
ATBD	Askeri Tarih Bülteni Dergisi
ATASE	Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BN	Belge No
Bkz.	Bakınız
Bty.	Basım Tarihi yok
Byy.	Basım Yeri Yok
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Dos.	Dosya
Ed.	Editör
GN	Gömlek No
Haz.	Hazırlayan
HTBD	Harp Tarihi Belgeleri Dergisi
İSH	İstiklal Harbi
K.	Kısım
KN	Kutu No
MİNMA	Manisa İl Nüfus Müdürlüğü Arşivi
MSBA	Milli Savunma Bakanlığı Arşivi
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı Aralığı
ssy.	Sayfa Sayısı Yok
TDK	Türk Dil Kurumu

TİH	Türk İstiklal Harbi
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
Yay. Haz.	Yayına Hazırlayan (lar)

GİRİŞ

MİLLİ MÜCADELE'DE MANİSA VE ÇEVRESİ

1. Manisa ve Çevresi'nin Yunanlılar Tarafından İşgali ve Genel Durum

23 Mart 1919'dan iki hafta sonra, İzmir'deki İngiliz bölge denetim yetkilisi (kontrol memuru), Yunanlılarla Müslümanlar arasındaki düşmanlığın epeyce bunalımlı olduğunu İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Arthur Gough Calthorpe'a duyurmuştu. Bu yetkilinin Yüksek Komisere anlattığına göre, Aydın ilinde, özellikle Menemen'den Manisa'ya kadar uzanan ilçelerde, haydutlardan oluşmuş çeteler türemişti. O bölgede yaşayan ve Balkanlardan sürülmüş olan birçok Müslüman göçmenler Yunanlılardan nefret ediyorlardı.¹

Çaresizlik içindeki İstanbul Hükümeti, bazı şahzadeler başkanlığında taşraya Heyet-i Nasihalar, yani nasihat heyetleri göndermeye karar vermiştir.² Nisan ayının üçüncü haftasına doğru Yunanlılarla Türkler arasındaki ilişkiler o denli kötüleşmişti ki Şehzade Abdürrahim başkanlığındaki Heyet-i Nasiha, 25 Nisan'da Manisa'ya ulaşmıştır.³ Bu heyetin görevi, Batı Anadolu'da yaşayan Türklere, Rumlarla iyi geçinmeleri ve onlara zulüm yapmamaları nasihatinde bulunmaktadır.⁴ Trenle Manisa'ya gelen heyet, istasyonda başta Mutasarrıf Hüsnü olmak üzere Manisa halkı tarafından karşılanmıştır. Abdürrahim Efendi, öğrencilerin, "Padişahım çok yaşa" bağırışları arasında Hükümet Konağı'na giderek balkondan dışarıda bekleyen Manisalılara Vahdettin'in fermanını okumuştur.⁵

Heyet-i Nasiha ile ilgili olarak İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Calthorpe, İngiltere Dışişleri Bakanı Vekili Lord Nathaniel Curzon'a 8 Haziran'da gönderdiği yazıda, bu kurulun yerli halk tarafından ciddiye alınmadığını ve o bölgedeki kritik duruma çözüm bulamadan oradan ayrıldığını bildirmiştir. Heyet-i Nasiha'nın amacı, halkı yatıştırmak ve aralarında uyum sağlamaktır. Maksat gerçekten bu idiyse, Manisa'da sağlanmış olan sonuç, ancak gülünç olarak nitelenebilirdi.⁶ Heyet-i Nasiha kurulmasının görünürdeki maksadı, Mondros Mütarekesi'nden sonra meydana gelen olaylar karşısında, halkı sükûnete davet etmek ve Türk halkı ile azınlıkların iyi geçinmesini sağlamak, toplumun ihtiyaçlarını tespit etmek idi. Asıl maksadı ise İttihat ve Terakki mensuplarının basiretsizliğini ortaya koyarak Hürriyet ve

¹ R. Salahi Sonyel, "İngiliz Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı'nda Manisa ve Bölgesi", **Belleten Dergisi**, Cilt: LXXV, Sayı: 272, Nisan, 2011, s. 192.

² Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele** Cilt 1 Mutlakiyete Dönüş (1918-1919), Ankara, 1998, s. 249

³ Sonyel, "Kurtuluş Savaşı'nda Manisa ve Bölgesi", ss. 192-193.

⁴ Nurdoğan Taçalan, **Ege de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, Bilgi Yayınevi, I. Basım, Ankara, 2007, s. 216.

⁵ Taçalan, s. 217.

⁶ Sonyel, "Kurtuluş Savaşı'nda Manisa ve Bölgesi", ss. 192-193.

İtilafçıların duruma hâkim olmalarını ve hükümetin alacağı tedbirlere itaati sağlamaktı. Bu maksat, Kuva-yı Milliye faaliyetlerine halkın katkısını azaltmak, sadece Padişah'ın hükümetinin emirlerine uyarak mücadele azmini kırmak, kadere razı olmak, hatta işgalci kuvvetlere karşı koymayı hükümete isyan sayma gibi halkın psikolojisini olumsuz yönde etkileyen faktörleri beraberinde getiriyordu.

Mahalli idarecilerin tutumu, vali, kaymakam, belediye reisi, müftü ve imam gibi din adamları Kuva-yı Milliye hareketini desteklemede öncülük etmişler veya aksine tamamen mücadelenin karşısında olmuşlardır. Onların bu tutumları, halkın psikolojisinin olumlu veya olumsuz etkilemiş ve buna paralel olarak Milli Mücadele'nin başarısı o derece kolaylaşmış veya zorlaşmıştır. Bunun en çarpıcı örneği İzmir Valisi İzzet Bey, Manisa Mutasarrıfı Hüsnü Bey'in tutumlarıdır.⁷ İzmir'in işgali, Manisa ahalisini bazı emniyet tedbirleri almaya ve müdafaa teşkilatı yapmaya yöneltmişse de ruhsuz ve kıymetsiz bir idare adamı olan Manisa Mutasarrıfı Hüsnü Bey, Damat Ferit Paşa'dan aldığı emre uyarak, bütün bunları önlemiş ve halkı uyutmayı denemiştir. Hüsnü Bey'in Yunan dostu olduğunu anlayan Manisalılar, onu Hüsnüyadis diye isimlendirmişlerdir.⁸

Özetle Heyet-i Nasiha, Anadolu'da parlak törenlerle karşılanmasına rağmen istenilen başarıya ulaşamamıştır. En azından, beklenen asayiş sağlayamadığı gibi Anadolu'da girişilen işgalleri de önleyememiştir. Osmanlı Padişahı ve hükümeti taşradaki unsurlardan beklediği desteği tam olarak sağlayamamıştır.⁹

İzmir'in işgali gününden itibaren Manisa'da halk ikiye ayrılmıştır. Cemiyet-i İslamiye'ye reislik eden Manisa Müftüsü ile Manisa Belediye Başkanı Bahri (Saritepe) ve İzmirli Vasıf Beyler, halkı müdafaaya teşvik için çalışmıştır. Bunlar Manisa'daki topçu alayı ile piyade taburunu halk kuvvetleri ile takviye ederek Menemen Boğazı'nda bir savunma hattı kurulmasını ya da Manisa'da bulunan 17. Kolorduya ait silah ve cephanenin gerilere götürülerek oralarda bir savunma hattı meydana getirilmesini istemiştir.¹⁰ Mutasarrıf Hüsnü

⁷ Sıtkı Aydın, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, ss. 44-45.

⁸ Tayyib Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken**, I. Baskı, Yayıncılık Matbaacılık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 132.

⁹ Mevlüt Çelebi, "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nasihası): 16 Nisan - 18 Mayıs 1919", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 18, Yıl 1990, s. 589.

¹⁰ Rahmi Apak, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?** TTK Basımevi, TTK Yayınları, Ankara, 1990, s. 23. , Kamil Su, "Manisa'nın Yunanlılar Tarafından İşgalini Doğuran Sebepler ve İşgal Olayı", **2. Mesir Konferansları**, 20-30 Nisan 1983, Manisa Turizm Derneği Yayınları, Manisa, 1983, s. 33.

Bey, belediye azasından Hafız ve taraftarları ile eşraftan Kamil ise şehrin hadisesiz olarak Yunanlılara teslim edilmesi fikrindedir.¹¹

Bu süreçte Nedim Çakmak, Ali Çetinkaya'nın ilk emri olan Menemen Boğazı'nı tutun, emrini yerine getirmek için, Manisa'dan bir grup Akıncı ile Parti Pehlivan'ın harekete geçtiğini, Menemen Boğazı'ndaki demir yolunu kontrol altında tutmak için rastladıkları ilk Yunan devriyesine saldırdıklarını, düşmana epeyce zayıat verdiklerini, ancak Menemen Boğazı'nda bir savunma hattı oluşturamayacaklarını anlayınca geri döndüklerini belirtir.¹²

Manisa'nın işgalinden önce Akhisar'a gelmiş olan 17. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami (Günsav) Bey, Manisa Mevki Kumandanı Binbaşı Ahmet Zeki Bey'e depoda bulunan silah ve cephanenin müdafaa-i milliye için kullanılmak maksadıyla Salihli istikametinde taşınması emrini vermiştir.¹³ Bekir Sami Bey, *“Yunanlıların vukuatsız ele geçirdikleri Menemen Cephaneliği dolayısıyla iftihar ettiklerini, devletin Yunanlılara kaptıracak tek bir silahı olmadığını belirtmiştir.”*¹⁴ Manisa'daki toplar, şehir dışına çıkarılıp Turgutlu yönünde harekete geçirildiği halde, Manisa'daki İngiliz temsilcisi, Türk subayını ve yardım eden halkı tehdit ederek, topların taşınmasını önlemiş¹⁵ ve Mutasarrıf'ın işe karışmasıyla toplar geri getirilmiştir.¹⁶ Sadece Bekir Sami Bey'in çok güvendiği ve büyük ümitler bağladığı Manisa'daki mevcut birlikler Salihli'ye çekilebilmiştir.¹⁷ Koca şehirde heyecanlı ve vatanperver birkaç insan çıkıp da milyonlarca kıymette olan ve kısa süre sonra Yunan istilasına karşı harekete geçen Kuva-yı Milliye için paha biçilemez bir kıymete olan bu malzemenin, Yunanlılara kalmaması için halkı harekete geçirememiştir.¹⁸

Ne yazık ki şehri savunmak fikrinde olanların bütün çabaları, Mutasarrıf Hüsnü Bey ve yabancı temsilciler tarafından engellenmiştir.¹⁹ Bu durum İngiliz subayın kahramanlığını ve aynı zamanda Manisa Mevki Kumandanı'nın basiretsizliğini göstermektedir.

25 Mayıs 1919'da Albay Çakalos kumandasında bulunan bir Yunan alayı, yollarda hiçbir mukavemet görmeksizin gülerek ve eğlenerek Manisa'yı işgal etmiştir. 48 bin silah, 8

¹¹ Apak, s. 23.

¹² A. Nedim Çakmak, **İşgal Günlerindeki İşbirlikçiler**, Hüsnüyadis Hortladı, Kum Saati Yayınları. 4. Baskı İstanbul, 2006, ss. 231-233.

¹³ Zekeriya Özdemir, **Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri**, Kanomat Ltd. Şti. Ankara, 2001, s. 160.

¹⁴ Hamdi Gürler, **Kurtuluş Savaşı'nda Albay Bekir Sami Günsav** (Mayıs- Haziran 1919) Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 68.

¹⁵ **Türk İstiklal Harbi, Cilt II, Batı Cephesi**, I. Kısım, Genel Kurmay Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 1963, s. 67; Özdemir, **Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir...**, s. 160; Bilge Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, İnkılap Kitapevi, Ankara, 2002, s. 56.

¹⁶ Su, “Manisa'nın Yunanlılar Tarafından İşgalini Doğuran Sebepler ve İşgal Olayı”, s. 33.

¹⁷ Gürler, s. 65.

¹⁸ Apak, s. 21.

¹⁹ Su, “Manisa'nın Yunanlılar Tarafından İşgalini Doğuran Sebepler ve İşgal Olayı”, s. 33.

kamalı, 80 kamasız top, milyonlarca cephaneye Yunanlıların eline geçmiştir.²⁰ Albay Çakalos, at üstünde, adamlarının başında, yüksekte tutulan mavi-beyaz bayrakla, Mehmed'in (Fatih Sultan Mehmed'in) yurduna girmiştir. Sanki Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmek için Manisa'dan yola çıktığını unutmamış gibi hareket etmiştir.²¹

2. Batı Cephesi'nde Kuva-yı Milliye'nin Doğuşu

Kuva-yı Milliye ilk defa Milli Mücadele'de kullanılmış bir tabir değildir.²² 1877-1878 Osmanlı-Rus, 1897 Osmanlı-Yunan, 1912 Balkan harplerinde ve hatta Birinci Dünya Harbi'nde milis Türk kuvvetleri, çok defa fedakâr subaylar komutasında yararlılıklar göstermişlerdi.²³ Özellikle Balkan Savaşı döneminde bu tür örgütlenmeler, daha etkili bir şekilde devreye sokulmuştu. Bu örgütlenmeye Kuva-yı Milliye adı verilmişti. 1913 Ekim'inde Batı Trakya'da Bulgar çetelerinin zulüm ve tecavüzlerine karşı İttihat ve Terakki tarafından görevlendirilen Kuşçubaşı Eşref'e Umum Milli Kumandan, Umum Çeteler Kumandanı ve Kuva-yı Milliye Müfettişi gibi unvanlar verilmiştir. Kuva-yı Milliye ifadesinin anlamı, Milli Kuvvetler demektir. Milli Mücadele döneminde Kuva-yı Milliye'nin kuruluşuna giden süreçte ilk resmi öneri Burdur Askerlik Şubesi Başkanı Albay İsmail Bey'den gelmiştir. İsmail Bey, İzmir'in işgalinden iki gün sonra 17 Mayıs 1919 tarihinde, Aydın'da bulunan 57. Tümen Kumandanı'na çektiği telgrafta, 120.000 kişilik bir potansiyelden bahsetmiş ve gönüllü ve fedai teşkilatının kurulmasını önermiştir. 57. Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey, 23 Mayıs 1919 da Harbiye Nezaretine sunduğu raporda, *"Anadolu'yu işgalden kurtarmak için en iyi önlemin Kuva-yı Milliye örgütü kurmak olduğunu belirtmiştir."* Bu öneri Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Nazırı Cevat Paşa'nın ilgisini çekmiş, Cevat Paşa ilgili teklifi kastederek, *"Son fıkra gayet mühimdir, acele etmek lazımdır,"* diye raporun altına kayıt düşmüştür. Bütün bu öneri ve çalışmalar sonucunda Kuva-yı Milliye teşkilatı ortaya çıkmıştır. Batı Anadolu'da ilk Kuva-yı Milliye teşkilatı Ödemiş'te kurulmuştur.²⁴

Ordunun zayıf olması, Damat Ferit Paşa'nın kanlı olaylar karşısında faydasız protestolarla yetinmesi, halkı kendi başının çaresine bakmak durumu ile karşı karşıya

²⁰ Celal Bayar hatıratında, Yunanlıların eline geçen toplar hakkında şöyle diyor: *"Bu toplar kesin zafer temin edildiği sırada, 10 Eylül 1922 tarihinde, Yunanlıların, esir edilen Menderes Grubundan geri alınmıştır. Bu kıymetli silahlar o zaman elimize geçmiş olsaydı ne kadar kuvvetli olurduk; Kuva-yı Milliye ve Büyük Millet Meclisi Ordusu için ne kadar büyük fayda sağlanmış olurdu."* Diye üzüntüsünü belirtir. Celal Bayar, **Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş**, Cilt 8, Baha Matbaası, İstanbul, 1972, s. 2478.

²¹ Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 55.

²² Sadık Sarısan, "Belgeler Işığında Kuva-yı Milliye'nin Tanımı", **90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumları**, 4 Mayıs 2009, (Haz. H. Toker Aytağ), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011, s. 27.

²³ **TİH-Batı Cephesi C. II, K. I**, s. 99.

²⁴ Sarısan, "Kuva-yı Milliye'nin Tanımı", s. 28.

getirmiştir.²⁵ İşgal karşısında İstanbul'un sessizliği, Kuva-yı Milliye'nin doğuşuna ortam hazırlamıştır. Yani Kuva-yı Milliye, bir nefis-i müdafaa anlayışından doğmuştur. Ordu olmadığı için Kuva-yı Milliye öne çıkmıştır. Kuva-yı Milliye sayılamayacak kadar yarar sağlamıştır.²⁶

27 Mayıs 1919'da Aydın'ın, 29 Mayıs'da Ayvalık'ın, Haziran'da Ödemiş'in işgalleri, Batı Anadolu'da savunma ruhunun uyanması "Kuva-yı Milliye" fikrinin daha ziyade gelişmesini ve yayılmasını sağlamıştır. Asker ve sivil devlet adamlarının öğütleri ve öncülükleri ile halk büyük ölçüde "Kuva-yı Milliye" teşkilatına kaydolmaya başlamış ve mesela Ödemiş'te bu kuvvet, başlarında efeler ve yedek subaylar olmak üzere, 48 saat içerisinde meydana gelerek savunma bölgesine hareket etmiş, ateş hattına girmiştir. Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami Bey²⁷, büyük bir cesaretle, İtilaf Devletleri temsilcilerine 29 Mayıs 1919'da telgrafla "*Artık biliniz ki, kalem değil silah konuşur*" ifadesini taşıyan protestoyla, Türk Milleti'nin yüce varlığı adına Kuva-yı Milliye devrinin açılmış olduğunu, bütün dünyaya ilan etmiştir.²⁸ Ödemiş'e yürüyen bir Yunan müfrezesi, 30 Mayıs 1919'da Hacıilyaslar'da Kuva-yı Milliye tarafından silahla karşılanmıştır.²⁹

Albay Şefik, Aydın'ın işgalinden önceki günlerde, Kuva-yı Milliye teşkil edilmesi fikrini, Harbiye Nezaretine sunduğu raporda ileri sürmüştü ve Nezaretten kendisine verilen cevapta bu konu onun inisiyatifine bırakılmıştı. Albay Bekir Sami ise İstanbul'dan hareketinden önce, Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa'dan şifreli olarak aldığı direktifle bu yetki ve inisiyatife sahip olmuştu. Ayrıca Bandırma'daki Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa ve Balıkesir'de 61'nci Tümen Komutanı Albay Kazım (Özalp) Bey de kendi bölgeleri içerisinde Kuva-yı Milliye teşkiline başlamış bulunuyorlardı.³⁰

Komutanların olumlu çalışmaları neticesinde Kuva-yı Milliye teşkilatı fikrini, bütün Batı Anadolu benimsemiş ve gittikçe genel bir mahiyet almıştır. Batı Anadolu'da ordunun teşekkülüne ve iş görür bir hale getirilmesine kadar Kuva-yı Milliye, savunma görevini üstlenmiştir.

²⁵ TİH-Batı Cephesi C. II, K. I, s. 100.

²⁶ Zeki Arıkan, "Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşuna Doğru", **Kuva-yı Milliye'nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri** 6-8 Eylül, (Ed. Oktay Gökdemir), I. Basım, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Mediform Ambalaj Matbaacılık Ltd. Şti, İzmir, 2009, s. 43.

²⁷ Adı geçen kaymakam, Erzurumlu Bekir Sami Baran'dır. Alev Coşkun, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2005, s. 234.

²⁸ TİH-Batı Cephesi C. II, K. I, s. 100.

²⁹ Kazım Özalp, **Milli Mücadele 1919-1922**, C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s. 15.

³⁰ TİH-Batı Cephesi C. II, K. I, s. 99.

15 Mayıs 1919'dan itibaren 15 günlük devre içinde Ege Bölgesi'ndeki halk, tereddüt ve moral buhranı geçirmiştir. Fakat Albay Bekir Sami'nin çalışmalarının etrafta duyulması, bu bocalama devresini sona erdirmiştir.³¹ Batı Anadolu'da Akhisar'da, Manisa'da Ödemiş'te, Bergama'da ilk mukavemet silahını patlatmak için emir veren ve halkı Milli Mücadele'ye sevk eden Albay Bekir Sami Bey'dir.³² İzmir'de başlayıp dalga dalga içerilere doğru genişleyen Yunan işgalleri ve Yunan mezalimi, yerli Rumların bunlarla tamamen iç içe oluşları, Kuva-yı Milliye'yi fikir safhasından eylem safhasına çıkaran en büyük etken olmuştur.³³

3. Kuva-yı Milliye ve Yapısı

Kuva, Arapça bir kelime olup kuvvetin çoğuludur. Kuvvetler, güçler, takatler anlamındadır.³⁴ Kuva-yı Milliye, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanlıların İzmir'i işgal etmeleri ile Anadolu'da ilerlemeleri üzerine kurulan ve onlara karşı savaşan milli teşkilatın³⁵ adıdır. Kuva-yı Milliye'nin bugünkü sözlük anlamı ise "Milli Kuvvetler", demektir. Kavram olarak anlamı ise İstiklal Savaşı boyunca Anadolu'da TBMM Hükümeti'nin düzenli ordusu kurulmadan önceki gönüllü kuvvetlerin adıdır.³⁶ Kuva-yı Milliye birliklerini belli etmek için çeşitli isimler kullanılmıştır. Kuva-yı Milliye kelimesi yerine bazen çete, müfreze, milli müfreze, mücahidin, milis kelimeleri de kullanılmıştır.³⁷

Yenibahçeli Şükrü Bey, Kuva-yı Milliye'yi şu şekilde tanımlar: "*Kim ne derse desin, Kuvâ-yı Milliye'de İttihatçı ruhu vardı. Hakiki İttihatçılar, İttihatçılığın bir parti, bir zümre demek olmayıp hiçbir şahsi menfaat düşüncesi olmaksızın feragate, fazilete dayanan temiz bir vatanperverlik olduğuna inanırlar. Kuvâ-yı Milliye'de de aynı ruh ve his hâkim bulunuyordu*"³⁸

Kuva-yı Milliye'nin en aktif ve etkili dönemi, 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgali ile başlamış, düzenli ordunun kurulması ve cephelerin düzenli ordunun tamamen denetimine

³¹ **TİH-Batı Cephesi** C. II, K. I, s. 100.

³² Apak, s. 17.

³³ Aydın, s. 31.

³⁴ Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Haz. Aydın Sami Güneyçal, 24. Baskı, Aydın Web-ofset, Ankara, 2007, s. 531.

³⁵ **Türkçe Sözlük**, T.D.K. Yayınları, 10. Baskıdan Yapılan Tıpkı Basım, Ankara, 2009, s. 1272.

³⁶ Ergünöz Akçora, "Milli Mücadele Süresi İçerisinde Kuva-yı Milliye Hareketinin Doğuşu", **Askeri Tarih Bülteni Dergisi**, (Şubat 1998), Sayı 34, s. 1.

³⁷ Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, Kastaş Yayınevi, Dokuzuncu Baskı, Zafer Matbaası, İstanbul, 2000, s. 124.

³⁸ Yaşar Semiz ve Ömer Akdağ, **Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları**, Çizgi Kitapevi, Konya, 2011, ss. 67-68.

geçmesine kadar devam etmiştir. Yani 18 aylık bir süreyi kapsar. Bu sürede Kuva-yı Milliye birlikleri, düşman işgaline karşı amansız bir mücadele vermiştir.³⁹

Kuva-yı Milliye bünyesinde her çeşit insana rastlamak mümkündür.⁴⁰ Kuva-yı Milliye'nin halkın direnme isteği sonucunda ortaya çıkması onun halka dayandığının en güzel ifadesidir. Kuva-yı Milliye bünyesinde her çeşit insana rastlamak mümkündür. Bunlar:

- *“Hiçbir art niyet ve başka bir amaç gütmeyen sadece vatanseverlik duygularıyla mücadeleye giren gönüllüler.*
- *Halk tarafından kurulmuş olan dernekler ve bu kuruluşlar tarafından yapılan kongrelerde alınan kararlarda, köylerden ve kasabalardan silâh altına alınanlar (mükellefler).*
- *Dağda dolaşan eşkıyalar, efeler, zeybekler, kızanlar.*
- *Hapishaneden çıkarılan hükümlü, tutuklu ve sanıklar.*
- *Asker Kaçakları (Milli Mücadele başlamadan evvel kaçanlar ve askere alınmamak için Kuva-yı Milliye'ye katılanlar).*
- *Herhangi bir suç işleyerek adaletten kaçanlar.*
- *Soyguna, vurguna hevesli, maceracılar.*
- *İç isyana katılıp, bağışlanmak için Kuva-yı Milliye'ye sığınanlar.*
- *Yakınlarının düşman zulmünden zarar görmesi üzerine intikam almak amacıyla silaha sarılanlar.*
- *Düşman işgalinden kaçarak Kuva-yı Milliye'ye katılan yersiz, yurtsuzlar.”⁴¹*

Kuva-yı Milliye geçici bir çözümdür. Çünkü istilacı düşman ordusunu ülkeden atabilmek için düzenli bir ordu sistemine geçilmesi ve çağın modern silahlarıyla donatılıp, eğitilmesi gerekmiştir.⁴²

³⁹ Mithat Atabay, **Milli Mücadele Tarihi**, Kriter Yayınları, I. Baskı Express Basımevi, İstanbul, 2010, s. 122.

⁴⁰ Selek, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, ss. 123-124; Atabay, s. 70.

⁴¹ Selek, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, ss. 123-124; Atabay, s. 70.

⁴² Nilüfer Erdem, **Yunanlı Tarihçilerin Gözüyle Anadolu Harekâtı 1919-1923**, Derlem Yayınları, İstanbul, 2013, ss. 303-304.

4. Kuva-yı Milliye'nin Milli Mücadele'de Sağladığı Faydalar

Kuva-yı Milliye'nin Milli Mücadele'ye önemli katkıları olmuştur. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- “Dünya kamuoyunda Türk Halkı'nın Yunan işgalini sükûnetle karşıladığı kanısının yerleşmesini önlemek ve Yunan Başbakanı Venizelos'un büyük devletlere bu hususta verdiği teminatı çürütmek.
- Yunan Ordusunun ilk zamanlarda Anadolu'da rahatça ilerlemesine engel olmak.
- Yunan işgal kuvvetlerini her yerde rahatsız ve tedirgin etmek, kayıp verdirmek.
- Türk köylerini, Rum ve Ermeni çetelerinin baskınlarından korumak ve bu çeteleri temizlemek.
- Ordunun teşkilatlanmasına imkân ve zaman kazandırmak.
- Gerek Türk Hükümetine gerekse dünya kamuoyuna Anadolu hareketini bir milli ayaklanma olarak göstermek.
- Müdafaa-i Hukuk teşekküllerinin kurulmasına, çalışmasına destek olmak. Bu sahada mücadele aleyhtarlığını sindirmek ve bertaraf etmek.
- Karşı ihtilal hareketini bastırmak.
- İstanbul-Ankara yolunu açmak. (Kocaeli Bölgesinde İstanbul'dan Ankara'ya kaçanlar, Kuva-yı Milliye sayesinde Kocaeli'nden geçebilmişler ve bu yolla silah, cephane, malzeme nakliyatı mümkün olabilmıştır.)
- Büyük Taarruz ve önceki muharebelerin hemen hepsinde orduya yardımcı olarak savaşmak.”⁴³

İmkansızlıklarına ve aleyhindeki propagandalara rağmen Kuva-yı Milliye, düzenli ordu birlikleri kuruluncaya kadar düşman karşısında başarıyla mücadele etmiş, özellikle ayaklanmaların bastırılmasında büyük hizmetleri geçmiştir.⁴⁴ TBMM Hükümeti iş başına geçer geçmez cephelerin sevk ve idaresini eline almak ve düzenli bir ordu kurmak için faaliyete geçmiştir. 29 Mayıs 1920'de Meclisin gizli oturumunda söz alan Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa (Çakmak), Düzenli Ordu kurmak fikrini açıklamıştır. Kuva-yı Milliye'nin o

⁴³ Selek, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, s. 122.

⁴⁴ Erdem, ss. 303-304; Aydın, s. 297.

zamana kadarki başarısını şükranla andıktan sonra, kesin sonuç alabilmek için düzenli birliklere ihtiyaç olduğuna vurgu yapmıştır.⁴⁵ Bunu değerlendiren Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, kuvvetli, disiplinli ve eğitimli bir ordu kurulmasına, milli kuvvetlerinde ordu kuruluş ve kadrosu içine alınmasına karar vermiştir. Bakanlar Kurulu, 9 Kasım 1920’de ordudaki yeni yapılanmaya ilişkin kararını almış⁴⁶ ve yine aynı tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Ali Fuat Paşa Moskova Büyükelçiliğine atanmıştır. Batı Cephesi, Batı ve Güney olmak üzere ikiye bölünerek, Batı Cephesi Komutanlığı’na Genel Kurmay Başkanı Albay İsmet (İnönü) Paşa, Güney Cephesi Komutanlığı’na da İçişleri Bakanı Albay Refet (Bele) Bey getirilmiştir.⁴⁷ 2 Ocak 1921 tarihinde Çerkez Ethem’in Büyük Millet Meclisi Hükümeti’ne başkaldıran telgrafının Bakanlar Kurulu’nda okunmasından sonra, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti’nin emriyle Kuva-yı Milliye Müfrezeleri kesin olarak kaldırılmıştır.⁴⁸

⁴⁵ Aydın, ss. 377-378.

⁴⁶ Erdem, s. 304.

⁴⁷ **Türk İstiklal Harbi- Batı Cephesi, II. Nci Cilt, 2 nci Kısım**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1991, ss. 447-448.

⁴⁸ Aydın, s. 394.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PARTİ PEHLİVAN'IN HAYATI VE KUVA-YI MİLLİYE SÜRECİNDEKİ FAALİYETLERİ

Eserin bu bölümünde Pehlivan'ın hayatı, Mustafa Kemal ile ilişkisi, komitacılığı, karıştığı bazı olaylar, Kuva-yı Milliye'ye katılması, Kuva-yı Milliye içinde Bergama Baskını, Akhisar ve Salihli cephelerindeki faaliyetleri ile Kuva-yı Seyyare içersinde Anzavur ayaklanmasının bastırılması üzerinde durulmuş ve Parti Pehlivan'ın Milli Mücadele'de sahneye çıkışı ele alınmıştır.

1.1. Parti Pehlivan'ın Hayatı

Parti Pehlivan 01.07.1872'de Selanik'de doğdu.⁴⁹ Asıl adı Mehmet Baskak'dır.⁵⁰ Babasının adı Süleyman Pehlivan⁵¹, annesinin adı Kaya'dır.⁵² Parti Pehlivan, bir yaşında iken babasını kaybeder. Annesi Kaya Hanım ve amcası Mehmet Bey tarafından büyütülür.⁵³ Bu nedenle amcasına “baba” diye hitap eder.⁵⁴ Parti Pehlivan ilk evliliğini, genç yaşında bir düğünde gördüğü dul bir hanım olan Fatma Hanım ile yapar. Fatma Hanım'dan dört kız çocuğu olur. Bu çocuklarının adları sırasıyla: Şahsine, Zühre, Ayşe ve Hatice'dir. Parti Pehlivan'ın son kızı doğduktan kısa süre sonra Fatma Hanım, vefat etmiştir. Parti Pehlivan, Fatma Hanım'ı toprağa vermesinin üzerinden çok geçmeden ikinci eşi olan Hatice Hanım ile

⁴⁹ Parti Pehlivan'ın doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda, farklı bilgiler mevcuttur. Çağatay Uluçay ve İbrahim Gökçen, **Manisa Tarihi**, Manisa Halkevi Yayınları, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1939, s. 72'de **1877** (1293) tarihi, Hasan Mert, “Parti Mehmed Pehlivan”, **XIV. CIEPO Sempozyumu Bildirileri**, (Haz. Tuncer Baykara) 18-22 Eylül Çeşme, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, s. 465; **Manisa 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973, s. 129; Tülay Cengiz, Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu, **Haftalık Haber Dergisi Nokta**, (28 Mayıs-3 Haziran 1984) Yıl:2, Sayı: 14, s. 25; **Cumhuriyet** 22 Mayıs 1984, ssy. “**1878**”, tarihini vermiştir. Bu konuda **Manisa İl Nüfus Müdürlüğü Arşivi'nin Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği** ve **Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'nün 5 Kasım 2013 tarihli Parti Pehlivan'ın Askeri Safahat Belgesi'nde “1872” tarihi verilmiştir.** Parti Pehlivan'ın doğum tarihi konusunda, Pehlivanın nüfus kayıt örneği ve askeri safahat belgesinin esas alınması gerekmektedir. Bkz. EK. 11 ve Ek 15.

⁵⁰ **MİNMA**, Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği; Taner Baskır ile 30 Eylül 2013 tarihli görüşme. Taner Baskır, dedesi Parti Pehlivan'a akıncılarla birlikte Yunanlıları bastı, kaktı, vurdu, diye “*Baskak*” soyadının verildiğini ifade etmiştir.

⁵¹ Parti Pehlivan'ın babasının ismi ile ilgili bir karışıklık söz konusudur. Parti Pehlivan'ın Tasfiye Talepnamesine göre babasının adı “*Süleyman Pehlivan*”dır. **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) Süleyman Pehlivan oğlu Mehmet Pehlivan'a ait Tasfiye Talepnamesi, Fon Kodu: 130.16.13.2. / 12423.** Bkz. Ek 16. Ayrıca Mehmet Baskak'ın nüfus kayıt örneğinde ise “*Mehmet*” olduğu yazılıdır. **MİNMA**, Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği. Bu karışıklık Parti Pehlivan'ın babasının vefat etmesi nedeniyle, aile büyüklerinin amcası Mehmet Bey ile annesi Kaya Hanım'ı evlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Hasbiye Pazarlıoğlu ile 9 Kasım 2017 tarihli görüşme.

⁵² **MİNMA**, Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği.

⁵³ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 9 Kasım 2017 tarihli görüşme; Nadir Özkuyumcu'nun, 1 Nisan 2004 tarihli Saadet Yavuzbalkan ile görüşmesi. Bu görüşme ile ilgili video Türkan Yavuzbalkan tarafından kullanımıımıza sunulmuştur.

⁵⁴ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 9 Kasım 2017 tarihli görüşme.

evlenir. Çocuklarını Hatice Hanım'ın terbiyesine bırakır ve Hatice Hanım'dan hiç çocuğu olmaz.⁵⁵

Parti Pehlivan iri yarı, boyu 1.75'den yukarı, pala bıyıklı, sert çehreli, dik bakışlı⁵⁶ mavi gözlü tam bir babayiğittir.⁵⁷ Pehlivan, ağzından küfür eksik olmayan, çok zeki, maiyetini çok iyi idare edebilen, disiplinli, savaşa giderken sanki güreşe çıkıyormuş gibi hayda dediği vakit sesi çok uzaklardan duyulabilen gür sesli, nutuk çekmesini iyi bilen, her yönden cesur, mert ve kabadayı bir şahsiyettir.⁵⁸ Pehlivan'ın Serez ve Usturumca şehirlerinde, sırtı pek yere gelmeyen bir pehlivan olarak tanınır.⁵⁹ Genç yaşında yaptığı güreşlerde başarı kazandığından pehlivanlar, kendisine “pes” derlermiş.⁶⁰ Makedonya yöresinde yenen pehlivanın aldığı ödüle “*parti*” denilirmiş. Mehmet Pehlivan da bütün partileri/ödülleri aldığı için Mehmet ismi zamanla unutulmuş, “*Parti Pehlivan*” olarak anılmaya başlanmıştır. Yoksa “Parti” lakabı siyasi çalışmalarından ötürü verilmiş bir unvan değildir.⁶¹

Hasbiye Pazarlıoğlu, Parti Pehlivan'ın Selanik'in Langaza kasabasından olduğunu ve orada doğup büyüdükten sonra, Manisa'ya gelip yerleştiğini iddia etmektedir.⁶² Bu durumu Parti Pehlivan'ın Tasfiye Talepnamesi doğrulamamaktadır. Tasfiye Talepnamesine göre Pehlivan, Selanik'in Serez kazasının Ebdimal⁶³ köyündendir ve oradan Manisa'ya gelip

⁵⁵ Hasbiye Pazarlıoğlu ile, 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme. Ayrıca Pehlivan'ın Serez'deki hayatı ile ilgili bütün bilgileri, Hasbiye Hanım'a, Şahsine Teyzesi anlatmıştır.

⁵⁶ Barış Metin (Yay. Haz.), **Esaretten Zafere, Uşaklı Bir Muharip Gazi Şükrü Nail' in (Soysal) Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi Hatıraları**, AKY (Uşak Akademi Kitap Dağıtım Pazarlama), Gülmat Matbaacılık, 2012, İstanbul, s. 375.

⁵⁷ **Manisa 1973 İl Yıllığı**, s. 129; Cengiz, “Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu”, s. 25; Uluçay ve Gökçen, s. 72.

⁵⁸ Metin, ss. 375-376.

⁵⁹ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 ve 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme; Kadir Keskin, **Manisa da Vakıf İzleri Ve İz Bırakanlar**, Ajans Renk Yayınları, Manisa, bty, s. 236.

⁶⁰ 1973 Manisa İl Yıllığı, s. 129; Cengiz, “Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu”, s. 25; Uluçay ve Gökçen, s.72.

⁶¹ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme; Keskin, s. 236.

⁶² Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme. Ayrıca Pazarlıoğlu, Pehlivan'ın Selanik'te on iki bin dönümlük arazisi olduğunu ve bu arazi ile on beş ailenin geçindiğini belirtti.

⁶³ Sefer Güvenç, bu yerleşim yerinin adının söylenişinde, halk arasında bazı farklılıklar olduğunu, bu durumun farklı dil, lehçe ve ağızlardan kaynaklandığını, *Aydamal/ Badimal/ Avdamal* isimlerinin bu yerleşim yeri için kullanıldığını belirtmektedir. Selanik vilayeti, Kavala, Drama, Serez, Kırkış, Karaferye ve Vodina'nın kazalarından meydana gelmektedir. Mübadele Sözleşmesi gereğince Türkiye'ye gelen mübadillerin büyük çoğunluğunun, hangi kent veya bölgeden gelmiş olursa olsunlar öncelikle kendilerini Selanikli olarak adlandırmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durumun iki nedeni vardır. Birincisi, bu yerleşim yerlerinden gelen mübadillerin tümünün Selanik Limanı'ndan gemilere bindirilmeleri ve ikincisi ise mübadillerin Atatürk ile hemşerilik bağı kurulmak istenmesi, olarak karşımıza çıkmaktadır. Sefer Güvenç (Derleme), **Mübadele Öncesi ve Sonrası Eski ve Yeni Adları ile Kuzey Yunanistan Yer Adları Atlası**, Lozan Mübadilleri Vakfı, İstanbul, 2010, s. X, 35-37. Bkz. Ek.17.

yerleşmiştir.⁶⁴ Pazarlıoğlu'nun verdiği bilgi ile tasfiye talepnamesindeki bilgiler farklılık arz etmektedir. Bu durumda Parti Pehlivan'ın tasfiye talepnamesinin esas alınması gerekir.

Pehlivan, Serez'de iken İttihat ve Terakki Partisine katılır ve kısa zamanda onların komitecileri arasında yerini alır.⁶⁵ Balkanlar'da Türklere karşı olan, Rum ve Bulgar komitacılarıyla uzun zaman dağlarda çarpıştığından, komitacılıkta ve çetecilikte iyi yetişmiştir.⁶⁶ Kuvvetli bir komiteci olan Pehlivan, Balkanlarda komiteci faaliyetleri nedeniyle çeteler tarafından sürekli köşe bucak aranmıştır.⁶⁷ Bir süre sonra evi basılmıştır. Bu baskından son anda kurtulup, çareyi Balkanlardan kaçmakta bulmuştur.⁶⁸ Balkanlar'da Pehlivan'ın papaz bir arkadaşı vardır. Pehlivan'ın saklanması ve kaçmasında yardımcı olmaktadır. Sürekli Pehlivan'dan yanadır. Pehlivan'ın arkadaşı olan papaz, Bulgar çeteleri tarafından Pehlivan'a yardım ettiği gerekçesiyle, simit fırınında diri diri yakılır.⁶⁹

Evangelia Balta ve Soner Aytek Alpan, Parti Pehlivan'ın yaşadığı yer olan Serez ile ilgili şunları söylemektedir: Makedonya'nın, Balkan Savaşları'nın hemen ardından demografik açıdan büyük bir alt üst yaşadığını, Yunan Makedonya'sından savaştan önce ayrılan Müslümanların sayısının 10 bin, savaş sonrasında ise bu sayının 100 bin olarak tahmin edildiğini, Serez'in bölgesel bir ticaret, tarım ve depolama merkezi olduğunu ve Osmanlı İmparatorluğu, Bulgaristan ve Yunanistan arasında bir kavşak noktası teşkil ettiğini, özellikle de Balkanların küçük bir örneği olduğunu ve Balkan Savaşları sona erdiğinde ise yüz otuz bin Müslüman'ın Serez vilayetini terk ettiğini belirtir.⁷⁰

Mark Mazaver ise, Serez'den Müslümanların ayrılışına dair gözlemlerini şöyle aktarmaktadır. “*Geçen Salı günü Serez pazarında olup, olan biteni kendi gözlerimizle görmeniz gerekirdi. Müslüman köylerinden gelen köylülerin halini. Dükkânlarını boşaltıp,*

⁶⁴ **BCA, Parti Pehlivan'ın Tasfiye Talepnamesi.**

⁶⁵ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme; Selek Sabahattin, **Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, Cilt II, Milliyet Doğan Gazetecilik A.Ş, Morpa Ofset, 2011, İstanbul, s. 120; Şaduman Halıcı, **Ethem**, E Yayınları, Baskı Zoran Matbaacılık, İstanbul, 2016, s. 58; Osman Köksal, “Geride Kalmış Bir Kuva-yı Milliye: Kaymakam Bayatlı Arif Bey ve Karakeçili Müfrezesi”, **History Studies**, Cilt 2, Sayı 2, 2010, s. 471. Ayrıca Parti Pehlivan, bazı kaynaklarda Teşkilat-ı Mahsusa'da görev yaptığı belirtilmektedir. Ancak Stoddard'ın **Teşkilat-ı Mahsusa**, eserinde, Parti Pehlivan adına rastlanmamıştır. Bkz. Philip H. Stoddard'ın **Teşkilat-ı Mahsusa**, (Çev. Tansel Demirel) Arma Yayınları, III. Baskı, İstanbul, 2003, ss.1-238.

⁶⁶ Zekeriya Yurdoğlu, **Gördes Tarihi**, Gördes Belediyesi Kültür Yayınları, 1, Okullar Yayınevi, Byy, 1993, s. 79.

⁶⁷ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 ve 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁶⁸ Elif Cemre Solmaz, Elif Dirik, Feride Nur Haskaraca, Meryem Şeyda Zayim, “Fedailikten Kuvvacılığa (İttihatçılıktan Kemalizm'e) Parti Pehlivan”, **Toplumsal Tarih**, Sayı: 241, (Eylül 2015), s. 81.

⁶⁹ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme.

⁷⁰ Evangelia Balta ve Soner Aytek Alpan, “Küçük Asya Felaketi'nden Sonra Serez'de Mülteci İşkânı”, **Toplumsal Tarih**, (Kasım 2013), Sayı: 239, ss. 20-21. Bu makalede Serez'i terk eden Müslümanların sayısı 13 bin olarak verilmiştir. Yazım yanlışından kaynaklanan bir hata olmalıdır. Üstelik makalenin öncesinde verilen rakamlar “130 bin” rakamını doğrulamaktadır.

Serez'e gelip fiyatı düşünmeden mallarını ellerinden çıkarırkenki hallerini görüp ağlamamak imkânsızdı. Hepsine neden göç etmeye hazırlandıklarını sordum ve bana gözyaşları içinde hıçkırarak dedi ki “Biz özgürce ve onurumuzla yaşamaya alıştık ama topraklarımıza nasıl el koyduklarını, evimize bile girdiklerini gördükçe yaşamın Müslümanlar için imkânsız hale geldiğini hissediyorum.”⁷¹ Mazaver'in bu gözlemlerine göre, Müslümanların Serez'den göç etmekten başka çaresi kalmamıştır.

Pazarlıoğlu, Parti Pehlivan'ın Balkanlar'dan kaçışını şöyle anlatmaktadır: “Balkanlar'da Parti Pehlivan'ın yakalanması için, Rum Komiteleri, başına bir ödül koyarlar. Parti Pehlivan, Balkanlardaki Rum baskısı nedeniyle, yakayı ele vermemek için sürekli kılık değiştirir. Bu güç durumunda, tebdili kıyafet ile dolaşarak tedbiri elden bırakmaz. Bu tarihlerde de saç sakalı çok uzar. 1910 yılında Balkanlarda yakayı ele vereceğini anlayınca, takma bir ad alır ve bir hoca kıyafeti giyer. Bir gözlük takar ve kocaman bir pardüse ile gizlice İzmir'e giden bir gemiye biner. Gemide Serez çingeneleriyle beraber yolculuk yapar. Sınırı geçip İzmir Limanı'na yaklaşıncı cüppesini, sarığını çıkarır. Yolcuların ve Serez çingenelerinin şaşkın bakışları arasında İzmir Limanı'na iner. İzmir'e geldiği günler kordonda Derviş Paşa'ya⁷² rastlar. Derviş Paşa ile biraz sohbet ettikten sonra, Derviş Paşa, Pehlivan'ın cebine bir kese sarı lira koyar. Derviş Paşa, Pehlivan'a: Seni, Selanik'te arayan Rum ve Bulgar çeteleri burada seni bulabilirler, her yer Rum ve Yunanlı kaynıyor, gel seni Manisa Cezaevine sergardıyan (başgardıyan) yapalım” teklifinde bulunur. Pehlivan, bu teklifi kabul eder ve Manisa Cezaevine sergardıyan olur.”⁷³

Parti Pehlivan, Balkan Savaşı akabinde Serez'den 1913 yılında, göç etmiş ve Manisa'ya yerleşmiştir.⁷⁴ Parti Pehlivan, Manisa'ya gelip başgardıyanlık yaptığı yıllarda, Manisalı bir avukatın kızı olan Emeti (Gücümen) Hanım ile üçüncü evliliğini gerçekleştirir. Pehlivan'ın Emeti Hanım'dan, Müşerref adında bir kız çocuğu olur. Evliliği kısa sürer ve Emeti Hanım ile ayrılırlar.⁷⁵ Parti Pehlivan Kuva-yı Seyyare'den ayrıldığı günlerde, Çerkez bir hanım ile de dördüncü evliliğini yapar.⁷⁶ Demirci Akıncıları içinde görevli iken de

⁷¹ Balta ve Alpan, “Küçük Asya Felaketi”, ss. 20-21.

⁷² Derviş Paşa'nın kim olduğunu, tüm araştırmalarımıza rağmen tespit edemedik.

⁷³ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 ve 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁷⁴ Bu belge 23 Ağustos 1924 tarihinde düzenlenmiştir. **BCA, Parti Pehlivan'ın Tasfiye Talepnamesi.** Ayrıca Parti Pehlivan'ın Manisa'ya gelişi konusunda kaynaklarda farklı görüşlerde bulunmaktadır. Hasbiye Pazarlıoğlu'na göre 1910 yılında Pehlivan Manisa'ya, gelmiştir. Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 ve 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme. Nedim Çakmak'a göre, Parti Pehlivan, Anadolu'nun işgalinden üç yıl önce 1916 yılında, bir grup arkadaşı ile birlikte Ayvalık'tan karaya çıkmıştır. Çakmak, s. 29. Yurdoğlu'na göre ise Pehlivan, I. Dünya Savaşı'ndan sonra (1918-1919) Manisa'ya gelip yerleşmiştir. Yurdoğlu, s. 79.

⁷⁵ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁷⁶ Cengiz, “Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu”, s. 25.

Gördesli Hatice Hanım ile, beşinci evliliğini yapar.⁷⁷ Gördesli Hatice Hanımdan Saadet ve Zeliha adında iki çocuğu olur.⁷⁸ Hatice Hanım'ın Yunanlılar tarafından kaçırılması üzerine, 10 Ağustos 1922'de, Gördes'in Kızılçukur köyünden dul bir hanımla da altıncı ve son evliliğini yapmıştır.⁷⁹

Parti Pehlivan'ın kahramanlığı, Balkan Savaşı ile başlamıştır. Parti Pehlivan Balkan Savaşları'nda ve Birinci Dünya Savaşı'nda memlekete büyük hizmetlerde bulunmuştur.⁸⁰ Parti Pehlivan, kızı Ayşe (Özaltın)'yi iki yaşında bırakır ve onu ancak on üç yaşında görebilir.⁸¹ Parti Pehlivan, bu süre içerisinde on bir yıl kadar vatanı için mücadele etmiştir.

1.2. Parti Pehlivan ve Gazi Mustafa Kemal

Parti Pehlivan 1872⁸², Mustafa Kemal Paşa ise 1881 Selanik doğumludur. Mustafa Kemal'in babası 1893 yılında ölünce; dayısı Hüseyin Ağa, Zübeyde Hanım ve çocukları Selanik civarında kâhya olarak çalıştığı, Langaza'daki Rapla çiftliğine götürmüştür.⁸³ Mustafa Kemal, Rapla çiftliğine 12 yaşlarında gelmiş olmalıdır. Bu tarihlerde Parti Pehlivan da 19 yaşlarındadır. Bu süre içinde Serez yada Selanik'te Parti Pehlivan ile Gazi Mustafa Kemal ile bir tanışıklıkları var olup olmadığına, elimizdeki bilgilerin yetersiz olması nedeniyle, kesin bir yanıt vermek mümkün değildir. Ancak Milli Mücadele'den sonra Gazi Mustafa Kemal Paşa, Akşehir'i ziyareti sırasında Serez'den tanıdığı Âdem Ağa'nın oğulları, Recep ve Mümin'i kalabalık arasında tanır ve onları yanlarına çağırır. Onların Akşehir'de ne yaptıklarını ve buraya nasıl geldiklerini sorar. Onlar nasıl Akşehir'e geldiklerini anlattıktan sonra, Gazi Mustafa Kemal Paşa onlara, Manisa'daki Parti Pehlivan'ın yanına gitmelerini ve Parti Pehlivan'ın onlara yer, yurt göstereceğini söyler.⁸⁴ Bu durum Mustafa Kemal Paşa'nın çocukluğunun geçtiği yerlerdeki insanları yakından tanıdığını göstermektedir. Diğer taraftan Taner Baskır ve Hasbiye Pazarlıoğlu, Parti Pehlivan'ın Gazi Mustafa Kemal ile Selanik'te

⁷⁷ İbrahim Ethem Akıncı, **Demirci Akıncıları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 2009, s. 37.

⁷⁸ **MİNMA**, Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği.

⁷⁹ Akıncı, ss. 304-305.

⁸⁰ Uluçay ve Gökçen, s. 72; Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012, 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁸¹ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 ve 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁸² **MİNMA**, Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği.

⁸³ Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam**, 1. Cilt, Remzi Yayınevi, 8. Baskı, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1981, ss. 46-47.

⁸⁴ Âdem Çetin'den naklen, Hamdi Çamdere aktarmıştır. Hamdi Çamdere ile 28.03.2014 tarihli görüşme. Hamdi Çamdere'ye göre Mustafa Kemal'in bu ziyareti 1923-1924 yıllarındadır. Mehmet Koç'un **Atatürk Akşehir'de**, adlı eserine göre Atatürk, Akşehir'i 22 kez ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bu ziyaretlerini 3 Ocak 1925'de 13. ziyaret, 17 Ekim 1925'de 14. ziyaret, 25 Ekim 1925'de 15. ziyaret, 8 Mayıs 1926'da 16. ziyaret, 19 Mayıs 1926'da 17. ziyaret şeklinde gerçekleştirmiştir. Atatürk'ün, Âdem Ağa'nın oğulları, Recep ve Mümin'i tanıması büyük ihtimalle yukarıdaki bu ziyaretlerin birisinde yaşanır. Çünkü 1927'de Âdem Çetin Salihli'de dünyaya gelir. Bu karışılma bu doğumdan önce olmalıdır. Atatürk'ün Akşehir'i ziyaretleri için, Bkz. Mehmet Koç, **Atatürk Akşehir'de**, Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Bahçıvanlar Basım Sanayi A.Ş. byy, 2010, ss. 3-6, 60-64.

tanışıklığı olduğunu belirtti.⁸⁵ Parti Pehlivan ve Mustafa Kemal Paşa yaşıt değıllerdir ancak yukarıda anlatılanlar dikkate alındığında; Mustafa Kemal Paşa ile Parti Pehlivan'ın Selanik'ten beri birbirlerini tanıdıkları iddiası doğru olmalıdır. Bu bağ Parti Pehlivan'ın Kuvayı Seyyare içinde Anzavur ve Yozgat isyanlarının bastırılmasında rol alması, daha sonra Demirci Akıncıları'na katılarak Ankara Hükümeti adına mücadeleye girişmesiyle de, daha da kuvvetli hale gelmiş olmalıdır.

Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulduğunda Gazi Mustafa Kemal Paşa, Serbest Fırka hakkındaki görüşünü bir mektupla Parti Pehlivan'a sormuştur. Parti Pehlivan da Gazi Paşa'ya, *“Bir tek seni tanıdım, başka kimseyi tanımam”* diyerek cevap yazmış ve siyasete karışmamıştır.⁸⁶

1.3. Şehit Gazeteci Hasan Fehmi ve Parti Pehlivan

24 Temmuz 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte basına uygulanan sansür kalkmış ve bunun sonucunda hükümet karşıtı muhalif bir kanat oluşmuştur. Muhalif kanadın sözcülüğünü Serbesti, Volkan ve Mizan gazeteleri yapmıştır. Özellikle Serbesti Gazetesi başyazarı Hasan Fehmi Efendi'nin hükümet karşıtı yazıları dikkat çekmiştir.⁸⁷ Hasan Fehmi, dönemin radikal yazarlarından biri olmuştur. Yazılarında, İttihat ve Terakki yönetimine karşı sert eleştirilerde bulunmuştur. Yazıları, gazeteye tehdit mektupları gönderilmesine bile sebep olmuştur. Ancak Hasan Fehmi Bey, eleştirilerine devam etmiştir.⁸⁸ İşte tam bu noktada Parti Pehlivan adına rastlanmaktadır.

Parti Pehlivan'ın İttihat ve Terakki'de fedailik yaptığı, aile içindede bilinmektedir. Aslında Pehlivan'ın yıllardır gizemini koruyan bir cinayetten sorumlu olduğu, ailesi tarafından ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Bu hikâyeye göre, Parti Pehlivan Serez'deyken, İttihat ve Terakki'nin fedaileri arasında kura çekerler ve ona bir gazeteci olan Hasan Fehmi düşmüştür.⁸⁹ Parti Pehlivan, her daim silah taşıyor olsa da İstanbul'a geldiği zaman, Yahudi bir tüccardan yeni bir silah satın almıştır.⁹⁰

⁸⁵ Taner Baskır ile 30 Eylül 2013 tarihli görüşme; Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁸⁶ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme. Ayrıca, Gazi Mustafa Kemal'den, Parti Pehlivan'a gelen mektup, maalesef aile arşivinde bulunamamıştır. Bu konu ile ilgili Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ne de başvurduğumda, bu konuyla ilgili herhangi bir bilgi yada belgenin bulunamadığı bildirildi. **Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nin 10/10/2013 tarih ve 48529539 sayılı yazısı.**

⁸⁷ Erhan Ayaz, Muammer Erdem, Yunus Kuloğlu, “II. Meşrutiyet Döneminde Bir Faili Meçhul: Hasan Fehmi Bey”, **EJOVOC: Electronic Journal of Vocational Colleges**, Cilt: 5, Sayı: 1, 2015, s. 107.

⁸⁸ Ayaz ve Diğerleri, “Hasan Fehmi Bey”, s. 111.

⁸⁹ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme.

⁹⁰ Solmaz ve Diğerleri, “Fedailikten Kuvvacılığa Parti Pehlivan”, s. 83.

Hasan Fehmi Bey, Mülkiye Kaymakamı Ertuğrul Şakir Bey ile birlikte, 6 Nisan 1909 Salı günü Ertuğrul Şakir Bey'in açığa alınması nedeniyle, onun durumunu görüşmek amacıyla Hadi Paşa'yı ve Mebus Müfit Bey'i ziyaret etmek için Beyoğlu'na gitmişlerdir. Hasan Fehmi olay gecesini, Serbesti Gazetesi'ne gelen Şakir Bey ile gazeteden çıkmış ve Karaköy Köprüsü'nden Galata'ya geçerek, tramvayla Tepebaşı'na gitmiştir. Tepebaşı'ndaki otele geldiklerinde Hadi Paşa'nın rahatsız olduğunu ve Müfit Bey'in de yattığını öğrenmeleri üzerine, otelden ayrılmışlar ve daha sonra Beyoğlu'nda bulunan tünele doğru yürümüşlerdir.⁹¹ Bu sırada Parti Pehlivan, gazeteci Hasan Fehmi'yi takip etmeye başlamış ve hedefini bir süre takip ettikten sonra, nihayet karanlığın örtüsüne sığınarak Galata Köprüsü üzerinde, yanında arkadaşı olmasına rağmen, muhalif gazeteci Hasan Fehmi'yi silahıyla vurmuştur.⁹² Ardından silahını suya atmış ve oradan uzaklaşmıştır. Ancak İstanbul'u hemen terk etmemiştir. Olay duyulmuş, fail aranmaya başlanmış, Parti Pehlivan da şüpheliler arasında düşünülmüş ve sorgulanmıştır. Çünkü İttihat ve Terakki ile olan bağlantısı bilinmektedir.⁹³ Parti Pehlivan ifadesinde, silahı Sirkeci'den Yahudi bir tüccarın dükkânından satın aldığını söylemiştir. Pehlivan'ın silahı aldığı dükkâna gidilmiş, Pehlivan, “*Şu rafın üstündeki kutuyu açın. Kutunun boş olduğunu ve silahı oradan aldığımı göreceksiniz*”, demiştir.⁹⁴ Parti Pehlivan'ın yeni aldığı silahın Hasan Fehmi'yi öldüren silahla aynı olmadığını anlaşılması üzerine bütün şüphelerden aklanmış ve olayda adı bir daha geçmemiştir.⁹⁵ Şakir Bey: “*Katilin parlak düğmeli kaput giydiğini, yakasında kırmızı işaret bulunduğunu ve ilk ateşten önce “Al Mevlan” diye bir ses duyduğunu*” söylemiştir. Hasan Fehmi Bey, 6 Nisan gecesini cinayete kurban gitmiş, olay aydınlatılamamış ve failleri bulunamamıştır.⁹⁶ Pehlivan'ın ailesinin anlattığına göre, Hasan Fehmi cinayetinın sır perdesinin arkasında, Parti Pehlivan yatmaktadır.

1.4. Parti Pehlivan'ın Kuva-yı Milliye'ye ve Kuvayı Seyyare'ye Katılması

Manisa'da Yunanlıların işgali başlayınca, Manisa Belediye Reisi Bahri Bey⁹⁷: “*Parti buradan savuş!*” diye Pehlivan'a tembihatta bulunur.⁹⁸ İşgalin başladığı sırada Manisa

⁹¹ Ayaz ve Diğerleri, “Hasan Fehmi Bey”, s. 115.

⁹² Gazeteci Hasan Fehmi Bey'in suikasta kurban gittiği 6 Nisan günü, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından 1996 yılında “**Basın Şehitleri Günü**” olarak kabul edilmiş ve 2005 yılından bu yana ise “**Öldürülen Gazeteciler Günü**” olarak anılmaktadır. <http://www.tgc.org.tr/oldurulen-gazeteciler.html> (15.03.2017)

⁹³ Solmaz ve Diğerleri, “Fedailikten Kuvvacılığa Parti Pehlivan”, ss. 82-83.

⁹⁴ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme.

⁹⁵ Solmaz ve Diğerleri, “Fedailikten Kuvvacılığa Parti Pehlivan”, s. 83.

⁹⁶ Ayaz ve Diğerleri, “Hasan Fehmi Bey”, s. 115.

⁹⁷ Manisa'nın işgaline karşı örgütlenmelerin içinde yer alan Bahri Bey (Sartepi), Mayıs ortalarında Manisa Belediye Reisliğinden ayrılıp ve Manisa'nın İşgal edilmesi nedeniyle direniş için Akhisar'a gider. Alışehir ve Balıkesir Kongrelerine katılır. Nejdett Bilgi, “Kuva-yı Milliye'de Bir Belediye Başkanı: Bahri Sartepi”: “**Milli**

Cezaevi'nde başgardiyan olarak görev yapan Parti Pehlivan, yanına dört mahkûmu da alarak Manisa'nın işgalinden önce Akhisar'a gelir. Akhisar'da Kuva-yı Milliye kurmak için çalışmalarında bulunur.⁹⁹ Bu sıralarda Parti Pehlivan, İstanbul Hükümeti tarafından İttihatçılıktan aranmaya başlamıştır.¹⁰⁰ 23 Mayıs 1919'da Batı Anadolu'daki direniş hareketini örgütlemek için Kazım (Özalp) ve Bekir Sami Beyler de Akhisar'a gelirler¹⁰¹ ve 15 Mayıs İzmir'in işgalinden sonra artık silahlı bir dayanışma gücünün ciddi biçimde kurulması konusunda orada bulunanları yönlendirirler.¹⁰²

Bandırma'dan Akhisar'a gelenler arasında Bekir Sami Bey'in yaveri Selahattin Efendi, Kazım (Özalp) Bey'in kardeşi Fethi, Vasıf Bey, onun kardeşi Esat Bey, İnceoğlu Hamit Şevket Bey, Mülazım Necati Efendi ve daha yedi sekiz İzmirli şahıs vardır. Gelenler bir otele yerleşirler.¹⁰³ Akhisar'da Albay Bekir Sami Bey'e, İttihat ve Terakki Partisi'nin en

Mücadele'de Manisa ve Kuva-yı Milliye Sempozyumu (6-7 Kasım 2009), (Editör), Nurettin Gülmez, Manisa Valiliği ve Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2010, s. 94.

⁹⁸ Bilgi, "Bahri Sarıtepe", s. 94.

⁹⁹ Mert, "Parti Mehmed Pehlivan", s. 466; Özalp, **Milli Mücadele**, C. I. s. 14. Akhisar'da Müdafaa Teşkilatı kurmak için, otelde bir araya gelen, Bekir Sami Bey, Kazım Bey (Özalp) İnceoğlu Hamit Şevket, Halit Paşa, Sarı Ali Bey ve Parti Pehlivan, gece yarısı Belen köyüne hareket etmişler ve sabahında Belen köyüne vardıklarında, Manisa'nın bir gün önce işgal edildiği haberini almışlardır. Özalp, **Milli Mücadele**, C. I. s. 14. Demekki 25 Mayıs 1919 gecesi, yola çıkıp 26 Mayıs 1919 sabahında Belen köyüne ulaşmışlardır. Bu bilgiler Parti Pehlivan'ın işgalden önce Manisa'dan ayrıldığını doğrulamaktadır. Ayrıca, **Manisa 2007 İl Yıllığı**, Manisa Valiliği Yayını, Byy. , 2007, s. 69'da Pehlivan'ın 25 Mayıs'da birkaç mahkumu da yanına alarak Akhisar'a geçtiği bilgisi yer alırken; bazı kaynaklarda da Parti Pehlivan'ın Manisa'nın işgalinden hemen sonra, Milli Kuvvetlere katıldığı yolunda bilgiler vardır. **Manisa 2000**, (Yay. Hazırlayanlar: Nejdett Bilgi, Ünal Şenel, Erşen Akar, Altan Türe), Manisa Valiliği Yayını, İzmir, 2000, s. 50; Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, İzmir Büyükşehir Kent Kitaplığı, Mono Yayıncılık, İzmir, 2011, ss. 193-194; Hasbiye Pazarlıoğlu, ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme. Bu görüşlerden farklı olarak, Pazarlıoğlu'na göre, Manisa'nın 26 Mayıs 1919'da Yunan işgali altına girmesi ile birlikte, Pehlivan boş durmaz, Manisa cezaevindeki mahkûmları gece dışarı çıkarır. Gece karanlığında Yunan erzak, mühimmat ve silah depolarına saldırı düzenletir. Gece baskınlarıyla Yunanlılara korku salar. Bir Rum askeri bir gece baskınında onu gözüne kestirir ve Pehlivan'ı tanır. Pehlivan'ın kimliği ortaya çıktıktan sonra Manisa Cezaevi'ndeki mahkûmları da çıkartarak, Akhisar'a gider. Pazarlıoğlu'nun anlattıkları ile Kazım Özalp'in anlatıkları çelişmektedir. Çünkü Parti Pehlivan, 26 Mayıs 1919'da Manisa'da değildir. Bkz. Özalp, s. 14.

¹⁰⁰ Ferit Boray, **Kuva-yı Milliye ve Ölümsüz Kadın Kahramanlar**, Kum Saati Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2008, s. 57. Ayrıca bu konuda Taner Akçam, Mustafa Kemal'in Anadolu direnişini örgütlemeye başladığında en çok yardımı suça bulaşmış, aranan İttihatçılardan gördüğünü ve bunların Teşkilat-ı Mahsusa'dan Yüzbaşı Süleyman Sururi, *Serezli Parti Pehlivan*, Kaymakam Köprülü Hamdi Bey, eski İzmir Polis Müdürü Hacim Muhittin ve benzeri isimlerin olduğunu belirtir. Akçam, Rum ve Ermeni olaylarından dolayı kovuşturulan bu kişiler için, (İttihatçıların) Milis direnişin, son bir sığınma kapısı olduğunu, ya teslim olacaklardı, idam dâhil ağır cezalara çarptırılacaklardı, ya da Anadolu'ya geçip Milli Direnişe katılacaklardı, diye birtakım iddialarda bulunur. Taner Akçam, **Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 134. Bu iddialarıyla Akçam, Milli Mücadele'yi Rum ve Ermeni kırımına dayanak yapmıştır. Yani, Akçam'a göre İttihatçılar kendilerini kurtarmak için Milli Mücadele'ye katılmıştır. Bu yorumla Akçam, Milli Mücadele'yi yapanları küçültmeyi denemiştir.

¹⁰¹ Mert, "Parti Mehmed Pehlivan", s. 466.

¹⁰² Boray, s. 57.

¹⁰³ Kazım (Özalp) Bey, Rauf Bey'in de İstanbul'dan Bandırma'ya geldiğini, oradan da Akhisar'a geçtiğini belirtir. Fakat otel de yapılan toplantıya iştirak edip etmediği konusunda bir bilgi vermez. Özalp, s. 13. Teoman Ergül, "İşgal" adlı eserinde Rauf Bey (Orbay) ve Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesi konusunda şöyle bir değerlendirmede bulunur: "*Rauf Bey, Mustafa Kemal'in yönünde değilde aksi yönde, Bandırma yoluyla Anadolu'ya çıkmasında, Mustafa Kema'in başına herhangi bir iş geldiğinde hareketin başsız kalmaması*

nüfuzlu bir adamı sayılan Halit Paşa adında birisini tavsiye ederler. Halit Paşa, İstanbul Hükümeti tarafından da aranan bir kişidir. Şayet adamla görüşülür ve kendisi tevkif edilmekten kurtarılırsa beraberce iyi iş görülebileceği söylenir. Halit Paşa, otele davet edilir ve silahlı iki muhafızla otele gelir.¹⁰⁴ Otele kaza kaymakamı, halkın ileri gelenleri¹⁰⁵ ile Akhisar eşrafından Sarı Ali Bey ve Parti Pehlivan da çağrılır.¹⁰⁶

Görüşmeler sonunda Halit Paşa'nın silahlı adamları ve köylerden toplayacağı kuvvetlerle beraber Manisa'ya gitmesine ve orada Yunanlılara karşı müdafaa tertibatı almasına karar verilir. Geceleyin Bekir Sami Bey, yaveri Selahattin Efendi, Bandırmadan gelenler, Kazım (Özalp) Bey'in kardeşi Fethi, Vasıf Bey, onun kardeşi Esat Bey, İncoğlu Hamit Şevket Bey, Mülazım Necati Efendi ve daha yedi sekiz İzmirli ve Akhisar'dan Halit Paşa, Sarı Ali Bey, Parti Pehlivanla hep beraber bir kafil halinde hareket ederler. 25 Mayıs günü Belen¹⁰⁷ köyüne varırlar.¹⁰⁸ Köylüler Yunanlıların bir gün önce, Kasaba (Turgutlu) ve Manisa'yı işgal ettiklerini söylerler. Halit Paşa bu sözleri duyar duymaz, "Artık her şey

düşüncesi etkili olduğu gibi, Mustafa Kemal' in peşine düşmüş olmaktan gocunmuş olabileceği ihtimali söz konusu olabilir. Zira o sıralar Hamidiye Kahramanı Rauf Bey'in ünü ve saygınlığı Mustafa Kemal'den fazlaydı." Teoman Ergül, **İşgal**, İnkılap Kitapevi, İkinci Baskı, İstanbul, 2006, ss. 53-54.

¹⁰⁴ Apak, ss. 26-28.

¹⁰⁵ Özalp, s. 13.

¹⁰⁶ Özalp, s.14. Ayrıca Özalp, Akhisar'daki otelde yapılan toplantıya Parti Pehlivan'ın katıldığını söylemesine karşın; İlhan Selçuk Pehlivan'ın katılmadığını ve soyguncu olduğunu iddia eder. Yüzbaşı Selahattin, Halit Paşa'nın Belen köyünde onları bırakıp sıvıştıktan sonra, Akhisar'a geri dönerken Kuyucak köyünde Akhisar'dan gelen yolcular, Parti Pehlivan ve yanındakilerin Akhisar'a geldiklerini onları aradıklarını söylerler. Kazım Bey bunu duyunca:

- Çabuk olalım, yol değiştirerek Akhisar' a yetişelim. Bu eşkiya herif bizi soymak ve öldürmek için arıyor. Ben bunu tanırım, dünyanın en namussuz adamıdır. Birde bu herif bizi çurılçıplak soyar ve biz de Akhisar' a öyle gidersek maskara oluruz. Karar verildi Kazım Bey ve Bekir Sami Bey dağ yolundan hızla Akhisar'a gidecekler, bizi aldırma üzere jandarma yollayarak güvenliğini sağlayacaklar. Biz arabayla yolumuza devam edeceğiz. Parti Pehlivan'a rast gelirsek, kumandanların kendisini Akhisar'a istediklerini ve önemli bir iş vereceklerini söyleyerek anlatmaya çalışacağız... Bu karardan sonra atlılar ayrıldıktan sonra yola devam ederler. Akhisar gözükünce bir süvari kafilisinin karmakarışık geldiğini görürler. Bunlar herhalde Parti Pehlivan ve adamlarıydı, diye düşünerek biraz yaklaşıncı bağırlar:

- Parti Pehlivan içinizde mi? Bir adam

- Benim, dedi.

- Bekir Sami ve Kazım Beyleri gördünüz mü, görüştünüz mü?

- Hayır.

- Onlar sizin Akhisar' da olduğunuzu haber aldılar, size yetişmek için atlarını sürdüler. Çok önemli işler var. Kazım Bey sizinle muhakkak görüşmek istiyor. Adam bir süre düşündü:

- Sen Akhisar'a gidiyorsun değil mi?

- Evet.

- O halde ben öğlene kadar burada beklerim, Kazım gelsin görüşelim. Tehlikeyi ucuz atlatmıştık. Sonradan öğrendik ki Parti Pehlivan Akhisar' dan çok şey çalmış, gasp etmiş, yola çıkmış; Akhisar'a dönüş olanağı yokmuş. İlhan Selçuk, **Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**, İkinci Kitap, Remzi Kitapevi, 1993, İstanbul, ss. 70-73. Kazım Özalp, Parti Pehlivan'ın otele görüşmek için gelenler arasında olduğunu ve Belen köyüne doğru yola çıkanlar arasında olduğunu belirtir. İlhan Selçuk, Yüzbaşı Selahattin Romanı'nda ise Parti Pehlivan'ın kafilayla yola çıkmadığını, Kazım Bey'in ağzından onun bir soyguncu olduğunu yazar. Bu durumda Özalp ile Seçuk'un eseri arasında tutarsızlık söz konusudur. Üstelikde Seçuk, Kazım Bey'in ağzından ve duydukları olayları anlatmaktadır. Burada Özalp'in, Pehlivan hakkındaki anlatımı, Selçuk'a göre daha gerçekçi görünmektedir.

¹⁰⁷ Saruhanlı ilçesinin doğusunda, Saruhanlı'ya 30, Manisa'ya 50 km uzaklıktaki bir yerleşim yeridir.

¹⁰⁸ Özalp, s. 14.

bitmiştir, başımızın çaresine bakalım” diye mırıldanır. Halit Paşa, Akhisar’da oluşturulan müdafaa teşkilatını yalnız bırakarak, yanlarından kaçır.¹⁰⁹ Bu vaziyet karşısında kabile planlarını değiştirerek tekrar Akhisar’a dönmeye mecbur olur. Bekir Sami Bey, İzmir’den Salihli yönüne çekilen subay ve askerleri toplamak üzere, Akhisar’dan doğruca Salihli’ye hareket eder.¹¹⁰ Yunan işgali altında kalan yerlerdeki birliklerden kaçan pek çok yurtsever subay, gerilla birlikleri halinde halkı örgütleyerek savaşa devam etmekte ya da efelerin çevresinde onların kurmaylığını yapmaktaydı.¹¹¹ İnecoğlu Hamit Şevket Bey de zeybeklerle buluşarak, çalışmak üzere Ödemiş’e gider. Kazım Bey (Özalp)’de Bandırmaya döner.¹¹² Akhisar’da 17. Kolordu Kumandan Vekili Miralay Bekir Sami (Günsav) ile 61’inci Fırka Kumandanı Miralay Kazım Bey, burada bir teşkilat kurmak istemişlersede ahalinin olumsuz tavırları nedeniyle bunu başaramamışlardır.¹¹³

Parti Pehlivan, Akhisar’daki Kuva-yı Milliye teşkilatı oluşturulma çalışmalarında görev almıştır. Ancak Pehlivan, Akhisar’daki hareketin başarısız olması nedeniyle Balıkesir’e gitmiştir. Pehlivan’ın Balıkesir’e gitmesinde, Milli Mücadele için Balıkesir’in bir örgütlenme merkezi olması, Kazım (Özalp) ve Bekir Sami (Günsav) beylerin bölgedeki gayretli çalışmalarının etkili olduğu söylenebilir.

Mehmet Vehbi Bolak, Parti Pehlivan’ın Balıkesir’deki çalışmalarından şöyle bahsetmektedir: “*Heyet azasından Avukat Süleyman Sadi Bey’in delaletiyle bir Ramazan gecesi, yıkılan Belediye dairesinde Heyetimize takdim edilen, merhum şeklen Kurtdereli Mehmet Pehlivan büyüklüğünde ve cesareti, nispetinde imanlı ve Rumeli’de Bulgar ve Yunan çeteleriyle pek çok müsademedede bulunmuş, hamiyetli, kahraman bir Türk idi*”.¹¹⁴

Şevki Yazman, 1919 Haziran başında Balıkesir’den Savaştepe’ye gelen 160 kişilik ilk gönüllü kafilesinin, Savaştepe Ortacami’inde üç gün misafir edildiğini ve bu kafiye Susurluk’tan müfrezesiyle gelen Parti Pehlivan’ın da katıldığını belirtir.¹¹⁵ Ayrıca Pehlivan ve

¹⁰⁹ Apak, ss. 26-28.

¹¹⁰ Özalp, s. 14.

¹¹¹ Erol Toy, **Türk Gerilla Tarihi**, Giray Yayınları, Ahmet Sarı Matbaası, İstanbul, 1970, s. 185.

¹¹² Özalp, s. 14.

¹¹³ Osman Akandere, ve Feridun Ata “(Nemrut) Mustafa Paşa Divan-ı Harbi’nde Yargılanarak İdam Edilen Dramalı Rıza Bey ve Milli Mücadele’deki Hizmetleri”, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 10, 2003, s. 34.

¹¹⁴ Mehmet Vehbi Bolak, “Milli Mücadele de Balıkesir” **Milli Mücadele’de Balıkesir** (3-4 Mayıs 1986, Balıkesir) Tebliğ Metinleri, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, Kent Basımevi, İstanbul, 1990, s. 176.

¹¹⁵ M. Şevki Yazman, **Anadolunun İşgali (İstiklal Savaşı Nasıl Oldu?)**, Kamer Yayınları, Eko Matbaası, 3. Baskı, İstanbul, 1999, s. 26. Ayrıca Yazman eserinde, Parti Pehlivan’ın Susurluk’ta oturduğunu belirtmiştir. Pehlivan Susurluk’ta hiç oturmamıştır, ancak o tarihlerde müfrezesine adam toplamak için Susurluk’a gelmiş olmalıdır.

müfrezesinden “*Bu müfrezelerden en derli toplusunu ve bir dereceye kadar kuvvetlisini Parti Pehlivan meydana getirmiştir*” diye söz etmektedir.¹¹⁶

Parti Pehlivan’ın Manisa’nın işgalinden sonra Akhisar üzerinden Balıkesir’e gitmesi, orada bir Kuva-yı Milliye birliği kurması ve arkasından orada Avukat Süleyman Sadi Bey tarafından Balıkesir Heyet-i Milliyesi’ne takdim edilmesi, onun daha öncesinden buradaki bazı şahısları yakından tanıdığını ortaya koymaktadır.

1.5. Milli Mücadele’de Bergama Baskını ve Parti Pehlivan

12 Haziran 1919 günü, saat 10 sularında Yunanlılar Bergama’yı işgal eder.¹¹⁷ Soma Kuva-yı Milliye güçleri ile Ayvalık’tan Binbaşı Cemal komutasındaki taburla irtibat kurarlar. Soma güçlerine Ferizler köyü ağaları, Bergamalı Abdürrahim Ağa ve Çerkez Hüseyin de katılmıştır.¹¹⁸ Bergama’yı işgal eden Yunan kuvvetlerine karşı, Parti Pehlivan ile otuz kişi kadar gönüllü olarak, birinci müfreze olarak Bergama üzerine gönderilmiştir.¹¹⁹ Ayvalık, Balıkesir, Soma ve Kırkağaç’tan gelen kuvvetlerle burada 1600 kişilik ulusal kuvvet oluşmuştur.¹²⁰ Bu Kuva-yı Milliye güçleri, Bergama’ya karanlık bastıktan sonra, baskın yapılmasına karar vermişken, İncecikler köyünden Kapıkaya köyüne geldiği görülen üç Yunan eri üzerine gönüllüler tarafından zamansız ateş açılmış ve bunlardan birisi Bergama’ya kaçmaya muvaffak olmuştur.¹²¹ Bu olay üzerine Yarbay Akif Bey, Binbaşı Cemal Bey, Akhisar’dan gelmiş olan Parti Pehlivan, Hafız Hüseyin Bey (Çerkez Ethem’in eniştesi) ile Bergamalı Ekrem Bey bir araya gelerek durumu görüşmüştür. Yunan kuvvetlerinin hazırlanıp karşı harekete geçmesini önlemek amacıyla,¹²² derhal batı ve doğu istikametinden, baskın şeklinde taarruza geçmişlerdir.¹²³ Bergama’daki Yunan Kuvvetlerine (Sekizinci Girit Alayı’nın bir taburuna) karşı 15-16 Haziran gecesi düzenlenen bu baskına; Ayvalık mıntıkasından Binbaşı Cemal kumandasında gelen bir müfreze, Balıkesir, Soma ve Kırkağaç’tan tedarik edilen milli müfrezeler, Akhisar’dan Parti Pehlivan ve Hafız Hüseyin

¹¹⁶ Yazman, s. 26.

¹¹⁷ Teoman Ergül, **Kurtuluş Savaşı’nda Manisa**, Genişletilmiş 2. Baskı, Şen Matbaa, Kebikeç Yayınları, Ankara, 2007, s. 68.

¹¹⁸ Ergül, **Kurtuluş Savaşı’nda Manisa**, s. 69.

¹¹⁹ Bolak, **Milli Mücadele de Balıkesir**, ss. 176-177.

¹²⁰ Ergün Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi, II. Baskı, İzmir, 1986, s. 148.

¹²¹ Zekeriya Özdemir, **Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir...**, ss. 182-183.

¹²² İlhan Tekeli ve Selim İlkin, **Ege’deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı’na Geçereken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s. 120; **Kemal Balıkesir, İstiklal Savaşı Anıları**, (Daktilo Metin), ATASE Arşivi Kütüphanesi, s. 97. Ayrıca Kemal Balıkesir, 14 Haziran 1919’da yapılan Bergama Baskını’na Parti Pehlivan’ın katıldığını, ancak bu tarihte Çerkez Ethem’in daha ortalarda olmadığına dikkati çekmektedir. Balıkesir, s. 97.

¹²³ Zekeriya Özdemir, **Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir...**, ss. 182-183.

kumandasındaki ahali kuvvetleri, iki üç ağır makineli tüfekle takviye edilerek yapılmıştır. Bergama'daki Yunan taburu 400'den fazla kayıp vererek, bir kısımda perişan bir surette gecedan yararlanarak Bergama'dan, Menemen ve Dikili istikametine çekilmiştir.¹²⁴ Gece 22.30'da önce Kuvva-yı Milliye kuvvetleri ve arkasından Nizami Kuvvetler Bergama'yı yeniden ele geçirmiştir.¹²⁵

Özalp, Bergama'da Yunanlıların böyle bir tecavüze uğrayacaklarını tahmin etmediklerini, Bergama'nın Yunanlılardan geri alınmasından sonra, Yunanlıların Bergama'daki işgali sırasında millete hıyanet edenlerin cezalarının verildiğini¹²⁶ ve kaçıp kurtulan Yunan askerlerinin sadece intikam almak maksadıyla 17 Haziran'da Menemen'de bir katliam yaptıklarını, Menemen Kaymakamı Kemal Bey'i de şehit ettiklerini belirtmektedir.¹²⁷ Bergama'da ilk kez Türk kuvvetleri, örgütlü bir şekilde ortaya çıkmış, planlı bir şekilde Yunan kuvvetlerine taarruz etmiş ve Yunan kuvvetlerini şehri terke ve düzensiz bir şekilde geriletmeye zorlamışlardır. Bu başarı Türklerin maneviyatını, önemli ölçüde güçlendirmiştir.¹²⁸

Apak, bu baskın hakkında şunları yazar: *"Bergama Baskını, Kuva-yı Milliye'nin ilk hamlesi, müdafaadan taarruza ilk geçiştir. Yunanlılar, böyle bir saldırışı hiç beklemiyorlardı. Bergama Baskını, Milli Mücadele tarihinde en ön safta yer alacak bir hadisedir. Adeta milli bir ayaklanmanın ilk şanlı başarısıdır. Onu tertip edenler, ona iştirak eden subay ve halk çocukları, milli tarihimize yükselmesi lazım gelen kahramanlardır."*¹²⁹

Apak'ın bu isteği, ne yazık ki şuna kadar gerçekleştirilmemiştir. Yunan işgaline karşı ilk defa bir taarruz planlanmasının başarıya ulaşması, o günün buhranlı ve ümitsiz atmosferi içinde son derece önemlidir.

1.6. Parti Pehlivan'ın Akhisar ve Salihli Cephesindeki Faaliyetleri

Manisa'nın işgalinden önce Akhisar'da Yunanlılara karşı oluşturulmaya çalışılan Kuva-yı Milliye teşkilatı başarılı olamamıştır. Ancak Bergama Baskını'ndan sonra Akhisar'da

¹²⁴ Apak, s. 61; Özalp, s. 25; Oktay Gökdemir, **Kurtuluş Savaşı'nda Akhisar**, Akhisar Belediyesi Yayınları, İzmir, 1990, s. 24. Ayrıca Bergama Baskını'na Saruhanlı ve Akhisar Cephesi'nden gelen Cevdet Erkul da katılmıştır. **Op. Dr. Emin Erkul'un Milli Mücadele Anıları**, (Haz. Melih Tinal), Zeus Kitapevi, İzmir, 2011, s. 90.

¹²⁵ Tekeli ve İlkin, s. 120.

¹²⁶ Yzb. Kemal (Balıkesir), Bektaş Hüseyin ve Hacı Rıza'nın ihbarı ile Yunanlılar tarafından yakalanır ve esir edilerek yargılanmak üzere Dikili'ye götürülür. Yzb. Kemal'i ihbar edenler evlerinde yakalanır ve idam edilirler. Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 69.

¹²⁷ Özalp, s. 25; Apak, s. 61.

¹²⁸ Erdem, s. 206.

¹²⁹ Apak, s. 61.

kurulan teşkilat, başarılı olabilmıştır. Parti Pehlivan da bu dönemde Akhisar'da oluşturulan Kuva-yı Milliye'de yeniden görev almıştır.

İsmet Görgülü'ye göre Akhisar'da Mayıs-Haziran 1919'da Yunan işgaline karşı Milli Mücadele'yi başlatanlar ve Kuva-yı Milliye'yi kuranlar şunlardır: Binbaşı Hüsnü, Sivil Halit Paşa, Tgm. Fikret, Tgm. Zeki (Org. Doğan), Parti Pehlivan, Hafız Hüseyin, Vasıf Bey (Çınar), Esat Bey (Çınar), İnceoğlu Hamit Şevket Bey (İnce), Osmanzade Hamdi Bey ve Sarı Ali Bey'dir.¹³⁰ Celal Bayar da Parti Pehlivan'ı Akhisar'da toplanan ilk Kuva-yı Milliyeçiler arasında saymaktadır.¹³¹ Parti Pehlivan, Akhisar Cephesi'nin kurulmasında etkin rol almıştır.

Rauf Bey ve Bekir Sami Bey, Bandırma'da Çerkez Ethem ve ağabeyi Reşit Beyle görüşmeleri neticesinde, Çerkez Ethem ve kardeşlerinin Milli Mücadele'ye katılmasını sağlamışlardır.¹³² Çerkez Ethem, Bandırma'dan Ayvalık mıntıkasında Ali (Çetinkaya) Bey'in yanına gitmiş oradan da Soma'ya gelmiştir. 2 Haziran 1919'da 61. Tümen Komutanlığını devralan Albay Kazım (Özalp) Bey, Soma'da bulunduğu sırada¹³³ (20 Haziran 1920) yanına gelen Çerkez Ethem Bey, bir miktar silah ve Akhisar'da silahlı bir milis grubu oluşturmak için yetki belgesi almıştır.¹³⁴ Çerkez Ethem, Kazım Bey'den cephe ihtiyaçlarının giderilmesi adına yardım istemiş ve bu görüşme neticesinde Kazım Bey, Çerkez Ethem'e 150 adet Schneider marka tüfek vermiş ve kendisine yardımcı olması için birkaç subay görevlendirmiştir.¹³⁵ Aynı zamanda Albay Kazım (Özalp), Akhisar'da ufak bir askeri fırka ile beraber, Kuva-yı Milliye teşkil etmek üzere Binbaşı Konyalı Hüsnü Bey'i de göndermiştir.¹³⁶

Haziran'ın 25'nci günü de Binbaşı Hüsnü'nün kumandası altında bir müfreze ile Akhisar Cephesi kurulmuştur.¹³⁷ Bu cephede, Akhisar ve Gölarmara'dan meydana getirilen Kuva-yı Milliye vardır. Bu Kuva-yı Milliye'nin başında Halit Paşa,¹³⁸ Parti Pehlivan, Hafız

¹³⁰ İsmet Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993, ss. 244- 245.

¹³¹ Bayar, s. 2470.

¹³² Ahmet Efe, **Çerkez Ethem**, Bengi Kitap Yayın, Önsöz Matbaacılık, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, İstanbul, 2007, ss. 61-62.

¹³³ Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 108.

¹³⁴ Özalp, s. 31; Efe, **Çerkez Ethem**, s. 63.

¹³⁵ Akandere, "Çerkez Ethem", s. 347.

¹³⁶ Özalp, s. 31.

¹³⁷ Apak, s. 63.

¹³⁸ Selçuk, ss. 70-73; Apak, ss. 26-28. Ayrıca Halit Paşa, 8 Temmuz 1919'da Halitpaşa'daki (Papazlı) çiftliğinde, Rum eşkiyasının saldırısı sonucu şehit edilmiştir. **Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları (1919-1920)**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2014, s. 17; Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 115-117; Gökdemir, **Kurtuluş Savaşı'nda Akhisar**, s. 25; Şerafettin Yılmaz, **İstiklal Savaşında Balıkesir'e Bağlı Akhisar ve Soma Cepheleri**, Balıkesir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Balıkesir, 1990, s. 32.

Hüseyin ve Dramalı Rıza bulunuyordu.¹³⁹ Bu kuvvetler 800 kişi kadardır.¹⁴⁰ Bu bölgede Yunanlılara karşı direniş kurulmaya çalışılırken, Alaşehir eşrafından Mustafa Bey, çok kısa sürede, Alaşehir'deki subayların da yardımıyla 30 Mayıs'ta, Alaşehir Kuva-yı Milliyesi'ni kurmayı başarmıştır.¹⁴¹ Alaşehir Kaymakamı Bezmi Nusret Kaygusuz, Çerkez Ethem'in 26 Haziran'da Alaşehir'e geldiğini, 27 Haziran 1919 tarihinde Afyonkarahisar'da bulunan 23'üncü Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Bey'in, Alaşehir'e üç yüz silah gönderdiğini ve aynı gün Parti Pehlivan'ın dört arkadaşıyla gönüllülere katıldığını belirtir.¹⁴² Ancak Kaygusuz, bu gönüllülerin kimler olduğunun bilgisini vermez. Bu tarihlerde Alaşehir ve Salihli hattında Yunanlılara karşı açılan cephedeki milli kuvvetlerin kumandanı Şahyarlı Mustafa Bey'dir.¹⁴³ Parti Pehlivan ilk önce onun kuvvetlerine katılmış olmalıdır. Çünkü Çerkez Ethem, cepheye yeni gelmiş ve Pehlivan, henüz Ethem'in kuvvetlerine katılmış değildir.

Erol Toy, Toprak Acıkınca romanında Parti Pehlivan'dan, Alaşehir Kuva-yı Milliye Komutanı Mustafa Bey'in yardımcısı olarak bahsetmektedir. Ayrıca eserinde, Parti Pehlivan ve Kako Mehmet'in 20 kişiyle Ahmetli'ye bir gece baskını düzenlediklerini ve bu baskında Yunanlılara karşı başarılı olduklarını anlatmaktadır.¹⁴⁴ Bu olaylar kaynaklarada yansımıştır. 1919 yılının Haziran ayının son günleri, Çerkez Ethem'in Salihli Cephesi'ne geldiği günler, Ahmetli cephesinde Türk ve Yunan kuvvetleri arasında yoğun çarpışmalar yaşanmaktadır. Yunan birlikleri, 23/24 Haziran 1919 gecesi baskın tarzında taarruzla Ahmetli'yi işgal etmişlerdir.¹⁴⁵ Yunan baskınıyla mağlubiyete uğrayan Türk Kuva-yı Milliyesi, bunu durumu telafi etmek için bir gün sonra, (25 Haziran 1919) Ahmetli'yi Yunanlılardan geri almışlardır.¹⁴⁶

Çerkez Ethem, Soma'da Kazım Özalp ile görüştüğten sonra yanında sekiz atlı olduğu halde Salihli'ye gelmiştir.¹⁴⁷ Salihli-Alaşehir bölgesinde Dramalılarından¹⁴⁸ bazılarıyla birleşen

¹³⁹ Yılmaz, ss. 27-28.

¹⁴⁰ Apak, s. 63; Yılmaz, s. 28.

¹⁴¹ **Manisa 2007 İl Yıllığı**, Manisa Valiliği Yayını, 2007, s. 69.

¹⁴² Bezmi Nusret Kaygusuz, **Bir Roman Gibi**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, II. Basım, Byy. , 2002, s. 176; Tekeli ve İlkin, 134.

¹⁴³ Kaygusuz, s.176.

¹⁴⁴ Erol Toy, **Toprak Acıkınca**, Cilt II, Yaz Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 188-207.

¹⁴⁵ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 127.

¹⁴⁶ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. I, s. 128; Aydın, s. 138.

¹⁴⁷ Efe, **Çerkez Ethem**, s. 62.

¹⁴⁸ Çerkez Ethem'e katılan, Dramalı Rıza Bey'dir. Dramalı Rıza Bey, Sadrazam Damat Ferit Paşa'ya suikast teşebbüsünde bulunmak suçuyla yargılanmış ve 12 Haziran 1920'de asılarak idam edilmiştir. Dramalı Rıza Bey komitacı ve Teşkilât-ı Mahsusa elemanı olup, Milli direniş ve teşkilatlanmanın ilk öncülerindendir. Birinci Anzavur isyanının bastırılmasında, Takip Müfrezesi Kumandanlığı görevinde bulunmuş ve Milli kuvvetlerin ihtiyacı olan silah ve cephanenin temini içinde Akbaş Cephaneliği'nin basılmasında başrol oynamıştır. Oldukça kısa sayılabilecek ömründe, ülkesi ve milleti için mücadele etmiş ve bu uğurda can vermiştir. Akandere ve Ata, "Dramalı Rıza Bey ve Milli Mücadele'deki Hizmetleri", s. 36.

Ethem Bey'e; Balıkesir, Kirmastı, Bandırma ve Bursa'dan gelen gönüllü birlikler katılmıştır.¹⁴⁹ Böylece Ethem, kısa zamanda kuvvetini çoğaltmış ve diğer milis kuvvetlerini, kendisine boyun eğmeye zorlayarak ya dağıtmış veya emri altına almıştır.¹⁵⁰ Çerkez Ethem Salihli'ye geldiği ilk günlerde ilk icraatlarından birisi, 40-50 kişilik tahsilat ekibini köylere göndermek suretiyle köylüden para tahsil etmek ve koyun toplatmak olmuştur.¹⁵¹

Kaygusuz, Çerkez Ethem'in, Mustafa Bey'in Kuva-yı Milliye Kumandanı olmasını bir türlü çekemediğini, bu nedenle Ethem'in çok zeki davranarak taraftarlarını çoğalttığını vurgulamaktadır.¹⁵² Çerkez Ethem, Salihli'ye yerleşip güçlenmeye başlayınca öncelikle Mustafa Bey'i Salihli cephesinden uzaklaştırmaya zorlamıştır. Bölge Kuva-yı Milliyesinin denetimini bütünüyle ele geçirmek isteyen Ethem ile Mustafa Bey kuvvetleri arasında, Salihli'de gerçekleşen 8-10 saat süren bir çatışmanın ardından Mustafa Bey, kasabayı terk etmiştir. Ardından beş altı yüz atlısıyla Alaşehir'i kuşatan Ethem, burayıda ele geçirmiştir. Bu şekilde Salihli çevresine hâkim olan Ethem, Yunanlılarla mücadeleye başlamıştır.¹⁵³ Ethem, Salihli cephesinde rakiplerini bertaraf edip "*Salihli Cephe-i Harp Kumandanı*" adıyla anılmaya başladıktan sonra, Yunanlılara karşı başarılı bir mücadelenin içerisine girmiştir. Bu bölgedeki şiddetli mücadeleler neticesinde 1 Eylül 1919 tarihinde Salihli ve Akhisar cephelerinde bulunan Yunan kuvvetlerinin bir kısmı, Manisa istikametine çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁵⁴

Kazım Özalp, Parti Pehlivan'ın Milli Mücadele sırasında bir vukuat işlediğini, silahlı adamlarıyla dağda şehirde dolandığını ve sonra Ethem'e iltihak ederek, onunla beraber çalışmaya başladığını belirtir.¹⁵⁵ Celal Bayar da Pehlivan'ın bu vukuatını doğrulamaktadır. Celal Bayar, Pehlivan'ı ufak bir ceza ile kurtardığına dikkati çekmektedir.¹⁵⁶ Erol Toy, Parti Pehlivan'ın Çerkezlerin usta dövüşçülükle kısa zamanda büyük ün kazanması nedeniyle, Ethem'in saflarına katıldığını belirtir.¹⁵⁷ Ayrıca Parti Pehlivan'ın Ethem'in atlılarına katılması öğüdünü Celal Bayar vermiştir.¹⁵⁸ Celal Bayar, Akhisar Cephesi Milli Alay Kumandanlığı

¹⁴⁹ Tekeli ve İlkin, s. 134; Kaygusuz, s. 176.

¹⁵⁰ Selek, Milli Mücadele..., s. 106.

¹⁵¹ Akandere, "Çerkez Ethem", s. 352; Hasan Türker, **Milli Mücadele de Salihli**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, Gülermat Matbaacılık, Kasım, 2013, s. 35; Erol Toy, **Türk Gerilla Tarihi**, Giray Yayınları, Ahmet Sarı Matbaası, İstanbul, 1970, s. 202; **Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları**, s. 29.

¹⁵² Kaygusuz, s. 177.

¹⁵³ Efe, **Çerkez Ethem**, ss. 64-65.

¹⁵⁴ Akandere, "Çerkez Ethem", s. 355.

¹⁵⁵ Selek, Milli Mücadele..., s. 120.

¹⁵⁶ İsmet Bozdağ, **Bilinmeyen Atatürk**, Truva Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2005, s. 49

¹⁵⁷ Toy, **Toprak Acıkınca**, II, s. 372.

¹⁵⁸ Bozdağ, s. 49.

görevini 10 Eylül 1919'da teslim almıştır.¹⁵⁹ Çerkez Ethem'de, 26 Eylül 1919'da Salihli cephesinin tüm egemenliğini ele geçirmiştir.¹⁶⁰ Parti Pehlivan, Çerkez Ethem'in Salihli cephesinde egemenlik kurmasından sonra, onun emrinde, Gölarmara-Bintepeler bölgesinin korumasını üzerine almıştır.¹⁶¹ Parti Pehlivan, Sarı Efe (Edip Bey) gibi mücahitlerin katılmaları üzerine Salihli cephesi, en kuvvetli bir milli cephe olarak oluşmuş ve kurulmuştur.¹⁶² Pehlivan, Çerkez Ethem'in kuvvetlerine, Eylül ayının son günleri yahut Ekim ayının başlarında katılmış olmalıdır. Çünkü Parti Pehlivan, Ethem'in cephede tam egemenlik kurmasından sonra ona katılmıştır.

Celal Bayar hatıratında, Pehlivan'dan: *“Ben kuvvetlerimi ve cepheyi teftişe çıktığım zaman çoğunlukla Bintepelerde Parti Pehlivan'ın Müfrezesi'ne rastlardım. Hepsı de Osmanlı usulüne göre atlarından inerler ve beni selamlarlardı”*¹⁶³ diye bahsetmektedir. Bayar'ın verdiği bilgilerden Pehlivan müfrezesinin sayısı bilinmesede, düzenli bir müfreze olduğu anlaşılmaktadır.

Parti Pehlivan'ın 27 Haziran 1919'dan 21 Ekim 1920 tarihine kadarki faaliyetleri hakkında elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Parti Pehlivan'ın, 21 Ekim 1920 tarihinde Salihli'de, Ankara hükümeti adına vergi tahsil ettiği bilinmektedir.¹⁶⁴

1.7. Anzavur Ayaklanması'nın Bastırılmasında Parti Pehlivan'ın Rolü

Padişah ve Osmanlı Hükümeti'nin adamı olan Ahmet Anzavur, Çanakkale Boğazı'nın İngilizler için güvenliğini sağlamak ve Ayvalık yöresinde Yunanlılara karşı savaşıyan ulusal kuvvetleri arkadan vurmak amacıyla, Padişah tarafından Biga-Gönen ve Manyas bölgesine

¹⁵⁹ Celal Bayar, Akhisar Cephesi Milli Alay Kumandanlığı görevini 10 Eylül 1919'da teslim almasına karşın, bu göreve 13-27 Eylül 1919 tarihleri arasında düzenlenen İkinci Balıkesir Kongresi'nin kararıyla, 19 Eylül 1919'da, 37 oyla seçilmiştir. **Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları**, s. 58; Yılmaz, ss. 64-65.

¹⁶⁰ Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 220.

¹⁶¹ Bayar, s. 2520; Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, ss. 193-194.

¹⁶² Miralay Mehmet Arif Bey, **Anadolu İnkılâbı Milli Mücadele Anıları, 1919-1923**, (Haz. Bülent Demirbaş), İstanbul, 1987, s. 23.

¹⁶³ Bayar, s. 2520.

¹⁶⁴ “21 Teşrin-i Evvel sene 336 tarihli 234-86 numaralı tezkirede Nazır Ali Paşa hazretlerinden Maliye Nazırı Abdullah Bey'e Salihli kazası için, Demirci-Gördes tarafından gelen bazı çetelere karşı daimi surette harekât-ı askeriye icra edildiği cihetle kâfi derecede tahsilat yapılamadığı gibi kazanın mülhakatından bir kısmında Yunan Mal Müdüriyeti tarafından ve dasm-ı diğerine de Ankara namına Pehlivan Mehmet Efe namında birisi tarafından bil-müdahale ağnam resmini tahsil eyledikleri cihetle varidatın pek cüz'i tahsilata inhisar eylediğinden ve bu yüzden bir çok ma'lulin ve mütekaiddin bab-ı hükümet önünde feryat etmekte olduğundan bahisle Yunan harekâtı askeriyesinin ve ahval-i haziranın irad eylediği felkal adeleğin indifa'ına kadar kazaya muavenete lazımede bulunulmasına Salihli kaymakamlığından bu kere de alınan tahriratta lüzum görülmesine veis-i sabıka nazaran iktizasının ifa ve neticenin inhası babında.” **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlarda ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II**, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 30, Ankara, 1996, s. 253; İbrahim Çiçek, **Kurtuluş Savaşında Salihli Kuva-yı Milliyecileri**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, Dinçer Matbaası, Birinci Baskı, Salihli, 2010, ss. 29-34. Ayrıca Bu dönemde bu bölgede bulunan Hacim Muhittin Çarıklı'nın hatıratında Parti Pehlivan ismine rastlanmamıştır. Bkz. **Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları**, ss. 1-334.

gönderilmiştir. 25 Ekim’de Anzavur, Gönen-Manyas hattında ulusal kuvvetler aleyhinde propaganda yaparak, bölgedeki eşkıyalarla birleşerek ayaklanmayı başlatmıştır.¹⁶⁵ Anzavur Ayaklanması’nı bastırmak için, Çerkez Ethem 150 atlı ile 19/20 Kasım 1919’da Balıkesir’de, Tenkil Kuvvetleri Komutanı Yarbay Rahmi’nin yardımcısı olarak göreve başlamıştır.¹⁶⁶ Ancak Birinci Anzavur İsyanı’nı bastırmakla görevlendirilen Ethem kuvvetleri arasında Parti Pehlivan yer almaz.

16 Şubat-19 Nisan 1920 tarihleri arasında tekrar ortaya çıkan İkinci Anzavur İsyanı’nın bastırılmasında görevlendirilen Çerkez Ethem Kuvvetleri: Demirci Mehmet Efe Kuvvetleri, Balıkesir Milli Süvari Müfreze Komutanı, Salim Bey Kuvveti, *Parti Pehlivan Müfrezesi*, Kako Mehmet Müfrezesi, Mehmet Ali Çavuş Müfrezesi, Soma Cephe Müfrezesi ve Akhisar Milli Alayından oluşmaktadır.¹⁶⁷ Hasan İzzettin Dinoma, Ethem beyin müfrezesinin sağ kolu olan Serezli Parti Pehlivan ile sol kolu Ohrili Kako Mehmet’in, en gözde çeteleri olarak bilindiğini, kocaman gövdeli Parti Pehlivan’ın ise doğru, babacan ve çok yiğit bir adam olduğunu belirtir.¹⁶⁸

16 Nisan 1920’de Kuva-yı Milliye, Anzavur kuvvetleriyle karşılaşmıştır. Sabahtan akşama kadar devam eden şiddetli bir çarpışmadan sonra asiler darmadağın bir halde kaçmışlardır. Ahmet Anzavur da bu ağır yenilgi yüzünden ikinci bir karşılaşmayı göze alamayarak, Karabiga’ya oradan da, deniz yolu ile İstanbul’a gitmiştir.¹⁶⁹ Yahyaköy’de Anzavur kuvvetlerine karşı esaslı bir harekât yapılırken, Gâvur İmam komutasında iki bin kadar silahlı Gönen’den hareketle Balya üzerinden Balıkesir yönüne yollanmıştır.¹⁷⁰ 23 Nisan 1920’de Parti Pehlivan, Kako Mehmet müfrezeleri, cebel topçusu, Seziköy, Hutul, Taşoluk ve

¹⁶⁵ Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi* I, s. 213.

¹⁶⁶ **Türk İstiklal Harbi-İç Ayaklanmalar (1919-1921)**, Cilt VI. Genel Kurmay Basımevi, ATASE, Ankara, 1964, s. 21.

¹⁶⁷ Görgülü, *On Yıllık Harb...*, s. 299.

¹⁶⁸ Hasan İzzettin Dinamo, **Kutsal İsyân; Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi**, May Yayınları, 7. Cilt, İstanbul, 1967, s. 54.

¹⁶⁹ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, s. 42; Ahmet Altıntaş, **Milli Mücadele de Çanakkale**, Asil Yayın Dağıtım, I. Baskı, Ankara, 2007, s. 189; Kenan Esengin, **Milli Mücadele’de Ayaklanmalar**, Kamer Yayınları, 3. Baskı, Eko Matbaası, İstanbul, 1998, s. 92; Görgülü, *On Yıllık Harb...*, ss. 299-300. Ayrıca, Kenan Esengin’in **Milli Mücadele’de Hıyanet Yarışı**, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969, adlı eseri, Milli Mücadelede Ayaklanmalar eserinin ilk baskısıdır. Esengin, s. 10.

¹⁷⁰ Selek, **Milli Mücadele...**, s. 48; Altıntaş, s. 189; Esengin, s. 92; **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, s. 42; Metin Ayışığı, **Belgelerin Işığında Milli Mücadele Tarihimiz**, Özal Matbaası, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 82. Parti Pehlivan’ın karşısındaki Gavur İmam kuvvetlerinin sayısı hakkında kaynaklarda farklı bilgiler söz konusudur. Yukarıda verilen kaynaklarda **2000** kişi olarak verilmiştir. İzmir’e Doğru gazetesinde bu sayı **200** kişidir. **İzmir’e Doğru**, 14 Nisan 1336 (1920) Numara 53, s. 2. Bkz. Ek 14; **İzmir’e Doğru**, (Haz. Oktay Gökdemir), İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları: 64, I. Basım, Mono Matbaacılık Ambalaj, 2010, s. 262; Mücteba İlgürel, **Milli Mücadele de Balıkesir Kongreleri**, AAM, İstanbul, 1999, s. 228. Bu konuda İzmir’e Doğru gazetesinin verdiği sayıyı esas almak durumundayız. 1920 yılının nisan ayında, daha henüz Büyük Millet Meclisi açılmadığı ve Düzenli Ordu’nun kurulmadığı o zor günlerde, **200** kişilik bir kuvvet küçümsenecek bir kuvvet de değildir.

Sazören yolu ile Osmaniye'ye gitmişlerdir.¹⁷¹ Parti Pehlivan, Kako Mehmet, Mehmet Ali Çavuş komutasında milli kuvvetler, Sebebli köyünde savunmada kalarak, Gâvur İmam'ın sol kanat tehdidini durdurmuşlardır.¹⁷² Gâvur İmam komutasındaki 200 kişilik¹⁷³ asi topluluğunu, Parti Pehlivan'ın emrindeki Kuva-yı Milliye mücahitleri, Balya /Danişmendli köyü civarında hezimete uğratmıştır.¹⁷⁴ Eşküyadan 30 kadarı ölmüş, kalanlar Gönen'e doğru firar etmişlerdir.¹⁷⁵ Parti Pehlivan ile Boşnak Hamza kuvvetleri, eşkıyayı perişan ettiği gibi, birçok silah ve hayvan da ganimet olarak alınmıştır.¹⁷⁶ Bu zorlu savunmadan sonra, müfreze komutanlarından Kako Mehmet¹⁷⁷ ve Mehmet Ali Çavuş şehit olmuşlarsada bu cesur insanların şahadetleri kıtalarının cesaretini arttırmış ve Gâvur İmam asileri, Gönen ve Agonya üzerinden, Biga genel istikametine çekilmişlerdir. Asilerin başları kaçtığı için, etrafındakiler de dağılmak zorunda kalmıştır. Bu çekilişte, Anzavur kuvvetlerinin perişan bir şekilde dağıldıkları haberinin büyük bir etkisi olmuştur.¹⁷⁸ Böylece İkinci Anzavur İsyanı bastırılmıştır.¹⁷⁹ Parti Pehlivan, Birinci Anzavur Ayaklanması'nın (1 Ekim-25 Aralık 1919) bastırılmasında görev almamış, ancak İkinci Anzavur Ayaklanması'nın bastırılmasında (16 Şubat-19 Nisan 1920) görev almıştır.¹⁸⁰

1.8. Bolu-Düzce-Hendek Ayaklanmaları'nın Tedibinde Parti Pehlivan

Balıkesir Bölgesi'nde çok önemli bir isyan olan Anzavur isyanı bastırıldığı sıralarda Düzce hattında önemli bir ayaklanma daha baş gösterir.¹⁸¹ 13 Nisan 1920'de Birinci Düzce Ayaklanması'nın çıkmasıyla birlikte Ankara, bir takım tedbirler almıştır.¹⁸² Çerkez Ethem ve müfrezesinin Balıkesir'den, Geyve-Adapazarı istikametine yola çıkması emredilir. Düzce Ayaklanması başlar başlamaz biranda Bolu ve dolaylarına kadar yayılmıştır. Ayaklanma bölgesinin daha fazla büyümemesi ve Ankara'nın da tehditlen kurtarılması amacıyla ele geçen

¹⁷¹ Ahmet Kasapoğlu, (Derleyen), **Milli Mücadele Anıları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, I. Baskı, Ankara, 1998, s. 47.

¹⁷² **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, s. 42; Altıntaş, s. 189; Esengin, s. 92.

¹⁷³ **İzmir'e Doğru**, s. 2. (Bkz. Ek 14); **İzmir'e Doğru**, (Haz. Oktay Gökdemir), s. 262; İlgürel, s. 228.

¹⁷⁴ İlgürel, s. 225; Tekeli ve İlkin, s. 514; Gökdemir, **İzmir'e Doğru**, s. 262; S. Eriş Ülger, **Zafere Giden Yol**, Remzi Kitapevi, II. Basım, İstanbul, 2008, s. 167.

¹⁷⁵ İlgürel, s. 225; Tekeli ve İlkin, s. 514.

¹⁷⁶ İlgürel, s. 228.

¹⁷⁷ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, s. 42; Altıntaş, s. 189; Esengin, s. 92. Bu kaynakların aksine Teoman Ergül, Kako Mehmet'in şehit olmadığını, zaferi gördüğünü, Anzavur isyanından sonra adına bir daha rastlanmadığını ve 1935'de evinde öldüğünü belirtmektedir. Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 90.

¹⁷⁸ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, s. 42.

¹⁷⁹ Gökdemir, **İzmir'e Doğru**, s. 262; S. Eriş Ülger, **Zafere Giden Yol**, Remzi Kitapevi, II. Basım, İstanbul, 2008, s. 167.

¹⁸⁰ Görgülü, **On Yıllık Harb...**, s. 299.

¹⁸¹ Uluçay ve Gökçen, s. 72-73.

¹⁸² Aydın, s. 299; İlhami Soysal, **Kurtuluş Savaşı'nda İşbirlikçiler**, Bengi Yayınları, Kitap Matbaası, II. Basım, İstanbul, 2008, s. 142.

her kuvvet, gerektiği kadar tedip kuvvetleri toplanması beklenmeden, asilerin üzerine gönderilmeye başlanmıştır.¹⁸³ 14 Nisan'da Beypazarı, 20 Nisan'da Gerede'nin ayaklanmacılara katılmasıyla¹⁸⁴ ayaklanma çok geniş bir alana yayılmıştır. Meclis'in elinde kuvvet olmaması nedeniyle, bu durum Ankara'da büyük bir endişe uyandırmıştır.¹⁸⁵

Ankara'nın ateş hattı ile çevrilmeye başladığı ve Milli Mücadele'nin kritik bir süreçte girdiği bu günlerde TBMM, elindeki kuvvetlerin çoğunu yanı başındaki ayaklanmaları bastırmakta kullanmıştır. Vatan işgal altında iken iç isyanların artması, bütün kuvveti düşmana değil de, isyanlara ayırmak zorunda kalınması, kuşkusuz nihai zaferi bir süre geciktirmiştir.

1500 kadar mevcudu olan Çerkes Ethem kuvveti, Bandırma, Bursa üzerinden Adapazarı'na gelerek¹⁸⁶, buradaki Kuva-yı İnzibatiye bölüğünü teslim almış ve terhis etmiştir.¹⁸⁷ Çerkes Ethem kuvvetleri, 23 Mayıs 1920 günü akşamı Sapanca ve Adapazarı'nı olaysız işgal ettikten sonra,¹⁸⁸ 26 Mayıs 1920 günü de Düzce'ye girmiştir.¹⁸⁹ Birinci Düzce Ayaklanması (13 Nisan-31 Mayıs 1920), Alb. Refet (Bele)'in ve Çerkez Ethem'in emrinde bölgeye getirilen kuvvetlerle bastırılmıştır.¹⁹⁰ Elimizde, Parti Pehlivan'ın Düzce ve Hendek isyanının bastırılmasında büyük roller oynadığı¹⁹¹ bilgisi dışında, bu bölgedeki ayaklanmaların bastırılmasında yaptığı görevlerle ilgili malumat olmadığı gibi, bu konularda yazılan eserlerde de Parti Pehlivan ismine rastlanmamıştır.¹⁹²

1.9. Yozgat İsyanı'nın Bastırılmasında Parti Pehlivan

Çerkez Ethem kuvvetleri, Yozgat (Çapanoğlu) İsyanı nedeniyle 16-19 Haziran 1920 günlerinde trenle Eskişehir'den Ankara'ya taşınmıştır. Tedip müfrezesi, 20 Haziran 1920 sabahı Ankara'dan hareketle Yahşihan, Keskin, Sekili istikametinden Yozgat'a gitmiştir.¹⁹³ Kuva-yı Seyyare'nin o günkü mevcudu, 70 subay, 2100 piyade, 300 hayvan, 14 kudretli dağ

¹⁸³ TİH-İç Ayaklanmalar, C.VI, s. 46.

¹⁸⁴ Soysal, s. 142.

¹⁸⁵ Apak, s. 153; TİH-İç Ayaklanmalar, C.VI, ss. 51-52.

¹⁸⁶ Apak, s. 154.

¹⁸⁷ Soysal, s. 144; Görgülü, On Yıllık Harb..., s. 303.

¹⁸⁸ Aydın, s. 300.

¹⁸⁹ TİH-İç Ayaklanmalar, C.VI, s. 73.

¹⁹⁰ Görgülü, On Yıllık Harb..., s. 302.

¹⁹¹ Uluçay ve Gökçen, s. 72-73.

¹⁹² Bkz. Selim Sarıbay, *İstiklal Savaşında Mudurnu-Bolu-Düzce*, (Haz. A. Utkun Boyacıgiller), Aydın Halkevi Yayını, C.H.P Basımevi, Aydın, 1943, ss. 1-105; Süreyya Şehidoğlu, *Milli Mücadele'de Adapazarı-Bolu-Düzce-Hendek ve Yöresi Ayaklanmaları*, Bilgi Basımevi, Ankara, 1970, ss. 1-112; Hamdi Birgören (Haz), *Mehmet Zekai'nin Kaleminden İsyân Günlerinde Bolu*, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu, 2009, ss. 1-402

¹⁹³ TİH-İç Ayaklanmalar, C.VI, ss. 100-101.

topu, 1 sahra topu, 8 makineli tüfek şeklindedir.¹⁹⁴ Genel Kurmay Başkanlığı tarafından, Kuva-yı Tedbiye Umum Komutanlığına şu görev verilmiştir: “İsyan bölgelerinde toplanmış olan asi kuvvetleri dağıtıp, asayişini temin ve idame, fesat teşkilatını kökünden yok etmek, isyanın kışkırtıcılarını cezalandırmaktır”.¹⁹⁵

Çerkez Ethem kuvvetleri, 23 Haziran 1919 günü erken saatlerde Yozgat’a ulaşmıştır. Öğleye kadar yapılan çarpışmalarda müfreze Yozgat’ı ele geçirmiştir.¹⁹⁶ Yozgat’ın alındığı gün ele geçirilen kışkırtıcılar arasından on iki asi, kurulan askeri mahkeme kararı ile şehrin içinde asılmıştır. Çerkez Ethem, 24 Haziran 1920 günü Yozgat’ta 200 kişilik bir müfreze bırakarak, kuzeye asilerin toplanmakta oldukları Alaca üzerine yürümüştür. 24/25 Haziran gecesi asileri kuşatmış ve gece aldığı tertibatla kaçmalarını önlemiştir. 25 Haziran 1920 günü iki saatlik çarpışmadan sonra, Alaca’ya girerek buralardaki asilere büyük kayıplar verdirmiştir.¹⁹⁷

Siyami Yozgat’ın “*Usat*” adlı romanında Parti Pehlivan’ı, Ethem’in en çok güvendiği müfreze komutanı olarak anlatmaktadır. Pehlivan ve Halil Efe, isyancıları kıra kıra şehrin merkezine doğru ilerlemişler¹⁹⁸ ve sonrasında Parti Pehlivan adamlarıyla, Ceritzadelerin Konağı’nı kuşatmıştır. Pehlivan ve adamları çatalkapıyı tekmelerle kırıp avluya girmişler ve avluda Parti Pehlivan, “*Açın kapıyı*” diye haykırmıştır. Kapı açıldıktan sonra, Hüsnü Bey’in konakta olmadığı söylenir. Parti Pehlivan da “*Bizi oyalamayın, evde olduğunu görenler var, yerini söyleyin*” diye bağırır. Hüsnü Bey çıkmayınca, Parti Pehlivan adamlarına, “*Ceritzadeyi*” de sakladığı paraları da bulana kadar, her yeri arayın diye emir verir. Pehlivan: “*Ya güzellikle söylersiniz, ya da konağı içerdekilerle birlikte yakarım diye bağırır.*” Pehlivanın adamları konağı yağmalamaya başlarlar. Her yeri didik didik ederler. Buldukları değerli eşyaları, kıymetli kumaşları, koyunlarına, koltuklarına doldururlar. Konağın elden gideceğini gören, Ceritzade Nurettin Efendi’nin en küçük eşi, Hüsnü Efendi’nin Çerkez analığı olan Gülhanım, Parti Pehlivan’ın kulağına eğilerek, Çerkezce “*Konakta gizli bir geçit var, Hüsnü Efendi şu anda o geçitte, para kasası da orada*” der. Parti Pehlivan’da gösterilen

¹⁹⁴ Soysal, s. 147; **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, ss. 100-101.

¹⁹⁵ Soysal, s. 147.

¹⁹⁶ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, ss. 100-101; Soysal, s. 147.

¹⁹⁷ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C.VI, ss. 100-102.

¹⁹⁸ Soysal, s. 147.

¹⁹⁹ Siyami Yozgat, **Yozgat İsyanının Romanı**, Ötüken Neşriyat, Yaylacık Matbaası, Haziran, 2002, İstanbul, ss. 300-320.

gizli geçide iner, Hüsnü Efendi'yi kasasıyla orada bulur ve onu alıp dışarı çıkarır. Parti Pehlivan, adamlarına dönerek “*yakın konağı*” diye bağırır ve konağı gaz döktürüp, yaktırır.¹⁹⁹

Çapanoğlu kardeşler, Yozgat ve Alaca düştükten sonra, bütün kuvvetlerini Yozgat ve Alaca yolu üzerinde sarp bir boğaz olan Arapseyf’de toplayarak, bu elverişli arazide Çerkez Ethem’in kuvvetlerine meydan okumak istemişlerdir. Bu suretle Yozgat ile ulaşımının kesileceğini anlayan Çerkez Ethem, Alaca’da iki günden fazla kalmayarak, 27 Haziran 1920’de asilerin toplanmakta olduğunu bildiği Arapseyf’e doğru yola çıkmıştır. Çerkez Ethem, küçük bir kuvveti boğaza cepheden sevk etmiştir.²⁰⁰ Alaca istikametinde ilerleyen Ethem kuvvetleri, boğazdan geçerken 700 kadar asinin hücumuna maruz kalmıştır. Bu sırada, Çerkez Ethem’in en güvendiği komutanlarından Parti Pehlivan’ın kuvvetleride boğazın yan ve gerisini kuşatmaya başlamışlardır. Bu ani hücum karşısında oldukça bocalayan Ethem, maiyetinde bulunan Parti Pehlivan’ın asilere karşı yaptığı karşı bir hücum üzerine, asi kuvvetleri dağıtmaya muvaffak olması sayesinde, kendini toplayarak kuşatmadan kurtulabilmiştir. Parti Pehlivan’ın hücumu üzerine dağılan asiler, müsademe yerinde bir top²⁰¹ ve dört makineli tüfeği bırakarak kaçıp gitmişlerdir.²⁰² Parti Pehlivan, bu kuşatma sırasında, çok yüksekte uçan bir kartalı tek kurşun ile vurmasıyla, isyancıların morali çok bozulmuştur. Ayrıca Pehlivan, Çapanoğullarının topçusunuda etkisiz hale getirmiştir.²⁰³ Arapseyf boğazında iki ateş arasında kaldığını gören asiler, dört saatten fazla dayanamamışlar ve dağılmışlardır. Çapanoğullarından Edip yaralı olarak kaçmayı başarmıştır. Asiler, bu çarpışmada 300’e yakın kayıp vermiştir. Arapseyf çarpışması, Yozgat Ayaklanması’na vurulan ikinci darbedir. Bu çatışmadan sonra asiler artık toplu bir kuvvet olmaktan çıkmışlardır.²⁰⁴

¹⁹⁹ Yozgat, s. 297. Ayrıca Hasbiye Pazarlıoğlu, Ceritzade Konağı meselesini anlattı, fakat Yozgat’ın romanında anlattıkları ile bazı farklılıklar bulunmaktadır. Pehlivan’ın askerlerinin yağma yapması ve konağı yakma meselesi dışındaki her şey, Siyami Yozgat’ın anlattıkları ile birebir aynı, ancak, Pehlivan’ın askerlerinin yağma yapması ve Pehlivan’ın Ceritzade Konağı’nı yaktırması olaylarından hiç bahsetmedi. Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme. Ayrıca Yozgat Ayaklanması’nda asilerin evlerinin yakılması olayını kaynaklarda doğrulamaktadır. Yozgat sokaklarında Çerkez Ethem ve usat arasında çok yoğun kanlı çarpışmalar yaşanır. Evlerden, Kuva-yı Seyyare’ye kurşun yağdırılmakta, sokaklar ölü ve yaralılarla doludur. Ermeni direnişçilerde Kuva-yı Seyyareye kurşun yağdırmaktadır. Etem Bey, “*Ne kadar ateş eden ev varsa yakın!*” emrini verir ve evler yakılır. 18 Haziran 1920’de Bedirkale köyünde, ve 1920 Haziranında Çıkrık, Alpuderesi, Çırdak, Buget köylerinde teslim olmayan asi elebaşlarının evleri yakılmış ve davaları alınmıştır. Bkz. **TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, ss. 102-104.

²⁰⁰ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, ss. 102-103.

²⁰¹ İbrahim Çolak, **Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım**, (Haz. Orhan Hülagü), Emre Yayınları, EKC Baskı, İstanbul, 1996, s. 68.

²⁰² **TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, ss. 102-103.

²⁰³ Pehlivan çok keskin bir nişancıdır. Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

²⁰⁴ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, ss. 102-103.

İsyân bastırıldıktan sonra Yozgat'ta Çerkez Ethem'in adamları, yükte hafif, pahada ağır ne varsa hepsini yağmalamışlardır. Çerkez Ethem'in adamları evlerden yağmaladıkları, halı, kilim, gümüş, mutfak takımları, ziynet eşyaları, ne buldularsa kaldıkları hanlara taşımışlardır. Çapanoğullarına ait pek çok konağı yakmışlar, külliyeletli miktarda altın ve mücevher toplamışlardır.²⁰⁵ Çerkez Ethem, Yozgat'tan ayrılmadan önce, çevre köy ve kasabalara müfrezeler göndermiş, kendi kuvvetleri için at, silah, mühimmat ve hayvan toplattırmıştır. Ethem'in adamları, ahırlara girip, buldukları iyi cins atları, besili camızları, koyunları önlerine katıp götürmüştür.²⁰⁶ Yozgat İsyanı'nın bastırılması, Kuva-yı Seyyare'nin her ferdini zengin etmiş ve Kuva-yı Seyyare'nin mevcudunu arttırmıştır.²⁰⁷ Ethem Bey'in kuvvetlerinin Ankara'ya geldikten sonra Ankara çarşısında, Yozgat'tan getirdikleri havyanları halkın gözü önünde satmaya başlaması,²⁰⁸ Ankara'da kötü tesirler yaratmış ve bir hayli söylentilere yol açmıştır.²⁰⁹ Ankara Hükümeti, Kuva-yı Seyyare'nin Yozgat'ta halktan gasp ettiği 2.500 koyun ve 500 sığırın bedeli olarak 25.000 liranın peyderpey ödenmesi için Milli Müdafaa Vekili'ne avans vermiştir.²¹⁰ Meclis'in 29 Aralık 1920 günkü toplantısında, Mustafa Kemal Paşa yaptığı konuşmada, bu durumu doğrulamıştır: *“Yozgat'ta isyan edenlerin tedibine gitmiş olan bir kuvvetin diğer taraftan ahali-i masumiyeyi izrar ettikleri (zarara soktukları) anlaşıldı. Hâlbuki maksadımız o değildir. Hükümet, müracaat edenlerin parasını vermiştir.”*²¹¹

Çerkez Ethem kuvvetleri, 9 Temmuz 1920'de Yozgat'ı bırakarak Batı cephesine geçmek için hareket etmiştir.²¹² Yozgat Ayaklanması, Ethem'in kendisini Ankara Hükümeti'nden daha güçlü görmeye başlamasına,²¹³ Ethem ve maiyetinin gurura kapılmasına neden olmuştur.²¹⁴

Yozgat İsyanı sırasında, (22 Haziran-10 Temmuz 1920) Yunanlıların, kuzey ve doğu yönlerindeki taarruzu sonucu memleketin oldukça önemli bir kısmı düşman işgali altına girmiştir. Memleketin en kritik yerinde yapılan iç ayaklanma ile Yunan taarruzunun aynı

²⁰⁵ Yozgat, ss. 300-302.

²⁰⁶ Yozgat, ss. 382-390; Akandere, “Çerkez Ethem”, s. 352.

²⁰⁷ Apak, s. 194.

²⁰⁸ Sarıhan, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 53; Akandere, “Çerkez Ethem”, s. 353; Şerif Güralp, **İstiklal Savaşı'nın İçyüzü**, Polatlı Belediyesi Yayınları, Doğu Matbaası Ankara, 2007, ss. 67-69; Bayram Kodaman ve Hasan Babacan, **Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı ve Isparta'da Milli Mücadele İle İlgili Belgeler**, Süleyman Demirel Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Yeni Matbaa, Isparta, 1998. s. 110.

²⁰⁹ Sarıhan, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, s. 49.

²¹⁰ Akandere, “Çerkez Ethem”, s. 353.

²¹¹ Sarıhan, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, s. 53.

²¹² **TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, s. 106.

²¹³ İsmet Görgülü, **On Yıllık Harb...**, s. 303.

²¹⁴ **TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, s. 60.

zamana rastlaması, Yozgat asilerinin Türk vatanına karşı işlemiş oldukları büyük hainliği açıkça meydana koymaktadır.²¹⁵

Kuva-yı Seyyare içinde görev alan Parti Pehlivan, Yozgat İsyanı'nı bastırılmasında vatana karşı önemli bir hizmette bulunmuştur, diğer yandan Kuva-yı Seyyare, Yozgat'ta bir takım olumsuz işlerde bulaşmıştır. Parti Pehlivan'ı, Kuva-yı Seyyare'nin Yozgat'ta yaptığı birtakım olumsuz uygulamalardan ayrı tutmak da mümkün değildir.

²¹⁵ TİH-İç Ayaklanmalar, C. VI, ss. 102-103.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUVA-YI SEYYARE'NİN KALDIRILMASI VE PARTİ PEHLİVAN

Bu bölüm çalışmanın en kritik bölümü olarak adlandırılabilir. Çünkü Kuva-yı Seyyare'nin kaldırılması öncesinde yaşanan Demirci Muharebeleri ve Gediz Taarruzu içinde Parti Pehlivan da vardır. Sonrasında ise Düzenli Ordu ve Kuva-yı Seyyare çatışması yaşanmış, Parti Pehlivan bir tercih yapmak zorunda kalmış, Pehlivan kendi vatanını, milletini ve devletini tercih etmiştir. Çerkez Ethem'den ayrılmış ve Demirci Akıncılarına katılmıştır.

2.1. Demirci Muharebeleri'nde Parti Pehlivan Alayı (31 Temmuz-1 Ağustos 1920)

1920 Temmuz ayı başlarında Genelkurmay Başkanlığı emriyle Birinci Kuva-yı Seyyare'nin, Batı Cephesi'nin güney kesimine sevke başlandığı sırada Ethem Bey, İnönü'de cephe komutanı ile görüşmüş ve cephe komutanından Buldan-Demirci istikametinde ilerleyen düşmana taarruz etmesi vazifesini almıştır.²¹⁶

General Ali Fuat (Cebesoy), Kuva-yı Seyyare'yi, Bursa cephesinde İnegöl civarında Uludağ'ın doğusundaki köylere yerleştirmiş ve Bursa üzerine yapılacak akınlarda onlardan yararlanmayı planlamıştır. Fakat Kuva-yı Seyyare, ciddi işlere girmeyi arzu etmemişlerdir. Kuva-yı Seyyare, Simav, Tavşanlı ve Demirci mıntikasını izlemişler ve buradaki Yunan kuvvetlerinin zayıf ve dağınık olduklarını tespit etmişlerdir.²¹⁷

8 Temmuz tarihinde Çerkez Ethem, komutası altındaki birlikleri ile İnönü'den Kütahya yoluyla Demirci'ye hareket etmiştir. Aynı günün akşamı Kütahya'ya ulaşmıştır.²¹⁸ Ethem Bey, Kütahya'ya ulaşınca ilk iş olarak Kütahya hapishanesinden fiziki yapıları kuvvetli 400 kadar mahkûm ile bölgeden sağladığı 150 kadar gönüllüyü silahlandırıp, yeteri kadar da yedek subay vermek suretiyle kendi adamlarından Tosyalı Hafız Hüseyin Bey emrinde bir tabur teşkil ederek, Simav istikametine sevk etmiştir. 11 Temmuz'da Simav ve kuzeyi çevresinde toplanan 4.500 atlı ve yayadan kurulu Birinci Kuva-yı Seyyare'nin yeni taburuna, 550 mevcutlu cezalılar taburu (sonradan katiller taburu) katılmıştır. Dört dağ topu ve 14 makineli tüfeğe sahip Ethem Bey emrindeki kuvvetler, 31 Temmuz'un erken saatlerinde, Demirci istikametinde hiçbir engelle karşılaşmadan ilerlemişlerdir. Saat 04.45'de topçu ve makineli tüfek ateşi desteğiyle, Akdere köyünün iki tarafındaki Yunan mevzilerine taarruza başlamışlardır. Muharebe karanlık basıncaya kadar devam etmiştir.²¹⁹ Ethem Bey,

²¹⁶ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. II, ss. 414- 423.

²¹⁷ Apak, s. 195.

²¹⁸ Çerkez Ethem'in Hatıraları, Güniz Basımevi, Dünya Yayınları, İstanbul, 1962, s. 60.

²¹⁹ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. II, s. 414.

ertesi sabah yapılacak taarruza katılmak üzere o gece, katiller taburunuda ileri hatlara yaklaştırmıştır. Ethem Bey, maiyetindeki 100 atlıdan ibaret ihtiyat kıtası hariç bütün birliklerinin katılmasıyla tekrar taarruza geçilmesini emretmiştir. Birlikler düşman mevzilerine doğru ilerlemeye başlamışlardır. Bir ara Kuva-yı Seyyare'nin Parti Pehlivan Müfrezesi, Hocalar'dan geçerek düşmanın sağ kanadını ve gerilerini ateş altına alacak duruma girmiştir.²²⁰ Parti Pehlivan Alayı, Yunan hatlarının sağ kanadından geri ve yan ateşine müsait bir mevzi kazanmış, cephedeki hatlarda aynı anda taarruza kalkmışlar, Yunan cephesi üzerine büyük bir güçle hücum ederek, bir kısım siperleri zapt etmişler ve cepheyi yarmışlardır. Dokuz saat devam eden muharebede, Yunan kıtaları dağınık olarak kaçmaya başlamışlardır.²²¹ Yunan fırka kumandanı Miralay Otneos yaralanmış ve maiyeti tarafından cephe gerisine götürülmüştür.²²² Cepheden ilerleyen birliklerin de fedakârca saldırıları karşısında düşman saat 12.02'ye doğru önce sağ kanattan olmak üzere grup mevzilerini terk ederek çekilmeye başlamıştır. Bir süre takip edilen düşman hayli zayıf vererek Hocalar'da toplanmış ve çiftlik üzerinden Borlu'ya çekilmiştir. Ethem Bey kuvvetleri, iki gün süren kanlı savaşlar sonunda Demirci'ye girmişlerdir.²²³

Demirci Muharebeleri'ne katılan Kürt Ali (Yıldırım), Borlu üzerinden Demirci'ye doğru ilerleyen Yunan birliğini, Çataloluk ve Kılavuzlar köyleri arasındaki Kadıboğan Boğazı'nda pusuya düşürdüklerini, onlara çok zayıf verdirdiklerini ve kendi arkadaşlarından birçoğunun da şehit olduğunu belirtmiştir.²²⁴

Demirci'de Yunanlılara ait bir hayli silah ve cephane ele geçirilmiş ve bunlar 30 öküz arabasıyla²²⁵ Kütahya'ya sevk edilmiştir.²²⁶ Bu muharebede, Kuva-yı Seyyare bir taburdan fazla olan muntazam Yunan kuvvetlerini bozguna uğratmış ve Yunanlılar yüzlerce ölü ve on beş kadar yaralı ve esir bırakarak kaçmıştır. Kuva-yı Seyyare'nin en ileri reislerinden Hafız Hüseyin Bey, bu muharebede şehit olmuştur.²²⁷ Bu tarihe kadar Batı Cephesi'nde Yunan ilerlemesine karşı tek başarıyı, Demirci'de Çerkez Ethem kazanmıştır. Mustafa Kemal Paşa, 21 Ağustos 1920 günkü Meclis konuşmasında Çerkez Ethem'in bu başarısını övmüştür.²²⁸

²²⁰ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. II, s. 415; Tekeli ve İlkin, s. 335.

²²¹ Abdullah Boyacıoğulları ve Sedat Alakese, **Her Yönüyle Her Şeyiyle Demirci**, Eko Matbaası, İstanbul, 1972, ss. 87- 88.

²²² Boyacıoğulları ve Alakese, s. 68.

²²³ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. II, s. 415.

²²⁴ İbrahim Çiçek, **Borlu Tarihi**, Ay Yayınları, Birinci Baskı, Salihli, 2009, s. 50.

²²⁵ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. II, s. 415; **Çerkez Ethem'in Hatıraları**, s. 89; Apak, s. 195

²²⁶ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. II, s. 415.

²²⁷ Apak, s. 195

²²⁸ Doğan Avcıoğlu, **Milli Kurtuluş Tarihi, 1882 den 1995'e**, İkinci Kitap, Tekin Yayınevi, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 2001, s. 565.

Demirci Savaşları'ndaki Kuva-yı Seyyare'nin başarısı, son derece önemli bir başarıdır. Demirci Savaşları'na kadar, Yunanlılar birçok bölgeyi neredeyse savunmasız bir şekilde işgal etmişlerdir. Bu zafer vatanın karanlık günlerinde, aydınlığa yakılan çoban ateşlerindendir. Demirci Savaşları'nda Parti Pehlivan Alayı, cephenin yarılmasında kritik bir vazife üstlenmiştir.

2.2. Gediz Taarruzu ve Parti Pehlivan (24 Ekim 1920)

Gediz Taarruzu, Batı Cephesi teşkilatının kumandanının değiştirilmesine ve Kuva-yı Milliye'nin tasfiyesine neden olmuştur. Gediz Taarruzu'nu hazırlayan, yöneten ve sonra da cephe kumandanlığından alınan Ali Fuat Paşa, Gediz Taarruzu'nun askeri bakımdan elzem olduğunu, hem Yunan ordusunun durumu, hemde İstanbul Hükümeti'ndeki değişikliğin taarruz için uygun bir ortam olduğunu savunmuştur.²²⁹ Yunan ordusunun en pasif ve Batı Cephesi'nin de en faal bulunduğu bir zamana tesadüf ettirildiğini belirtmiştir. Gediz Taarruzu'ndan evvel bazı mevzi muharebeler yapılmıştır. Fakat bunlardan hiçbiri Kuva-yı Milliye'nin iç ve dış düşmanlara karşı bütün şiddet ve fedakârlıkla harp edip edemeyeceği konusunda Gediz Muharebesi kadar belirleyici olmamıştır. Ali Fuat'a göre; işte bu çok mühim tecrübeyi, yeni orduya yaptırmak için Gediz'de yalnız kalan Yunan piyade fırkasına ekim ayı sonlarında saldırıyı planlanmıştır. Genelkurmay Başkanı İsmet Paşa, 15 Ekim tarihinde Batı Cephesi'ne verdiği cevabında Gediz'e taarruz yapmanın mahzurlarından bahsetmiş ve beklemek gerektiğini söylemiştir.²³⁰

Gediz Taarruzu öncesinde kendisine verilecek görevi bekleyen Parti Pehlivan Müfrezesi, Kütahya'nın Ermez köyünde yaklaşık bir ay kadar kaldıktan sonra, Çerkez Ethem'den aldığı emir üzerine Altıntaş'a bağlı Aslanapa bucağına hareket etmiştir. 13 Ekim 1920 tarihinde aldığı yeni bir emirle, Gediz Cephesi'nde nizami kuvvetlerle savaşan Yunan birliklerinin geri çekilme hattını tutmakla görevlendirilmiştir.²³¹ Parti Pehlivan, 13 Ekim 1920 tarihinde Aslanapa bucağında gün batmak üzereyken müfrezesini köy meydanında toplamış ve bir masanın üzerine çıkarak müfrezesine şöyle nutuk çekmiştir: *"8 ve 11 Tümenler Gediz Cephesi'nden saldırıya geçeceklerdir. Kuva-yı Seyyare Müfrezeleri ise düşmanın geri kollarını keseceklerdir. Bu suretle de Yunan kuvvetlerini kaçırmadan imha edeceğiz. Arkadaşlar! Parti Pehlivan Müfrezesi yedi düvele nam ve şan vermiştir. Burada da aldığımız bu mukaddes vazifeyi başaracağımıza kuvvetle inanıyorum. Allah bizimledir."* Parti Ağa

²²⁹ Selek, **Milli Mücadele**..., ss. 86-87.

²³⁰ Selek, **Milli Mücadele**..., s. 88.

²³¹ Metin, ss. 36-37.

sözlerini bitirdikten sonra hemen at bin emrini vermiştir. Parti Pehlivan, cahil olmakla birlikte nutuk çekmesini iyi bilmektedir.²³² Bu süreçte Kuva-yı Seyyare'ye bağlı müfrezeler, Gediz bölgesine şu şekilde yerleşmeye başlamışlardır. Parti Pehlivan Müfrezesi: Gediz-Kocahan arasındaki mıntıkaya, Tahsin Bey Müfrezesi: Kocahan-Uşak arasındaki mıntıkaya, Şevket Bey Müfrezesi'de Kocahan-Simav arasında yerleşmiş, diğerleri ise ihtiyatta kalmıştır. Parti Pehlivan Müfrezesi, yerleştiği bölgede Yunan piyade bölüklerine ve erzak, mühimmat taşıyan Yunan askeri kafilelerine baskınlar yapmıştır.²³³

Pehlivan Müfrezesi, Gediz ile Kocahan arasındaki yolu kapattıktan sonra 30-40 civarında gelen erzak vesaire yüklü, beygir ve katır gibi yük hayvanını, 20 kadar askerle birlikte pusuya düşürmüştür. Bu askerler kolayca teslim olmuşlardır. Böylece müfreze yiyecek, içecek ve cephaneyi çoğaltmıştır. Pehlivan Müfrezesi, Gediz'deki Yunanlıların ricat hattını ve ikmal yollarını tamamen kapatmıştır. Sabahın erken saatlerinde ise Yunanlıların telefon ve telgraf bağlantıları kesmiştir.²³⁴ Parti Pehlivan'ın yaverliğini yapan Şükrü Nail hatıratında, o günleri şöyle anlatmaktadır: *“Gediz'deki düşmanın yarma harekâtına gireceği tahmin ediliyordu. Tam bu sırada Gediz istikametinden bir düşman birliğinin geldiğini haber aldık. Biraz sonra düşmanın birliklerini kaskaca almıştık. Ani açılan ateşimiz karşısında ne yapacağını şaşırarak düşman, şosenin üzerinde mevzi almak zorunda kaldıysa da iş işten çoktan geçmişti. Çatışma çok kanlı oluyordu. Düşman sağa ve sola gelişi güzel el bombası yağdırıyordu. Fakat bunlar tesirsiz kalıyordu. Ağır makineli tüfeklerini kurmaya muvaffak olamıyorlardı. Orası salhaneye dönmüştü. Kan gövdeyi götürüyordu. Düşmandan tek asker kurtulamamıştı. Daha sonra Müfreze, Gediz'in güneyinde bulunan Hacı köyüne girmişti. Şafak atarken düşmanla tekrar savaşa tutuştuk. Hava yağmurlu ve sisli olmakla beraber savaş, o gün akşama kadar sürmüştü. Çarpışma daha ilk anlarda çetin başlamıştır. Düşmanın ricat hattı kesildiği halde, üstün kuvvetlerine güvenerek inatla saldırıyordu. Bu nedenle ağır zayıata uğruyorlardı. Bizim zayıatımız da küçümsenemezdi. Yaralı ve şehidimiz mühimdi. Şehitlerimiz arasında müfrezemizin gözde muhاریplerinden Necip Efe de bulunuyordu. Necip Efe'ye üzülmeyen arkadaş yoktu. Necip Efe, Parti Pehlivan'ın sağ koluydu.²³⁵ Necip Efe, Parti Pehlivan'ın yeğeni, Halil Efe'nin de kardeşidir. Kendisinde insanüstü bir cesaret vardı. Ölümü hiçe sayarak savaşa daldı. Gediz'in Ulucami bahçesinde yatmaktadır.^{236”}*

²³² Metin, s. 362.

²³³ Metin, ss. 36-37.

²³⁴ Metin, ss. 363-364.

²³⁵ Metin, ss. 363-364.

²³⁶ Metin, s. 365.

24 Ekim 1920’de, Yunanlıların Uşak’tan takviye almasına fırsat vermeden ve güneş batmadan önce, topçuların desteğiyle, Ethem Bey’in Birinci Kuva-yı Seyyare kuvvetlerine Gediz’in hâkim sırtlarına taarruz etmesi emredilmiştir.²³⁷

Kuva-yı Seyyare kumandanının 24/ 9/ 1920’de Garp Cephesi Kumandanlığı’na yazdığı raporda: 23-24/ 9/ 1920 gecesi Pehlivan Ağa Müfrezesi’nden 30 kişilik bir keşif kolu Yunuslar köyüne girmiş, düşmanın ileri postalarını püskürtmüş ve köyün batı sırtlarına kadar girmiş, Yunanlılara baskın yapıp dönmüşlerdir. Keşif kolunun köye girdiklerini ispat için Yunuslar köyünün muhtarının babasını, canlı ilmühaber olarak karargâha getirmiştir.²³⁸ Bu saldırı Pehlivan Müfrezesi’nin ne kadar cesurane savaştığını göstermektedir.

Türk Askeri kaynağı Gediz Taarruzu hakkında özetle, Birinci Kuva-yı Seyyare’nin, bütün gün düşman taburu karşısında muharebeye seyirci kalmasa ve Demirci Muharebeleri’ndeki cesareti burada da göstermiş olsaydı, kahraman piyadelerin hücumlarıyla Yunanlıları mevziden atabileceğini belirtmektedir. Gediz Taarruzu komuta, sevk ve idare bakımından çok güç bir askeri hareket olmuştur.²³⁹

2.3. Hamidiyehanı Muharebeleri (27 Ekim 1920)

25 Ekim 1920’de Kuva-yı Seyyare’nin büyük kısmının, Yunan keşif kolları tarafından, Yeğenler-Yağmurlar-Cebrail mıntıkasının güney hattına sürülmüştür. Hamidiyehanı istikametinde sürülmüş olan Pehlivan Ağa ve İsmet Bey Müfrezeleri’nin Dereköy-Çeltikçi Köprüsü’nü işgal etmesi ile Yunanlıların Uşak ve Simav yolunu kesmişlerdir. Yunanlılar, geri çekilme yolunu açmak için Hamidiyehanı civarına taarruz etmişlerdir. Bu taarruz, Sandıklı-Arslanpaladamı civarında İsmet Bey ve Pehlivan Ağa müfrezeleri tarafından yapılan karşı saldırıyla kırılmıştır. İsmet Bey ve Pehlivan Ağa müfrezeleri, Yunanlılara 100 kadar yaralı ve ölü verdirmiş; 1 yaralı, 4’ü sağlam, 5 esir, 5 hayvan, 2 yük ekmek, 1 miktar silah ve teçhizatla birlikte koyun ele geçirmişlerdir.²⁴⁰ Bu tarihte Parti Pehlivan ve İsmet Bey Müfrezeleri, Yunanlılara ciddi bir darbe vurmuş, onların saldırısına, saldırı ile karşılık vererek, önemli kayıplar verdirmiştir.²⁴¹

27 Ekim’de yapılan muharebelerde Ethem Bey kuvvetleri, 13. Yunan Tümeni’ne saldırmış, Erdoğan-Asaklar, Vakıf-Gölcük-Yeniköy yönünde üç saat devam eden

²³⁷ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. II, s. 438.

²³⁸ ATASE Arşivi, İSH, KN: 679, GN: 67, BN: 7.

²³⁹ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. II, ss. 439-440

²⁴⁰ ATASE Arşivi, İSH, KN: 702, GN: 9, BN: 19.

²⁴¹ ATASE Arşivi, İSH, KN: 702, GN: 9, BN: 18.

krizinden yararlanmayı bilecek bir kişi çıkmadı. İktidar değişikliği sebebiyle eşsiz bir fırsat kaçırıldı”, diyerek hayıflanmıştır.²⁴⁸

Yunan Genelkurmayı; Türk ordusunun içinde bulunduğu karışıklıktan istifade edilemediğini ve tam tersine bu karışıklıktan Mustafa Kemal Paşa’nın güçlenerek çıkmasına seyirci kaldığını vurgulamıştır.

2.4. Kuva-yı Seyyare’nin Kaldırılma Süreci

TBMM tarafından Kuva-yı Seyyare’nin kaldırılmasının pek çok nedeni vardır. Ancak aşağıdakiler, Kuva-yı Seyyare’nin kaldırılmasının ana nedenleri olarak ifade edilebilir:

- 1920 yılının sonlarında Çerkez Ethem ve kardeşlerinin, artık zapt edilmez hale gelmeleri²⁴⁹
- Kuva-yı Seyyare komutanlarının kendilerinde bulunmayan san ve yetkileri kullanmaları²⁵⁰
- Kuva-yı Seyyare’nin, Düzenli Ordu kurulmasına karşı çıkması²⁵¹
- Kuva-yı Seyyare’nin yasa dışı asker toplaması²⁵²
- Kuva-yı Seyyare’nin, Batı Cephesi’nin ikiye bölünmesine karşı çıkması²⁵³
- TBMM’nin atadığı Simav komutanını, Kuva-yı Seyyare’nin bölge dışına çıkarması²⁵⁴
- Kuva-yı Seyyare’nin, Batı Cephesine, birlikleri, subayları ve silahları hakkında rapor vermemesi²⁵⁵
- Kuva-yı Seyyare’nin, İstiklal Mahkemesinin kurulmasına karşı çıkması ve verdiği kararları dikkate almaması²⁵⁶
- Kuva-yı Seyyare’nin, savaş durumunda ordu birlikleriyle bağlantıyı kesmeleri²⁵⁷ olarak sıralanmaktadır.

²⁴⁸ Erdem, s. 305.

²⁴⁹ Selek, **Anadolu İhtilali**, 1. Cilt, s. 388.

²⁵⁰ Halıcı, **Ethem**, s. 160-161.

²⁵¹ Efe, **Çerkez Ethem**, s. 139; Halıcı, **Ethem**, ss. 169-173

²⁵² Efe, **Çerkez Ethem**, s. 137.

²⁵³ Efe, **Çerkez Ethem**, s. 138.

²⁵⁴ Efe, **Çerkez Ethem**, s. 145; Halıcı, **Ethem**, s. 160

²⁵⁵ Efe, **Çerkez Ethem**, s. 147; Halıcı, **Ethem**, s. 160.

²⁵⁶ Efe, **Çerkez Ethem**, s. 135; Halıcı, **Ethem**, s. 160.

²⁵⁷ Halıcı, **Ethem**, s. 159.

Kuva-yı Seyyare ile ordu arasındaki gerginlik artmaya başlayınca, düzenli ordu birliklerine olan ihtiyaç ve zorunluluk kesin olarak ortaya çıkmış ve Bakanlar Kurulu 9 Kasım 1920’de ordudaki yeni yapılanmaya ilişkin kararını almıştır.²⁵⁸ Bakanlar Kurulu kararı ile Ali Fuat Paşa Moskova Büyükelçiliği’ne atanmıştır. Batı Cephesi, batı ve güney olmak üzere ikiye bölünmek suretiyle Batı Cephesi Komutanlığına Genel Kurmay Başkanı Albay İsmet Paşa (İnönü), Güney Cephesi Komutanlığına da İçişleri Bakanı Albay Refet (Bele) Bey getirilmiştir.²⁵⁹

Ordu tarafından, 22/23 Kasım 1920’de cephe levazımından bütçenin düzenlenmesi için bütün cephe kıtalarından doğru ve düzgün bir kuvvet listesi istenmiştir. Buna bütün birliklerinden cevap verildiği halde Birinci Kuva-yı Seyyare’den cevap verilmemiştir. Bu bilgilerin tekrar istenmesi üzerine, 27 Kasım 1920’de Yüzbaşı Tevfik tarafından şu karşılık verilmiştir: *“Kuva-yı Seyyare ne bir tümen, ne de muntazam bir kuvvet haline getirilebilir, buna imkân yoktur. Çünkü bu kuvvetin başında birkaç subayla hesap memurları bulunmakla kayıtlarının düzenli tutulması lazımdır. Hâlbuki bu serserilerin başına ne bir subay, ne de hesap memuru koymak mümkün olmamakla beraber, kabul ettirilmesine de imkân yoktur. Çünkü subay gördüler mi azrail görmüşçesine ayaklanıyorlar. Bizim müfrezelerimiz, Pehlivan Ağa, Ahmet Onbaşı, Sarı Mehmet, Halil Efe, Topal İsmail gibi adamlar tarafından idare edilmektedir. Bölük emirleri de yazdığını okuyamaz ve okuduğunu da yazamaz adamlardır. Sen yapamıyorsun diye bunların değiştirilmesi imkânı da yoktur. Kuva-yı Seyyare’nin şimdiye kadar olduğu gibi gelişi güzel idare edilmesi zorunluluğu vardır.”*²⁶⁰

Bu süreçte Pehlivan’ın yanında bulunan Şükrü Nail Bey, Çerkez Ethem ve kardeşleri ile Ankara arasındaki ilişkilerin özellikle İsmet Paşa’nın Garp Cephesi Kumandanlığı’na atanması ve düzenli ordunun kurulmasıyla sorunun daha da derinleştiğini, silahlı çatışmaya kadar vardığını, Çerkez Ethem ve kardeşlerinin 10 Aralık 1920’de düzenli ordu ile savaşımaya karar verdiklerini ve 29 Aralık 1920’den itibaren çatışmanın başladığını ancak iki tarafın da isteksiz olduğunu belirtmiştir.²⁶¹

2.5. Düzenli Ordu ile Kuva-yı Seyyare’nin Çatışması

Mustafa Kemal Paşa, 13 Aralık 1920’de Kuva-yı Seyyare’nin cephe kumandanlarının emrine ve meclisin kararlarına kesinlikle itaat etmeleri gerektiğini, aksi takdirde meclisten

²⁵⁸ Erdem, s. 304.

²⁵⁹ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. II, ss. 447-448.

²⁶⁰ **Türk İstiklal Harbi-Batı Cephesi**, II. nci Cilt, 3 ncü Kısım, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri, Genel Kurmay Basımevi, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1966, s. 70; Kemal Atatürk, **Nutuk**, Cilt II, Milli Eğitim Basımevi, On Beşinci Basım, Ankara, 1987, s. 515.

²⁶¹ Metin, s. 370.

alınacak bir karar ile bizzat atına binerek ve bütün kuvvetlerini toplayarak Kuva-yı Seyyare'yi dağıtacağını belirtmiştir.²⁶²

Kuva-yı Seyyare ile düzenli ordunun çatışmasının arttığı günlerde 25 Kasım 1920 tarihinde, Dâhiliye Vekâleti Vekili Doktor Adnan (Adıvar) tarafından Demirci Kaymakamlığı'na kritik bir atama yapılmıştır. Bu göreve atanan İbrahim Ethem (Akıncı) Bey'dir.²⁶³ İbrahim Ethem Bey, sonradan bu bölgenin kaderini değiştirecektir.

İbrahim Ethem Bey, Kuva-yı Seyyare ile düzenli ordu arasındaki gelişmeleri de yakından takip ederek Ankara'dan Demirci'ye hareket etmiştir. 19 Aralık 1920 tarihinde Simav'dan Demirci'ye hareket ettikten sonra, Simav yakınlarında Hacıköyüne ulaşır. Hacıköyü'nde Pehlivan'ın kuvvetleriyle çarçabuk Kütahya'ya gittiğini haber alır. Pehlivan'ın gitmesi haberine, Çerkez Ethem kuvvetleri ile ordunun anlaşılamadığı yorumunu yapar.²⁶⁴ 23 Aralık 1920'de İbrahim Ethem Bey, Demirci'ye ulaşır ve aynı gün, Kuva-yı Seyyare Demirci ve Havalisi Kumandanı Doktor Fazıl Bey'in karargâhına ve hükümete gider.²⁶⁵

25 Aralık 1920 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla, genişgüzel er toplanmasının önüne geçmek için, TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa tarafından şu bildiri yayınlanmıştır. *“Hiç kimse, hiçbir sebep ve suretle hükümetin haberi olmaksızın kuvvet toplamaya yetkili değildir... Askerlik şubeleri, görülecek lüzum üzerine ve verilecek emirle askerlik çağındaki erleri silâh altına alacak ve tertipledikleri yerlere sevk edeceklerdir.”* Bu kararlar, diledikleri zaman, yaş durumu gözetmeksizin istedikleri kişileri emirleri altına alan Kuva-yı Milliye komutanlarının hoşuna gitmemiştir.²⁶⁶

Kazım (Özalp) Bey, Çerkez Ethem meselesini çözmek için Ethem ile görüşmeye gittiği bir zamanda, Parti Pehlivan önüne çıkar ve aralarında şu konuşma geçer:

“Bizi ezmeyin. Hiç olmazsa beni bir bahane ile müfrezemle iste, buradan ayır, dedi.

- *Ethem vermez, dedim.*

- *Sen iste, ben gelirim, dedi.*

- *Bunu yapamadık.”*²⁶⁷

²⁶² İsmet Görgülü, **On Yıllık Savaşın Günlüğü, İzzettin Çalışlar**, Yapı Kredi Yayınları, I. Baskı, Altan Matbaacılık, İstanbul, 1997, s. 353.

²⁶³ Akıncı, s. 12.

²⁶⁴ Akıncı, ss. 15-16.

²⁶⁵ Akıncı, s. 17.

²⁶⁶ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, s. 168.

²⁶⁷ Selek, **Milli Mücadele...**, s. 120.

Kazım Paşa'nın bu açıklaması, çok eskiden tanıdığı ve huyunu suyunu bildiği Parti Pehlivan'ı kurtarmak ve yararlı hale getirmek için bile olsa Çerkez Ethem'le takışmayı göze almadığını göstermektedir.²⁶⁸

Ankara Hükümeti, tedbiri gerekli görmekle birlikte, yine de Kuva-yı Seyyare meselesinin barışçıl yollarla çözülmesi için girişimlerde bulunmuştur.²⁶⁹ Bu amaçla Ethemle görüşmek için beş kişilik bir milletvekili heyetinin Kütahya'ya gönderilmesine karar vermiştir. Heyette Celal (Bayar), Eyyüp Sabri, Kılıç Ali Bey, Reşit Bey ve Vehbi Beyler vardır.²⁷⁰ Bu heyet, 24 Aralıkta Kütahya'ya ulaşmıştır. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa Kuva-yı Seyyare hakkında aldığı istihbarata göre, Ethem ve Tevfik Beylerin, cephe kumandanının haberi ve onayı olmadan bölgelerinde bulunan birlikleri cepheye dağıttığı, Kuva-yı Seyyare erlerini Gediz'de ve Pehlivan Ağa²⁷¹ kuvvetlerini de Kütahya'da topladığını öğrenmiştir. Bu durumu 25-26 Aralık 1920'de hemen Celal (Bayar) Bey'e tegrafla bildirmiş ve bu tarz hareketten amacın ne olduğunu, kesinlikle bilmek istediğini yazmıştır. Heyet, müşrerek imza ile müsterih olmalarını ve hiçbir maksadın olmadığı cevabını vermiştir.²⁷²

Celal (Bayar) Bey 30. 12. 1920 tarihinde Kütahya'dan döndükten sonra Büyük Millet Meclisi kürsüsünde, milletvekillerini bilgilendirirken Parti Pehlivan'dan şöyle söz etmiştir: *"Efendiler, orada pek ağlanacak, hüzünlü dakikalar yaşadık. Bu memleketin istiklâlini, namusunu, şerefini müdafaa için silâha sarılan arkadaşlardan ilk hareketlerinden itibaren, son Demirci ve Gediz muharebelerinden itibaren bunlara ait birçok menakibi kahramanane dinledik ve bunların içerisinde ezcümle "Reis Paşa Hazretlerine ve Meclise söyleyiniz. Bize kurşun atmasınlar. Biz memleketin namusunu müdafaa için ortalığa atıldık ve sizden yalvarırız, istirham ederiz, bu sui tefehhümü muslihane hallediniz. Balıkesir ve havalisinde, bunları söyleyen zatı tanır. Anzavur'un tedibinde en ziyade âmil olan bir zattır. Battal Gazi namını alan Parti Pehlivanıdır." Böyle hazin ve elim bir tesir altında oradan ayrıldık.*²⁷³

²⁶⁸ Selek, **Milli Mücadele**..., s. 120.

²⁶⁹ Erdem, s. 307.

²⁷⁰ Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 357.

²⁷¹ Mustafa Kemal Paşa'nın Çerkez Ethem meselesi hakkında 29.12.1920 tarihinde TBMM'ye verdiği izahatta Kütahya'da toplanan Parti Pehlivan Kuvvetleri'nin 200 kişi kadar olduğunu belirtir. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001125.pdf> (23.08.2016), s. 286. Ayrıca Çalışlar ve Selek'e göre bu kuvvetler 120 kişidir. İzzettin Çalışlar, **İstiklal Harbi Hatıratı 2. Kısım, 61. Fırkanın Gediz ve Kütahya Muharebeleri**, Askeri Mecmua, Numara: 84, Askeri Matbaa, Ankara, 1932, s. 39; Selek, **Milli Mücadele**..., s. 120.

²⁷² Atatürk, **Nutuk**, Cilt II, ss. 537-538.

²⁷³ Celal Bayar'ın Çerkez Ethem Meslesi Hakkında 20.12.336 tarihindeki Meclis'deki İzahatı <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001126.pdf> (24.11.2015)

Celal Bayar'ın anlatımına göre Parti Pehlivan, meselenin Reis Paşa'ya ve Meclis'e söylenmesini, bu yola vatani savunmak için çıktıklarını, nizami kuvvetlerin kendilerine kurşun atmamasını ve meselenin barışçıl yollarla çözümlenmesini istemiştir.

Çerkez Ethem meselesini çözmek için Kütahya'ya giden Vekiller Heyeti ile Parti Pehlivan arasında geçen dramatik olayı ise Celal Bayar, İsmet Bozdağ'a 4. 12. 1981 tarihinde şöyle anlatır:

“24 Aralık 1920. Bu günü unutmuyorum; çünkü bu tarih, yalnız benim hayatım bakımından önemli olmakla kalmaz, Kurtuluş Savaşımız'da Çerkez Ethem bölümünün önemli günlerinden biridir. Çerkez Ethem meselesi had safhada. İsmet Paşa ile silahlı çatışma ha başladı, ha başlayacak. Paşa çok üzgün. Olayı her iki tarafı kırmadan bir yoluna koymak istiyor. Onun için beni, Kılıç Ali Bey'i, Balıkesir Mebusu Vehbi (Bolak) Bey'i, Eyüp Sabri Bey'i ve Ethem'in kardeşi Reşit Bey'i görevlendirmiş, Ethem'le konuşup olayları yoluna koyacağız!” Heyete alınanlar, aşağı yukarı, Ethem'in, şahıslarına saygı beslediği ve sözlerine kıymet verdiği kişilerdi, denilebilir. Ben de aralarındaydım. Aralık ayının ayazı yüzümüzü ısıtırken, benim paltosuz olmam, garipti. Eve gidersek, treni kaçıracaktık. Oradaki arkadaşlardan biri, sırtındaki gocuğu çıkarıp bana verdi, öylece istasyona gittik. Eskişehir'e kadar tren, oradan, oto-drezin (küçük tren) ile Kütahya'yı tuttuk. Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile Ethem gerçekten savaşacak hâle gelmişlerdi. Ethem, bizimle konuşmamak için Kütahya'yı terk etmişti. Tevfik ve Reşit beylerle ve bir de Ethem'in kurmayları arasında olan yetkililerle tartışıyorduk! Faydasız, ara bulmak değil, yatıştırmak bile mümkün görünmüyordu. Nitekim bütün tekliflerimizi reddettiler ve bizi -rehine olarak kullanmak düşüncesiyle olacak- bir odaya kapadılar! Artık mahpustuk... Bu durumda insanı uyku tutmaz, sabaha kadar sürekli yağın yağmur ile yollardan geçen asker ve askerî malzemelerin seslerini dinledik. Besbelliydi ki Ethem'in kuvvetleri geri çekiliyorlardı. Nihayet sabah oldu. Kahvaltı getiren yok. Dışarı çıkacak olduk, önlediler. Bulunduğumuz yer küçük bir oda idi. İçine iki karyola ile bir masa ve sandalye ancak sığabilmişti. Ethem'in kardeşi Reşit bizimle beraber olmadığı için dört kişi, iki yatakta yatmak zorundaydık. Bir gün bir geceyi, böyle tedirgin, böyle aç ve korkulu geçirdikten sonra (su veriyorlardı), öğleye doğru, şiddetli bir tekme, odanın tahta kapısında patladı ve elinde filintası ile Parti Pehlivan kapının çerçevesinde belirdi. İçkiliydi. Silahının mekanizmasıyla oynuyordu. Homurdandığından belli ki niyeti iyi değildi.

—Bizden ne istiyor bu İsmet Bey. Biz kardeşi kardeşe kıdırmayalım diye, geri, geri çekiliyoruz. O üstümüze üstümüze geliyor. Siz bizim eski arkadaşımız olacaksınız. Şimdi

döndünüz de onu savunmak için mi buraya geldiniz? Yazıklar olsun size. Uzun boyu ve iri gövdesiyle vahşi bir görünümü vardı. Sanki elindeki filinta ile dördümüzü de haklayacak, sonra intikam almanın doygunluğu içinde basıp gidecekti. Arkadaşlar ateşten geçmiş, tecrübeli, gözü pek insanlardı. Parti Pehlivan gibi bir adama tavuk gibi yakalanmazlardı ama bir kere kapışırsak, sonunda birimizden birimiz burada kalabilirdi. Parti Pehlivan'ı iyi tanıyorum. Savaşta iken kız kardeşinin ırzına geçmişler²⁷⁴. O da bu alçaklığı yapanı gelip vurmıştu. Bir süre dağlarda gezdi. Sonra ben kendisini düze indirip küçük bir ceza ile kurtarmıştım. Hatta Ethem'in atlılarına katılmasını öğüt veren de bendim. Onun için konuşurken, benden yana bakmamaya çalışıyor, adeta ilk kurşunu kime sıkacağını kestirmek niyetiyle gözlerini diğer üç arkadaşın üzerinde gezdiriyordu.

—Bana bak Pehlivan Ağa, sen beni bilmez misin?

—Bilmem mi?

—Nasıl söylersin öyle ise, siz hepiniz buraya İsmet Bey'i savunmak için geldiniz diye? Biz şimdiye kadar Ethem'i kendi kardeşimiz gibi bildik ve canımız gibi esirgemedik mi? Ya seni Parti Pehlivan, ya seni dağlarda perişan olmaktan, hapishanelerde çürümekten çekip almadık mı? Ben senin dostun değil miyim Parti Pehlivan, şu arkadaşlar senin ağan değil mi? Eline bir tüfek geçirdin de elinde çakısı bile olmayan bize mi efeleniyorsun? Hadi de! Senin bildiğin yiğitlik buysa, daha ne duruyorsun, çeksene tetiği. Anlaşılan bu temiz yürekli Anadolu çocuğu, olup bitenlere içlenmiş, sonunda içkiye vurup kurmaya başlamış. İşler tıkırında giderken bu beyler gelip tekerleğe değnek uzattılar, gidip hesaplarını göreyim demiş olacak ki, filintasını kaptığı gibi bizi temizlemeye gelmiş. Ben sandalyede oturuyordum. Kılıç Ali Bey ayakta idi. Eyüp Sabri Bey'le, Vehbi Bey de yataklara ilişmişlerdi. Ben daha ne duruyorsun çeksene tetiği deyince, Vehbi Bey'le, Eyüp Sabri Bey ayağa fırladılar, hadi çek tetiği de yiğitliğinin ne olduğunu öğrenelim, deyince, Parti Pehlivan o koca gövdesiyle adeta çöktü.

— Gördünüz mü, beni yine yanlış bellediniz. Sizin gibi beylere silah çekmek, hele vurmaya kalkmak, benim ne haddime. Ethem kardeşimizi ezilmiş gördük de, biraz içimizi boşaltalım, olup biteni anlayalım diye geldik buraya. Tüfeğini bana doğru uzattı, alın isterseniz siz beni vurun. Tövbe, tövbe. Bu günlere de mi kalacaktık dedi. Baktım neredeyse ağlayacak. Ben yatıştırmaya çalışarak, biz buraya sizi kurtarmaya geldik. Bu Ethem-İsmet konusu değil. T.B.M.M. Hükümeti'nin konusu. Göreceksin sonu iyiye çıkacak, dedim. Parti

²⁷⁴ Araştırmada bu olay ile ilgili herhangi bir malumata rastlamamıştır.

*Pehlivan, daha sonra Ethem gibi Yunan sınırından geçmedi. Bir süre başına buyruk gezindikten sonra, silahlarıyla gelip teslim oldu. Kurtuluş Savaşımızın gazilerindendir.*²⁷⁵

Ethem'e göre bugünlerde durum şöyledir: “*Batı Cephesi Ordusu Komutanı İsmet Paşa, sekizinci ve on birinci tümenler esas olmak üzere Eskişehir’in güneybatısı ve Kütahya’nın kuzeydoğusunda birliklerini toplamaya başlamış. Bu kuvvetin ilk hedefi Kütahya’yı ansızın kuşatmak, beni diri veya ölü yakalamaktır. Parti Pehlivan’ın süvari müfrezesini Kütahya’ya getirtmiştim. Bu müfreze geceleri Kütahya etrafında ve Alayunt istikametinde keşiflerde bulunuyordu*”²⁷⁶

Bakanlar Kurulu, 27 Aralık 1920 tarihinde, Birinci Kuva-yı Seyyare’nin diğer bütün askeri kıtalar gibi koşulsuz olarak Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin emirlerine uymakla yükümlü olduğu²⁷⁷ kararını almıştır. Bu kararıyla Ankara Hükümeti Kuva-yı Seyyare ile anlaşma yoluyla sonuca ulaşamayacağını anlayınca, önlem alma yoluna gitmiştir.²⁷⁸ Ethem’e karşı hareket 29 Aralık 1920 tarihinde başlamıştır²⁷⁹ ve aynı gün Düzenli Ordu Kütahya’yı ele geçirmiştir.²⁸⁰

Ethem, Ankara Mebuslar Heyeti’nin Kütahya’dan ayrıldıktan sonra, İsmet Bey kuvvetleriyle çarpışmaya meydan verilmemesi konusunda Kütahya Merkez Kumandanı ile Parti Pehlivan’a emir verdiğini ve ertesi gün sabahleyin otomobile binerek kardeşi Reşit Bey’le Kütahya’dan Gediz’e hareket ettiğini belirtmiştir.²⁸¹ Ethem, 29 Aralık günü 120 atlıdan oluşan Parti Pehlivan Müfrezesi’ni Kütahya’da bıraktığını,²⁸² Pehlivan’ın ordu ile temasta bulunarak artçı vazifesi yapmasını,²⁸³ saldırıya geçen askeri birliklerle göz temasını

²⁷⁵ Bozdağ, s. 47-50. Ayrıca Celal Bayar 8 Aralık 1964 günü Çiftelhavuzlar’da Sabahattin Selek ile görüşmüştür. Ancak Bayar, İsmet Bozdağ’a anlattıklarını Selek’e anlatmamıştır. Farklı bilgiler söz konusudur. Selek’in 8 Aralık 1964 yaptığı röportaja göre: Celal Bayar, Ordunun 29 Aralık 1920 tarihinde Ethem’in üzerine yürüyüşe geçtiğini ve Kütahya’ya girdiğini bilmemektedir. Üstelik Heyet, Kütahya’da kaldığı günler içinde Ethem ile hiç görüştürülmemiştir. Görüşmeler Reşit ile yapılmıştır. Yalnız Kütahya’dan ayrılacakları gün Ethem’i ayaküstü görmüşler ve veda etmişlerdir. Bkz. **Selek, Anadolu İhtilali**, Cilt 1, s. 511. Ayrıca İsmet Bozdağ ise, Ethem’in Heyet ile görüşmemek için, Kütahya’yı terk ettiğini belirtir. Bozdağ, s. 48. Heyetin yaşadığı ve Bozdağ’ın anlattığı Pehlivan’ın silah çekmesi olayı, heyete katılanların hatıratlarında yer almamaktadır. Olayın en önemli kişisi Celal Bayar bile hatıratında bu olaydan hiç bahsetmez. Bkz. **Bayar**, Cilt 8, ss. 2434-2800. Ayrıca sadece Heyette bulunan Kılıç Ali, görüşmeyi ayrıntılı anlatır, fakat rehin alınmaktan bahsetmez. Kılıç Ali, Ethem ve kardeşlerinin Batı Cephesi Komutanı olarak İsmet Bey’in geçmesini çekemediklerini, onun emri altına girmek istemediklerini bildirmekle birlikte, Heyettekileride kendi yanlarına çekmeye çalıştıklarını ve Heyeti tutuklamayı tasarlamaları üzerine, Heyetin onlara katılmış görünerek oradan kurtulmaktan başka çare kalmadığını belirtir. Kılıç Ali’den naklen, Efe, **Çerkez Ethem**, ss. 186-187.

²⁷⁶ **Çerkez Ethem’in Hatıraları**, s. 11.

²⁷⁷ **Batı Cephesi**, C. II, K. III, s. 91.

²⁷⁸ Erdem, s. 307.

²⁷⁹ Selek, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, s. 499.

²⁸⁰ Erdem, s. 309.

²⁸¹ **Çerkez Ethem’in Hatıraları**, s. 153.

²⁸² Selek, **Milli Mücadele...**, s. 120.

²⁸³ Çalışlar, **İstiklal Harbi Hatıratı**, s. 39; Selek, **Milli Mücadele...**, s. 120.

koruyarak Gediz istikametine çekilmesini ve raporlarında Gediz Kuva-yı Seyyare karargâhına göndermesini istemiştir.²⁸⁴ Bu kuvvet aynı zamanda Ethem'in en çok güvendiği müfrezedir.²⁸⁵ Parti Pehlivan Müfrezesi, 29 Aralık 1920 gecesi Kütahya'yı terk etmiş ve batı yönünde çekilmiştir.²⁸⁶ Bütün bu olaylardan Kuva-yı Seyyare'ye bağlı erlerin ve bazı reislerin haberi yoktur. Ancak Ethem'in güvendiği reisler meseleyi tam çıplaklığıyla bilmediklerinden Ethem'i haklı bulmaktadırlar.²⁸⁷ Çalışlar'a göre, Parti Pehlivan cahildir, Ethem ve kardeşlerinin Yunanlılarla antlaşmasından haberide yoktur.²⁸⁸

Gediz'de bulunan Çerkez Ethem, Mustafa Kemal Paşa'nın Batı Cephesi'yle ilgili kararını öğrenir öğrenmez onunla mücadele etmeye karar vermiştir. Ancak zayıf olduğunu hisseden Çerkez Ethem, düzenli ordu ile mücadelede cephaneye ihtiyacı olduğundan Yunan ordusundan yardım istemeyi düşünmüş, bu amaçla 31 Aralık 1920 tarihinde Ahmetli köyünde bir Yunanlı subayla, I. Kolordu Komutanı Nider'in talimatıyla görüşmüştür. Nider, Ethem'e maddi destek için bir takım sözler vermiş, ancak bu gerçekleşmemiştir.²⁸⁹

Bu süreçte Çerkez Ethem ve Parti Pehlivan müfrezesiyle çarpışan tümen kumandanları şunlardır²⁹⁰: 61. Tümen Komutanı Albay İzzettin Bey (Çalışlar), 11. Tümen Komutanı Albay Derviş Bey (Ahmet Derviş Paşa) ve 8. Süvari Tümen Komutanı Albay Refet Bey (Bele)'dir.

Gediz'e çekilen Ethem, güneş doğduktan biraz sonra Parti Pehlivan'ın adamlarından üçünün, yaralı olarak geldiğini ve Pehlivan'ın şu raporunu aldığını belirtir: *"Bu sabah şafakla beraber Hisar köyünden bize baskın yapan bir piyade kıtasıyla aramızda vuku bulan müsademe sonunda köyü bırakarak sırtlara çekilmekteyim. Benden üç yaralı, üç ölü var. Baskın yapan piyade kıtasının telefâtını bilemiyorum. Geride bıraktığımızı Çavdarhisar köyüne haylice piyade kıtaları girmektedir."*²⁹¹

²⁸⁴ Çerkez Ethem'in Hatıraları, s. 153.

²⁸⁵ Metin, s. 370.

²⁸⁶ ATASE Arşivi, İSH, KN: 689, GN: 29, BN: 4.

²⁸⁷ Aydın, s. 394.

²⁸⁸ Çalışlar, İstiklal Harbi Hatıratı, ss. 45-46.

²⁸⁹ Erdem, s. 309. Ayrıca, Kaplan Naci'nin 5 Ocak, Dr. Fazıl'ın 8 Ocak 1921 tarihli telgrafları, Ethem'in adamlarının Yunanlılarla görüşmesinin ocak ayının ilk günlerinde yapıldığını doğrulamaktadır. Bkz. **TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, ss. 242-243. Dr. Fazıl ise anılarında, Ethem'in hükümete karşı isyan ettiğini öğrenince ilk iş olarak, Ethem ile tüm bağlantısını kestiğini, Kaplan Naci kumandasındaki Keskin Birliğini Tavşanlı'ya gönderdiğini ve bütün kuvvetlerini Emet'e iki saat mesafedeki Yeniceköy dağına çektiğini belirtir. Ayrıca Reşit'in Kula'dan Ethem'e gönderdiği mektupta, Reşit'in Yunanlılarla bir ahitname imzaladığını ve birlikte hareket edeceklerini öğrenir. Bu haberi Garp Cephesi Kumandanı İsmet (İnönü) Bey'e telgrafla bildirir. Ahmet Öztürk, **Milli Mücadele de Zor Yıllar (1919-1922) Kütahya ve Havalisi**, Ankara Ofset, Egemen Yayınları, I. Baskı, Ankara, Bty. , ss. 67-70

²⁹⁰ Metin, ss. 369-370.

²⁹¹ Çerkez Ethem'in Hatıraları, s. 159.

Düzenli Ordu'nun haberleşmesinde:

- “Pehlivan Çetesi'nin sabaha karşı bir baskın yapacağını ifade edilmektedir. Akşam Avşar köyü istikametine keşif kolu sevk edilmiştir”.²⁹²
- “Pehlivan Müfrezesi 400-500 neferiyle ay doğarken hücum edeceği gelen haberlerden anlaşılmıştır,”²⁹³ gibi bilgiler yer almaktadır.

Hem Çerkez Ethem'in, hem de ordunun raporuna göre, Parti Pehlivan 1921 yılının ilk günleri, düzenli ordu ile çetin bir mücadele içindedir. Yani olayların tam merkezinde Parti Pehlivan vardır. Pehlivan'ın yaveri Şükrü Nail Bey, Garp Cephesi Kumandanlığına özel bir mektup yazmayı önerdiğini, uzun bir tartışmalardan sonra 1 Ocak 1921 tarihinde Garp Cephesi Kumandanı İsmet Paşa'ya bir mektup yazdıklarını ifade etmektedir.²⁹⁴

“Garp Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey'e; 1 Ocak 1921. Parti Pehlivan;

Yunan Ordularının İzmir' e çıkarma yaptığı 15 Mayıs 1919 tarihinden bugüne kadar muhtelif cephelerde ve dâhili isyanlarda Parti Pehlivan Müfrezesi olarak can siperane nasıl dövüştüğümüzü ve nasıl çalıştığımızı takdirinize arz ediyorum. Bugüne kadar devletin, milletin, şanlı ordumuzun emrinde canımızı hiçe sayarak, kafamızı, kıra kıra, kan dökerek savaştığımızı Garp Cephesi Kumandanı olarak çok daha iyi bilir ve takdir buyurursunuz. Biz isyancı değiliz, vatan haini de hiç değiliz. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da vatanımızın kurtarılması için her yerde, her sahada savaşacağımıza namusumuz üzerine size ve yüce milletimize söz veriyoruz. Saygılarımızla emrinizi bekliyoruz.

İmza Parti Pehlivan Müfrezesi Komutanı Parti ”²⁹⁵

Pehlivan Müfrezesi'ne, Garp Cephesi Komutanı Albay İsmet Bey'den beklenen cevap 6 Ocak 1921 tarihinde gelir. Parti Pehlivan ve müfrezesine: “Müfrezenizin gerek Yunanlıların karşısında gerekse iç isyanlar karşısında kahramanca savaştığını yakinen müşahade ettiğini, Parti Pehlivan'ın takdire şayan bir komutan olduğunu belirtir. Bu hizmetlerinize karşı affettiğini, müfrezenizle birlikte dâhilde akıncı olarak kalacaklarını, iaşelerini dâhilden temin edip, düşman hatt-ı ricatını, ulaşım kavşaklarını, köprülerini ve kara yollarına sık sık baskınlar düzenleyerek, dinamitleyerek berhava edeceklerini. düşmanın belki Ankara'ya kadar da geleceğini, fakat netice de zafer bizim olacak, metin ve sebatkar olun. Başarılarınız devamlı ve şansınızın açık olmasını Allaha niyaz eder tüm müfreme de bulunan

²⁹² ATASE Arşivi, İSH, KN: 1388, GN: 79, BN: 1.

²⁹³ ATASE Arşivi, İSH, KN: 1388, GN: 78, BN: 1.

²⁹⁴ Metin, ss. 374-375.

²⁹⁵ Metin, ss. 373-374.

arkadaşlarınızla birlikte gözlerinizden öperim,saygılarımla İmza Garp Cephesi Komutanı Albay İsmet. Tarih 6 Ocak 1921 ”²⁹⁶

Şükrü Nail Bey’e göre, İsmet Paşa mektubunda dahilde kalıp akıncı olmalarını, düşmanın muharebe ve ikmal yollarına saldırıda bulunmalarını istediğini iddia eder. Ancak bu görevler Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey tarafından daha sonra kurulan Demirci Akıncıları’na atfedilen görevlerdir. Henüz Akıncılar örgütü kurulmadığı için bu görevlerin Pehlivan Müfrezesine bu tarihte verilmesi olası değildir.

Şükrü Nail Bey, Parti Pehlivan Müfrezesi olarak I. İnönü Muharebesi’nde düşmanın sağ kanadı, arkalarını ve düşmanın nakliye kollarını pusuya düşürdüklerini iddia etmektedir.²⁹⁷ Bu durum diğer kaynaklarla çelişmektedir. Bu tarihte Kuva-yı Seyyare ile Düzenli Ordu çatışması devam etmektedir. İki grup arasında tam anlamıyla ayrışma 6-10 Ocak 1921 tarihinde gerçekleşen 1. İnönü Muharebesi’nden sonra olmuştur. İbrahim Ethem Bey’e göre Parti Pehlivan, Çerkez Ethem’den 23 Ocak 1921 tarihinde Kayacık Değirmeni’nde ayrılmıştır.²⁹⁸ Bu bilgiyi Yunan Askeri kaynağı da doğrulamaktadır.²⁹⁹ Üstelik Parti Pehlivan Müfrezesi, Düzenli Ordunun emrinde olan “Demirci Akıncıları”na fiili olarak 25 Mart 1921 tarihinde katılmıştır.³⁰⁰

2 Ocak 1921’de Çerkez Ethem’in Büyük Millet Meclisi Hükümeti’ne başkaldıran telgrafının Bakanlar Kurulu’nda okunmasından sonra, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin emriyle Kuva-yı Milliye Müfrezeleri kesin olarak kaldırılmıştır.³⁰¹ Bu süreçten sonra bütün milis kuvvetleri düzenli ordu birliklerine katılmıştır.

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin emriyle kaldırılan, Ethem’in Birinci Kuva-yı Seyyaresi’ne bağlı kuvvetlerinin sayısı şöyledir: Çerkez Ethem Karargâhı 100 kişi, Yüzbaşı Tefvik Karargâhı 40 kişi, Parti Pehlivan Müfrezesi 500 kişi,³⁰² Manyaslı Şevket Müfrezesi 120 kişi, Çorum Müfrezesi 120 kişi, Abaza Mehmet Müfrezesi 120 kişi, Arif Bey Müfrezesi 120 kişi, Kako Mehmet Müfrezesi 120 kişi, Doktor Fazıl Müfrezesi 106 kişi, Karakeçili Alayı

²⁹⁶ Metin, ss. 40-43, 376-377. Böyle bir mektubun gittiğini Fevzi (Çakmak) Paşa’nın, Parti Pehlivan’ın durumunu, 2 Şubat 1921 tarihinde Güney Cephesi Komutanlığı’na sormasından anlaşılmaktadır. Halıcı, **Ethem**, s. 250. Ayrıca Şükrü Nail Bey’in ve Garp Cephesi’nin kendilerine yazdığını mektubun tarihi doğru değildir. Çünkü Kuva-yı Milliye ile Düzenli Ordu çatışması sürmektedir. Bu durum büyük ihtimalle, Şükrü Nail Bey’in hatıratını sonradan kaleme almasından kaynaklanmaktadır.

²⁹⁷ Metin, ss. 40-43, 379-381.

²⁹⁸ Akıncı, s. 32.

²⁹⁹ **Küçük Asya Harekâtı (1919-1922), Büyük Taarruz (Aralık-1920-Mart 1921) Harekâtları, Büyük Yunan Taarruzu**, (Yunanca), Cilt III, Yunan Askeri Genel Kurmayı Tarih Müdürlüğü, Atina, 1963, s. 56.

³⁰⁰ Akıncı, ss. 34-35, 38.

³⁰¹ Aydın, s. 394.

³⁰² Parti Mehmet Pehlivan’ın askeri safahat belgesine göre bu sayı 1500 kişidir. **MSBA**, 5 Kasım 2013 tarihli Parti Pehlivan’ın Askeri Safahat Belgesi. Bkz. Ek 11.

200 kişi, Hamza Kaptan Müfrezesi 50 kişi, Tahsin Bey Müfrezesi 130 kişi, Eskişehir Müfrezesi 400 kişiden oluşmaktadır. Toplam 2126 kişiden oluşan kuvvetlerin tümü süvaridir. Geri hizmette kullanılan piyadeler 200 kişidir. Kuva-yı Seyyare'nin toplam mevcudu 2326 kişidir.³⁰³ 3 Ocak 1921'de Çerkez Ethem'den Demirci Havalı Kumandanlığı'na gelen telgrafta, Yunanlılarla mütareke yapıldığını ve Kula hattının tamir edilmesi bildirilmektedir.³⁰⁴ Yunan tarafı, kendi birlikleriyle ilişki kuran Çerkez Ethem'i, şüpheyile karşılaşmış ve bu konuda 6 Ocak'ta bir keşif operasyonu başlatmıştır.³⁰⁵

3 Ocak 1921 tarihinde, 8. Fırka Öncü Süvari Bölüğü, geceyi Hacımahmut köyünde geçirmiş olan 400 kişilik Pehlivan Müfrezesi ile Yenicearmutluk köyünde müsademeye tutuşmuş ve bir saat süren çarpışmadan sonra Parti Pehlivan kuvvetleri, Yağmurlar istikametine firar etmişlerdir. Çarpışmadan önce, Halil Efe Müfrezesi'ne mensup ve Pehlivan'a bağlı 315 tevellütlü İzzet namında biri yakalanmış, Pehlivan Müfrezesi'nin 400 ile 500 kişiden ibaret olduğu bilgisini vermiştir.³⁰⁶ Bu çarpışmada 176'ncı Alay'dan bir subay şehit olmuş ve bir er yaralanmıştır.³⁰⁷ Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı muhafız süvari bölüğünden Çavdarhisar istikametine giden keşif kolu, Pehlivan çetesinden 10 kadar asi ile çarpışmış, 4 esir olmak üzere, az sayıda silah ve hayvan ele geçirmiş, bunları Batı Cephesi Karargahı'na göndermiştir. Bu esirler, çeteler içindeki birkaç katil reisten başka bütün mensuplarının orduya katılmak istediklerini, fakat öldürülecekleri korkusu ile gelediklerini belirtmişlerdir.³⁰⁸ Parti Pehlivan'da bu korkuyu yaşadığı için, düzenli birliklere katılamadığı anlaşılmaktadır.³⁰⁹

5 Ocak 1921 tarihinde Pehlivan Müfrezesi'nden 120 kişi yaya olarak bir çete reisi kumandası altında, Kula Cephesi-Tavşanlı yoluyla İnönü nahiyesi ve Kümbet köyünden geçerek, Aşağı Karışlı yoluyla Eskişehir'e teslim olmak üzere gittikleri haberi alınmıştır. Aynı gün içinde Ali Bey namında bir çete reisinin 100 kişi ile teslim olmak üzere Eskişehir'e gittikleri haberi gelmiştir.³¹⁰ Pehlivan Müfrezesinden 120 ve sonrasında Ali Bey birliklerinden 100 kişi olmak üzere, toplamda 220 kişi, düzenli orduya teslim olmak için Eskişehir'e

³⁰³ Halıcı, **Ethem**, s. 185-186.

³⁰⁴ Akıncı, s. 21; Emrah Cilasun, **Baki İlk Selam Çerkez Ethem**, Agora Kitaplığı, 3. Basım, İdil Matbaacılık, İstanbul, 2009, s. 81. Ayrıca Erdem, bu bilgilerden farklı olarak Ethem'in Yunanlılarla 31 Aralık 1920 tarihinde görüşüğünü belirtir. Erdem, s. 309.

³⁰⁵ Cilasun, s. 81.

³⁰⁶ **ATASE Arşivi, İSH, KN: 719, GN: 5, BN: 1; TİH-İç Ayaklanmalar**, C. VI, s. 241.

³⁰⁷ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, s. 101.

³⁰⁸ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, s. 101; Metin, ss. 371-372.

³⁰⁹ **ATASE Arşivi, İSH, KN: 719, GN: 5, BN: 2.**

³¹⁰ **ATASE Arşivi, İSH, KN: 990, GN: 148, BN: 1.**

gitmişlerdir. Aynı şekilde Kuva-yı Seyyare'den Kaplan Naci'nin 100 atlı ile düzenli orduya katılmak istemiş,³¹¹ Emet'de bulunan Dr. Fazıl'da, Batı Cephesi Komutanlığı'na gönderdiği yazıda; Yunanla birleşmeyi ve hükümet aleyhine hareketi namus ve vatanperverliğine yakıştıramadığından 300 kadar atlı ile düzenli ordu saflarına katılmak istediğini bildirmiştir. Bu talepler, cephe komutanı tarafından kabul edilmiştir.³¹² Böylece Dr. Fazıl ve Kaplan Naci müfrezeleri, düzenli ordu saflarına katılmıştır.

5 Ocak 1921'de, 61. Tümen ve Albay İsmet Bey Gediz'e girmiştir. Ethem kuvvetleri, ordunun taarruzu karşısında her gün biraz daha azalarak, üçe bölünmüş Tavşanlı Emet ve Simav'a çekilmişlerdir.³¹³ Ethem izini kaybettirmek maksadıyla kendisinin Tavşanlı bölgesine geçtiği haberlerini yaymıştır. Çerkez Ethem ve kardeşleri, ordudan uzak mesafelerde kalmış ve ordunun karşısında bütün yükü Parti Pehlivan'a bırakmıştır.³¹⁴ O günlerde Parti Pehlivan ve adamlarından 200-300 kişilik bir kuvvet, Derbent-Işıklar hattında bulunmaktadır.³¹⁵

Birinci İnönü Muharebesi'nin başladığı 6 Ocak tarihinde, Yunanlıların Bursa ve Uşak cephesinden saldırıya geçmesi nedeniyle³¹⁶ Batı Cephesi Kumandanı Albay İsmet Bey, Ethem karşısında bir miktar kuvvet bırakmış,³¹⁷ Yunan taarruzunu karşılamak için kuvvetlerin çoğunu İnönü ve Dumlupınar savunma mevzilerine sevk etmiştir.³¹⁸ Aynı gün Yunan kuvvetleri Bursa'ya, Ethem kuvvetleri de milli kuvvetlere hücumla başlamıştır.³¹⁹ Bu çatışmalar yaşanırken, İzzettin Çalışlar'a göre Pehlivan, yaralı bir ordu neferine, iki gün sonra Yunanlılarla beraber geleceklerini söylemiştir.³²⁰

I. İnönü savaşıyla ilgili olarak Yunan kaynakları, 6 Ocak 1921'de hazırladıkları taarruzun gerçekleştiğini, düşmanın savaştan gerilediğini, Afyon'u işgal etmeleri için iyi bir fırsat olduğunu, ama ordunun bunu istemediğini belirtir.³²¹

7 Ocak 1921'de mntıkları düzenlemek için Demirci'ye gelen Çerkez Ethem'in Yaveri Sami Bey, daha evvel Reşit Bey'in gittiğini ve Yunanlılarla protokol düzenlediğini

³¹¹ TİH-İç Ayaklanmalar, C. VI, s. 242.

³¹² TİH-İç Ayaklanmalar, C. VI, s. 243.

³¹³ Selek, Anadolu İhtilali, Cilt 1, s. 501.

³¹⁴ Selek, Milli Mücadele..., s. 121.

³¹⁵ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. III, ss. 103-104.

³¹⁶ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. III, s. 109.

³¹⁷ Selek, Anadolu İhtilali, Cilt 1, s. 503.

³¹⁸ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. III, s. 109.

³¹⁹ Yücel Özkaya, Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi, Ankara Üniversitesi, Tıp Fak. Yayını, Ankara, 1981, s. 100.

³²⁰ Görgülü, Pehlivan'ın bu sözüyle, Ethem'in Yunanlılarla işbirliği içersinde olduğunu gösterdiğini belirtmektedir. Görgülü, On Yıllık Savaşın Günlüğü, s. 359.

³²¹ Erdem, s. 308.

belirtmiştir.³²² 7 Ocak 1921’de 300 kadar isyancının Arapşah civarında, makineli tüfek ve topçuyla düzenli orduya karşı taarruz etmiş, fakat isyancılar yenilerek Şaphane istikametine çekilmiştir.³²³ 8 Ocak’ta Kuva-yı Seyyare, Gediz’de iki bin kişilik bir mevcutla düzenli orduya saldırmış ve ordu, yüz esir bırakarak Kütahya’ya çekilmiştir.³²⁴ Aynı tarihte Sart Mahmut çetesinden 37 ve Parti Pehlivan çetesinden iki kişi Kütahya Müfreze Komutanlığı’na sığınmıştır.³²⁵

9 Ocak 1921 günü saat üçte Susuzkaya tarafında içinde makineli tüfek de bulunan 250-300 kadar çete, 14. Süvari Alayına taarruz etmiştir.³²⁶ Güralp hatıratında, 14 Süvari Alayıyla, Afşar-Susuzkaya hattında, Ethem’in sağ kolu rütbesinde olan meşhur Dramalı Parti Pehlivan’ın çok üstün kuvvetini, 250 atlı ile darmadağın ederek ortalıktan sildiğini, Piyade Alayı’nın da fırsattan yararlanarak Düzenli Ordu tarafına geçtiğini ifade etmiştir. Güralp, Parti Pehlivan’ın geçtiği köylerde; “*Eğer bu nizamiyeler bize saldırdıkları gibi gâvura da hücum ederlerse, vallahi Yunanlılar onların önünde duramazlar. Ben onların bu kadar cesur olduklarını bilmezdim*”³²⁷ dediğini belirtmiştir. 14. Alay ile Pehlivan Müfrezesinin çatışması, Dereköy’ün batı sırtlarında gecenin karanlığına kadar devam etmiş ve Alay Ortaca’ya çekilmiştir. Canipdar bölüğü ise Dereköy sırtlarında harbe devam etmiştir.³²⁸

10 Ocak 1921’de Karahisar 12. Kolordu Harbiye Riyaseti’ne gönderilen akşam raporunda şu bilgi yer almaktadır: “*Hacılar’da yürüyen kolumuza Pehlivan Çetesi pusu kurmuştur.*”³²⁹ Parti Pehlivan, 200 kişilik çetesiyle birlikte Kütahya’ya üç saat mesafede bulunan Yoncalı’ya geçtiği bilgileri alınmışsada³³⁰ Pehlivan’ın, 9/10 Ocak gecesini Susuzkaya civarında geçirdiği bilinmektedir.³³¹

Ethem, Yunanlılara 10 Ocak’ta Kütahya’yı işgal ettiğini, pek çok malzeme ve 600 esir ele geçirdiğini bildirmiş ve Eskişehir’e doğru ilerlemek için Yunanlılar’dan bazı takviyeler istemiştir. Ethem’in, talepleri arasında cephan ve kablo, ile Konya, Ankara ve Sivas bölgelerinin haritaları da vardır.³³² Ethem’in istekleri Bursa’daki Yunan Karargâhına

³²² Akıncı, ss. 22-23.

³²³ Görgülü, *On Yıllık Savaşın Günlüğü*, s. 359.

³²⁴ Erdem, s. 310.

³²⁵ *TİH-Batı Cephesi*, C. II, K. III, s. 113.

³²⁶ Görgülü, *On Yıllık Savaşın Günlüğü*, s. 360; *TİH-Batı Cephesi*, C. II, K. III, ss. 114-115.

³²⁷ Güralp, s. 126.

³²⁸ Görgülü, *On Yıllık Savaşın Günlüğü*, s. 360.

³²⁹ ATASE Arşivi, İSH, KN: 592, GN: 108, BN: 1.

³³⁰ *TİH-Batı Cephesi*, C. II, K. III, s. 117; Çalışlar, *İstiklal Harbi Hatıratı*, s. 51.

³³¹ Çalışlar, *İstiklal Harbi Hatıratı*, s. 51.

³³² Erdem, s. 308.

bildirilmiş, ancak Yunanlılar, “Yunan Ordusunun Ethem’in kararlarına değil, Ethem’in Yunan ordusunun kararlarına göre hareket etmesi gerektiği”³³³ yönündedir.

11 Ocak 1921’de Çerkez Ethem kuvvetleri ile tekrar çatışmalar başlamış ve isyancılar, Kütahya’nın Yılıca eteklerinden ve Değirmen sırtlarından şehre bir ateş baskını yapmış, bunun üzerine şehirde büyük bir telaş yaşanmış ve asiler üzerine kuvvetler sevk edilerek şehirden uzaklaştırılmıştır. İstihkâm Bölüğü Aydoğdu köyüne baskın yaparak isyancıları dağıtmış ve Manyaslı Şevket Müfrezesi’nden altı kişi esir alınmıştır. Bu sıralarda İzzetin Çalışlar’ın kuvvetlerinin karşısında, Parti Pehlivan, Manyaslı Şevket, Giritli Tahsin ve Arif Kaptan çeteleri bulunmaktadır.³³⁴

12 Ocak 1921’de Gediz-Kütahya yolunu takiben 500 kadar Parti Pehlivan ve Giritli Tahsin çetesine mensup isyancılar, Yokuşbaşı’ndan Kütahya’ya ilerlemişlerdir. Bunlara Kumar köyü kuzey sırtlarında bulunan 190. Alay karşılık vermiştir. Bu çeteler Kumar civarında kalmışlar ve topçularını da kullanmalarına rağmen ilerleyememişlerdir.³³⁵ Çetelerin saldırıları, ordu kuvvetlerini zor duruma soktuğu anlaşılmaktadır.³³⁶

Ethem Kuvvetleri’nin bu tür saldırıları beklenildiğinden, 61. Fırka Kütahya’da bırakılmıştır. Bu bölgede Çerkez Ethem’in kuvvetleri ile düzenli ordu arasında şiddetli çarpışmalar yaşanmıştır.³³⁷ Ethem kuvvetleri, I. İnönü Savaşı sırasında, hatta 11-13 Ocak arasında düzenli orduya karşı şiddetli saldırılarda bulunmuştur.³³⁸ Çerkez Ethem, emrindeki kuvvetlerin zayıf düşmesinden dolayı, Kütahya üzerinden Ankara’ya ilerlemeyi düşünmüş ve bu nedenle Yunan Ordusu’ndan karşılarındaki düzenli orduya saldırılarını ve Uşak’tan Afyon’a doğru taarruz etmelerini talep etmiştir.³³⁹

13 Ocak’ta Ethem, çetelerinin muharebe heves ve gayretini arttırmak için “Kütahya’nın malı, canı, namusu, hepsi helaldir” diye ilan etmiştir.³⁴⁰ Kütahya’daki çatışmanın şiddeti öğleye doğru azalmış ve saat 15’te isyancılar, yeniden kuvvetleriyle taarruza başlamıştır. Kütahya Kalesi’ne konulan sahra ve kudretli dağ topları ile ova bölgesindeki süvari alayına katılan topçunun yandan ateşi, isyancılar üzerine etkili olmuş ve Parti Pehlivan Müfrezesi’ndeki 3 ağır makineli tüfek, düzenli ordu tarafından tahrip

³³³ Erdem, s. 308.

³³⁴ Görgülü, **On Yıllık Savaşın Günlüğü**, s. 360.

³³⁵ Çalışlar, **İstiklal Harbi Hatıratı**, s. 66.

³³⁶ Görgülü, **On Yıllık Savaşın Günlüğü**, s. 361.

³³⁷ Ülger, s. 192.

³³⁸ Özkaya, s. 100.

³³⁹ Erdem, s. 307.

³⁴⁰ Çalışlar, **İstiklal Harbi Hatıratı**, s. 66.

edilmiştir. Çerkez Ethem, hem düzenli ordu, hem de Yunan kuvvetleri arasında kaldığını ve iki tarafında top kullandığını³⁴¹ belirtir. Ancak Ethem kuvvetlerinin, Kütahya önlerinde sadece düzenli orduya saldırdığı görülmektedir.

13-14 Ocak gece yarısına doğru, üç günden beri Kütahya varoşlarında 61. Fırka birlikleri ile muharebe eden asi Ethem çeteleri, düzenli ordu birliklerine yenilerek cepheden tamamen çekilmiştir.³⁴² Bununla birlikte Aydoğdu cihetinden kaçan Pehlivan çeteleri, Bayat ve Ermez taraflarına gitmiştir.³⁴³

15 Ocak'ta Karakeçili İsmail Hakkı, Pehlivan, Halil Efe, Sarı Mehmet, Çerkez Mehmet Müfrezesi toplanarak 500 nefer olarak Arapşah-Ilıca-Sazak-Çeltikçi istikametine geçmişlerdir.³⁴⁴

16 Ocak 1921 saat 20.00'de Sazak kesimine varan 190'ncı Alay, burada 60 kişilik Pehlivan Çetesi'ne rastlamış ve çetelerle yapılan yarım saatlik muharebeden sonra çeteler, Şaphane istikametine kaçmıştır. Bu tarihte asilerin büyük kısmı Simav istikametine geri çekilmiştir.³⁴⁵ Aynı gün Kuva-yı Seyyare'nin ağırlıkları Demirci'ye gelmiştir.³⁴⁶

17 Ocak'ta Yunan I. Kolordusu Komutanı Nider tarafından Gonatas çağrılmış, Ethem'le işbirliği konusunda ordu ve Steryadis'le görüşmek üzere İzmir'e gitmesi istenmiştir. Gonatas sonraki gün Papulas, Pallis ve Steryadis ile görüşmüş, Steryadis; "*Ethem'e abartılı bir değer verilmemesi ve Mustafa Kemal'le uzlaşabileceğinin unutulmaması*" gerektiğini belirtmiştir.³⁴⁷ Yunanlılar, Ethem'e karşı temkinli yaklaşıma devam etmektedirler.

17 Ocak 1921'de Ankara Hükümeti, Simav, Demirci, Gördes halkına bir bildiri göndermiş, Çerkez Ethem ve kuvvetlerine müsamahalı davranılmamasını ve yakında düzenli ordu birliklerinin bölgeye ulaşacağını bildirmiştir. Aynı gün, Çerkes Ethem'in karargâhı Hisar köyündedir. Akşam üzeri Çerkez Ethem, bütün karargâhıyla Demirci'ye ulaşmıştır. O gece Demirci'de; Ethem, Reşit ve Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem, Jandarma kumandanı ve seyyar kuvvetlerin bazı kumandanları bir toplantı yapmışlardır. Bu toplantıda Ethem düşüncelidir.³⁴⁸ Çünkü Ethem, en kuvvetli müfreze olan Pehlivan Müfrezesi'nden bir haber alınamadığı için, bu müfrezenin de, Fazıl Bey müfrezesi gibi orduya katılmasından

³⁴¹ Çerkez Ethem'in Hatıraları, s. 150; Apak, ss. 228-229.

³⁴² Erdem, s. 309; Görgülü, On Yıllık Savaşın Günlüğü, s. 361; Çalışlar, İstiklal Harbi Hatıratı, s. 69.

³⁴³ Çalışlar, İstiklal Harbi Hatıratı, s. 69.

³⁴⁴ Çalışlar, İstiklal Harbi Hatıratı, s. 78; Halıcı, Ethem, s. 218.

³⁴⁵ Çalışlar, İstiklal Harbi Hatıratı, s. 78; TİH-Batı Cephesi, C.II, K. III, s. 132; TİH-İç Ayaklanmalar, C.VI, s. 248; Görgülü, On Yıllık Savaşın Günlüğü, s. 362.

³⁴⁶ Akıncı, s. 27.

³⁴⁷ Erdem, s. 308; Görgülü, On Yıllık Savaşın Günlüğü, s. 362; Cilasun, s. 81.

³⁴⁸ Akıncı, s. 27; Sarıhan, Çerkez Ethem'in İhaneti, s. 96; Vandemir, s. 11.

korkmaktadır.³⁴⁹ Çerkez Ethem korkmakta haklıdır. Çünkü Çerkez Ethem ile Parti Pehlivan'ın arasının bir süredir düzgün olmadığı, Parti Pehlivan'ın Ethem'in celladı İbrahim Çavuş'u, Eskişehir'de öldürmesinden anlaşılmaktadır.³⁵⁰ 18-19 Ocak 1921 Çarşamba gecesı Çerkez Ethem'e karargâhta otururken, o sırada Pehlivan'ın gelip karşıdaki mahalleye geçtiğı müjdesi gelmiştir. Bu heber bütün çete reislerini mutlu eder. Bu haber üzerine Çerkez Ethem, çetelerinin moralini yükseltmek gayesiyle daha öncesinde Kuva-yı Seyyare Erkan-ı Harbiyesi'nde bulunan Süvari Grupları Kumandanı Derviş Bey'in, hakikati anlayarak ordudan istifa ettiğini bildirir. Daha sonra Pehlivan Ağa'nın muavini Küçük Halil Efe gelerek, Pehlivan Ağa'nın keyifsiz olması nedeniyle gelemediğini söyler. Ethem, o gece saat beşte Pehlivan müfrezesinin geriye giderek, orada bulunan Tefvik Bey'le, Küçük Ethem müfrezelerini takviye etmelerini ister. Halil Efe, askerin yorgun olduğunu söylemesi üzerine, Çerkez Ethem hiç olmazsa sabaha karşı hareket etmelerini rica eder. Bu sıralarda Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey, Demirci'de Kuva-yı Seyyarare'den ayrılmak için kendisine müracaat eden birçok namuslu kişiyi, güvenilir evlere yerleştirmiş ve Ziraat Bankası'ndaki paraları saklamıştır. Çerkez Ethem, gece yarısı Gördes'e hareket emrini vermiş ve sabahleyin kendisi de Demirci'yi terk etmiştir.³⁵¹

Çerkez Ethem, yanındaki Parti Pehlivan ve Halil Efe Çeteleri ile birlikte 1000 civarındaki adamları ile 19 Ocak 1921 gecesı Gördes'e gelmiştir. Ethem, Gördes'e vardıktan sonra, kuvvetlerine bir gece istirahat verir. Ethem, Gördes'te süvari zabıtlarından Mısırlı Yusuf'u, Süvari Fırkası Kumandanı Derviş Bey ile görüşmeye gönderir.³⁵² Üçüncü Süvari Alay Kumandanı Şerif (Güralp) Bey, Gördes'in Efendi köyünde konaklarken Gördes Kaymakamı'ndan bir mektup gelir. Mektupda Çerkez Ethem'in maiyetinde bulunan yüzlerce atlıının Gördes'te toplandığını, lakin çekindiklerini, eğer kendilerine bir teminat vererseniz hepsinin onlara katılacağını bildirir. Şerif (Güralp) Bey, Gördes Kaymakamlığı'na yazdığı cevapta şu açıklamalara yer vermiştir:

³⁴⁹ Akıncı, s. 27; Vandemir, s. 10.

³⁵⁰ Ergül, bu iddiasını Nizameddin Nazif Tepedelenlioğlu'na dayandırır. Nizameddin Nazif Tepedelenlioğlu, Cellat İbrahim'in öldürölmesine şahit olduğunu ve infaz emrinin bizzat Parti Pehlivan tarafından verildiğı bilgisini aktarmıştır. Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 384. Ayrıca Gürel ve Mehmetefendioğlu ise Giritli Şevki'nin 21 Haziran 1926 tarihli Vakit gazetesinde yayınlanan röportajında bu konudan söz ettiğini ve bu cinayeti üstlendiğini, bu nedenle Tepedelenlioğlu'nun yanıldığını belirtmektedirler. Bkz. Cemal Necip Gürel ve Ahmet Mehmetefendioğlu, "İzmir Suikastı, İttihatçılar ve Giritli Şevki", **İttihatçılar ve İttihatçılık Sempozyumu, Bildiriler 25 Kasım 2014**, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, s. 93. Cellat İbrahim ile ilgili Bkz. **Birgören**, ss.140-164.

³⁵¹ Sarıhan, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, s. 97; Vandemir, ss. 11-12; **Çerkez Ethem'in Hatıraları**, s. 171; Akıncı, ss. 28-29.

³⁵² **Çerkez Ethem'in Hatıraları**, s. 172; Sarıhan, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, s. 97; Vandemir, ss. 11-12; Yurdoğlu, s. 75.

*“Çeteler bizim kardeşimizdir. Hiçbirinin malına, canına, kastımız yoktur. Biz Çerkez Ethem’i kovalıyoruz. Bu gece Gördes’te istirahat etsinler. Yarın sabah isteyen benim yanıma gelsin, isteyen de tümene iltihak etsin. Onları bekliyoruz. Mektubumun kendilerine okunarak anlatılmasını zatîâlilerinizden rica ederim.”*³⁵³

Refet Bey’de 20 Ocak’ta Ethem’e silah teslim etmek şartı ile istediği bir yerde ikamet edebileceğini ve emniyet etmiyorsa Manyas Ovası’na giderek memlekete faydalı hizmetlere devam etmesini bildiren mektubunu, Derviş Bey’e yazdırmıştır.³⁵⁴ Kuva-yı Seyyare’nin Demirci’den çekilmesinden sonra çetelerin büyük çoğunluğu orduya teslim olduğu için, mevcudu iyice azalmış ve Kuva-yı Seyyare’de sadece karargâh kuvvetini oluşturan 300 kadar Çerkezle, Pehlivan Müfrezesi kalmıştır.³⁵⁵ Bu süreçte Şükufe Nihal, “Vatanım İçin” adlı eserinde, Pehlivan’ın ikilem içinde olduğunu, ne yapacağını bilemediğini, müfrezelerin silahlarını teslim edip etmemek arasında kaldığını ve takip müfrezesi ile Pehlivan müfrezesi arasında arabuluculuğu da Hacı Ethem (Büke)³⁵⁶’in yaptığını belirtmektedir.³⁵⁷

2.6. Parti Pehlivan’ın Çerkez Ethem’den Ayrılması

22 Ocak’ta Seyyar Kuvvetler, Gördes’te direnmek imkânı görmeyerek, Yunan karakolları yakınında bulunan Kayacık bucağına³⁵⁸ ve 23 Ocak’ta ise Kayacık’ın ilerisindeki değirmene çekilmiştir.³⁵⁹ Bu tarihte 8’nci Tümen ile süvari grupları Gördes’i işgal etmiştir.³⁶⁰ Çerkez Ethem, Kayacık’ta hesap memuru Hikmet Bey’e, çetelerin dağıtılmayan bir aylık maaşlarının dağıtılmasını emretmiştir.³⁶¹ Kayacık’ta kumandanlar arasında düşmana teslim olup olmama noktasında hararetli tartışmalar yaşanmıştır.³⁶²

Çerkes Ethem ile Türk müfreze kumandanları yaptıkları toplantıda; Türk müfreze kumandanları, Türk ordusu için çok lüzumlu bulunan kudretli bataryaların ve topların orduya verilmesini ve orduya teslim olma konusunu gündeme getirmişlerdir. Ancak Çerkez Ethem; kardeşleri Tefik ve Reşit’in Yunanlıların elinde olduğundan, buna imkan olmadığını ve her

³⁵³ Güralp, s. 128.

³⁵⁴ Görgülü, *On Yıllık Savaşın Günlüğü*, s. 363.

³⁵⁵ Akıncı, s. 32.

³⁵⁶ **Hacı Ethem Bey (Ethem Büke)** Gördes-1882 Türk siyasetçi. Darülfünun Edebiyat Şubesi mezunudur. İzmir İl Genel Meclis Üyesi, Gördes Kaymakam Vekilliği, Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Dönem Saruhan (Manisa) Milletvekiliği yapmıştır. Beyaz Şeritli İstiklal Madalyası sahibidir. Evli ve iki çocuk babasıdır. Ölüm Tarihi: 23.12.1953. https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf (28.03.2017)

³⁵⁷ Şükufe Nihal Başar, *Vatanım İçin*, Mas Matbaacılık A.Ş. Gördesliler Derneği Yayınları, (Yay. Haz.) Feridun Bayram, İstanbul, 2007, ss. 52, 54, 113.

³⁵⁸ *Çerkez Ethem’in Hatıraları*, s. 173; Yurdoğlu, s. 75.

³⁵⁹ Akıncı, s. 32.

³⁶⁰ *TİH-Batı Cephesi*, C. II, K. III, s. 137.

³⁶¹ Sarıhan, *Çerkez Ethem’in İhaneti*, s. 100; Yurdoğlu, s. 75.

³⁶² Sarıhan, *Çerkez Ethem’in İhaneti*, s. 100.

şeyi Yunanlılara götüreceğini söylemiştir.³⁶³ Pehlivan ile Ethem arasındaki kavga ve anlaşmazlık nedeniyle diğer kuvvetler Yunanlılara teslim olmamıştır. Çünkü Pehlivan Ağa kendisini Yunan'a teslim etmek istememiştir.³⁶⁴ Parti Pehlivan, Yunanlılara sığınmayı onuruna yakıştıramadığı için Halil Efe Müfrezeleri ile birlikte, kesinlikle düşmana teslim olmayacaklarını bildirirler.³⁶⁵ Pehlivan, sadece kendisini değil, diğerlerini de ikna etmiş, “Yunan’a gitmeyin, düşmana teslim olmayın” diyerek, özellikle 4. bataryayı kullananın, kendisiyle gelmesini sağlamış ve topları almıştır.³⁶⁶ Ethem’in Yunanlılara teslim etmek istediği süvari subayları, Üsteğmen Deli Fevzi’nin kumandasındaki dağ bataryası ve Topçu Yüzbaşı Fuat, Parti Pehlivan’ın silah tehdidiyle Ethem’in elinden kurtulmuştur.³⁶⁷ Hatta Ethem’in Akhisar’da Yunanlılara sığınmasını Topçu kumandanı Hafız ile Parti Pehlivan engellemiştir. Bunlar 200 kişiden oluşan kuvvetleriyle Ethem’i Bigadiç yönünde kaçmaya zorlamıştır.³⁶⁸ Parti Pehlivan, 200 kişiyi, dört ağır makineli tüfeği, toplarla birlikte,³⁶⁹ Halil Efe ve Sarı Mehmet’i erleriyle birlikte Birinci Süvari Grubu’na göndermiştir.³⁷⁰

Parti Pehlivan, Çerkes Ethem’den ayrıldığı zaman ona şöyle diyerek onu duygulandırıp ağlattığı ifade edilmektedir:

“ - Efendi Ağa, biz senin maiyetine düşmanla savaşmak için girdik. Şimdi ne oluyoruz? Ben gâvur tarafına geçemem. Ne hükümet tarafına, ne düşman tarafına! Ben, artık dağlar kralıyım. Bir kurşun bu yana bir kurşun öbür yana ata ata bu uğurda öleceğim.”³⁷¹

Ethem, Pehlivan’a ah enişte! Bana ne ettiyse kardeşlerim etti diye boynuna sarılmıştır. Pehlivan’da Ethem’e: “Ben bugüne kadar çalıştığınızı vatana hizmet bildim. Vatana hizmet değilmiş, yorgan kavgasıymış” diyerek yanından çıkmıştır.³⁷² Parti Pehlivan, Uluçay’a, olayları şöyle anlatmıştır:

³⁶³ Akıncı, ss. 32-33.

³⁶⁴ **Küçük Asya Harekâtı**, ss. 55-56; Cilasun, s. 84. Ayrıca Cilasun, Ethem kuvvetlerinin Yunanlılara teslim olduktan sonra, Yunan kuvvetleri safında çalıştıklarına dair herhangi bir belge olmadığını savunur. Ancak durum bunların tam tersidir. Ethem, Yunanlılarla birlikte hareket eder. Bkz. Akıncı, ss. 88-89; Sedat Bingöl, **150’likler Meselesi**, Bengi Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 167-173; Şaduman Halıcı, **Yüzellilikler** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1998, ss. 160-190; Halıcı, **Ethem**, ss. 249-523.

³⁶⁵ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, ss. 140-141; Sarıhan, **Çerkez Ethem’in İhaneti**, s. 100; Erdem, s. 311.

³⁶⁶ **Küçük Asya Harekâtı**, s. 56; Cilasun, s. 84.

³⁶⁷ Yurdoğlu, s. 76; Çiçek, **Salihli Kuva-yı Milliyeçileri**, s. 147; Güralp, s. 129; **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, ss. 140-141; **Küçük Asya Harekâtı**, s. 56; Erdem, s. 310.

³⁶⁸ Halıcı, **Ethem**, s. 250.

³⁶⁹ Yurdoğlu, s. 76; Çiçek, **Salihli Kuva-yı Milliyeçileri**, s. 147; Güralp, s. 129; **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, ss. 140-141; **Küçük Asya Harekâtı**, s. 56; Erdem, s. 310.

³⁷⁰ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, ss. 140-141.

³⁷¹ Cemal Şener, **Çerkez Ethem Olayı II**, Baskı Çağdaş Matbaacılık, Cumhuriyet Kitapları, Byy. , ss. 20-21; Yurdoğlu, s. 76.

³⁷² Cengiz, “Küçük Ağa’nın Pehlivan’ı Tarık Buğraya Dert Oldu”, s. 25.

“Ethem, Çerkez olduğu için, bu gibi şeyleri bize söylemezdi. Belki kendi cinslerinden olanlara söylerdi. Niyetim, Türk askerlerine vaziyeti anlatmaktı. Sonra Kayacık’ta arkadaşlarımı topladım. Ve onlara, ey arkadaşlar ben gâvura gitmem. Beni sevenler parmak kaldırırsınlar. Ethem’i de seven Ethem’e gitsinler. Düşmana gitsinler. İsteyenler de benimle beraber dağa gelsinler” diyerek mitralyözlerin ikisini Derviş Paşa’nın yanına kaçırdım. O sırada Ethem de Akhisar’ın Tahtalı değirmenine toplarını indirmişti. O gece rüyamda Gazi bana: “Yazık olsun sana, uyuyor musun? Sen Rumeli’nin suyundan içmedin mi? Bu toplar gâvura gidiyor, yazık değil mi?” dedi. Derhal uyandım ve ağladım. Arkadaşlarımı uyandırarak, Halil Efe ve Ali Çavuş’a rüyayı anlatarak sabahleyin hemen 32 hayvan hazırlattım. Ethem topları yükleyip, gâvura kaçarken Değirmen’de onlara yetiştim ve bağırdım. Burada Pehlivan’ın borusundan başka kimsenin borusu ötmez, dedim. Elinden topları ve 1500 lira da parasını aldım.”³⁷³

Çerkez Ethem, hatıratında ayrılma sahnesini şöyle anlatır: *“Akıbet veda sahnesi geldi çattı. Hepsi ayrı ayrı geliyor, veda ediyorum ve seçtikleri tarafa kabileler halinde gidiyorlardı. Yol dağılışı hadisesi nihayet bulmak üzere idi ki bana suikast teşebbüsünde bulunurken Halil Efe³⁷⁴, adında bir arkadaşımın yakalandığı haberini aldım. Bu benim ikinci derece arkadaşımdı. Bu cahil ve zavallı arkadaşımı sonradan İzmir’de bulmuştum. Güneş batıyordu ve elli kişilik maiyetimle çekildim.”³⁷⁵*

Refet Bey’in 22 Ocak 1921 tarihli raporunda, isyancıların dağılarak, Akhisar ve Sındırgı istikametine gittiklerini, Tevfik’in Akhisar’a geçtiğini, Ethem’in maiyetinde bulunanlara artık bu işin son bulduğunu, herkesin istediği yere gidebileceğini ve kendisinin de Yunanlılara teslim olmayacağını belirttiğini ifade etmektedir.³⁷⁶

Yaklaşık bir ay süren bu iç savaş sırasında, Ethem’in Birinci Kuva-yı Seyyare kuvveti içinde yer alan 159. Alay, Sarı Mehmet, Parti Pehlivan, Halit Bey, Makedonya, Alaca, Kamil Çavuş, Arif Kaptan, Şevket Bey, Kaplan Naci, Doktor Fazıl Müfrezesi, Bolşevik Taburu,

³⁷³ Uluçay ve Gökçen, ss. 72-73. Ayrıca Cemal Kutay ise, Pehlivan’ın aksine, Çerkez Ethem’in babasının hatırası olan saati ve topları, nizami kuvvetlere götürmesi için Parti Pehlivan’a hediye ettiğini, üzerinde hiçbir şey olmadığını ve istese hazineler götürebileceğini belirtmektedir. Cemal Kutay, **Çerkez Ethem Dosyası 1**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973, s. 247.

³⁷⁴ **Çerkez Ethem’in Hatıraları**, s. 176. Ayrıca Çerkez Ethem’e suikast teşebbüsünde bulunan Usturumcalı Halil Efe olmalıdır. Halil Efe ile ilgili, Çerkez Ethem yanılmaktadır. Halil Efe’yi, İstipli Halil ile karıştırmaktadır. Çünkü Usturumcalı Halil Efe, 17 Mayıs 1922 tarihinde Yunanlıların Selendi yakınlarındaki bir baskınında şehit olmuştur. Halil Efe zaferi görememiştir. Çerkez Ethem’in İzmir’de karşılaştığı İstipli Halil Efe’dir. İzmir’in kurtarılmasında idam edilmiştir. Akıncı, ss. 96, 241-242.

³⁷⁵ **Çerkez Ethem’in Hatıraları**, s. 176.

³⁷⁶ Görgülü, **On Yıllık Savaşın Günlüğü**, s. 363; Goloğlu, s. 23. Ayrıca daha öncesinden Yunanlılar tarafından Kula’dan Ethem’e gönderilen 14 sandık Alman cephanesi, Durhasan Karakolu’ndaki jandarmalar tarafından 23 Ocak 1921 tarihinde ele geçirilmiş ve 8. Fırka Kumandanı Sabri Bey’e teslim edilmiştir. Akıncı, s. 33.

Eskişehir Alayı, Karakeçili Mehmet, Abaza Mehmet Müfrezelerinin çoğu Ocak ayı içinde ve 22 Ocak'a kadar parça parça düzenli orduya katılmışlardır.³⁷⁷

Fevzi (Çakmak) Paşa, 2 Şubat 1921 tarihinde, Güney Cephesi Komutanlığı'na affedilme isteği ile başvuran Parti Pehlivan'ın durumu hakkında bir gelişme olup olmadığını sorar. Refet (Bele) Bey'in aynı gün verdiği cevapta, çeteler ile ilgili başka gelişmeler olmasına karşın, Pehlivanla ilgili bir gelişme yoktur.³⁷⁸ Bu cevaptan sonra Güney Cephesi Komutanı Refet Bey, Erkan Harbiye Umumiye Riyasetine 3-4 Şubat 1921 tarihinde gönderdiği raporunda Pehlivan'ın durumundan bahsetmektedir: "*Parti Pehlivan, hastalığı nedeni ile yalnız yanındaki beş erle Gördes'te kalmış, Halil ve Sarı Efeler komutasındaki 33 erden oluşan geri kalan kuvveti, Birinci Süvari Grubuna sığınmıştır.*"³⁷⁹ Şerif (Güralp) Bey'de: Pehlivan'ın muavini Halil Efe'nin tümen komutanına Pehlivan'dan şu haberi getirdiğini belirtir: "*Yunanlıların aleyhine çalışacağım. Yüzümün karasını kanımla temizledikten sonra nizamiyelere iltihak edeceğim.*"³⁸⁰ Parti Pehlivan'ın, Halil Efe ve Sarı Efe'yi topraklarla birlikte Birinci Süvari Grubuna göndermesi, onun ordudan af dilediğinin bir göstergesidir.

Çerkez Ethem, Yunanlılar tarafına 25 zabitle 700 kadar efrad ile geçtiğini,³⁸¹ Yunan askeri kaynağı ise 22 Ocak'ta Ethem'in kuvvetlerinin peyderpey teslim olmaya başladığını, Dereköyde 20 subay, 210 piyade, 410 süvarinin ve sonraki gün 2 subay ve 26 kişinin, 25 Ocak'ta ise 20 kişinin daha Yunan Ordusu'na teslim olduğunu bildirmektedir.³⁸²

Cilasun, Pehlivan'ın 200 gerilla ve 4 top ile Kayacık'a gittiğini, orada, düzenli ordu ile ilişkiye geçip, yanında küçük bir güç bırakıp, geri kalan adamlarını düzenli ordu saflarına yolladığını ve kendisinin de Gördes'e geçtiğini yazmaktadır. Ayrıca Yunanlılara sığınma protokolünün zaman zaman aksaması nedeniyle Yunan tarafının, bu durumu komplo olarak

³⁷⁷ Sarıhan, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, s. 100.

³⁷⁸ Halıcı, **Ethem**, s. 250.

³⁷⁹ **Harp Tarihi Belgeleri Dergisi**, Yıl: 1975, Sayı: 73, BN: 1594, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, ss. 79-80; Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü III**, TBMM'den Sakarya Savaşı'na (23 Nisan 1920-22 Ağustos 1921), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, s. 394. Ayrıca aynı kaynakta Sarıhan, HTBD'den farklı olarak 1. Süvari Grubuna sığınan erlerin sayısını 25 olarak vermiştir. **Kurtuluş Savaşı Günlüğü III**, s. 394. Ayrıca Birinci Kuva-yı Seyyare'de Beşinci Müfrezeye Kumandanı olarak görev yapan Cevdet Erkul'un müfrezesinden, 135 milis, atları, mavzerleri ve 4 makineli tüfeğiyle birlikte; akabinde Küçük Halil Efe'nin, efradı, atları ve silahlarıyla birlikte orduya teslim olmuştur. **Emin Erkul'un Milli Mücadele Anıları**, s. 90.

³⁸⁰ Güralp, s. 129; Sarıhan, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, s. 101.

³⁸¹ **Çerkez Ethem'in Hatıraları**, s. 176. Ayrıca Halıcı'ya göre bu sayı, 25 subay, 800 nefer ve 400 hayvandır. Halıcı, **Ethem**, s. 251.

³⁸² Erdem, s. 310; **Küçük Asya Harekâtı**, ss. 55-56; Özkaya, s. 100; Halıcı, **Ethem**, s. 203. Ayrıca Özkaya ve Halıcı'ya göre, Ethem'in adamları Yunanlılarla ilk görüşmesinde, on altı bin kişi ile katılacaklarını söylemişlerdir. Özkaya, s. 100; Halıcı, **Ethem**, s. 203. Bu rakam epeyi abartılıdır. Ancak yinede Yunan ordusu bu meseleye ihtiyatla yaklaşmıştır. Cilasun, s. 186.

telakki ettiğini, Ethem ve Pehlivan güçlerinin taktiksel olarak kendilerini bölüp, daha sonra Yunan güçlerine karşı saldırıya geçecekleri endişesini taşıdığına dikkati çekmektedir.³⁸³ Bu durum Yunanlıların kafasını karıştırmıştır.

Ekim 1919'dan 23 Ocak 1921 tarihine kadar Kuva-yı Seyyare'nin her mücadelesinde birlikte hareket ettiği Parti Pehlivan ile Çerkez Ethem'in yolları Gördes'in Kayacık kasabasında ayrılmıştır. Ancak Parti Pehlivan, düzenli orduya katıldığında, sonunun ne olacağını da kestirememiştir. Üstelik de hemen idam edileceğini bile düşünmüştür. Bu nedenle orduya hemen katılamamıştır. Pehlivan, Halil Efe ve Sarı Mehmet'i orduya göndermiş ve böylelikle Batı Cephesi'nin kendilerine karşı nasıl bir yol izleyeceğini test etmiştir.

Parti Pehlivan, 7 Şubat 1921 tarihinde, Eskişehir İstiklal Mahkemesi tarafından katliam yapmak, öldürmeye neden olmak ve hükümet aleyhine beyanatta bulunmak nedenleriyle yargılanmıştır. Bu yargılama neticesinde delil yetersizliğinden beraat etmiştir.³⁸⁴ İstiklal Mahkemesi on beş gün gibi kısa bir sürede davayı sonuçlandırmıştır. Çünkü Ankara Hükümeti, çok kritik bir dönemde ve vatanın şiddetle askere ihtiyacı vardır. İstiklal Mahkemesi, büyük oranda bu kuvvetleri kazanmayı hedeflemiştir. Parti Pehlivan ve müfrezesinin bu beraat kararından haberi olmadığı anlaşılmaktadır.

Rahmi Apak, Garp Cephesi adlı eserinde; Parti Pehlivan'ın Milli Mücadele'de düşman karşısında can verdiğini yazmıştır.³⁸⁵ Parti Pehlivan, düşman karşısında can vermemiştir ve aksine zaferi görmüştür. Rahmi Apak'ın bu bilgisini kullanan birçok yazar da aynı hataya düşmüştür. Parti Pehlivan zafere kadar, dağlarda Yunanlılara karşı çetecilik yapmış ve bu çetecilik faaliyetini **Demirci Akıncıları** ile gerçekleştirmiştir.

³⁸³ Cilasun, s. 84.

³⁸⁴ Eskişehir İstiklal Mahkemesi, Kuva-yı Seyyare Kuvvetleri'nin dağılmasından sonra çok hızlı bir şekilde hareket ederek, Yunanlılar tarafına geçmeyen, Düzenli Ordu saflarına geçmek konusunda tereddüt eden kuvvetleri, Milli Mücadele'ye kazandırmak amacıyla yargılamaların çoğunda beraat kararı vermiştir. **Eskişehir İstiklal Mahkemesi (Kararlar ve Mahkeme Zabıtları)** Cilt 4, TBMM Basımevi, Ankara, 2015, ss. 133, 513.

³⁸⁵ Rahmi Apak, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, Güven Basımevi, İstanbul, 1942, s. 55; Apak, s. 61; **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, ss. 140-141; Esengin, s. 310; Doğu Ergil, **Milli Mücadele'nin Sosyal Tarihi**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1981, s. 101; **Yurt Ansiklopedisi**, 11.Cilt, Anadolu Yayıncılık A.Ş., İstanbul, 1982, s. 8240. Bu yazarlardan farklı olarak Cemal Şener ise düşman baskınında şehit olduğunu belirtmiştir. Şener, **Çerkez Ethem Olayı II**, s. 20. Ayrıca **TİH-Batı Cephesi**, adlı askeri kaynaktan ise Parti Pehlivan'dan şöyle bahseder: "*Ethem'in Çete Reislerinden Pehlivan Ağa (Parti Pehlivan veya Pehlivan Mehmet), Yunanlılara sığınmayı onuruna yakıştıramadığı için yanında bulunan Halil Efe'yi erleriyle birlikte 1 nci Süvari Grubu'na gönderdi. Kendisi de teslim olmayı bir yüz karası sayarak işgal altındaki araziye geçip Yunan gerilerine baskınlar, sabotajlar yapmak suretiyle Yunanlılara devamlı bir gaile yaratarak, Milli Türk hükümeti'ne bu yolda hizmete devam etti. Sonunda Yunanlıların bir baskınına uğrayarak öldürüldü.*" **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. III, ss. 140-141. Parti Pehlivan, öldürülmemiş ve eceliyle 6 Ağustos 1941 yılında vefat etmiştir. **MİNMA**, Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği. Bkz. Ek 15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. PARTİ PEHLİVAN'IN DEMİRCİ AKINCILARI İÇERSİNDEKİ FAALİYETLERİ

3.1. Demirci Akıncıları Teşkilatı

Akıncılar Teşkilatı, düzenli bir yapının varlığını göstermektedir. Bu teşkilatın önemli bazı özellikleri, idari bir yapısı, görevleri ve hizmetleri vardır. Teşkilat içinde yer alanların uymaları gereken kurallar bütünü vardır. Bu kurallar, onları eşkıyalardan ayıran en temel özellikleri oluşturur. Demirci Akıncıları, halka rağmen halk için mücadele eden bir yapıya sahip değildir. Halkı koruyan, vatanı savunan ve düzenli ordu ile işbirliği halinde bulunan, düşmanla savaşı, bulunduğu bölge ve İzmir'e kadar uzanan alanda istihbarat faaliyetlerinde bulunan ve hatta bir süre işgal altında Türkiye Cumhuriyeti diye devlet kuran bir teşkilata sahiptir.

3.1.1. Parti Pehlivan'ın İkna Edilmesi

Parti Pehlivan, 23 Ocak'ta Çerkez Ethem'den ayrılmasından sonra ve Gördes'in kenarına çekilmiş ve burada yaşamaktadır. TBMM, Parti Pehlivan'ı ve diğer çeteleri Milli Mücadele'ye katabilmek için bir takım hamleler yapmıştır. Bu amaçla:

*“Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümeti, Demirci ve çevresine özel bir önem vermiştir. Bu bölge, hem coğrafi anlamda dağlık hem de askeri anlamda stratejik konumundan dolayı Kuva-yı Milliye hareketine elverişli bir ortam sunmaktadır. Bunu dikkate alan Milli Mücadele önderleri, Demirci ve çevresinin çok yönlü girişimler için, bir üs olarak kullanılabilmesine imkan sağlayacak olması nedeniyle olağanüstü şartlara bağlı siyasal, toplumsal ve askeri bir örgütlenme gerçekleştirmek üzere Demirci'ye kaymakam olarak İbrahim Ethem Bey'i atamıştır.”*³⁸⁶ Bu atama 25 Kasım 1919 tarihinde Dahiliye Vekili Dr. Adnan (Adıvar) Bey tarafından yapılmıştır.³⁸⁷

İbrahim Ethem Bey, Demirci'de görevine başladıktan sonra Kütahya Mutasarrıflığı tarafından, 13 Mart 1921 tarihinde Gördes Kaymakam Vekili olarak da atanmış ve bu vekâlet 24 Nisan'a kadar sürmüştür.³⁸⁸ İbrahim Ethem Bey, Gördes'e atanmasının iki nedeni olduğunu belirtir. Birincisi Gördes'in Yunan sınırına daha yakın olması, ikincisi ise Çerkez

³⁸⁶ İsmail Oğuz, **Kuva-yı Milliye'den Valiliğe: İbrahim Ethem Akıncı** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2015, s. 83.

³⁸⁷ Akıncı, s. 12.

³⁸⁸ Akıncı, ss. 16, 34-35.

Ethem'in sağ kolu sayılabilecek Parti Pehlivan'ın bölgede bulunmasıdır.³⁸⁹ İbrahim Ethem Bey 19 Mart 1921 tarihinde, Pehlivan Ağa'nın, Ethem'den ayrılması ve 33 kişi ile Kayacık'ta kalmasından sonra; Halil Efe'nin de burada olması nedeniyle Gördes'e gitmiştir. İbrahim Ethem Bey durumu şöyle anlatmaktadır: Pehlivan'ın bütün teminata rağmen orduya girmekten korktuğunu, suikaste uğrayacağını düşündüğü için hükümetin vaziyetinden şüphelendiğini, kendisini tanıdığı halde, itimat edemediğini belirtmektedir.

Pehlivan, İbrahim Ethem'e bu konuda şunları söyler: *“Cehaletim ve meseleyi bilmemekliğim neticesi hükümete karşı büyük bir cürüm işledim ve her ne kadar neticede vaziyeti anlayarak Ethem'den ayrılmış ve düşmana teslim etmek istediği topları alarak orduya göndermiş ve bu veçhile büyük bir hizmet ifa etmiş isem de evvelki cürümüm pek büyük olduğundan affedileceğimi zannetmiyorum. Onun için Gördes'ten içeriye girmekten mazurum. Bu kenar kasabada oturacağım ve hizmet teklif edilirse memnuniyetle yapacağım.”*³⁹⁰

Pehlivan'ın bu endişesi, onun Ankara Hükümeti'ne karşı çok temkinli davranmasına neden olmuştur. Pehlivan, Gördes'te kaldığı süre boyunca, hükümetin aniden silahlarını toplayıp onları idam edeceği korkusuyla, daima çarşıda silahıyla gezmiştir.³⁹¹

Pehlivan, yaptığı hataların farkındadır ve orduya topları göndermekle hizmet ettiğini düşünmekte ise de daha önceki kabahatinin büyük olması nedeniyle affedileceğine pek ihtimal vermemektedir. Her şeye rağmen bir vazife vermeleri durumunda yapacağını da belirtmektedir.

Kaymakam İbrahim Ethem Bey, o tarihlerde Gördes'te 15-20 kişilik Pehlivan kuvvetiyle, 20-30 kişilik bir jandarma kuvvetinin olduğunu, kazanın cephe olması ve Yunan kuvvetlerine karşı koyacak kuvvet bulunmaması ve harp vaziyeti nedeniyle Gördes için kuvvet ayrılmasının mümkün olmaması nedeniyle, Pehlivan ve jandarma kuvvetlerinden yararlanmak zorunluluğu duymuştur. Derhal cephe kumandanlığına ve livaya durumu açıklayarak, Pehlivan kuvvetlerini seyyar jandarma olarak kullanmak istediğini bildirmiştir. Cephe kumandanlığı, bu yetkiyi İbrahim Ethem Bey'e vermiştir. Parti Pehlivan ve adamları da bu görevi seve seve kabul etmişlerdir. Böylece Pehlivan Müfrezesi, kendilerine resmi vazife verilmesini, affedildikleri şeklinde yorumlamıştır. Böylece Pehlivan meselesi halledilmiş ve

³⁸⁹ Teoman Ergül, “Ege’de İşgal Bölgesinin Ortasında Düşmana Direnen Akıncılar”, **Kebikeç Dergisi**, Sayı: 35, Yıl: 2013, s. 121.

³⁹⁰ Akıncı, ss. 34-35; Sarıhan, **Çerkez Ethem’in İhaneti**, s. 101; Vandemir, s. 16.

³⁹¹ Akıncı, ss. 34-35; Vandemir, s. 16.

hükümet duruma hâkim olmuştur.³⁹² İbrahim Ethem Bey, Parti Pehlivan ve Halil Efe'nin 15-20 adamıyla birlikte Demirci Akıncılarına³⁹³ katılmasını sağlamıştır.³⁹⁴ İbrahim Ethem Bey'in oğlu Burhan Cavit Akıncı, Pehlivan ve Halil Efe'nin ikna edilmesi olayını şöyle anlatır:

*“Babam İbrahim Ethem, Pehlivan Ağa ile Halil Efe'yi zor ikna etmiş. Çerkez Ethem ile Yunan'a teslim olacaktırmış. Pehlivan Ağa ile Halil Efe'ye demiş ki, hepimiz hemşehriyiz. Biz Türk'üz. Buradan gittik oraya. Şimdi gâvurlara teslim mi olacağız? Anavatan burası başka sığınacak yer var mı? Nereye gidiyorsunuz? Diyerek Pehlivan ve Halil Efe'yi ikna etmiştir.”*³⁹⁵

Parti Pehlivan'ın milli kuvvetlere katılmasını sağlayan diğer önemli kişi de Hamdi Namık Bey'dir.³⁹⁶ Meclis ve Hükümet Başkanı Mustafa Kemal Paşa, Hamdi Namık Bey'e özel bir görev vermiştir. Bu görev, Ankara Hükümetine isyan eden ve Yunanlılara sığınan Çerkez Ethem'in maiyetinde bulunan kişilerin ulusal davaya kazandırılması ve Ethem'in iki yüz kişiden ibaret olan Çerkezlerle birlikte yalnız bırakılmasıdır. Hamdi Namık Bey,

³⁹² Akıncı, ss. 34-35; Vandemir, s. 16. Ayrıca, Mustafa Yıldırım ise, İbrahim Ethem Bey'in Gördes'e gelerek Pehlivan'a: “Artık üzülecek durum yok! Bana güven! İçin rahat etsin”, diyerek durumu livaya soracağını, belirtir. Mustafa Yıldırım, **Ulus Dağına Düşen Ateş**, Belge Roman, Ulus Dağı Yayınları, 8 basım, Ankara, 2012, ss. 47.

³⁹³ Tarihimizde Akıncılar: Akıncılar taktik açıdan manevra ve hareket kabiliyeti yüksek olan ve genellikle sınır bölgelerinde görev yapan akıncılar, Osmanlı Ordusunun hafif süvari kuvvetini teşkil etmişler, taktik akın, sızma ve baskın türü harekât icra ederek düşman bölgesinde keşif yapma para, mal ve esir ele geçirme faaliyetlerini yürütmüşlerdir. Barış zamanında genellikle Rumeli'deki çiftliklerinde tarımla uğraşan akıncılar vergiden muaf tutulmuş, bir savaş durumunda kısa sürede hazırlanarak derhal görev bölgesine gitmişlerdir. Göreve giderken bindikleri attan başka 4 veya 5 at daha yedek olarak götürülen akıncılar, yolda değiştirme yaparak ilerleme hızlarını muhafaza etmişler, dönüşte de elde ettikleri yükleri taşıma maksatlı kullanmışlardır. Silah olarak kılıç, mızrak, pala ve bozdoğan kullanan akıncılar devlet kayıtlarında düzenli bir şekilde yer almışlar, kütüğe kayıt olduktan sonra akıncı kanunlarına tabi olmuşlar, ölen, sakatlanan ya da iyice yaşlananların yerine oğulları geçmiştir. Tanınmış akıncı gruplarından; Malkoçoğulları Silistre bölgesinde, Mihaloğulları Sırbistan-Bosna bölgesinde, Evranosoğulları Arnavutluk bölgesinde ve Turhanoğulları Mora bölgesinde görev yapmışlardır. Aralarındaki en cesurlarının “Dalkılıç” ve “Serdengeçti” adı ile çağırıldığı Akıncıların mevcudu tam olarak bilinmemektedir. XV. yüzyıl ortalarında 40.000, 1'inci Kosova Savaşı'nda 20.000, Budin ve Avusturya seferlerinde Mihallı Akıncıların 50.000 kişi oldukları yazılmıştır. 1595 yılında Vezir-i azam Sinan Paşa'nın Eflâk'ta mağlup olması sonucunda Akıncılar neredeyse tamamen imha olarak ortadan kalkmış, 1625'te sayıları 2000-3000'e kadar düşmüştür. Bkz. Rıdvan Bal, **Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920-1965)**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006, ss. 9-10.

³⁹⁴ Akıncı, ss. 16, 34-35.

³⁹⁵ Burhan Cavit Akıncı'nın konuşması, **Halikent Gazetesi**, 10 Haziran 2015, ss. 8- 9.

³⁹⁶ Hamdi Namık (Gör) Bey, Geyve Kaymakamı ve Birinci Dönem İzmit Milletvekili olarak Kurtuluş Savaşı'na değerli hizmetlerde bulunmuştur. Hamdi Namık Bey, askeri görev ve geniş yetkilerle Antalya, Burdur, Isparta ve Denizli illerinde görevlendirilmiştir. Görevli olduğu bölgede askeri ve sivil makamları denetleme yetkisi verilmiş ve değiştirilmesini önerdikleri kamu görevlileri hemen değiştirilmiştir. Görevlendirildiği bölgede 4 ay kadar çalıştıktan sonra 7500 asker kaçığının ordu saflarına katılmasını sağlamıştır. Hamdi Namık Bey'in önemli uğraşlarından biri de, Ulusal Davaya katılmak için Geyve'ye ulaşan kişileri karşılamak, onları barındırmak ve onların Eskişehir yönünde hareketini sağlamaktır. Ayrıca uygunsuz, istenmeyen kişilerin Ankara'ya sızmasını önlemek için Doğançay köyünde bir karakol kurmuştur. Ankara'ya katılmak üzere Geyve'ye gelenler arasında Yunus Nadi Abaloğlu, Halide Edip Adıvar, Dr. Adnan Adıvar, Celal Bayar, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bekir Sami Beyler de vardır. Mehmet Aldan, **Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2001, ss. 251-261.

Kütahya'da büyük bir titizlik içinde çalışarak, Dr. Fazıl, Gökbayrak³⁹⁷ Cemal ve Parti Pehlivan Çeteleri'nin milli kuvvetlere katılmasını sağlamıştır.³⁹⁸

Parti Pehlivan, 22 Ocak 1921'de Çerkez Ethem'den ayrılmasından sonra, bir buçuk aya yakın bir sürede ancak ikna edilebilmiştir. Pehlivan'ın ikna edilmesinde, İbrahim Ethem Bey'in inisiyatif alması, Hamdi Namık Bey'in gayretli çalışmaları ve Eskişehir İstikal Mahkemesi'nin Pehlivan hakkında vermiş olduğu beraat kararının etkili olduğu söylenebilir. Parti Pehlivan'ın Demirci Akıncıları içersinde görev alması, yaptığı hataları temizlemesi için bir fırsat olmuştur. Bu fırsatı da doğru kullanmıştır.

3.1.2. Akıncılar Örgütünün Kurulması

İbrahim Ethem Bey tarafından kurulan Demirci Akıncıları, resmi kaynaklara göre, Haziran 1921'de Batı Cephesi Komutanlığı'na bağlı 3. Grup Bölgesi'nde, 1. Süvari Tümeni emrinde üç müfreze, 11, 12, 13 numaralı Akıncı Müfrezeleri Gördes'te, üç müfreze de 14, 15, 16 numaralı Akıncı Müfrezeleri, Demirci'de konuşlanmıştır. Bu müfrezeler, önceleri Gördes Askerlik Şubesi'ne bağlıdır. Sonrasında Demirci Bölge Komutanlığı kurulunca oraya bağlanmışlardır.³⁹⁹ İbrahim Ethem Bey anılarında, 10, 11, 12, 13, 6 Akıncı ve 1, 2, 3, 4, 5'nci Gönüllü Müfrezelerinden bahsetmektedir.⁴⁰⁰ Kaymakam İbrahim Ethem Bey, bu müfrezelerin görev bölgelerini belirledikten sonra bunlara talimat niteliğinde bir Akıncılar Yasası ortaya koymuştur. Bu yasa 40 maddeden oluşmaktadır.⁴⁰¹ Bu müfrezelerden 11.'nci Akıncı Müfrezesi Kumandanı Parti Pehlivan Ağa olup, Demirci ve Simav kazalarından sorumludur.⁴⁰²

İbrahim Ethem Bey, müfrezelerin sorumlu oldukları bölgeleri belirlerken memleketlerini veya ailelerinin memleketlerini göz önünde tutmuştur. Parti Pehlivan müfrezesinin de Demirci-Simav bölgesinde görevlendirilmesi, kuşkusuz tesadüf değildir. Pehlivan'ın güçlü bir müfreze komutanı olmasının yanında, yönetilmesi zor bir kişilik olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum onun, Demirci-Simav bölgesinde görevlendirilmesinde etkili olmuştur. Pehlivan, bütün müfrezeleri ayakta tutan, onları yönlendirebilecek güçtedir. İbrahim Ethem Bey, Pehlivan'ı yanı başında tutarak, müfrezelerin dağılmasını önlemeyi ve Demirci-Simav arasındaki kritik bölgenin güvenliğini de sağlamayı amaçlamıştır.

³⁹⁷ Gökbayrak olarak yazılmıştır ancak doğrusu Gökbayrak'tır.

³⁹⁸ Aldan, s. 256.

³⁹⁹ Ergül, *Kurtuluş Savaşı'nda Manisa*, s. 382.

⁴⁰⁰ Akıncı, ss. 111-112.

⁴⁰¹ Akıncı, ss. 111-117.

⁴⁰² Akıncı, ss. 111-112.

İbrahim Ethem Bey'e göre Parti Pehlivan, eşkıyalık yapmayan, ahaliyi soymayan, hakaret etmeyen, daima hükümet taraftarı bir müfreze reisi olmuştur. Bütün mücadele boyunca İbrahim Ethem Bey ile birlikte olduğu için, bu yargıya güvenmek gerekmektedir. Ancak, yine İbrahim Ethem Bey'e göre Pehlivan, cahil olduğu için idare edilmesi gereken, iyi bir rehber ve amire ihtiyacı olan birisidir. Gerçekten de Pehlivan, ailesinin bütün fertlerinin zarar görmesine, karısının esir edilmesine, kayınpederi ve kayınbiraderlerinden birisinin şehit olmasına, diğerinin Yunanlılara esir düşmesine rağmen Yunanlılara karşı mücadelesini büyük bir inançla sürdürmüştür. Milli davadaki davranışları ve varlığı ile İbrahim Ethem'e güç verirken, diğer akıncılarında dağılmamasında önemli rol oynamıştır. Parti Pehlivan, karısının düşman tarafından esir alınıp Manisa'ya gönderilmesinden sonra ise, biraz evhamlı bir kişi olmuştur.⁴⁰³

Parti Pehlivan, 25 Mart 1921'den 17 Eylül 1922 tarihine kadar, Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey'in kurduğu Akıncılar örgütüyle Milli Mücadele'ye büyük hizmetlerde bulunmuştur. Demirci Akıncıları, Yunanlılara yaptığı baskınlarla ciddi bir Yunan kuvvetinin Demirci-Gördes-Sındırgı-Bigadiç bölgesinde tutulmasını sağlamıştır. Bu da Batı Cephesi'ndeki Türk Ordusu'nun yükünü hafifletmiştir. Yunan ordusu, zaman zaman on, on iki bin askerle Demirci Akıncıları'nın peşinden giderek onları ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

3.1.3. Halil Efe'nin Akıncılar Örgütüne Katılması

Parti Pehlivan meselesi, Demirci Kaymakamı'ı İbrahim Ethem'in gayretleri ile düzene konurken, önemli bir hadise daha ortaya çıkmıştır. Halil Efe, Süvari Fırkası Kumandanı Derviş Bey'in verdiği söz üzerine,⁴⁰⁴ Çerkez Ethem'den aldığı silahları orduya teslim etmek için Kütahya'ya gitmiştir. Kütahya'da ordu mensupları Halil Efe'yi İştihali Halil Efe ile karıştırdıkları için, onu Derviş Bey'den istemişlerdir. Derviş Bey, bu Halil'in o Halil olmadığını ifade ettiyse de inandıramamıştır. Bunun üzerine Halil Efe, Kütahya'dan firar ederek Gördes'e gelmiş ve isyan hazırlığına başlamıştır. Parti Pehlivan bu durumu öğrenince derhal Kaymakam'a giderek sorunun iç yüzünü anlatarak ve bu soruna bir çözüm bulmasını istemiştir. Pehlivan, Halil Efe'yi Kaymakamın yanına götürerek meseleyi görüşmüşlerdir. Halil Efe, bugüne kadarki yararlılıklarını anlattıktan sonra Ankara'da bulunan ailesinin, kardeşi Necip'in ailesinin ziynet eşyalarına el konulduğunu ve kendisinin de alakası olmayan bir suikastle suçlandığı için, kendisine eşkıya olmaktan başka yol kalmadığını belirtmiştir.

⁴⁰³ Ergül, "Akıncılar", ss. 121-122.

⁴⁰⁴ Akıncı, ss. 35-37.

Kaymakam, karşılarında düşman olduğu için vazifesinden ayrılmamasını, vatanları Rumeli'yi bıraktıklarını, Anadolu'yu bırakıp gidebilecekleri bir vatanın olmadığını, ona hükümetin Akıncı Müfreze Kumandanı olarak vazife verdiğini ve düşmanı yurttan attıktan sonra diğer meseleleri halledebileceklerini söylemiştir. Buna rağmen Halil Efe, Kaymakam'a namusunun ve şerefının nerede kaldığını sormuştur. Kaymakam da, “*önce vatan ve millet namusu*” diye cevap vermiştir.

Pehlivan Ağa, Kaymakam'a: Halil Efe'nin en büyük derdinin Ankara'da parasız kalan ailesinin olduğunu söyler. Pehlivan, bütün parasını çıkarıp, Halil Efe'nin ailesine göndermesi için Kaymakam'a verir. Kaymakam'da paranın önemli bir bölümü olan bin lirayı Halil Efe'nin ailesine gönderilmek üzere, derhal postaneye gönderir. Böylece Pehlivan ve Kaymakam, Halil Efe'yi zorda olsa isyandan vazgeçirmeyi başarırlar. Bütün bunlara rağmen Halil Efe, devlet işine karışmayacağını ve eline silah almayacağını beyan eder. Halil Efe, bir süre bir şeye karışmaz ve daha sonrasında Makbule Hanımla nişanlandıktan sonra, yine vatan için çalışmaya başlar.⁴⁰⁵ Böylece Halil Efe meselesi, Kaymakamın idari tedbirleri ve Pehlivan'ın desteğiyle halledilir.

3.1.4. Akıncıların Özellikleri

Tuncer Baykara, 1920 sonlarında Milli Mücadele'de önemli bir yapı değişikliği olduğunu, düşmanla mücadele için Kuva-yı Milliye'nin devrini artık bitirdiğini, bundan sonra savaşı, emir komuta zinciri içinde teşkilatlanan Türk ordusunun yürüteceğini, çetelerin elbette bu mücadelede önemli bir yeri olduğunu, ancak çetelerin komutanların emrinde, onların uygun buldukları yerlerde ve zamanlarda görev yapacağını, nitekim de sonraki dönemde çetelerin çok faydalı işler yaptığını ve Demirci Akıncıları'nın da bu arada sayılabileceğini vurgulamaktadır.⁴⁰⁶

Erol Toy gerillacıların psikolojisini şöyle açıklamaktadır: “*Gazi Mustafa Kemal'in şu ünlü sözü, ya istiklal, ya ölüm! Bir gerilla terimidir. İnsanların ülkelerini kurtarıncaya değin kendileri hakkında verdikleri kararı anlatır. Ve bir kez bu karar verildikten sonra, yenilmez o insanlar. Hiçbir ulus, kendi topraklarında yenilmez, yenilmediğine göre de ölenler kişilerdir. Uluslar ölmez ve mutlak özlenen başarıya ulaşır.*”⁴⁰⁷ Toy'un bu anlatımında, ulusun zafere muhakkak ulaşacağı ifade edilmektedir.

⁴⁰⁵ Akıncı, ss. 35-37.

⁴⁰⁶ Tuncer Baykara, **Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri**, Üniversite Kitapları, Akademi Kitapevi, Genişletilmiş 5. Baskı, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 1996, s. 106.

⁴⁰⁷ Toy, **Türk Gerilla Tarihi**, s. 234.

Akıncılar, 16 Ağustos 1921 tarihinde Yağcı Dağı'nda istiklal yemini etmişlerdir.⁴⁰⁸ Onları, düşmana karşı direnmeye ve dayanmaya sevk eden güç ise, vatan sevgisidir.

Engin Berber, gerilla savaşçısının yerel halkın tam desteğine güvendiğini, birlik, şefe saygı, cesaret ve araziye iyi tanıma gibi özelliklerinin olduğunu, çetelerin halkın desteğinden yoksun olmaları durumunda, kolayca kamu gücü tarafından yok edilebileceğini belirtir.⁴⁰⁹

Akıncıların, Yunanlılara karşı saldırıları baskın biçiminde gelişmiş ve Akıncılar bu baskınlarda, kesin olarak ölümü göze almışlardır.⁴¹⁰ Akıncıların Kula-Adala Baskınları,⁴¹¹ Bigadiç Baskını,⁴¹² Umutdere Baskını⁴¹³ ve Kapanca Muharebesi⁴¹⁴ bunlara örnektir. Akıncı savaşının temel unsurları gizlilik, coğrafyaya hakimiyet ve şaşırtmacadır. Akıncı kolu, hasmı tarafından denetlenemeyen geniş bir bölgede hareket ettiğinden, her an vur kaç denilen sürpriz saldırılarda bulunmuştur. Akıncı bekler, pusuya yatar, vurur ve kaçar. Düşmanın ileri karakollarını sistematik olarak saldırıya uğratar ve tasfiye eder.⁴¹⁵ Demirci Akıncıları, Kınık ve Kükümdere Muharebesi'nde Yunanlılara karşı böyle bir yol izlemiştir.⁴¹⁶ Yunanlılar'da Koca Yayla⁴¹⁷ ve Selendi Muharebesi'nde⁴¹⁸ Akıncılara pusu kurmuşlardır. Akıncı saldırıları ormanlık ve engebeli arazide, gece ve gündüz şiddetle sürdürülmüş, Yunan devriyelerinin girmesi kolay olduğu açık arazilerde sadece geceleri dolaşmıştır. Bu tür baskınlar için Akıncıların araziye çok iyi bilmesi ve halkla tam bir işbirliği içinde olması, büyük bir avantaj olmuştur. Akıncı kolunun temel ikmal kaynağı, Yunanlıların teçhizatıdır.⁴¹⁹ Akıncılar, Yunanlılarla girdikleri bütün çatışma ve baskınlarda Yunanlılar'dan elde ettikleri teçhizatlarından fazlasıyla yararlanmışlardır. Çünkü onları besleyecek bir levazım ve ordu donatım teşkilatları yoktur.

Akıncılar, zorunlu olmadıkça kazanılamayacak hiçbir savaş, çarpışma ve çatışmaya girmemiştir. Çünkü Yunanlılar süratle kayıplarını yerine koyarken, uzman savaşçı olan bir Akıncı'nın bulunması imkansızdır. Nitekim, Gördesli Makbule ve Halil Efe'nin şehit olması Akıncılar için böyle bir kayıptır. Akıncılar, hareket alanını gereğinden fazla büyütmemiş ve

⁴⁰⁸ Akıncı, ss. 76-77.

⁴⁰⁹ Engin Berber, "Kurtuluş Savaşında Bir Gerilla Üssü: Alaçam Dağları", **Alaçam Dağları ve Dursunbey 1. Ulusal Sempozyumu**, 02- 03 Eylül 2002, Editör Abdullah Soykan, Dursunbey Belediyesi Yayınları, İmpa Matbaacılık, I. Basım, İstanbul, 2003, s. 24.

⁴¹⁰ Toy, **Türk Gerilla Tarihi**, s. 241.

⁴¹¹ Akıncı, s. 38.

⁴¹² Akıncı, s. 39-43.

⁴¹³ Akıncı, s. 41.

⁴¹⁴ Akıncı, ss. 48-50.

⁴¹⁵ Berber, "Gerilla Üssü: Alaçam Dağları", s. 27.

⁴¹⁶ Akıncı, ss. 150-151, 159-160.

⁴¹⁷ Akıncı, ss. 204-207.

⁴¹⁸ Akıncı, ss. 241-243.

⁴¹⁹ Berber, "Gerilla Üssü: Alaçam Dağları", s. 27.

daima güçlü bir hareket üsleri bulunmuştur. Bu üs, Demirci'dir. Akıncılar, ormanlık ve dağların geçit vermediği bölgelerde kalarak savaşmıştır. Çünkü savaşın daha uzun sürdüğü dağlara, hasmının takviye birliklerini getirmesi zor olmuştur.⁴²⁰

Zafer her zaman, düzenli bir orduyla kazanılır. Anadolu'da da böyle olmuştur. Yunan kuvvetleri ve yerli işbirlikçilerine karşı yılmadan savaşmışları bir buçuk yıl içinde, hasmını ağır can ve mal kaybına uğratan köy, nahiye ve kazaları yağma ve yakılmaktan kurtaran güvenliği sağlayan, halkı soyan eşkıya ile mücadele eden ve tüm bunları yaparken şehit olan, yaralanan ve esir düşen Demirci Akıncıları'dır. Yunanlılarla işbirliği yapan, halkına eziyet eden yerli unsurlara merhamet göstermemiştir.⁴²¹ Akıncılar, Yunanlılarla birlikte bu tür işlere girişen, Katil Ali, Alayakalı Ahmet, Mustafa Çavuş, İşbirlikçi Zekeriya ve Çetmi Ahmet Çavuş gibi hainleri ortadan kaldırmıştır. Akıncılardan, Molla Mehmet, Burjooğlu Mehmet ve Kirmastılı Ahmet Nazif gibi birçok kişi de bu mücadelede şehit olmuş ve pek çok Akıncı da yaralanmıştır.

Demirci Akıncılarının Kumandanı İbrahim Ethem Bey, Parti Pehlivan ve Halil Efe gibi çok sayıda gerilla Rumeli kökenlidir.⁴²² Çünkü bunlar, Rumeli'yi kaybetmenin üzüntüsü içindedir, vatan kaybının ne demek olduğunu iyi bilmektedirler ve anavatanı kaybetmeye tahammülleri de yoktur.

3.1.5. Akıncıların İdari Yapısı

Akıncıların idari yapısı askeri bir örgütlenmeden farklı değildir. İbrahim Ethem Bey, müfrezelerin komutanlarını adeta bölgelerindeki en yetkili kişi olarak görevlendirmiş ve her türlü icraatın nasıl yapılması gerektiğini, en ince ayrıntısına kadar açıklamıştır. Müfrezelerin örgütlenme şekli, sayısı, işleyişi, hiyerarşik yapısı, sorumluluğu, müfrezeye seçilme kriteri, ikamet biçimi, elbise temini, Yunanlılar'dan ele geçirilen malzemenin paylaşılması, müfrezenin gerçekleştirdiği her türlü icraatın deftere yazılması ve rapor verilmesine kadar pek çok konuyu kapsamaktadır.⁴²³

3.1.6. Akıncıların Görevleri

Akıncıların en önemli görevleri, Yunanlıların İzmir-Afyon Demiryolu hattındaki levazım ve muharebat yollarını keserek, düşman için yararlı olan her türlü faaliyete engel

⁴²⁰ Berber, "Gerilla Üssü: Alaçam Dağları", s. 27.

⁴²¹ Berber, "Gerilla Üssü: Alaçam Dağları", ss. 27, 33.

⁴²² Berber, "Gerilla Üssü: Alaçam Dağları", s. 33.

⁴²³ Akıncı, ss. 112-113.

olmak ve Müslüman ahaliyi korumaktır.⁴²⁴ Akıncıların 199 Nolu Köprü'yu, Yunan nakliye treni üzerinde iken havaya uçurması, böyle bir vatan hizmetidir

Müfrezeler kendi bölgelerinde adeta kolluk güçlerinin yetki ve sorumluluğuna sahiptir. Bölgelerindeki köylerde temizliğe özen gösterilmesi, düğünlerde gereksiz harcamalardan kaçınılması, içkinin yasaklanması konuları halkı ilgilendirdiği gibi, müfreze komutanlarının içki içmesinin ve karı oynatmasının da yasaklanması konuları dikkat çekicidir. İbrahim Ethem Bey, bu yolla müfreze komutanlarının eski alışkanlıklarına engel olmayı, onları eşkıyaların davranışlarından uzak tutmayı ve böylece halk tarafından sevilmesini amaçlamıştır.⁴²⁵

3.1.7. Akıncıların Ceza İşlemleri

13 Ekim 1921 tarihinde Akıncı Müfrezeleri Reisi ve Hükümet-i Milliye Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem imzasıyla müfrezelere ceza işlemleriyle ilgili kurallar konulmuştur.⁴²⁶

“Akıncılar Yasası” ile bölgeye has bir “hukuk düzeni” kurulmaya çalışılmıştır. Akıncı Müfrezeleri’nin kuruluşu ve sorumlu oldukları bölgeler belirlenmiştir. Akıncıların idare teşkilatı ortaya konulmuş olup, müfrezelerin işleyişleri ve ihtiyaçlarını giderme konusunda ayrıntılı bir dayanak oluşturulmuştur. Müfrezelerin görev ve sorumlulukları belirlenmiş büyük ölçüde müfrezelerin keyfiyetle davranmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. En önemli nokta da Akıncı Yasaları’nın sonunda bir “ceza hukuku” oluşturulmasıdır. Suçlar tanımlanmış, cezaları kararlaştırılmıştır.⁴²⁷ Akıncıların dağda bayırda olmalarına rağmen icraatlarını ceza hukukuna dayalı olarak gerçekleştirmesi, onların devlet ve hukuk düzenine uygun davrandıklarını göstermektedir.

3.1.8. Akıncıların Hizmetleri

Yunanlılarla sürekli savaşan ve onlara darbe vuran Akıncı müfrezelerinin derece ve hizmetleri İbrahim Ethem Bey’e göre şu şekildedir:

Birinci derecede: On Birinci Akıncı Pehlivan Ağa, On İkinci Akıncı Halil Efe, Birinci Gönüllü Hüseyin Çavuş, Üçüncü Gönüllü Hacı Veli, Akıncı Arap Ali Osman Çavuş ve Arslan Ağa Müfrezeleridir. İkinci derecede: İkinci Gönüllü Kulalı Mehmed Efe Müfrezesi ve Üçüncü derecede: Dördüncü Gönüllü Bakırlı Mustafa ve Beşinci Gönüllü, Bakırlı Ahmed Çavuş müfrezeleridir.

⁴²⁴ Akıncı, ss. 112-115.

⁴²⁵ Akıncı, ss. 112-115.

⁴²⁶ Akıncı, ss. 116-117.

⁴²⁷ Ergül, “Akıncılar”, ss. 126.

Bu müfrezelerden Pehlivan Ağa Müfrezesi, Çerkez Ethem'den ayrıldıktan sonra Kaymakamın yanından ayrılmamış ve bütün çatışmalarda bulunmuştur. On İkinci Halil Efe, Üçüncü Gönüllü Hacı Veli Müfrezeleri de zamanlarının büyük çoğunluğunu Kaymakamın yanında geçirmiştir.⁴²⁸

3.2. Akıncıların Faaliyetleri ve Yunanlılarla Çatışmaları

Akıncıların birçok faaliyeti ve Yunanlılarla yaşanmış çok sayıda çatışmaları vardır. Fakat burada doğrudan Parti Pehlivan'ın adının geçtiği çarpışmalar konu edinilmiştir. Aslında Kaymakam İbrahim Ethem'in bulunduğu bütün çarpışma ve gelişmelerde Parti Pehlivan da onun yanındadır. Bu nedenle Demirci Akıncıları'nın birinci adamı İbrahim Ethem ve ikinci adamı Parti Pehlivan'dır.

3.2.1. Akıncılarının İlk Harekatı: Kula-Adala Baskınları

Yunanlıların bazı ufak tefek ileri harekâtlarına engel olmak ve onlara karşılık vermek amacıyla 25 Mart 1921 tarihinde Kaymakam tarafından, Halil Efe ve Pehlivan Ağa kumandasında 30 kişiden oluşan Akıncı müfrezelerine işgal bölgesine giderek Yunanlıların karakollarını basma, köprüleri havaya uçurma, telgraf hatlarını keserek düşmanın nakliye ve haberleşmesini kesme görevi verilmiştir. Pehlivan ile Halil Efe müfrezeleri, tamamlanarak Kula ve Salihli'nin Adala nahiyesindeki Yunanlıların basılması için sevk edilmiştir. Pehlivan ile Halil Efe müfrezeleri, Kula Baskını'nda Yunanlılara birbirini öldürtmek suretiyle zayıf vermiştir. Adala'da ise yine aynı müfrezeler, Yunanlıların bir taburunu perişan etmiş ve tabur kumandanı ile ondan fazla Yunan askerini öldürmüştür.⁴²⁹

3.2.2. Kızıllar Çatışması

Yunanlıların bir harita komisyonu 7 Nisan 1921'de Gördes'in Kızıllar köyüne gelmiş, orada bulunan Akıncı müfrezesinin pususuna düşmüş, çatışmada bütün eşya ve haritaları ile bir yaralı asker, Akıncılar tarafından ele geçirilmiştir. Bunun üzerine Yunanlılar, takviye güç alıp gelmiş ve Kızıllar köyünü yakmıştır. Kaymakam İbrahim Ethem Bey, Yunanlıların bu harekatını karşılıksız bırakmamak için, Akıncılara, Sındırgı ve Bigadiç istikametinde baskınlar yapmaları emrini vermiştir. Bu harekât için Gördes'ten de Akıncı müfrezeleri ve müzaheret⁴³⁰ efradından 70 kişilik bir kuvvet hazırlanıp, 16 Nisan 1921'de hareket ettirilmiştir. İbrahim Ethem bu harekâtta amaçlarını: Akıncı müfrezelerini, müzaheret,

⁴²⁸ Akıncı, s. 184.

⁴²⁹ Akıncı, s. 38.

⁴³⁰ Bölgeyi korumak, orduya destek ve yardım için oluşturulan bölüklerdir. Akıncı, s. 38, 447.

jandarma efrad ve kumandanlarını tecrübe etmek, Akıncıların Yunanlılardan korkmadıklarını, her an onlara taarruz edebileceklerini göstermek olarak açıklamıştır.⁴³¹

3.2.3. Bigadiç Baskını

Kaymakam İbrahim Ethem Bey, Osmanlar'da Yunanlılara karşı bir baskın planlamıştır. Akıncılar, Bigadiç'te baskın düzeni alıp 150 kadar piyade ile Sındırgı-Bigadiç yolunu kontrol altına almıştır. Akıncılar, 20 Nisan 1921 günü Bigadiç'i basmayı ve Yunanlılar'ı imha etmeyi planlarlar. Fakat giden piyade müfrezesinin, iki Rum casusunu yakalamaları ve telefon telini kesmeleri sonucu, telefon telini tamir etmek için gelen telefoncularla müfrezeler arasında çatışma çıkar.⁴³² Bunun üzerine Sındırgı ile Bigadiç arasında Yunan müfrezesi ile Pehlivan müfrezesi tesadüfen karşılaşmış ve Pehlivan müfrezesi derhal taarruza geçerek, Yunanlılara karşı başarı kazanmıştır.⁴³³ Çatışma sonucunda Pehlivan müfrezesi, iki Yunan askerini öldürmüş, iki hayvan ele geçirmiş ve Yunan kumandanının tercümanı olan Rum casusu esir almıştır. Yunanlılar gerekli tertibatı alarak tel örgülerle, siperlerle çevrili Bigadiç'teki kaleye çekilmiştir.⁴³⁴ Kaleye kaçan Yunanlılara, Pehlivan müfrezesi tarafından taarruz edilmişse de, güçlü bir tel örgü ve siper olması nedeniyle kale düşürülememiş, ancak Bigadiç kasabası Pehlivan tarafından işgal edilmiştir.⁴³⁵ Yunanlıların okuldaki on beş yük kadar levazımı, erzak ve cephanesi Pehlivan Müfrezesi tarafından ele geçirilmiştir.⁴³⁶ Bu malzemeler: 1 sandık otomatik Yunan cephanesi, 2 sandık Yunan hububatı, 6 kutu bomba maşası, 8 çuval eşya ve 5 tüfektir.⁴³⁷ Yunanlılardan alınan, fakat kullanılması bilinmeyen birkaç sandık bomba, orduya ulaştırılmak üzere Demirci'ye gönderilmiştir.⁴³⁸ Bu çatışmada Akıncılar, iki şehit, üç yaralı vermiş⁴³⁹ ve beş esirde ele geçirmiştir.

27 Nisan 1921'de Kütahya Mutasarrıfı Rahmi Bey, Demirci Kaymakamlığı'na Bigadiç baskını nedeniyle şu telgrafı göndermiştir: *"Himmetinize teşekkür ederim, fedakâr müfrezeye selam ve muvaffakiyet temenni ederim efendim."*⁴⁴⁰

⁴³¹ Akıncı, ss. 39-40.

⁴³² Akıncı, ss. 39-43.

⁴³³ ATASE Arşivi, İSH, KN: 606, GN: 5, BN: 1.

⁴³⁴ Akıncı, ss. 41-43.

⁴³⁵ ATASE Arşivi, İSH, KN: 606, GN: 171, BN: 1. Bu rapor Kütahya Mevki Kumandanı Hikmet'in, Erkan-ı Harbiye Riyaseti'ne 22-23/4/1921 tarihinde Pehlivan Müfrezesi ile ilgili gönderdiği rapordur.

⁴³⁶ Akıncı, ss. 41-43.

⁴³⁷ ATASE Arşivi, İSH, KN: 606, GN: 171, BN: 1.

⁴³⁸ Akıncı, ss. 39-43.

⁴³⁹ Akıncı, ss. 41-43.

⁴⁴⁰ Akıncı, s. 43.

22 Mayıs 1921 tarihinde ise, Pehlivan Ağa kumandasındaki akıncı müfrezesi, Damaz ve Uykusuz'da Yunanlılarla bir kez daha çatışmıştır.⁴⁴¹

3.2.4. Kapanca Muharebesi

Akıncılar, Yunanlıların geri çekildiği bölgelerdeki köyleri yakıp yıkıp, halkı katletmesinden korktuğu için, Yunanlıları sürekli takip etmiştir. İbrahim Ethem, Yunanlıların Fehre köyünde sabahladığını düşünmesine karşın müfreze kumandanları aynı görüşte değildir. Geceleyin çarçabuk gelen bir posta, Yunanlıların Sındırgı'nın Fehre köyünde olduğunu ve halka çok fenalık yaptığını haber vermiştir. Müfreze kumandanları, hatalarını telafi etmek için seçme yüz yirmi müfreze ile dört nala hareket etmişlerdir. Pehlivan Müfrezesi, hemen öncü kuvvet olarak yola çıkmıştır. Ancak Yunanlılar Fehre'den ayrılmıştır. Akıncılar, Yunanlılara yetişmek için son sürat gitmişler ve Sındırgı'ya iki saat mesafedeki Kapanca'da⁴⁴² Yunanlıları yakalamışlardır. Saat üçten ona kadar, devam eden muharebede, bir tabur ve mitralyözünü bulanan düşman kolu, perişan edilmiştir. Akıncılar, Yunanlılara 37 ölü ve 50'yi aşkın yaralı vermiştir. Müfrezelerden iki şehit ve iki yaralı vardır.

Muharebede Pehlivan Ağa, Halil Efe, İsmail Hakkı Efendi, Hacı Veli, Kadıdağlı Pehlivan ve Bakırlı Mustafa'nın büyük yararlıkları görülmüştür. Yunanlılardan birçok cephaneye, katır, sandıklarla bomba ve eşya alınmıştır. Düşman çok perişan bir surette, ancak saat on ikide Sındırgı'ya geri çekilmiştir. Akıncılar, Yunanlıların tedavi mahallindeki bütün yaralılarını esir etmiştir. Akıncılar intikam hissiyle bütün maktullerin göğsüne: "*Türk ve Müslüman evi yakanın, Türk ve Müslüman karısının ırzına geçen hali budur*" diye yazmışlardır.⁴⁴³ Böylece Akıncılar, Yunanlılardan, Gördes faciasının intikamını 25 Mayıs 1921'de Kapanca'da almıştır.

Kütahya Mutasarrıfı Rahmi Bey, Akıncıların Kapanca Muharebesi'ndeki başarısını, Dâhiliye Vekâletine ve Grup Kumandanlığına bildirmiştir. Gördes-Demirci Mıntıkası Komutanı Mustafa Kemal tarafından, Gördes Müsademesi'nde fedakarlık gösteren, Demirci Kaymakamı İbrahim Beyle İhtiyat Mülazımı İsmail Hakkı, Pehlivan Ağa ve Halil Efe'ye birer harp madalyası verileceği Demirci Kaymakamlığı'na bildirilmiştir.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ ATASE Arşivi, İSH, KN: 1294, GN: 97, BN: 1.

⁴⁴² Sındırgı ilçesinin Aktaş köyüdür.

⁴⁴³ Akıncı, s. 49.

⁴⁴⁴ Akıncı, ss. 50-51. Ayrıca bahsi geçen bu madalyaların verilip verilmediği hususunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.5. Kınık Muharebesi

12 Aralık 1921’de Kınık’a gelen Yunan müfrezesinin köyde imha edilmesine ahali razı olmamış, bu nedenle Akıncılar, köyün dışında Yunan müfrezesine, pusu kurmuştur. Akıncılar, çatışmada Yunan müfrezesinden altısını öldürmüş, birde esir ele geçirmiştir. Yunan müfrezesinin diğerleri, karanlıktan yararlanarak kaçmışlardır. Çok yoğun kar olmasına rağmen müfrezeler, Yunan müfrezesini takip etmeyi sürdürmüş ve düşmanın her şeyini elinden almıştır.⁴⁴⁵

Bu tarihlerde bu bölgede gezen Pıtır Hüseyin Efe, Sındırgı’nın Çekirdekli köyüne geldiklerinde, fazla miktarlarda Yunan kuvvetlerinin bulunduğunu, bu nedenle yolu kestiklerini, burada bulunan Yunan Kumandanı Dırako’nun kuvvetleri ile Çerkez atlıları birleşerek, o civarda bulunan Parti Pehlivan kuvvetlerine hücum ettikleri halde, başarılı olamadığını belirtir.⁴⁴⁶

3.2.6. Arap Mehmet’in Parti Pehlivan Müfrezesine Katılışı

Arap Mehmet adındaki bir akıncının Pehlivan grubuna katılması şöyle olmuştur:

“Parti Pehlivan grubuna katılmak için Alaşehir istikametine giderken, gecenin zifiri karanlığında bir Yunan birliğinin içine bilmeyerek girmiştım. Ya dönüp uzaklaşmam, ya da toplu halde bulunan düşmanı bombalamam gerekiyordu. Bir dakika düşündüm. Parti Pehlivan’a neye gitmekteydim? Düşmanla çarpışacak örgüte girmek için değil mi? Fazla düşünmeden kuşağımdaki iki bombadan birinin ipini dişimle çekerek düşman kalabalığının ortasına var gücümle fırlattım. Yunan karargâhı toza dumana bölünmüş; erler, subaylar birbirine karışarak, paniğe başlamışlardı. İçimde bir rahatlık duyarak karanlıklara daldım ve Parti Pehlivan’a kavuştum. Onun emrinde düşmana baskınlar yaparken, kaba etime bir kurşun saplandı. Parti Pehlivan çakısı ile etimi oyup, kurşunu çıkardı. Bu sırada “vay” demem üzerine Parti Pehlivan “Sus be delikanlı, ayıp!” diye söylendi. Üç gün topalladıktan sonra iyi oldum ve baskınlara devam ettim.”⁴⁴⁷

3.2.7. Koca Yayla Muharebesi (16 Mart 1922)

Kaymakam İbrahim Ethem Bey, Koca Yayla’da müfrezelerin konakladıkları yerlerin etrafından köpek sesleri gelmeye başlayınca, bu durumu yanı başındaki yörüklerle sorduğunu ve yörüklerden her zaman böyle olduğunu öğrendiğini, yine de emin olmayarak, nöbetçileri

⁴⁴⁵ Akıncı, ss. 150-151.

⁴⁴⁶ Nesimi Yazıcı, “Milli Mücadelede Bir Mücahit veya Pıtır Hüseyin Efe”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 29, Mayıs-Kasım, 2002, ss. 195-196.

⁴⁴⁷ Mehmet Ersin, *Kurtuluş Savaşı’nda Uşak Anıları*, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2013, s. 154.

ve efradı gezdiğini, Pehlivan Ağa'nın derhal hareket etmesi gerektiğini ve burada iki gün kalmalarının doğru olmadığını söylemiştir.

Halil Efe, yoğun sis ve karanlık olması nedeniyle duruma itiraz etmiştir. Kaymakam da o fikirde olduğunu söyleyerek, şafaktan iki saat evvel Halil Efe'nin hareket etmesini tembih etmiştir. Çerkezlerin de içinde bulunduğu kuvvetli süvari düşman kolları o gece saat üçte muhacir köyüne gelerek ahaliye baskı yapmışlar ve bir kişiyi şehit etmişlerdir. Baskılar sonucunda Yunanlılar; köylülerden, müfrezelerin bir gün önce yörüklerde olduklarını ve akşam üzeri muhacir köyünden geçtiklerini, 14 kişi olduklarını ve yalnız Halil Efe'yi gördüklerini öğrenmiştir. Halil Efe'nin hareket etmesine yakın Akıncılar, Yunanlıların baskınına uğramıştır. Pehlivan Ağa, silah sesleri çadır civarında şiddetlenmeye başlayınca dışarıdan bağırıştır:

“ – İbrahim Bey ne duruyorsun, düşman!”

Kaymakam baskın anını şöyle izah etmektedir: *“Derhal dışarıya çıktım. Hakikaten her taraftan kurşun geliyordu. Düşman askeriyle efradımız birbirinin boğazına sarılmış, birbirine karışmış bulunuyordu. Efradı toplamağa ve bir taraftan yararlanarak, abluka haricine çıkmaya uğraştık ise de imkânı yoktu. Yalnız meydanda Pehlivan Ağa, Yunus Çavuş, İhtiyat Zabiti Malatyalı Hikmet ile Halil Efe'nin ailesi Makbule Hanım vardı. En büyük mesele bu kadını kurtarmak olduğundan derhal Yunus Çavuş muhafazasında silah sesi gelmeyen bir noktaya gönderdik. Ve biz de mukabil tarafa ateş açtık. Kadın gidiyorken biz müdafaa ediyorduk. Bilahare biz de bir tarafa taarruz ile abluka hattını yarmaya karar vererek unuttuğum tabancamı almak üzere çadıra gittim. Tabancayı alıp çıktığımda çadırın etrafında ondan fazla düşman askeriyle karşılaştım. Elimde tabancayı gören düşman neferleri firara başladılar. Bu durumdan yararlanarak Hikmet ile Pehlivan Ağa'nın yanına gittim. Durmak, beklemek daha büyük felaketi getireceğinden onar adım ara ile ilerliyor ve helalaşıyorduk. Sabah olmak üzere. Hava dumanlı, sisli ve soğuk. Dört taraftan ve 15-20 metre mesafede şiddetli bir ateşe maruz kaldık ve yönümüzü değiştirmeye mecbur olduk. Artık ümidimizi kesmiş, hayatımızın son demlerini yaşıyor bir vaziyette yere oturarak, derhal şuna karar verdik. Müfreme bütünüyle dağılmış ve düşman bizi adam akıllı kuşatmıştı. Kurtulmak imkânı pek güç. Düşman eline düşmemek için birbirimizi öldürelim ve fakat sabah olmadan abluhanın daha bir iki noktasına taarruz ve şansımızı son defa olarak deneyelim, dedik. Ancak taarruzdan evvel Hikmet iki bombanın telini açarak eline alacak, benim ile Pehlivan Ağa arasında hareket ederek tehlike anında bombaları ateşleyecek. Bu ani karar üzerine beşer adım ara ile avcı yürüyüşünde abluka hattına, düşmana doğru ilerliyorduk. Geçen bu iki*

dakika zarfında çarpışma bütün şiddetiyle devam ediyor, kurşunlar her tarafımızdan gelip geçiyordu. Biz katiyen mukabele etmiyor, yalnız tesadüf edecek kurşuna mütevekkilane gidiyorduk. Henüz sabah olmaması, havanın fena halde sisli bulunması işimize yarıyordu. Parmaklar tetikte, tüfekler gözde, sessiz, sedasız ağır ağır ilerliyor ve işaretle birbirimize derdimizi anlatıyorduk. Yalnız Hikmet'in tüfeği boynunda, iki elinde bomba, tehlikeyi görmek üzere ayaklarının parmakları üzerinde yürüyordu. Yüz adım kadar ilerlediğimizde önümüzde on kadar düşmanın pusuda yatmakta olduklarını ve biz yaklaşıncı aşağı doğru çekildiklerini gördüm ve abluka hattına yanaştığımızı anladım. Bunun üzerine Hikmet'e ileri gitmemesi ve Pehlivan Ağa istikametine gelmesi ve Pehlivan Ağa'ya da önümüzde düşman olduğunu söyledim. Beraber elli metre kadar gittiğimizde beş adım mesafe ile Pehlivan Ağa'nın önüne birisi dikildi. Pehlivan Ağa

– Kimsin! Yanlış olmasın! Dedi.

- Davut asker, Davut asker... Deyince Çerkez Davut müfrezesinden olduğunu anlayan Pehlivan Ağa silahına davrandı. Pehlivan Ağa düşman neferini kafasından vurdu ve önüne düştü.”⁴⁴⁸

Kaymakam ve Pehlivan, biraz soluklandıktan sonra hâkim bir noktaya çıkarlar, orada dağılan sekiz adamınıda bularak on kişi olurlar. Düşman kuvvetli olduğundan günü burada hiçbir şey yapmadan geçirirler. Arnavut Ahmet'in torbasında çıkan yarım okka ekmekle on kişi bir günü geçirir. Kaymakam bu durumu “İstiklal mücadelesinin, yarattığı tahammüller, mukaddes netice” olarak niteler. Kaymakam, Topal İbrahim ve Raif ile birlikte Halil Efe'den haber almak için kalır.

Manevi kuvveti sarsıldığı için Pehlivan Ağa, sekiz kişi ile gider. Pehlivan Ağa, fazla duman olduğu için, gece yolu şaşırarak tekrar düşman pususuna düşer, ancak bir zayıat vermez. Pehlivan'ın Koca Yayla baskınından sonraki vaziyeti Kaymakamı şaşırtır. Pehlivan Ağa, bulundukları yerde kalmaktan korktuğu için sürekli oradan uzaklaşmak istemişse de Kaymakam, Halil Efe'den haber almak, dağılan müfrezeyi toplamak ve civardaki halka emniyet telkin etmek için kalmakta ısrar etmiştir. Kaymakam, ısrarına rağmen Pehlivan'ı ikna edemediğini ve Pehlivan'ın zorunlu olarak gitmesine razı olduğunu belirtir.⁴⁴⁹ Kaymakam ve beraberindekiler Söğütlü civarında, Sedan Dağı eteklerinde, 22 Mart 1922 tarihine kadar vakit

⁴⁴⁸ Akıncı, ss. 204-207.

⁴⁴⁹ Akıncı, ss. 204-207.

geçirir. Burada bir mektup alırlar. Kaymakam, mektubun müfreze kumandanlarından olduğunu zannederken, takip kumandanı Çerkez Davut'dan olduğunu görür.⁴⁵⁰

Koca Yayla'da Yunan saldırısında, Emet Kaymakamı Besim Bey, Sındırgılı Kamil, Pehlivan Ağa'nın kayın biraderi Kamil esir, Halil Efe'nin ailesi Makbule Hanım, Kel Kadir, ailesi ve beş aylık çocuğu, Gördesli Mustafa Çavuş (Pehlivan'ın kayın biraderi), Kargılı Şerif, Tekirdağlı Hüseyin Çavuş, Gedizli Ziya, Gedizli Rıza şehit olmuştur. Yunanlıların ise üçü Çerkez olmak üzere, yedi ölü ve on üç yaralıdır.

Gördesli Makbule uzaktan gelen bir kurşunla şehit olmuştur. Yağcıbedirlerden bir çocuk ile bir ihtiyar adam ve İlyaslarlı Kadir'in ailesi, kucağındaki bebeğiyle şehit olmuştur.⁴⁵¹ Koca Yayla'daki en önemli kayıp, kuşkusuz Halil Efe'nin karısı Makbule Hanım'dır. Kaymakam ve Pehlivan Ağa, Makbule'yi kurtarmak için bir hayli zaman düşman çemberinde kalmışlarsa da onu tehlikesiz bir yere sevk ettikleri bir anda, uzaktan gelen bir mermiyle Makbule şehit olmuştur.⁴⁵² Akıncıların, Yunanlılara karşı mücadele sürecindeki, Koca Yayla'daki Yunan baskını, Yunanlıların en etkili baskınlarından.

Koca Yayla Muharebesi'nde bulunmuş olan Salihlil Kuva-yı Milliyesi Ali Yıldırım, Makbule'nin şehadetini şöyle anlatmaktadır:

*“Gün doğmak üzere idi. Her birimiz bir tarafa dağılmıştık. Makbule Hanım da çadırının batısına doğru kaçıyordu. Kendisini on, on beş düşman takip ediyordu. Makbule'yi yakalamak üzere idiler. Bir ellerine geçse idi, kim bilir ne eziyetler edeceklerdi. Bizim hakkımızda ne gibi malumat alacaklardı ağzından. Öldürseler bilgi alamazlar. İşte bu namus meselesinden dolayı, uzaktan uzağa attığımız kurşunla Makbule'yi biz öldürdük.”*⁴⁵³

Pehlivan, Makbule'nin şehit düştüğü gece, uyku tutmadığı için pek uyuyamamış ve Yunan baskınından önce bir rüya görmüştür. Rüyasında Yunanlıların baskınına uğramışlar ve o baskından Makbule'yi, Pehlivan kurtarmıştır. Fakat o gece gerçekten Yunanlıların baskınına

⁴⁵⁰ Akıncı, ss. 208-211.

⁴⁵¹ Akıncı, ss. 211-212, 220.

⁴⁵² Akıncı, s. 212.

⁴⁵³ Makbule'nin şehadeti Akıncılar arasında bir sırdır. Bu sırrı Ali Yıldırım 1988 yılına kadar saklamıştır. İbrahim Çiçek, **Gördesli Mücahide Makbule ve Silah Arkadaşları**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, Özer Ofset, 1998, Salihli, ss. 58-60; Ayrıca Gıyas Yetkin, bir baskında Halil Efe'nin kasığından ve omzundan yaralandığını, kanamanın giderek arttığını, eşi Makbule'ye kendisinde artık hayır kalmadığını söylediğini; bu konuşma üzerine Makbule ya ben gavurun eline mi düşeceğim? Vur beni efem, sen öldür gavura bırakma! Allah aşkına sağ bırakma beni! Diye kocası Halil Efe'ye yalvarır. Halil Efe de peki Allah bizi affetsin diyerek belinden tabancasını çekerek ve Makbule'ye ateş eder. Sonra da kendi şakağına dayadığı silahının tetiğini çeker. Bu iki kahraman birbirlerinin kucağına düşmüşler. Gıyas Yetkin, **Ateşten Ateşe Akça Efe**, Halk Kitapları Serisi, Bütün Türkiye Yayınevi, Ankara, 1964. ss. 85-86. Ancak gerçekte Yetkinin anlattığı gibi bir olay yaşanmamıştır. Makbule Efe 17 Mart'ta Koca Yayla'da, Halil Efe ise, 17 Mayıs'ta Yağcı Dağı'ndaki çatışmada Yunan baskınında şehit olmuştur. Akıncı, ss. 211-212, 241-243.

uğramışlardır. Yunanlılar, Koca Yayla baskını, Milli Ordu'ya başkaldıran Çerkez Ethem'in adamlarıyla birlikte gerçekleştirmiştir. Pehlivan ve Halil Efe saldırı çemberini yarmaya çalışırken, Makbule Hanım, Çerkezler tarafından yakalanmıştır. Baskın anında askerler Makbule'nin üzerine çullanmışlar ve Pehlivan'da, askerler onun ırzına geçmesinler diye Makbule'yi vurmuştur.⁴⁵⁴ *"Parti Pehlivan'ın ailesi tarafından anlatılan bir hikâyeye göre, Makbule Efe'yi başından vuran, Parti Pehlivan'ın ta kendisidir."*⁴⁵⁵ Akıncılar, bu baskının daha öncesinde 7 Mart 1922 tarihinde, kadınların düşman eline geçmesi durumunda, onların öldürülmesi kararını almıştır. Üstelik bu istek: *"Bizi gavura teslim etmektense, öldürün"* şeklinde kadınlardan gelmiştir.⁴⁵⁶

Bu anlatılanlara göre Parti Pehlivan, akıncıların emrini ve kadınların isteğini üzülerək de olsa yerine getirmek zorunda kalmıştır. Gördesli Makbule'nin şehadeti ile ilgili çeşitli görüşler bulunmakla birlikte, Parti Pehlivan'ın ailesinin ve Parti Pehlivan'ın müfrezesinde görev yapan Ali Yıldırım'ın anlatımları olayın iç yüzünü açıklığa kavuşturabilecek düzeydedir.

3.2.8. 199 Nolu Köprü Olayı

Bir savaşın kazanılıp, kaybedilmesinde istihbaratın büyük önemi vardır. Yunanlılar gemilerle getirdikleri savaş malzemelerini İzmir-Afyon Demiryolu ile cepheye taşımışlardır. İzmir Liman'ındaki bir sevkiyatı fark eden bir vatansever, durumu Ankara'ya bildirmiştir. Aslında o dönemde, Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem'in de İzmir'de, çevre il ve ilçelerde istihbarat elemanları vardır. Onlardan gelen bilgiler Ankara'ya ulaştırılmakta ve Ankara'dan gelecek talimata göre hareket edilmektedir. İşte böyle bir durum olmuş ve Ankara'dan emir gelmiştir. Yunanlıların silah ve cephane naklini engelleme görevi de Akıncılara verilmiştir. Bu görevi Pehlivan'ın müfrezesinde görev yapan Ahmet Erdemli şöyle anlatmaktadır:

"Bir gün görevimiz Gördes ile Demirci arasında idi. Bir orman içinde gündüz gizleniyor ve dinleniyorduk. Hem de yeni bir baskın için hazırlık yapıyorduk. O gün akşam üzerine doğru bir posta geldi. Kumandan postasını uzattığı zarfı açıp okuyunca birden hal ve hareketleri değişti. Daha sonra bize zarftan çıkan emri tebliğ etti. Şu anda aldığımız şifreli gizli bir emirdir. Bu şifreli haber Ankara'dan geliyor. Bu emir ve haber şu idi: "Sakarya ve Polatlı'da yenilen düşman, telsizle Atina'dan yardım istemiş. Bu yardım birliğinin İzmir'e çıktığını, oradan da bir trenle İzmir-Uşak demiryolu ile cepheye gönderildiğinin haberini"

⁴⁵⁴ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 15 Kasım 2012 tarihli görüşme.

⁴⁵⁵ Solmaz ve Diğerleri, "Fedailikten Kuvvacılığa Parti Pehlivan", s. 85.

⁴⁵⁶ Akıncı, s. 199.

aldık. Göreviniz, bu Yunan takviye trenini Eşme'den yukarı geçirmeyeceksiniz. Bu tren ve düşman takviye birlikleri Eşme'den yukarı geçerse ve cepheye katılırsa vatan ve millet için iyi olmayacaktır. Vatan ve millete hayır getirmeyeceği gibi Türk ordusunun da mukavemet gücünü azaltacaktır. Yunan takviye birliği Eşme'den yukarı geçerse sonra sizin için de hayır getirmez” diyordu. Bu şifreyi okuduktan sonra Kaymakam İbrahim Ethem Bey, arkadaşlarına şöyle hitap etti:

“Bu duruma göre Yunan takviye birliğinin Eşme'den Afyon tarafına geçmemesi için ne gerekiyorsa yapma görevi ve trenin imhası bize veriliyordu. Bu şifreli haberi çözüp durumu anlayan Kumandan İbrahim Ethem Bey derhal müfrezeyi toplayıp başta Parti Pehlivan olmak üzere 11. Müfrezeyi görevlendirerek dedi ki: Arkadaşlar şimdi çok önemli bir vazifeyi yüklenmiş bulunuyoruz. Düşman takviyesi... Temmuz Cuma günü İzmir'den hareket edecekmiş. Bu trenin Alaşehir'den Eşme tarafına geçmemesi için 11. Akıncı Müfrezesini ve kumandanı Parti Pehlivan'ı görevlendiriyorum. Hepiniz Pehlivan Ağa'nın emrindesiniz. Hazırlanın, bu gece yola çıkıyorsunuz.

Yolumuz hayli uzak. Görevimiz düşman takviye trenini, Alaşehir'in Killik kasabasının doğusundaki 199 numaralı diye adlandırılan büyük köprüden geçerken havaya uçurmaktır. Kimse bu işten şimdilik söz açmayacak. Yolda giderken dahi mevzu edilmeyecek ve konuşma yapılmayacak. Çok gizli tutulacak. Şimdi herkes hazırlığını en kısa zamanda yapsın. Her erde yeteri kadar dinamit ve bomba bulunsun. Atalarınızı doyurun. Akşam yola çıkıp, sabah olmadan şafakla köprüye ulaşacağız. Gereken keşif yapıp, dinamitler dönecek. Allah'tan köprüde Yunan birliği ve askeri nöbetçisi olmasın. Gerisi size ve Allah'a emanet”

Bu gizli emri alan müfreme erleri, sıkı bir faaliyet içinde hazırlanıp atlarını doyurdular. Çocuklar gibi sevinerek, Mücahide Makbule'nin ve Halil Efe'nin intikamlarını alacakları gün doğmuştu. Başımızda Pehlivan Ağa olmak üzere on, on beş kişi kaddık. Süratle tam teçhizat yol hazırlığımızı yaptık. Zaten durup dinlenmek yok ya! O gece de uykusuz kaldık Ne zaman düşman yurttan atılırsa biz de o zaman durup dinleneceğiz, diyorduk. Bu görevi de yerine getirmeye hep beraber yemin edip karar aldık. Akşam karanlığında yola çıkıp Demirci'nin batısından, Çataloluk köyü yakınlarından geçip hiçbir yerde dinlenmeden yolumuza devam ederek Kula'nın doğusundan geçtik. Söğüt Çayı'nı takiben Umur Baba dağının batı eteklerinden dolanarak, güney yüzüne sarktık. Bu geçip geldiğimiz yerlerde de tam dürüst bir yol olmadığı gibi oraları bilecek bir kılavuzumuz da yoktu. Dağ, bayır demeden ve hiçbir yerde de dinlenmeden sabaha karşı bize tarif edilen hedefe yani 199 numaralı köprüye yaklaştık. Köprü'nün bulunduğı vadinin kuzey tepelerine

gelince biraz dinlenmek istedik. Hayvanlar ve kendimiz çok yorulmuştuk. Dağda biraz mola verip hayvanlarımızı dinlendirdik. Doyurduk. Kendimiz de çalılar arasında ve kayalar arasına girip uzanıp dinlenelim dedik. Yatınca yorgunluktan uyuya kalmışız. Kalktığımızda gün doğmuş ve hayli de yükselmişti. Görevimizi ihmal etmiş olma korkusu ile tekrar atlarımıza atlayıp yarım saat içerisinde büyük köprüye yaklaştık. Geriden dürbünle köprüyü gözetleyip kontrol ettik. Olur ya düşman köprüye nöbetçi koyup bekletir. Köprüünün 50 ila 100 metre kadar doğu kısmında da bir tünel var. Biz köprüyü ve tüneli ve çevresini kontrol altına aldık. Görünürlerde hiçbir düşman askeri ve nöbetçisi yoktu. Köprüünün yanına hepimiz gitmedik. Köprüye mayın ve dinamit dölşeyecek arkadaşlar gittiler. Bunlar taksim olarak tünele ve köprüye yanaştılar. Biz de sekiz, on kişi mevzilenerek dinamit dölşeyecek arkadaşları koruma altına aldık. Yunan treni köprüden imha olmadan geçemeyeceğine göre tünele mayın veya dinamit konmadı. Yalnız doğu tarafından gelecek olan tren imha olmasın diye tünelin o tarafına iki nöbetçi konuldu. Beş arkadaş hiçbir engelle karşılaşmadan köprüye kadar ulaşip köprüünün pek çok yerine kapsüllü dinamit ve mayınları dölşediler. Biz de onların hareketlerini dürbünle takip ediyoruz. Köprü, çok yüksekti. Köprüünün üstünden bakıldığı zaman aşağıda otlayan sığırlar birer kaplumbağa gibi küçük görölüyordu. Arkadaşlar mayın ve dinamitleri dölşedikten sonra. Tünel nöbetçilerini de uyararak ayrıldılar. Her iki saat başı da tünel nöbetçisi değıştiriliyordu. Maksudımız Uşak tarafından başka bir tren gelirse havaya uçmasın. Hem de düşman yardım birliğı engellenmemiş olurdu. Bizler de asıl maksudımızı yerine getirmemiş olurduk. Allah'a dua ediyorduk. Afyon tarafından bir tren gelmesin diye. Mayınlama işi bitince köprüünün kuzey tarafına yamaçlara çekilip mevzilendik. Akşama kadar dağda mevzi içinde canımız sıkılıyordu. Bazen mevziden çıkıp geziniyorduk. Bir ses duysak hemen yine mevziye yatıyorduk. O gün akşama kadar iki taraftan da bir tren gelmedi. Artık ümidimiz kesilmişti Acaba sabaha karşı biz uyuyup kalınca geçip gitti ise diye bizi bir telaş almıştı. Biz bu düşünce içinde iken akşam serinliğinde çıkıp biraz gezinelim istedik. O esnada Alaşehir tarafından bir tren sinyali duyduk. Dürbünlerimizle demiryolunu gözetlediğimizde Killik kasabası tarafından beri trenin geldiğini gördük. Çok ağır geliyordu. Geç gelmesinin sebebini de sonra anladık. Her köprüye geldiğinde ön lokomotiften bir kişi inip köprüyü kontrol etmeden geçmiyor. Kontrol işi bittikten sonra tren hareket ediyormuş. Tren yaklaştıkça biz de mevzilerimize tekrar girdik. Tren yaklaştıkça da bizde heyecan tekrar artmaya başladı. Trenin her tarafını, vagonlarını dürbünlerimizle incelediğimizde çok yüklü olduğunu, üzerinde top ve cephane sandıkları bulunduğı görölüyordu. Vagonların her tarafı tıklım, tıklım asker dolu idi. 8-10 kadar vagon bulunuyor ve bu vagonları da üç lokomotif çekiyordu. Lokomotiflerin biri önde, biri ortada, diğeri de en arkada itiyordu. Her vagonun

sağ ve solunda yanlara çevrilmiş ikişer tane de makineli tüfek ve bunların başında da birer asker vardı. Tren köprüye yaklaştıkça bizde heyecan artıyordu. Ya dinamitler ve mayınlar patlamazsa? Tren geçer giderse? Diye de düşünüyor ve bunun endişesi içinde idik. Daha önce de tahmin ettiğimiz gibi tren geldi. Ve öndeki lokomotif köprüye girmeden, köprünün başında durdu. Lokomotiften inen bir subay, köprü üzerinde yürüdü. Köprüyü geçip karaya varırken geri döndü. Biz de bu adam bizim mayınları görürse diye çok heyecan çektik. Subay trene binince rahatlayıp bir oh çektik. Lokomotif hareket etti. Belli ki subay köprü sağlam diye rapor vermişti. Tren köprüyü yarılacağı halde hala bizim dinamit ve mayınlar patlamıyordu. Bizde de heyecan son safhada idi. Hepimiz mevzide, silahlar elimizde patlamaya hazır halde bekliyorduk. Ben öyle heyecanlanmışım ki yerimde duramıyordum. Kalkıp trenin önüne geçip makinisti vurmaya düşünüyorum. Fakat Pehlivan Ağa, benim niyetimi anlamış. Başından vurarak “Otur, sabret, bizi hep ele vereceksin. Düşman görmesin. Sen düşmanın önüne koşup makinisti vuracaksın, ama düşman seni sağ bırakır mı? Diyor ve bana da okkalı küfürler savuruyordu”.

“Bütün tren köprüyü doldurmuş, öndeki lokomotif tam köprüyü geçip karaya tekerlek basacağı sırada müthiş bir infilak ve gürültü koptu. Arkası, arkasına patlamalar devam etti. Köprü büyük bir gürültü ile çöküp dereye doldu. O askerciklerin kol ve bacakları, malzemeler ve vagon parçaları havada uçuşuyordu. Köprü ile beraber üzerindeki on vagon ile üç lokomotif de o yüksek köprüden dereye doldu kaldı. Yere çarpan düşman top mermileri de kendi çarpması ile kendiliğinden patlamaya başladı. Patlamanın şiddetinden yer, gök inim, inim inledi. Biz sanki altımızda arz sallanıyor, deprem oluyor sandık.” Böylece Yunan takviye trenini 199 numaralı köprüden Uşak, Afyon tarafına geçirmedik. Böylece bu görevi de yerine getirmenin sevinci içinde, Şehit Makbule ve Halil Efe’nin ve daha nice şehitlerin de intikamlarını almış olarak Demirci’ye döndük.”⁴⁵⁷

Bu görevi yerine getirdikten sonra. 11. Akıncı müfrezesi tekrar görev mahalli olan Demirci ile Gördes arasındaki karargâhlarına dönmüşlerdir. Burada müfreze kumandanı İbrahim Ethem Bey’e yaptıkları görevin raporunu vermişler ve İbrahim Ethem Bey de aldıkları vazifenin yerine getirildiğine dair raporunu bir üst kumandana bildirmiştir.⁴⁵⁸ Yunanlıların üç lokomotif ile çektiği 7 vagon silah ve mühimmat, cepheye ulaşmadan Parti

⁴⁵⁷ Çiçek, *Kurtuluş Savaşı’nda Salihli Kuva-yı Milliyeçileri*, ss. 201-206.

⁴⁵⁸ Çiçek, *Gördesli Mücahide Makbule*, ss. 102-107.

Pehlivan Müfrezesi'nden seçme kişilerce 199 nolu köprüde havaya uçurulmuş ve Türk ordusuna çok büyük hizmette bulunulmuştur.⁴⁵⁹

İbrahim Çiçek'e göre bu olayın başka tanıkları da vardır. Bunlar: Salihli'nin Torunlu köyünden Kürt Ali Efe, Demirci'nin Şehreküstü mahallesinden Küçük Halil Efe, Helvacı Hüseyin, Borlu'nun Selviler köyünden Emin Efe, Gördes'ten Asım ve İbrahim Efeler ile Kula'dan Osman Çavuş adlarındaki kişiler de bu olaya iştirak etmişlerdir.⁴⁶⁰

Akıncılar tarafından, Türk Ordusu'nun taarruzundan önce Uşak–Alaşehir arasında bulunan Elvanlar köpsüsü havaya uçurulmuş ve onu koruyan karakol bölüğünde imha edilmiştir.⁴⁶¹

Türk Ordusu'nda 1 Numaralı Casus olarak görev yapan Fahri Akçakoca, anılarında Salihli İstasyonu'nda cephane taşıyan bir katarı (9 Vagon 7 si cephane yüklü) imha ettiğini anlatır.⁴⁶² Yunanlılara mühimmat taşıyan iki trenin de cepheye ulaşmadan imha edilmesi kuşkusuz, Türk ordusunun elini güçlendirmiştir. Parti Pehlivan'ın 199 numaralı köprüyü, Akıncıların Elvanlar köprüsünü ve Fahri Akçakoca'nın Salihli'de Yunan mühimmat trenini yok etmesi, Türk Ordusu için mühim hizmetlerdir.

3.2.9. Selendi Muharebesi ve Halil Efe'nin Şهادeti

17 Mayıs 1922 Çarşamba günü, müfrezeler Selendi'ye iki saat mesafedeki Kınık damlarında, Yunanlılara pusu kurmuşlardır. Ancak Yunanlıların pusu dışından geçerek hakim tepeleri tutması nedeniyle, Akıncılar, gece saat üçte düşmana taarruz etmek zorunda kalmıştır. Muharebe şiddetli bir şekilde gece saat ikiye kadar devam etmiş ve Yunanlılar bu muharebe de 35 ölü, pek çok yaralı vermiştir. Yunanlıların pek çok süvari hayvanıda zayi olmuştur. Muharebede tepeye yapılan taarruz esnasında On İkinci Müfreme Kumandanı Halil Efe ve Kula eşrafından Burjoğlu Mehmet Efendi şehit olmuş, Hüseyin Çavuş müfrezesinden Sait, Bigadiç jandarmalarından Giritli Mustafa Çavuş'da yaralanmıştır. Halil Efe'nin şهادeti müfrezelere fena halde tesir etmiştir.

⁴⁵⁹ Çiçek, **Kurtuluş Savaşı'nda Salihli Kuva-yı Milliycileri**, ss. 201-206.

⁴⁶⁰ Çiçek, **Gördesli Mücadele Makbule**, s. 107. Ayrıca Yetkin'e göre, Ali Osman Efe ve Akça Efe de tren baskınına katılmıştır. Bu baskında düşmandan 63 ölü, efelerden 9 şehit ve 17 yaralı vardır. Erzak ve cephane yüklü 73 vagon tamamen yanmıştır. İki lokomotifin kazanları delinmiş ve hurda halini almıştır. Baskının akisleri, bütün Yunan cephelerinde büyük bir üzüntü yaratmıştır. Yetkin, s. 83.

⁴⁶¹ Metin, s. 400.

⁴⁶² Önder Göçgün, "Denizli'den Yetişen Değerler, Türk Casusu Fahri Akçakoca", **Geçmişten Günümüze Denizli, Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 2, Nisan-Mayıs 2004, ss. 24-27; **İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından: Fahri Akçakoca Akça'nın Hatıraları**, Haz. Önder Göçgün, AKDTYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014, ss. 87-96.

Akıncı'ya göre Halil Efe: “*Ustrumcalı olup genç ve öfkeli mizaç idi. Gediz harbinde şehit olan Necib'in biraderidir. Akıncılar içinde kaldığı sürece gayet mertçe harp etmiş ve hiç bir zaman düşmana teslim olmak gibi bir şey hatırına getirmemiştir. Çarıklı Erkânı Harplerdendir. Yanındaki gönüllülerine karşı şiddetli davranmış, ufak bir namussuzluktan dolayı arkadaşlarına silah çekmekten çekinmemiştir. Cesaretle ve düşmanı mağlup edecek yolları bulmakta müfreze kumandanları içinde birincidir. Yalnız bir parça servete meyli vardır. Fakat ailesi Makbule Hanım'ın şehadetinden sonra bunlardan da feragat etmiş ve sadece intikamdan başka bir şey hatırına getirmemiştir.*”⁴⁶³

17 Mart'ta Makbule Hanım ve 17 Mayıs'ta da Halil Efe şehit olmuştur. Halil Efe'nin cenazesi sekiz saat hayvan sırtında taşındıktan sonra Demirci arazisi içindeki Yağcı Dağı'nda, kayalar içinde gözyaşları ile defnedilmiştir. Yunanlıların, Halil Efe'nin başını kesip teşhir etme ihtimali olduğu için, gömüldüğü yer, birkaç kişiden başka kimseye gösterilmemiştir.⁴⁶⁴ Akıncılar, en kuvvetli, en hamiyetli, azimli, vefakâr bir savaşçısını kaybetmişlerdir.⁴⁶⁵ Parti Pehlivan, Halil Efe'nin şehit olmasına çok üzülmüştür.⁴⁶⁶

Akıncıların en önemli mücadele adamlarından olan Halil Efe'nin şehadetinden sonra, 22 Mayıs 1922 tarihinde İngiliz Binbaşı M. R. Strover'un Bursa'dan yazdığı rapora göre; “*Yunan ordusundan kaçarak dağlara çekilen ve eşkıyalık yapan çok sayıda insan vardır. Aralarında Anadolu'lu Rumlar da bulunmaktadır. Bu eşkıyalar, Yunan ordusunun başına bela kesilmişlerdir. İzmir'de ve çevresinde başlıca eşkıya önderi, Simav civarında eylemde bulunan Pehlivan'dır.*”⁴⁶⁷ İşgalcilere karşı vatanını savunan Parti Pehlivan'ı, İngiliz binbaşı eşkıya olarak nitelemiştir.

⁴⁶³ Akıncı, ss. 241-243.

⁴⁶⁴ Halil Efe'nin mezarı 2009 yılına kadar kayıptır. Yeri kimseler tarafından bilinmemektedir. Nuri Argaç, Halil Efe'nin mezarının ortaya çıkarılmasında önemli gayretler ortaya koymuştur. Nuri Argaç, “Halil Efe'nin Mezar Yerinin Bulunuş Öyküsü”, **Düğüm Dergisi**, Sayı: 19, Eylül 2009, ss. 31-33.

⁴⁶⁵ İbrahim Ethem Bey: “*Gönül isterdi ki Makbule Hanım ve Halil Efe'nin kabirleri yan yana olsun dileğinde bulunur.*” Makbule Hanım bir dağda Halil Efe bir dağda yatmaktadır. Akıncı, ss. 241-243. Ayrıca Selendi muharebesine iştirak etmiş olan Gedizli İbrahim Efe'de olayı şöyle anlatmaktadır: “*Selendi Bölgesinde Akıncılar, düşmanın geçeceği yola pusu kurarlar. Düşman pusu kurulduğunu sezer ve yolunu değiştirir. Dar bir geçit olan davalı geçidi tutulur, fakat bu sefer düşman ustalıkla tertibat alır. Ellişer yüzer adım aralıklarla üçer dörder kişiyi öne sürer. Kısmi külliyesi geriden gelmektedir. Daha Türk Müfrezeleri ateş emri almadan düşman, çetelerimize ateş açtı. Güneş yeni doğmuştu. Düşmanda makinalı tüfek vardı. Bizim makinalı tüfeğin cephanesi kalmadığından ateş edilemiyordu. Bu savaş akşama kadar devam etti. Parti Pehlivan'ın yeğeni ve Buruşukoğlu Mehmet Ağa şehit düşmüş, bir kişide yaralanmıştır. Düşmanın otuzdan fazla geberik verdiği öğrenildi.*” Osman Önder, **İşgal Sahasında Gedizli İbrahim Efe**, Gediz Belediyesi Arşivi, Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1945, ss. 21-22.

⁴⁶⁶ Metin, ss. 387-389.

⁴⁶⁷ Salahi R. Sonyel, “İngiliz Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı Döneminde Çeşme ve Çevresi”, **Uluslararası Çeşme Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri**, 15-17 Eylül 1995, Çeşme Belediyesi Kültür Yayınları, Özen Ofset, İzmir, 1997, s. 115.

23 Mayıs 1922 Salı günü, Yeniköy civarında piyade olarak bırakılan Pehlivan Ağa, on kişi ile Sayık civarına gelmiş ve o gece yörük savranlarının çadırında kalmıştır. Yunanlıların 600 kişiden oluşan bir süvari müfrezesi, Selendi Muharebesi'nin ardından Akıncı müfrezelerini takibe başlamıştır. Yunan müfrezesi bütün önemli noktaları tuttuğu için Pehlivan Ağa, yörüklerden Deli Ahmet'i kılavuz alarak, Demirci çayı ile Demirci-Salihli yokuşunu geçmiştir. Kaymakam, yolun uzun olması nedeniyle ertesi günü akşam buluşmak üzere, Pehlivan'ı bırakarak, on süvari ile hareket etmiştir. Gördes'in Canik ovasında, Keşdin köyünde ve her tarafta Yunan askerinin olduğu anlaşılmıştır. Bunun üzerine Akıncılar, Akdağ'a geçmelerinin daha iyi olacağı kararına varmışlardır.⁴⁶⁸ Kaymakam, 24 Mayıs'da Simav, 25 Mayıs'da Balıkesir mutemedinden aldığı raporlardan, artık takibatın kalktığı haberini öğrenmiştir.⁴⁶⁹ Yunanlılar, bu çatışmadan sonra Halil Efe, Pehlivan ve Kaymakamın öldürüldüğü haberini yaymışlardır.⁴⁷⁰

3.2.10. Gözören-Dedeler Muharebesi

Akıncılar, 13 Temmuz 1922 Perşembe günü, Gözören-Dedeler arasında Yunanlılara taarruz etmiştir. Yapılan şiddetli muharebede Yunanlılar, 8 ölü ile 10 yaralı vermişlerdir. Yunanlılardan on bir at, pek çok askeri eşya ve cephane alınmıştır. Müfrezenin beş hayvanı, Yunanlılar tarafından öldürülmüştür. Bu çarpışmada 6 yerinden yara almış, fakat ölmemiş olan Yunan müfreze kumandanı, iki eline iki bomba alıp Pehlivan müfrezesi üzerine hücum etmiştir. Pehlivan, bombaların efradına zarar vereceğinin görünce, gönüllülerini bir miktar geri çekmiştir. Efrad bunu yanlış anlamış, başka taraftan düşman geldiğini zannetmiş ve her taraftan bir miktar geri çekilmiştir. Bu sırada ortalığı boş bulan bu Yunan subayı, altı yarası olduğu halde kaçmıştır. Daha sonra Çorum'da bu komutan ölmüş ve Yunanlılar, cenazeyi büyük bir törenle Simav'a götürmüştür.⁴⁷¹

3.2.11. Pehlivan'ın Alacaatlı'da Yaralanması

Parti Pehlivan'ın, İbrahim Ethem Bey'e 16 Ağustos 1922'de yazdığı rapora göre, Saçlı Mustafa Efenin ayağından yaralı olduğu için onun yanına ziyarete gittiğini ve Mustafa'nın yaralı⁴⁷² olduğu halde Pehlivan ile birlikte Sındırgı'nın Alacaatlı mevkiine geldiğini ve

⁴⁶⁸ Akıncı, s. 246.

⁴⁶⁹ Akıncı, ss. 249-250.

⁴⁷⁰ Akıncı, s. 251.

⁴⁷¹ Akıncı, s. 286.

⁴⁷² Mustafa Efe, Saçlı Mustafa'nın Çaltılı Savaşı'nda ayağından yaralandığını, Hacıahmetler köyündeki, vatansever halk tarafından saklandığını belirtir. Mustafa Efe, **Saçlı Efe**, Eğitim Fotokopi Kurtasiye Yayını, 1. Basım, Balıkesir, 2011, ss. 111-113.

Alacaatlı'da Yunanlılarla yapılan muharebede, külliyetli düşman öldürdüğünü yazmıştır. Bu çarpışma sırasında Parti Pehlivan sağ gözünden yaralanmıştır.⁴⁷³

Parti Pehlivan, siper aldığı kayaya çarpan merminin koparttığı kaya parçalarıyla gözünden, dirseğinden ve serçe parmağından yaralanmıştır. Fakat Alacaatlılar'ın, Pehlivan'ın gözüne, kopan kaya parçasının geldiğini söylemesine rağmen, Saçlı Efe, Pehlivan'ın gözüne taş parçası değil, taşa çarpıp parçalanan mermi çekirdeğinin dışındaki çelik parçasının saplandığını belirtmiştir.⁴⁷⁴ Saçlı Efe, çocukluğunda ninesinin ayağına batan diken çıkartmak için domates bağladığını hatırlayarak, Pehlivan'ın gözüne aynı uygulamayı yapmıştır. Fakat Pehlivan'ın gözü daha da kötü olmuştur.⁴⁷⁵ Pazarlıoğlu bu olay ile ilgili olarak: Oradakilerin Pehlivan'ın gözünün iyileşmesi için yumurta akı sardıklarını, yumurta akı da dedesinin gözünü akıttığını, ona daha da zarar verdiğini, böyle bir yanlış uygulama olmasaydı belki gözü akmazdı, biraz görebilirdi⁴⁷⁶ diye belirtmiştir.

3.3. Yunanlıların Akıncılar Bölgesindeki Faaliyetleri

3.3.1. Gördes'te Yunanlılarla Akıncıların Mücadelesi

Yunanlılar, Gördes-Balat-Yenice bölgesinde bulunan akıncı müfrezelerini, dağıtmak ve asker sevkiyatını güvenlik altına almak için, Akıncılara karşı taarruz planlamışlardır. 18 Mayıs 1921 günü Yunanlılar; Sındırgı, Akhisar ve Salihli olmak üzere üç koldan Gördes'e doğru harekate başlamıştır.⁴⁷⁷ 21 Mayıs 1921'de Yunanlıların üç koldan iki top ve iki bin kişilik bir kuvvetle Gördes'e doğru ilerlemesi nedeniyle Akıncılar, kasabayı tahliye ederek bütün kuvvetleriyle Sökeler köyünde toplanmıştır. İki yüz atlı olması gereken Gördes kuvvetinin büyük bir kısmı firar etmiş ve yalnız Pehlivan'ın yanında 10-20 kişi kalmıştır. Halil Efe 20, Kaymakam'da 50 kişilik bir kuvvetle gelmesiyle 90 ila 100 kişilik bir kuvvet toplanabilmiştir.⁴⁷⁸

Yunanlılar saat altı da, üç koldan Gördes'e girmişlerdir. Saat sekize kadar Gördes'i yağma etmişler ve saat sekizde kasabayı dört tarafından yakmaya başlamışlardır.⁴⁷⁹ Gördes'in bir kısmını yangından kurtarmak için Halil Efe müfrezesinden ve diğer müfrezelerden seçilen 25 kişi, Gördes'e, kuzey tarafından taarruz etmiş ve Gördes'in kuzeyindeki bu mahalleyi

⁴⁷³ Akıncı, s. 305. Ayrıca Yetkin ise, Pehlivan'ın Akhisar'da Yunan kuşatmasından kurtulmak için çarpışırken, bir serseri kurşunla sol gözünü kaybettiğini belirtmektedir. Yetkin, s. 94.

⁴⁷⁴ Efe, **Saçlı Efe**, s. 118.

⁴⁷⁵ Efe, **Saçlı Efe**, s. 118.

⁴⁷⁶ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁴⁷⁷ Akıncı, s. 45.

⁴⁷⁸ Akıncı, s. 46

⁴⁷⁹ Akıncı, s. 46.

yangından kurtarmıştır. Müfrezeler, Yunanlılara iki ölü verdirmiş ve Akıncılardan kıdemli olan Nevrekoplu Osman Çavuş'da şehit olmuştur. Bütün Akıncı kuvvetleri, Söğütler köyü istikametinde, Demirci yolu üzerinde ilerleyen Yunanlıların önünü kesmiştir. Yunanlılar toplarla Akıncıların mevzilerini bombalamış ve iki saat devam eden çatışmada Yunanlılar Gördes'e dönmüştür.⁴⁸⁰

Bu tarihlerde Akıncılar, sadece düşmanla değil açlıklada mücadele halindedirler. Müfreme üç gündür açlığa tahammül etmiştir. Müfrezelerin ateş yakması yasaklanmış, yalnızca kahve için ufak ateş yakmasına izin verilmiştir. Halil Efe, gece yarısı tavuk getirdiği için, İbrahim Ethem'i gece yarısı uyandırmış ve ateş olmadığı için tavuğu, tuza küle bastırarak yemişlerdir. Sabah kalktıklarında ise kemiklerin kanlı olduğunu görmüşlerdir. İbrahim Ethem, bazılarının hatır için çiğ tavuk yenir dediğini, kendilerinin ise hatır için değil, karın doyurmak için çiğ tavuk yediklerini belirtmiştir.⁴⁸¹

3.3.2. Gördes İmdat Heyeti

Yunanlılar tarafından yakılıp yıkılan Gördes'in durumu içler acısıdır. Akıncı, Gördes'in o günlerini şöyle anlatmaktadır: *"22 Mayıs 1921 Pazar günü koca bir kasaba kül halini almıştı. Sokaklardan geçilemiyor, sokaklar bilinemiyordu. Her sokakta birçok vatandaş şehit edilmiş yatıyordu. Bazısının yalnız ayakları kalmış, bazısının yalnız bir kolu, bazısının yalnız bir başı kalarak diğer aksamı simsiyah bir halde yanmıştı. Yarab, nedir bu manzara? Kasaba da yalnız 40-50 hane kurtulmuştu. Bazı kadınlara tesadüf ettik ki insan olduğuna hükmetmek için şahit lazım idi. Bu biçareler her nasılsa kaçamamış ve düşmanın eline düşmüşlerdi. Bütün düşman askerleri tarafından ırzlarına tesallut edilmiş ve ayakları kolları kırılmış, bütün vücutları yüzleri simsiyah olmuştu. Bu manzara karşısında Akıncılar da hıçkırıklarla ağlıyor ve intikam diye bağılıyordu."*⁴⁸²

Gördes üçüncü defa olarak Yunan işgali altında kalmış ve Yunanlılar bu işgal sırasında halkın değerli eşyasını almış, hayvanlarını götürmüştür. Yunanlılar, Gördes'ten son defa çekilirken Gördes'i civar köylerle beraber yakmış ve harap etmiştir. Halkın aç, sefil yangın harabelerinde kalmış olduğu Hilal-i Ahmer'e resmen haber verilmiştir. Hilal-i Ahmer bu zavallılara yardım etmek üzere yardım heyeti teşkil ederek Gördes'e göndermiştir. Heyete şöhretli yazarlarımızdan Yakup Kadri, Saruhan Mebusları'ndan Reşad ve Ömer Lütfi Beyler

⁴⁸⁰ Akıncı, s. 46.

⁴⁸¹ Akıncı, s. 46.

⁴⁸² Akıncı, ss. 47-48.

de refakat etmişlerdir.⁴⁸³ Gördes'te yanmamış hiçbir ev kalmamıştır. Herkes duvar kenarında, ağaçlardan yaptıkları çadırlar içinde barınmaya mecbur kalmıştır. Evi yanmış, eşyası mahvolmuş, hayvanları gasp edilmiş insanlar ağlamaktadır. Düşman giderken iki kızı zorla alıp beraberinde götürmüştür. Herkes susuz, aç, sefil, her yer harap ve yıkıktır. Düşman çeşmeleri kasten tahrip etmiş ve su yollarını bozmuştur. Açlıktan, soğuktan ağlayan çocuklar pek çoktur. Hastalar baygın inlemektedir. Sağlık Yardım Heyeti, bu korkunç şartlar altında vazifesine başlamıştır. Hilal-i Ahmer 10.000 lira, bir vagon tuz, 6.000 parça çamaşır, fanila ve bir seyyar eczane göndermiştir. Heyet bütün eşyayı bizzat halka teslim etmiştir. Bir yandan eşya halka dağıtılırken diğer yandan doktorlar da hastaları muayene etmiş ve lazım gelen ilaçları vermiştir. Ayrıca muhacirin idaresi tarafından ahaliye beş bin lira verilmiş ve bu parayla buğday alınarak ahaliye dağıtılmıştır. Sağlık Yardım Heyeti, bir ay kadar vazifesini sürdürmüştür.⁴⁸⁴

3.3.3. Yunanlıların Genel Taarruzu ve Akıncıları Takip Harekatı

Bir ayı aşkın bir süre sevkıyat yapmış olan Yunanlıların, 10 Temmuz 1921'de genel taarruzu başlamıştır. Uşak'ta bulunan Yunanlılar, Gediz tarafına doğru da ilerlemiştir. Akıncılar için en önemli nokta olan Gediz, Yunanlıların eline geçmesi durumunda Akıncıların Kütahya ile muhaberesi kesilecektir. Garp Cephesi istihbaratından, taarruzdan birkaç gün önce görevlendirilen Yüzbaşı Nazmi Bey, Akıncıların dahilde kalması, hareket tarzları ve istihbarat çalışmalarıyla ilgili, uzunca bir talimat getirmiştir. Bu talimata göre Yunanlılar, Kütahya önlerine kadar çekildikten sonra, Yunanlılara taarruza edilerek, Yunanlılar yenilecek ve bu zamana kadarda Akıncılar, dâhilde kalacaktır.⁴⁸⁵

11 Temmuz 1921 günü, Üçüncü Grup Kumandanlığı'ndan alınan bir telgrafta, Yunanlıların Gediz'e yaklaşmakta ve bir fırkasının da Yenice üzerinden Tavşanlı'ya doğru gelmekte olduğu bildirilmiştir. Akıncıların geri çekilmek için, hiçbir yolu kalmamıştır. Yunanlılar, Akıncıları çevrelemiştir.⁴⁸⁶

⁴⁸³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu: 27.03.1889 Kahire-13.12.1974 İstanbul. Şöhretli edebiyatçılarımızdan, siyasetçi ve diplomattır. Mehmet Reşad Bey: 1881 Akhisar-Fransa 26 Şubat 1926. I. ve II. Dönem TBMM görev yapmış milletvekilidir. TBMM tarafından Kırmızı-Yeşil şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir. Ömer Lütfi Bey (Ünlü) Alaşehir 1881-30.10.1951. İzmir'in işgali ile birlikte aktif olarak Milli Mücadeleye katılan Ömer Lütfi Bey, Alaşehir Kongresi'nin kâtipliğini yapmıştır. I. Dönem Saruhan Milletvekili olarak ülkenin kurtuluşu için çalışmıştır. Daha sonra memleketine yerleşir ve bir süre Alaşehir Belediye Başkanlığı yapmıştır. **Milli Mücadele de Hilal-i Ahmer**, (Haz.) İsmail Hacıfettahoğlu, Türk Kızılayı Derneği Yayınları, II. Baskı, Tuna Ofset, Ankara, 2007, s. 66-68.

⁴⁸⁴ Hacıfettahoğlu, ss. 66-68.

⁴⁸⁵ Akıncı, s. 57.

⁴⁸⁶ Akıncı, ss. 57-58.

Yunan Ordusu, Sakarya Nehri'ne doğru ilerlemesine karşın, gerisinde işgal edilemeyen Demirci, Gördes ve Simav'ın kalması ve buralarda kalan kuvvetlerin yani Akıncıların onları daima tehdit etmesi nedeniyle, dört koldan Salihli, Sındırgı, Akhisar ve Kula'dan üstün kuvvetlerle ileri harekâta başlamışlardır. 4 Ağustos 1921'de Gördes tahliye edilmiş, Gördes Mıntıka Kumandanı Kemal ve Akıncı Kumandanı İsmet Bey Demirci'ye gelmişler ve sonrasında Yunanlıların dört koldan Demirci'ye gelmekte olduğu anlaşılmıştır.⁴⁸⁷ Bu harekattan üç ay kadar sonra 1921'in Kasım ayında Parti Pehlivan Müfrezesi'nin sayısının beş yüze kadar çıktığı, Yunanlıların Parti Pehlivan müfrezesini ortadan kaldırabilmek için cepheden bile kuvvet çağırdığı, ancak yine de başarılı olamadığı bilinmektedir.⁴⁸⁸

Akıncılar, Yunanlıların İzmir'den aldığı kesin emir üzerine, mutlak bir muzafferiyet için, on iki koldan takibata başlayacağı istihbaratını almıştır. İbrahim Ethem Bey, Halil Efe ve Pehlivan müfrezeleriyle Simav mıntıkasına geçmek için 20 Aralık 1921'de Çorum'a gelmişler ve burada Gördes'e giden bir kişinin verdiği istihbarata göre, Gördes'ten müfrezeleri takip etmek için çok fazla süvarinin takibe çıkacağı haberini almışlardır.⁴⁸⁹

Arap Ali Osman Efe, Kaymakam'a, Balat-Kepsut tarafından düşman süvarilerinin köylerde görüldüğünü ve Yunanlıların yakında şiddetli bir takip harekâtına başlayacağını haber vermiştir. Akıncılar, çevredeki yerleşim yerlerindeki adamlarından aldıkları bilgilere göre Yunanlılar, ciddi bir takip harekâtına başlayacağını öğrenmişlerdir.⁴⁹⁰

1921 yılında gönüllü olarak Yunan Ordusu'na katılan Nikolaos Papanikolau İzmir Balçova'daki gönüllü birliklere yazılır. Sonra Alaşehir'deki birliklere yollanır. Oradaki askeri eğitimden sonra Salihli'deki Efsun Bölüğü'ne katılır. Daha sonra Pehlivan'ı takip etmek için görevlendirilir.⁴⁹¹ Yunanlılar, Akıncıları çember içine alarak onları yok etmek için büyük bir harekâta başlamışlar ve Akıncıların içindeki, en önemli müfreme komutanı olan Parti Pehlivan'ı her fırsatta ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır.

3.3.4. Yunanlıların Akdağ-Alaçam'da Akıncıları Kuşatması

Müfrezeler, 28 Şubat 1922 günü saat altıda, Alan köyüne gelerek Hacı Süleyman Efendi'ye misafir olmuşlardır. Yunanlılar ve genel durum hakkında görüştükten sonra

⁴⁸⁷ Akıncı, s. 61.

⁴⁸⁸ Gologlu, s. 24.

⁴⁸⁹ Akıncı, s. 154.

⁴⁹⁰ Akıncı, ss. 154-155.

⁴⁹¹ Herkül Milas, **Göç, Rumların Anadolu'dan Mecburi Ayrılışı (1919-1923)**, (Çev. Damla Demiröz) Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2001, s. 40.

Kaymakam'a, Pehlivan'dan gelen şu pusula üzerine derhal hareket etmişlerdir.⁴⁹² *“Düşman dört koldan hareket etmiştir. Şiddetli bir takip harekâtı olduğu haber veriliyor. Bütün müfrezeler Yukarı Köçek'e gelecektir. İfadesi alınmak üzere dört tane de esir olduğundan bugün akşama kadar yetişmenizi rica ederim. 1 Mart 1922. 11. Akıncı Müfreze Komutanı Mehmet Pehlivan.*⁴⁹³ Pehlivan, aldığı malumatı Kaymakam'a bildirerek, Akıncıların olası olumsuz sonuçlarla karşılaşmasının önüne geçmiştir.

3.3.5. Demirci'de Akıncıların Yunanlılarla Mücadelesi

Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem, 12 Temmuz 1921'de Demirci halkına, düşmana nasıl davranması gerektiği ve asılsız haberlere itibar etmemesi konusunda bir duyuruda bulunmuştur. Bir iki gün sonra Yunanlıların Kütahya ve Eskişehir'i aldığı telgrafı gelince İbrahim Ethem, bütün jandarma kuvvetini karakollardan çekerek sıkıyönetim (idare-i örfi) ilan etmiştir. Tarihimizde bir kaymakam ilk defa bütün maddi ve manevi mesuliyeti üzerine alarak sıkıyönetim ilan etmiştir.⁴⁹⁴

6 Ağustos 1921 Cumartesi günü Yunanlılar, Demirci'ye iki saat mesafeye yaklaşmıştır. Akıncılar arasında, fişek, malzemenin yokluğu ve kuvvetlerin azlığı nedeniyle iki farklı fikir gündeme gelir. İlki, düşmanla harp etmek, diğeri harp etmeyerek çekilmektir. Mıntika Kumandanı Kemal, Akıncılar Kumandanı Yüzbaşı İsmet, Şube Reisi Mustafa, müfreze kumandanlarından Parti Pehlivan, Halil Efe, Hacı Veli'nin katılımıyla toplantı yapılır. İki saat devam eden müzakerede, cephanenin azlığı, ordunun Sakarya'ya çekilmesi, kasabanın yanması ve ahalinin katliamı ihtimali gibi nedenler dikkate alınarak, Demirci'nin hemen tahliyesine karar verilmiştir. 6-7 Ağustos 1921'de Pehlivan Ağa, Halil Efe, Hacı Veli ve daha bazı müfreze ailelerini beraber getirmeğe mecbur olduğundan, bunlara birer kat erkek elbisesi ve birer tüfek verilerek, yolda korkmamaları, gürültü etmemeleri ve aksi takdirde cezalarının kurşun olduğu tembih edilerek sevk edilmişlerdir. Akıncılar gece saat beşte Demirci'yi tahliye etmiştir.⁴⁹⁵

5 Eylül 1921'de Yunanlıların 1-2 Eylül 1921'de boşalttığı Demirci'ye, Parti Pehlivan, ilk olarak bindiği katırı dört nala koşturarak girmiştir. Arkasından da Akıncılar, Demirci'ye büyük bir alayla, gösteri içinde, *“Hoş geldiniz, hoş geldiniz oğullar, var olunuz, var olunuz arslanlar”* sözleriyle gözyaşları içinde girmişlerdir. Aynı tarihlerde Gördes ve Simav'dan da Yunanlılar tamamen çekilmiştir. Ankara Hükümeti, Hacı Ethem Bey'i Gördes kaymakam

⁴⁹² Akıncı, s. 193.

⁴⁹³ Akıncı, s. 193.

⁴⁹⁴ Akıncı, s. 58.

⁴⁹⁵ Akıncı, ss. 62-65.

vekili olarak atamıştır. Ancak Simav’da herhangi bir yönetici yoktur. Kaymakam İbrahim Ethem Bey, Simavlıların bir kaymakam, bir belediye reisi ve bir Müdafaa-i Hukuk reisi tayin etmelerini istemiştir. Bu iş için Simav’da namuslu insanlardan bir heyet oluşturmaları için Pehlivan ve Halil Efe müfrezelerini görevlendirmiştir. Bunun üzerine Şevket Bey, Simav Kaymakam Vekilliğine seçilmiş, Demirci merkez olmak üzere, Demirci, Simav ve Gördes’de Türk idaresi (bağımsız livası) kurulmuştur. Bu kazaların yönetimi Kaymakam İbrahim Ethem Bey tarafından yapılmıştır.⁴⁹⁶

11 Ekim 1921 tarihinde Demirci’deki müfrezelerin yanlış bir keşfi sonucu, Yunanlıların Demirci’ye yaklaştığını zannederek Akıncılar, Simav’a çekilmiştir. İbrahim Ethem Bey’in eşyalarıda Pehlivan Ağa tarafından alınmıştır. Kaymakam Demirci’deki işlerini bitirdikten, mühim evrak ve silahları aldıktan sonra, gece saat beşte (10-11 Ekim 1921) Demirci’den Simav istikametine hareket etmiştir. Hareket esnasında hayvan üzerinde bir takım nasihatlar da bulunmuş, kesin zafere kadar traş olmayacağını, matem tutacağını söyleyerek kasabaya veda etmiştir. Akıncıların mefkûresi silahla, azimle, imanla buraları kurtarmak ve düşmandan intikam almaktır.⁴⁹⁷ Artık bu dakikan sonra zafere kadar Kaymakam İbrahim Ethem Bey, “*Sakallı Kaymakam*” olarak bilinecektir.

3.3.6. Parti Pehlivan ve İstihbarat

Yunan Askeri Polis Teşkilatı’nın etkin istihbaratı hakkında Yunan Anadolu Ordusu’nda ikmal şube müdürü olarak görev yapan Albay Yorgos L. Spridoros, Harp ve Hürriyetler adlı eserinde şu değerlendirmeleri yapıyor: “*Yunan Ordusu’nun kuvvetleri mevzileri araçları hatta projeleri hakkında Türk Genel Kurmayı’nın elinde bulunan bilgiler tam gerçeğe uyacak değerde idi. Çünkü Yunanlılarca işgal edilen arazide, her adım başında bir Kemalist göz bizi gözetlemekteydi. Hatta bu gözlerden bürolara kadar nüfuz edenler bile vardı. Türk istihbarat şubesinin günlük haber toplama faaliyetine karakteristik bir misal olmak üzere şimdi emekli General A. Andonopulos’un eline geçen aşağıdaki bilgiyi vereceğiz. Bu zat Şubat 1922’de İslamköy’de (Uşak civarı) takviyeli büyücek bir müfreze kumanda etmekteydi. Andonopulos’tan İslamköy’de 13 Şubat günü aldığı emirde, Pehlivan (Kuva-yı Milliye Müfreze Komutanlarından Parti Pehlivan) adlı Türkün gruplarına karşı bölgeyi emniyete almak için Balıkesir’e gitmesi isteniyordu. Müfreze Balıkesir’e vardıkdan on gün sonra, Türk Çetebası Pehlivan’ın kaldığı köye baskın yapılmıştı. Baskın neticesinde Pehlivan, elde edilemeden kaçmıştı. Fakat evrakı ile eyerli bir durumda bulunan binek atı ele*

⁴⁹⁶ Akıncı, ss. 84-85.

⁴⁹⁷ Akıncı, ss. 100-101.

geçirilmişti. Bu evrak arasında Pehlivan'ın Cephe Kumandanı İsmet'e yazdığı istihbarat raporu vardı. 13 Şubat 1922 tarihini taşıyan bu raporda Yunan Genel Karargâhının 12 Şubatta Andonopulas'a gönderdiği emrin bütün teferruatı kayıtlı idi. Bu durum Pehlivan'ın Yunan Genel Karargâhı'nda bir elemanın bulunduğunu ve bu elemanın Yunan Başkumandanı tarafından verilen emirleri günü gününe ona ulaştırdığını göstermektedir.”⁴⁹⁸ Bu durum gerek Türk Ordusu'nun gerekse onlara istihbarat sağlayan Parti Pehlivan'ın istihbarat faaliyetlerinin çok güçlü olduğunu göstermektedir.

3.4. Yunanlıların Akıncılara Karşı Propaganda Faaliyetleri

3.4.1. Yunanlıların Parti Pehlivan'ı ve Akıncıları İkna Etme Çabası

Yunanlılar, Demirci Akıncılarını, Çerkez Ethem gibi kendi yanına çekip etkisiz hale getirmek için sürekli müfreze kumandanlarına teslim olmaları hususunda mektuplar yazmışlardır. Bunun için her yolu denemişlerdir. Yunanlılar görüşme yoluyla Parti Pehlivan ve İbrahim Ethem'i etkisiz kılma çabasına girişmiştir. Bu amaçla Sındırgı'da bulunan Sındırgı İşgal Kumandanı Yüzbaşı Pipus Hristos, Kadızadeyi aracı yaparak İbrahim Ethem ve Pehlivan Ağa ile görüşmek istediğini bildiren iki mektup göndermiştir. Bu mektuplar Parti Pehlivan'a 10 Mart 1921, İbrahim Ethem Bey'e ise 2 Nisan 1921⁴⁹⁹ tarihlidir. Akıncılar Yunanlılar için çok büyük bir tehlikedir. Çünkü her an arkalarından saldırıya uğrayabilirlerdi. Parti Pehlivan ve İbrahim Ethem'i kendi yanlarına çekebilirlerse Yunanlılar, Balıkesir-Manisa-Uşak-Kütahya hattında asker bulundurmaktan kurtulacaklardı. Burada tuttukları kuvvetleri de ileri hatlara gönderebileceklerdir. Ama Yunanlılar için bu hiç mümkün olmamıştır.

Parti Pehlivan'a gönderilen mektupta şu bilgiler yer almaktadır:

“Parti Pehlivan Ağa'ya,

Hemşehrim, sizinle görüşmek isterim. Çünkü hemşehriyiz. Sen çok iyi ve cesur bir adamsın. Arkadaşın Çerkez Ethem Bey'in rahatı İzmir'de pekiyidir. Yaşıyor. Ankara seni takip yapacaktır, zannederim. Bizden korkma, sana çok yardım yapacağız. Eğer gelir iseniz memnun olacaksınız. Sizinle görüşmek isterim. Sizinle görüşelim. Hulusi Bey de gelecektir. Bildirmenizi, cevabınızı beklerim.

10 Mart 1921,

⁴⁹⁸ Türker Kadir Geçer, **Dağdaki Çoban Ateşleri**, Bilgi Yayınevi, I. Basım, Mayıs, 2003, Ankara, ss. 320-321; Goloğlu, s. 304. Yukarıda Pehlivan'ın Cephe Kumandanı İsmet Paşa'ya yazdığı sanılan istihbarat raporu, İbrahim Ethem Bey'in yazdığı rapor olmalıdır. Çünkü Pehlivan'ın okuma yazması olmadığı gibi, genellikle bu tür raporları, Batı Cephesi Komutanlığı'na İbrahim Ethem Bey yazmaktadır. Bu rapor maalesef Akıncı'nın eserinde yoktur. Bkz. s. 1-404.

⁴⁹⁹ Akıncı, ss. 38-39.

Yunanlıların amacı, Akıncıları ve Pehlivan’ı aldatarak onları teslim almaktır. Pehlivan’a, Çerkez Ethem’in rahatının İzmir’de iyi olduğunu ve Ankara’nda onu takip edeceğini belirterek korkutmakta, İzmir’e gelirse rahat edeceğini söylemektedir. Pehlivan Yunanlılarla görüşmek konusunda ısrar etmişse de Kaymakam, görüşmenin bir işe yaramayacağını belirtmiş ve bu nedenle Yunanlılara cevap bile verilmeden mesele geçirilmiştir.⁵⁰¹

Eşkıyalık yapan Çerkez Şevket ve Ethem’in adamlarından Halil Efe⁵⁰², Salihli Pazarı’nda hayvan tüccarlığı yapan Hasan ve Ahmet’i tehdit ederek, Yunan kumandanının yanına götürür. Yunan Kumandanı, Hasan ve Ahmet’in eline verdiği kâğıdı Demirci Kaymakamı yahut Parti Pehlivan’a ulaştırmasını ister. Tüccarlar bu kâğıtları almamak için çok direnmelerine karşı, idam edilme ve ailelerinin sürgün edilme tehdidi karşısında bu casusluğu kabul etmek zorunda kalmışlardır. Yunan Kumandanı bu tüccarlardan, Akıncılar hakkında etraflıca malumat toplamaları ve Akıncılara şu mektubu götürmelerini istemiştir:

“Demirci Kaymakamı Çete İbrahim Ethem ve Parti Efelere:

Dostum, Ben Salihli ve havalisi Yunan işgal kuvvetleri kumandaniyim. Büyük Yunan kumandanından aldığım emirle size bu mektubu yazıyorum. Siz beni dinleyesiniz ve sözlerimi hakikat diye kabul edesiniz. Bilirsiniz ki Yunan Orduları, Küçük Asya’yı fetih ve istila etti. Bunları buradan çıkaracak Kemalistlerin kuvveti kalmadı ve yoktur. Biz buraları zaptetmek istemeyiz. Yalnız (hinterland) dâhilindeki topraklarla uğraşacağız. Yine buralar padişaha kalacaktır. Fakat o iş siyaseten olacak. O zamana kadar buralarda Türklerle iyi geçinme ve Yunan adaletini göstermek isterim. Siz ise birkaç kişi işgal dâhilinde kaldınız. Dağlarda, ovalarda, orada burada gezmekten, rahatsız olursunuz. Eğer ailenizle beraber yaşamak isterseniz Çerkez Ethem Bey gibi teslim olur ve Yunan adaletinde yaşarsınız. Yalnız Çerkez Ethem değil, adamları da İzmir’de yaşıyorlar? Ben askerim, cesur ve vatanını seven adamları takdir ederim. Ancak sizin için çare kalmamıştır. Muhasaradasınız. Cephaneniz kalmayacaktır. Bunun için teslim olmanız çok iyi olacaktır. Size pek çok yardım edeceğini büyük kumandan söylüyor. Silahlarınızı da almayarak size maaş verecektir. Bana güveniniz. İsterseniz görüşelim, daha iyi anlaşalım. Size ve arkadaşlarınıza çok çok selam. Cevap beklerim dostum.

⁵⁰⁰ Akıncı, s. 38.

⁵⁰¹ Akıncı, s. 38.

⁵⁰² Adı geçen İştıpli Halil Efe’dir.

Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem bu olayda, Parti Pehlivan’a haber bile vermeden, yanlarına gelen iki tüccarın yanına, iki muhafız vererek, onları Borlu’ya kadar geçirmelerini ve yol boyunca Akıncılarla ilgili abartılı bahsetmelerini istemiştir.⁵⁰⁴ Kaymakam, bu olayı Pehlivan’a ve diğer çetelere haber vermeden savuşturmayı başarmıştır.

3.4.2. Sami Bey’den Parti Pehlivan’a Mektup

20 Ağustos 1921’de Sami Bey’den⁵⁰⁵ Pehlivana ve Halil Efe’ye, Çerkez Ethem’den de İbrahim Ethem’e mektup gelmiştir. Bu mektuplarda teslim olma çağrısı yapılmaktadır. Şöyle ki: Artık hiçbir ümidin kalmadığı, düşmanın Ankara’ya girmek üzere olduğu, dağda gezmenin hem köylü hem de kendi menfaatine zararlı bulunduğunu, aralarındaki geçmiş hukuka hürmeten İbrahim Ethem ve Parti Pehlivan’a yardım için Salihli’ye geldiklerini ve nerede olurlarsa olsunlar, görüşerek fikirlerini anlamak istediklerini, teslim oldukları takdirde fevkalade yaşayacaklarını ve kendilerinin Yunanlılardan çok hürmet gördüklerini bildirmişlerdir.⁵⁰⁶ Sami Bey, Pehlivan’a mücadelelerinin boşuna olduğunu ve Yunanlılara teslim olurlarsa, rahat bir hayat yaşayacaklarını ifade etmiştir.

3.4.3. Yunanlıların Akıncılara Karşı Af İlanı

Yunanlılar, 5-18 Ağustos 1921 Umum Askeri Ali Kumandanı General Aristotelis Velahopoulos imzasıyla çetelerin teslim olmasıyla ilgili bir af beyannamesi yayınlamıştır.⁵⁰⁷ Yunanlılar 27 Eylül 1921’de bir beyanname daha yayınlamış ve Ankara Hükümeti ile birlikte çalışan Akıncıları eşkıya olarak nitelemiştir. Beynamede, müfrezelerin Yunan hükümetine on beş gün içinde başvurması durumunda affedileceği, silahları alınıp rahatça oturabilecekleri, şayet teslim olmazlar ve yakalanırlarsa da kurşuna dizilecekleri, ailelerinin sürgün edileceği, servet ve mülklerinin harap edileceği tehditleri yer almıştır.⁵⁰⁸ Yunanlılar, af beyannamesi ile Akıncıları mücadelelerinden vaz geçirmeye çalışmıştır.

⁵⁰³ Akıncı, ss. 97.

⁵⁰⁴ Akıncı, ss. 95-99.

⁵⁰⁵ Hacı Sami Bey, Kuşçubaşı Eşref’in kardeşi olup, yüzellilik listeye 61 numarayla girmiştir. Ağabeyi, Eşref ile birlikte Yunanlılara sığınan Çerkez Ethem’in yanında yer almıştır. Ulusal zaferin ardından Yunanistan’a yerleşmiş ve Türkiye’ye girişi sırasında Yunanlılar para, silah ve cephane vererek karaya çıkmasına yardımcı olmuşlardır. Yanındaki beş kişi ile Sisam adasından Kuşadası’na geçen Sami 1927 yılında Karaburun dağlarında jandarma ile giriştiği çatışmada öldürülmüştür. Halıcı, **Yüzellilikler**, ss. 191-192.

⁵⁰⁶ Akıncı, ss. 88-89.

⁵⁰⁷ Akıncı, ss. 78.

⁵⁰⁸ Akıncı, ss. 90-92.

Balıkesir'den gelen Adalet gazetesinde, düşmanın şöyle bir resmi tebliği vardır: “*Sındırgı'nın garb-ı cenubisinde Kocayayla'da askerimizle eşkıya arasında devam eden yedi saatlik bir muharebede eşkıya mağlup olmuş ve eşkıya reisi Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem esir ve Parti Pehlivan'ın bütün evrak ve eşyası alınarak yaralı ve yirmiden fazla yaralıları olmuştur. Ölümler arasında Halil Efe'nin karısı da vardır. Askerimizden bir hafif yaralı bulunmaktadır. Kaçanlar şiddetle takip olunmaktadır.*”⁵⁰⁹

Yunanlılar bu bildiriyle İbrahim Ethem'in esir edildiğini ve Parti Pehlivan'ında yaralı olduğunu yayarak, halkı ve diğer müfrezeleri psikolojik olarak etkilemeye çalışmışlardır. Akıncılara karşı, Yunanlılar cephe savaşının yanında, psikolojik bir savaş da yürütmüştür.

İbrahim Ethem Bey'e 22 Nisan 1922'de gelen isimsiz bir mektupta yüz kişilik Yunan ve elli kişilik de Çerkezlerden oluşan gönüllü birliğinin müfrezeleri pusuya düşüreceğini, bunun için Yunan kumandanın beş bin lira vaat ettiğini haber vermiştir.⁵¹⁰ 24 Nisan 1922'de Pehlivan Ağa ailesini yerleştirmek için Kızılçukur'a gitmiştir.⁵¹¹ Müfrezeler de 7 Mayıs 1922'de Hisaralan'dan hareket ederek, Kobaklar köyünün başında Pehlivan ve Hacı Veli Müfrezeleriyle birleşmişlerdir.⁵¹²

3.4.4. Parti Pehlivan'ın Yuvan'a Cevabı

Akıncılar, 27 Ekim 1921'de Yunan kontrol memuru Yuvan Efendi'den, Akıncıların teslim olacakları ve Rum ahalinin buna çok memnun olduklarını belirten bir mektup almıştır. Alayakalı Ahmet, Akıncılardan aldığı vesika üzerine onların Yunanlılara teslim olacağı haberlerini yaymıştır. Parti Pehlivan, Yuvan Efendiye cevap niteliğinde bir mektup yazmıştır:

“Sındırgı'da Papaz Efendi'ye, Kaymakam Beye olan mektubunuzu okuduk, Size kaba Türkçe söyleyeyim. Ben teslim olmam. Ben ölünceye kadar sizinle uğraşacağım. Müslümanlara ilişmeyin. Sonra karışmam, her gece kasabalara girmek ve sizleri tek tek öldürmek bizim için bir iş değil. Senin, bizim memleketten olduğunu işittim. Öyle ise bizi iyi bilirsın. Sen kiliseden başka bir şey düşünme! Sonra cübbeni toplayamassın. Bu gece istesek kasabaya girebiliriz. Çünkü kuvvetinizi biliriz. Fakat gelen ağaların ricası ve Kaymakam Beyin fikrini kabul ederek şimdilik vazgeçiyoruz. Eğer yine fenalık yaparsanız, ansızın kasabayı basacak ve beşikteki çocuklarınızı da keseceğiz. İsterseniz tecrübe ediniz Bakın iş

⁵⁰⁹ Akıncı, s. 230.

⁵¹⁰ Akıncı, ss. 234-235.

⁵¹¹ Akıncı, s. 232.

⁵¹² Akıncı, s. 236.

nasıl olur, o zaman görüşürüz. Onun için hemşehrilik namına sana son söz ve nasihatim, Müslümanlarla hoş geçinmendir, dostum.

1 Kasım 1921

Onuncu Akıncı Müfreze Kumandanı Parti Mehmed Pehlivan.”⁵¹³

Parti Pehlivan bu mektubunda, ölene kadar Yunanlılara mücadele edeceğini ve Yunanlıların Müslümanlara zarar vermesi halinde buna misliyle karşılık vereceğini bildirmiştir.

3.4.5. Parti Pehlivan ve Kaymakam’a Çerkez Davut’dan Gelen Mektup

Eşkîya Reisi Çerkez Davut, Parti Pehlivan ve İbrahim Ethem’e şöyle bir mektup göndermiştir:

“Vaktiyle Anzavur zamanında siz beni çok takip ettiniz. Zaman bu, şimdi ben sizi takip ediyorum. Ne yapalım. Muharebe böyle olur. Bazan siz, bazan biz kazanırız. Sizden bir ricam vardır. Bizim Haşim sizde esir imiş. Bende de sizin birkaç esiriniz vardır. Onun hayatını bağışlar, bana gönderirseniz, hem size para gönderirim, hem de esirlerinizi çıkarırım. Kabadayılıkta bu vardır. Hem artık şimdiden sonra benden çekinmeyiniz Takipten vazgeçtim. Şimdiye kadar ne oldu ise oldu. Şimdiden sonra buralarda beni göremezsiniz. Yalnız Haşim’i yollarsanız beni memnun etmiş olursunuz. Baki selam ile afiyetinizi temenni eylerim efendim.

18 Mart 1922

Takip Kumandanı Çerkez Davut”⁵¹⁴

Mektubu getiren yörük ağası, mektubu Alacaatlı’dan Çerkezlerle gâvurların gönderdiğini, müfrezelerin elinde Davut’un yeğeni Haşim olduğunu, onu teslim etmeleri durumunda para vereceklerini ve ellerindeki esirleri de bırakacaklarını söylemiştir. Kaymakam da yörük ağasına, Haşim’in ellerinde olduğunu, parayı vermeleri ve esirleri bıraktıklarında Haşim’i salıvereceklerini söylemiştir.⁵¹⁵

⁵¹³ Akıncı, ss. 134-135. Burada Parti Pehlivan, 10. Müfreze Komutanı olarak yazılmıştır, ancak Pehlivan 11. Müfreze komutanıdır.

⁵¹⁴ Akıncı, s. 209. 120 kişiden oluşan Çerkez Davut Çetesi, Akıncılara karşı Yunanlılarla işbirliği içine girerek, onları ortadan kaldırmak için takip hareketine katılmıştır. Akıncı, ss. 185, 197, 206, 209, 210, 221, 370. Ayrıca, Anzavur ve Yunanlılarla işbirliği yapmış olan Eşkîya Reisi Çerkez Davut, Yunanlılar 2 Temmuz 1920’de Kirmasti’yi işgal ettiğinde, para karşılığında Yunanlıların istedikleri kişileri öldürmüştür. Büyük Taarruz başlayınca, Yunanlılar geri çekilirken Türk köylerini yakıp yıkmıştır. Bu faaliyetleri nedeniyle 150’likler listesine 117 numarayla girmiştir. Bingöl, ss. 90-91.

⁵¹⁵ Akıncı, ss. 208-211.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. AKINCILARIN İÇ DÜZENİ

Akıncılar, bir eşkıya yapılanmasına sahip değildir. Akıncıların bir iç düzeni vardır. Başlarında hukuk eğitimi almış bir kaymakam bulunmaktadır. Vatanı bölmek, parçalamak, siyasal, sosyal, ekonomik ve askeri düzeni bozmak için ortaya çıkmamışlardır. Onlar, vatan savunması için yola çıkmış vatanseverler topluluğudur. Düzenli ordu ile işbirliği halinde hareket etmişlerdir. Düzenli bir direniş teşkilatı kurmuşlar, toplantılar yapmışlar, vatani ve hayati kararlar almışlar, sıkıntılar yaşamışlar ve hepsini aşmayı başarmışlardır.

4.1. Demirci Akıncılarının Kendisiyle ve Doğal Şartlarla Mücadelesi

4.1.1. Akıncıların Kendi İçindeki Çekişmesi

Demirci’de Mıntıka Kumandanı Kemal Bey ile Pehlivan Ağa ve Halil Efe arasında efradın düzeninden, Sarı Mehmet’in Akıncı Müfreze Kumandanı olmasından ve Pehlivanın işgal dahilinde ağnam vergisi⁵¹⁶ tahsil etmesi gibi nedenlerle bir kavga çıkmıştır. Bu mesele Kaymakamın cephede bulunmadığı bir zamanda olduğu için kavga büyümüştür. Bunun üzerine Pehlivan, Garp Cephesi’ne, Grup Kumandanlığı’na telgraf çekmiş ve müfrezesini alıp Seydan Dağı’na gitmiştir.

İbrahim Ethem Bey’e göre: “Pehlivan’ın idaresi pek müşküldür. Daima kendisi hoş tutulmak ve harekâtında daima kendisine temkinli bir zat tarafından rehberlik edilmek ister. Zira cahil olduğu için memlekete hizmet edeceğim diye aşırı gidebilmektedir. Tabiatı daima hükümetle beraber yürümek ve hükümete istinad etmek olduğundan, buna göre idare edilmek lazımdı. Pehlivan, eşkıyalık yapmaz ve diğer eşkıyalar gibi ahaliyi soymak ve hakaret etmek taraftarı değildir. Bunların düşmanıdır. Yalnız gâvurcu olanların, kendisine muhalif bulunanların mallarını yağmaya büyük bir eğilimi vardır. Gösteriş meraklısı olması dolayısıyla kendisine istenilen istikamet verilebilir.”⁵¹⁷

Sarı Mehmet büyük bir eşkıyadır ve eşkıyalık için Akıncı olmuştur. Akıncılığı da bu maksatlarla kullanmaya yönelmiştir. Sarı Mehmet ve Tireli İsmail’in eşkıyalıklarına rağmen Gördes Mıntıka Kumandanlığı tarafından korunması, Halil Efe ve Pehlivan’ı rahatsız etmiş ve bu durum onların gururuna dokunmuştur.⁵¹⁸ Gördes yanarken ve Kapanca Muharebesi

⁵¹⁶ Osmanlı Devleti’nde küçükbaş hayvanlardan alınan bir vergidir.

⁵¹⁷ Akıncı, ss. 55-56.

⁵¹⁸ Akıncı, s. 56.

yapılırken Sarı Mehmet, Akhisar civarında köy soymakla meşguldür. Pehlivan bunlara şahit olmuş ve şöyle söylemiştir:

“- Hükümet benden hesap sorsun. Fakat Sarı Mehmet gibi, Tireli İsmail gibi adamlar işime karışmasın!...”

Bu meselenin halledilmesi için, Üçüncü Grup Kumandanlığı, Kaymakam’a rica etmiştir. Bu işte Kuva-yı Seyyare’de görev yapmış ve bunların üzerinde nüfuzu olan Jandarma Yüzbaşı İsmet Bey görevlendirilmiştir. Kaymakam, Halil Efe ile Pehlivan’ı bazı mühim meseleleri görüşmek üzere Gördes’in Hanbe köyüne çağırmıştır. Kaymakam, 5 Temmuz 1921’de Pehlivan’ı alarak Gördes’e götürmüştür. Orada Mıntıka kumandanıyla barıştırmış ve böylece Akıncılar arasındaki sorun çözülmüştür.⁵¹⁹ O günün zor ve istisnai koşullarında Yunanlılarla mücadele edecek çete olmadığından, Sarı Mehmet ve Tireli İsmail gibi eşkıyalık faaliyetleri olanlara göz yumulmuş ve bu gibi eşkıyalar Milli Mücadele’ye kazandırılmaya çalışılmıştır.

4.1.2. Akıncıların Koca Yayla Toplantısı

7 Ağustos 1921’de Akıncılar, Simav’ın başındaki Koca Yayla’ya gelerek hareket hattını tespit etmiş ve yapılan toplantı sonucunda Kula-Alaşehir-Çal-Çivril üzerinden orduya katılma kararı almışlardır.⁵²⁰ 10 Ağustos 1921 Çarşamba günü saat on ikide, Kula’nın Topuz Damları’nda toplanarak Alaşehir demiryolunu geçmeyi planlamışlardır. Bu kararlar alınırken Akıncıların ellerine düşman resmi tebliğleri, askeri hareketleri ve çok sayıda gazeteler geçmiştir. Yunanlıların Eskişehir’i işgal ettiği ve Türk Ordusu’nun Sakarya’ya çekildiği haberleri alınmıştır.⁵²¹ Akıncılar, Kula’nın Topuz Damları’nda akşam üzeri mola verip, o gün Kula’dan vesair kasabalardan gelenlerden aldıkları haberlere göre, Yunanlıların bu havalide olduklarını öğrenmişler ve Türk Ordusu’nun da Kütahya’yı geri aldığı haberini almışlardır.⁵²² Bu iki haber üzerinde yapılan toplantıda vaziyeti ve pusu haberi dikkate alınarak bir müddet için dâhilde kalınması kararlaştırılmıştır. Kaymakam tarafından, üç yüz süvari ile işgal dâhilinde harekât yapmak, düşmana akınlarda bulunmak ve dağlarda iaşe temin etmenin mümkün olmadığı gerekçesiyle, müfrezeler ikiye ayrılmıştır. İbrahim Ethem Bey ile Parti Pehlivan, Halil Efe, Hacı Veli, Mehmet Efe ve Jandarmaların; Mıntıka Kumandanı Kemal Bey ile İsmet Bey, Kasabalı Ali Bey, Borlu Müdürü Zihni Bey, Mülazım Kutsi Efendi, Doktor Cevdet Bey, Sıhhiye Memuru Tahsin ve Nizamiye müfrezelerinin birlikte hareket

⁵¹⁹ Akıncı, ss. 55-56.

⁵²⁰ Akıncı, s. 67.

⁵²¹ Akıncı, ss. 66-68.

⁵²² Akıncı, ss. 68-69.

etmesi kararlaştırılmıştır. Müfrezeler gözyaşları içinde vedalaşarak Kula-Eşme yolu üzerinde ayrılmışlardır.⁵²³ Parti Pehlivan ve İbrahim Ethem Bey ile birlikte olan müfrezeler, 12 Ağustos 1921 tarihinde gece Kula Şehirlioğlu çiftliğinden geçerek Selendi'nin karşısındaki Çarta Dağı'na gelmişlerdir.

4.1.3. Yağcı Dağı'nda Akıncıların Yemini (16 Ağustos 1921)

Akıncılar, 14 Ağustos 1921'de Demirci'nin Yağcı Dağı'nın Tavak Yaylası'na çekilmişler ve İbrahim Ethem Bey, efradı tasfiye etmek için müfreze kumandanlarıyla görüş alış verişinde bulunmuştur. Nizamiye kumandanları efradı sıkı bir düzene almak istemekte ise de Kaymakam, şartların buna uygun olmadığı düşüncesindedir. Komutanlar arasındaki tartışma, efradın firarına neden olmuş ve bu hal, güvenilir efrada bile tesir etmiştir. Kaymakam efrattan ümitsiz ve karamsar sözler duynaya başlamıştır. Şöyle ki:

“- Ordu kalmamış, düşman Ankara'yı almış, artık bir ümit yok. Bizim kumandanlar kendi canlarını kurtarmak için bizi yanlarında tutuyor ve beyhude yere düşman öldürtüyorlar. Zaten cephe yok, para yok, ekmek yok. Sonra kafesin içine kısıtık. Sonra nasıl olsa gavur bizi tutacak ve hakaretle öldürecektir...”⁵²⁴

İbrahim Ethem Bey, fikri bozuk, gayesi olmayan kişilerin Akıncılara fayda sağlamayacağını, onların daha çok zarar vereceğini düşündüğü için, bu meseleyi Halil Efe, Mehmet Efe, Hacı Veli ve Pehlivan'a açmıştır. Onlar da duyduklarının doğru olduğunu söylemişlerdir. Yapılan görüşmede, Mehmet Ali Çavuş'un üç gündür bu tür propaganda yaparak efradı firar etmeye çalıştığı ortaya çıkmıştır. Yapılan tahkikat sonrasında Mehmet Ali Çavuş derhal idam edilmiştir. Kaymakam, vücudu zayıf, dağlarda gezmeye müsait olmayanların ayrılabilceğini, köylerine dönebileceğini, bunların düşman eline geçmesi durumunda kendilerine daha çok zarar vereceğini söylemiştir. Kaymakam, kalıp mücadeleye devam isteyen efrada, etkili bir konuşma yapmıştır:

“Madem dâhilde kaldık. Artık yalnız bir şey düşüneceğiz. O da gâvur öldürmek. Vatanı kurtarmak! Bizim başka düşüncemiz olmayacaktır. Ben şahsım itibariyle ordu Sivas'a Erzurum'a çekilse bile gitmeyeceğim. Burada düşmanla uğraşacağım. Ve düşmanı denize dökünceye kadar çalışacağım. Ve hiçbir zaman düşmana teslim olmayacağım. Bana arkadaşlık yapmak isteyenlerin benim ile beraber dağlarda kalacakların ayrılmalarını ve söz vermelerini rica edeceğim. Var mı ?”

⁵²³ Akıncı, s. 69.

⁵²⁴ Akıncı, s. 71.

Diye sorunca Pehlivan Ağa:

“-Ben ne orduya giderim, ne de gavura teslim olurum; dağlar kralıyım.”

Halil Efe de:

“-Ben yüz sene dağda gezerim ve şehit kardeşim Necip’in bol bol kanını alırım.”

Hacı Veli ve Mehmet Efe’nin de

“- Biz erkek oğlu erkeğiz gâvura teslim olmayız sözlerini işitir.”⁵²⁵

Kaymakam jandarmaları serbest bırakır, isteyenlerin Akıncılarla beraber dağa gelebileceğini, köylerine gitmek isteyenlerin silah ve cephanelerini arkadaşlarına teslim ederek gidebileceğini söyler. Kaymakam, ayrılmak isteyenlere, şimdiye kadarki hizmetleri için teşekkür ettikten sonra ayrılırlar. 150 akıncıdan, 40 akıncı ayrılır ve geriye 110 akıncı kalır. İbrahim Ethem Bey, geride kalan 110 kişiye şöyle bir konuşma yapar:

“Sizler mert birer Türk Müslüman olduğunuzu ispat ettiniz. Şu kalan cephe ve silahları taksim ediniz. Bu silahlar erkeklere yakışır. Fakat bundan evvel de birer abdest alın ve öyle silah ve cephanelere el sürün. Çünkü, bunlar mukaddes ve mübarektir.”

Efrad abdest alırken Kaymakam’da, yanlarında bulunan Mehmed Hoca’ya Kur’an-ı Kerim’e el koymak suretiyle efrada birer birer şu şekilde yemin ettirmesini söyler:

“Gavur öldüreceğime, gavurdan başka bir şey düşünmeyeceğime, gavurları denize dökünceye kadar çalışacağıma, harpten kaçmayacağıma, arkadaşlarıma ihanet etmeyeceğime, sebepsiz yere halka zulüm ve baskı yapmayacağıma, halka iyi muamele edeceğime ve hiç bir zaman gavura teslim olmayacağıma vallah ve billah”

Hoca bu yemini yaptırırken, Halil Efe, Pehlivan Ağa ve Hacı Veli yanlarında olan ailelerini, o civarda saklamaya çalışmıştır. Pehlivan ile Halil Efe’nin aileleri Çıkırıkçı’ya gönderilmiş ve böylece aile belasından kurtulmuşlardır.⁵²⁶

Türk Ordusu’nun Kütahya-Eskişehir muharebelerindeki yenilgisi, Akıncıları olumsuz etkilemiştir. Bu durum Akıncıların mücadele istek ve azimlerini kırmıştır. Onun için zayıf karakterli olanlar, Akıncılardan ayrılmıştır. Söylentilerin, Akıncıların tamamının moralinin bozmasına fırsat verilmemiştir. Parti Pehlivan gibi isimlerin Yunanlıların propagandaları karşısındaki sağlam duruşu, ölünceye kadar savaşma azminde oluşu, Akıncıların küçük bir

⁵²⁵ Akıncı, ss. 71-73.

⁵²⁶ Akıncı, s. 73.

silkelenmeden sonra kendisine gelmesini sağlamıştır. Müfrezelere çeki düzen verildikten sonra, 17 Ağustos 1921 günü Akıncılar yeniden harekete geçmiştir.

19 Ağustos 1921’de Akıncılar tarafından Ahmetli altındaki düşmanın telgraf hatları ilk defa kesilmiştir.⁵²⁷ Akıncılar, Yunanlıların Sivrihisar-Sakarya üzerindeki Çadirköprü-Kesili hattını işgal ettiğini, ileri harekâtına devam ettiğini ve Türk Ordusu’nun geri çekildiği haberlerini aynı günlerde almıştır.⁵²⁸ Ancak Akıncılar her şeye rağmen, bıraktıkları yerden görevlerine devam etmişlerdir.

4.1.4. Akıncıların Vatani Kararları

10 Ekim 1921’de Akıncılar, Akdağ’ın eteğindeki Efir köyüne çekilmişler ve Yunanlıların iki koldan bin, bin iki yüz kadar kuvvetle Akıncıları takip ettiklerini haber almışlardır. Kaymakam, müfreze komutanlarını toplar. Toplantıya, Hacı Veli, Hüseyin Çavuş, Kulalı Mehmet Efe, Arap Osman Çavuş, Arslan Ağa ve Pehlivan Ağa katılır. Kaymakam, gelen raporlara göre düşmanın bütün kasabaları işgal ettiğini, bu nedenle Akıncıların mekânının dağlar ve ormanlar olduğunu, önce Allaha sonra da silahlarına dayanmaları gerektiğini, ordunun bu kış hazırlık yapıp ancak ilkbaharda taarruz edebileceğini ve ancak iki şey yapabileceklerini belirtmiştir.

- Cephenin zayıf olduğu Çal ve Çivril üzerinden yarıp orduya katılmak,
- İşgal sahasında kalıp düşmanla çarpışmak, o zamana kadar düşmana ve eziyetlerine karşı göğüs germek.

Yapılan istişare sonunda Kaymakam, orduya katılmaları halinde kendi kuvvetleri kadar bir düşman oyalayabileceklerini, fakat dâhilde kalınırsa belki birkaç misli düşmanı oyalayıp, cephenin yükünü bir parça olsun hafifletebileceklerini, burada kalırlarsada Türk ve Müslümanlara daima teselli vereceklerini söylemiştir. Bu açıklamalardan sonra Kaymakam,

“Buradan çıkalım mı, kalalım mı?” Diye sorar. Akıncıların hepsi birden:

“Hayır kalalım... Allah Kerim’dir.” Diyerek mücadeleye devam etme kararı vermişlerdir. Pehlivan Ağa öncelikle bir tertibat yaparak müfreze kumandanlarını ayırmalarını, Halil Efe, mangaları, takımları, hayvan işini düzeltmelerini, Hüseyin Çavuş, Hacı Veli, Mehmet Efe, Kadioğlu Pehlivan ve Arap, her şeye hazır olduklarını bildirmişlerdir.

Bunun üzerine Akıncılar şu kararları almışlardır:

⁵²⁷ Akıncı, ss. 71-74.

⁵²⁸ Akıncı, ss. 76-77.

- Daha önce Yağcı Dağı'nda yaptıkları gibi her müfreze kumandanı bütün efradına meseleyi anlatarak yemin ettirmesi,
- Terhis isteyenlerin cephan ve silahlarıyla iyi hayvanlarını alarak, kalacak efrada düzenli bir şekilde paylaşılması,
- Akıncılara yeni katılanlardan bir müfreze kurulması ve müfrezenin Simavlı Yusuf Çavuş'un kumandasına verilmesi,
- Yanlarında bulunan tahrip kalıplarının Simav'ın Ahmetler köyüne gizlenmek üzere gönderilmesi,
- Toplu gezmenin zor olması nedeniyle iki müfrezeden fazla gezilmemesi,
- Müfrezelerin iyi bildiği ve kendi çevresine yakın bulunduğu bölgelerde gezmesi kararlaştırılmıştır.⁵²⁹

13 Ekim 1921'de Parti Pehlivan, Halil Efe, Kulalı Mehmet ve Hüseyin Çavuş müfrezeleriyle, Geçer Çerkez köyüne gitmiştir. Müfrezeler, Çerkez köyünde durmamış, akşama doğru Sındırgı'nın Dereçekviran köyüne gelmişler ve geceyi burada geçirmişlerdir.⁵³⁰

4.1.5. Akıncıların Piyadeye Dönüşmesi

Kaymakam, kış mevsiminde süvari olarak barınmanın çok zor olduğu için piyade olmayı düşünmekte ve Pehlivan Ağa da ısrarla yaya olarak mücadeleye taraftardır. Halil Efe ise, yanında ailesi olması nedeniyle piyade olmaya karşı çıkmaktadır. Kaymakam, Akıncıların bu köye gelirken yarım metreye yakın karların içinden düşe kalka ilerlediklerini ve eğer piyade olurlarsa böyle zahmet çekmeyeceklerini, çünkü hiçbir zaman hayvan idare ve muhafazasını düşünmeyeceklerini, çantalara üç günlük ekmek koyduktan sonra düşmanın önünde arkasında dolaşacaklarını, istedikleri yerde pusuya düşüreceklerini, bol bol düşman öldüreceklerini ne böyle dağlar aşacaklarını ne de hayvan derdi çekeceklerini anlatmıştır. Pehlivan Ağa piyade olmaya razıdır ve bu kış geçinceye kadar piyade olurlarsa çok gâvur öldüreceklerini, kış şartlarında hayvanların bakımının çok zor olduğunu belirtmiştir.⁵³¹

İbrahim Ethem Bey, ordudan aldığı son emirde karların erimesiyle beraber taarruza geçileceği, cepheye külliyetli top ve mühimmat geldiğini Akıncılara haber vermiştir. Kaymakam, müfrezelerin hayvanlarını kendi bölgesindeki ihtiyar heyetine nasıl teslim

⁵²⁹ Akıncı, ss. 108-109.

⁵³⁰ Akıncı, s. 118.

⁵³¹ Akıncı, ss. 162-163.

edeceği ile ilgili, ayrıntılı bir duyuru yapmıştır.⁵³² İbrahim Ethem Bey, müfrezelerin ve ahalinin yapacağı her işi hukuki bir düzene koyarak, olabilecek olumsuzlukların önüne geçmeyi amaçlamıştır.

Dağlık arazideki halkın fakir olması, hayvanların iaşelerindeki zorluklar dikkate alınarak müfrezeler 1 Ekim 1921 tarihinden itibaren piyade olmuşlardır. Müfrezeler, mart sonuna kadar süvarilikten feragat etmişlerdir. Kaymakamın ve Pehlivan Ağa'nın atının ve atların eğrelerinin çok iyi muhafaza edilmesi, köylülerden istenmiştir. Hayvanlar Üçbaş ve Karacaören ahalisine kaymakamın emirleri doğrultusunda teslim edilmiştir.⁵³³ Kaymakam ve Pehlivan Ağa'nın atı Damlıca'da Sındırgılı Hüseyin ile Necip Hoca'nın emanetine verilerek arpa bedeli olarak 25 lira verilmiştir.⁵³⁴

Halil Efe, kaymakam'a gelerek ailesinin yanında olması ve kendisinden ayrılmaması nedeniyle süvari kalmak istemiştir. Kaymakam kış şartlarında çok zahmet çekeceğini ve pusuya düşeceğini söylemiştir. Pehlivan Ağa, Halil Efe'nin bu durumuna çok kızar. Pehlivan, ayrılırken yanına gelip elini öpmek isteyen Halil Efe'ye, "*Ne elimi veririm ne de hakkımı helal ederim,*" diye söylenir. Halil Efe ve müfrezeler gözyaşlarıyla ayrılır. Halil Efe, Akdağ yokuşunu tırmanmaya başladığı sırada Pehlivan Ağa, Kaymakam Bey'e şu kadını öldürelim de Halil'i bu kadının elinden kurtaralım, teklifinde bulunur. Ancak kaymakam, bu teklifi kabul etmemiştir.⁵³⁵

4.1.6. Akıncıların Kış Şartlarıyla Mücadelesi

3 Ocak 1922 Salı saat beşte sadece kaymakam ve Pehlivan katırla bütün müfreze piyade olarak hareket etmişlerdir. Akıncılar, kışın karlı zorlu şartlarında düşmana karşı mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Yoğun karlı yollarda müfrezeler beş altı saat yürüyüş yapmış ve donma tehlikesi altında yollarına devam etmişlerdir. 4 Ocak 1922 günü müfreze Bozüyük'e gelmiş ve kar yağışı nedeniyle cumartesiye kadar buradan çıkamamışlardır.⁵³⁶ Halil Efe, müfrezelere 31 Ocak 1922 tarihinde piyade olarak katılmıştır.⁵³⁷ Halil Efe, yaklaşık bir ay sonra piyade olarak müfrezelere katılmıştır.

⁵³² Akıncı, ss. 163-164.

⁵³³ Akıncı, ss. 165-166.

⁵³⁴ Akıncı, s. 168.

⁵³⁵ Akıncı, s. 167.

⁵³⁶ Akıncı, ss. 167-169.

⁵³⁷ Akıncı, s.179.

4.1.7. Akıncıların Süvariye Dönüşmesi

Kışın geçmesiyle birlikte, müfrezelerin süvari olması kararlaştırılmıştır. Bu amaçla, emanet olarak terkedilen hayvanların toplanmasına başlanır. Bu münasebetle 25 Mart 1922 Cumartesi günü Parti Pehlivan, Hacı Veli, Gördes istikametine, kaymakam da Kadıdağlı Pehlivan Ağa ve dokuz süvari ile Gördes'in Kobaklar köyüne gitmiştir. Bir haftadan beri yemek yiyemedikleri için Kobaklar ahalisinin verdiği süt ve yoğurtla iyice karınlarını doyurmuşlardır. 26 Mart 1922 tarihinde Kobaklar'dan, Sığırova Dağları'ndan geçerek Demyanlar'ın başındaki Gürgen mevkiye gelerek geceyi orada geçirmişler ve Akdağ'da bırakılan atlar düşman eline geçmesin diye itlaf edildiğini öğrenince çok üzölmüşlerdir. 28 Mart 1922 günü Gördes'ten Kınık köyünde Pehlivan ve Hacı Veli müfrezesi, Sarı Mehmet'in döküntülerinden birkaç eşkıya ile çarpışmış, eşkıyalardan iki hayvan ve iki silah almıştır.⁵³⁸

31 Mart 1922 tarihi itibarıyla Yunanlıların yeniden takip harekâtına giriştiği, müfrezelerin dağıldığı, bu bölgelerde egemenlik kurmak için Çerkezleri kullandığı, Çerkez ve yerli Rum kuvvetlerinin köy yaktığı, Müslümanları soyduğunu ve kadınların ırzına geçtiği bilgileri gelmeye başlamıştır.⁵³⁹ İbrahim Ethem Bey'in orduya yazdığı raporda, müfrezelerin durumları, çarpışmalarından, Yunanlıların takip hareketi, vaziyeti, mezalimleri, sevkıyatı, sayısı, firarileri ve kendi ihtiyaçları hakkında son derece önemli bilgiler sunmuştur. Bu bilgiler taarruza hazırlanan Türk ordusu için son derece kıymetlidir.

Mart 1922'de Yunanlılardan intikam almak için Alaşehir hattına taarruz etmek üzere Parti Pehlivan, Hacı Veli, Halil Efe, Kadıdağlı Pehlivan müfrezeleriyle gönderilmiştir. Diğer müfrezelere ise Bandırma-Akhisar hattına saldırması ve Yunanla işbirliği yapan Çerkez ve Davut çetelerinin ortadan kaldırılması emri verilmiştir.⁵⁴⁰

4.1.8. Pehlivan'ın Kuzu Çevirmesi

Akıncılar, 15 Nisan 1922'de Gördes'in Kabaklar başındaki yaylaya gelmişler ve orada Pehlivan Ağa, Rumeli işi bir kuzu çevirme yapmıştır. Pehlivan Ağa'nın çevirmesi çok güzel olmasına rağmen, efradın karnı tok olduğu için çevirmeyi yiyememişler ve çevirme efradın heybelerine taksim edilmiştir.⁵⁴¹

⁵³⁸ Akıncı, s. 215.

⁵³⁹ Akıncı, ss. 216-217.

⁵⁴⁰ Akıncı, ss. 220-221.

⁵⁴¹ Akıncı, s. 225.

4.1.9. Zehir Meselesi

Yunanlılar, Akıncılarla çarpışma ve takip ile bir netice elde edemeyeceğini anlayınca, onları ekmeklerine zehir koyarak öldürmeyi planlamıştır. Bunun için Yunanlılar Sındırgı'nın Küçük Demyanlar köyünden Kopuk Süleyman'ı Yunanlılarla işbirliği içinde olan Bahriyeli Ahmed Efendi'nin aracılığıyla belediye dairesine çağırtmışlardır. Yunan komutanı, Kopuk Süleyman'ın eline bir şişe zehir vermiş, İbrahim Ethem Bey ve Pehlivanı zehirlemesini istemiştir. Kaymakam için beş bin, Pehlivan için dört bin lira teklif etmiştir. Kopuk Süleyman da zehirleyeceğini söyleyerek şişeyi almıştır. Köy civarına gittiğinde Süleyman, şişeyi göstererek, düşmanın aptallığına gülmüş ve meseleyi müfrezelere anlatmıştır. Dikkatli olmaları konusunda Akıncıları uyarmıştır.⁵⁴²

4.2. Akıncılara İhanet Edenlerin Durumları

4.2.1. Katil Ali ve Kadızade Hulisi Meselesi

Pehlivan Ağa, 1 Eylül 1921 günü, Gözören köyünü basmıştır. Burada Gedizli Halil'i katleden Alayaklı Ahmet'in bendesi Katil Ali, Pehlivan Ağa tarafından yakalanmış ve kurşuna dizilmiştir.⁵⁴³ Aynı gün, casus Sındırgılı Kadızade Hulisi, Gözerenli Molla İbrahim ile İbrahim Ethem Bey'e bir mektup göndermiştir. Mektubunda düşmanın bozulduğunu, düşmanın çok korktuğunu, görüşmek istediğini, düşmandan ümit kalmadığını ve Akıncılar için çalışmak istediğini bildirir. Akıncılar onu Çorum'a davet etmişlerdir. Ancak Kadızade, Akıncıları tuzağa düşürmek için, hastalığını bahane ederek gelmemiştir. Pehlivan, Kadızade gelince, kaymakamın merhamet edip de onu asmayacağını düşünerek nöbet tutmaya başlamıştır. Pehlivan, kaymakam görmeden kadızadeyi asayım da millet kurtulsun diye planlar yapmış, fakat kadızade gelmeyince Pehlivan, sürekli küfürler etmiştir.⁵⁴⁴

4.2.2. Bir İdam Kararı

13-14 Ekim 1921 gecesi Çorum'a, Bigadiç köyünden Hristiyan olmuş bir adam ve oğlunu Akıncılar yakalayıp getirmişlerdir. Bu kişiler Yunanlılarla işbirliği yaparak Müslüman halka zulüm etmiş ve özellikle de oğlu Yunanlılara köyleri soydurmuştur. Müfreze kumandanları, bu kişileri yargılamışlar ve düşmanla işbirliği yaptıkları için suçlu bulunarak, idamlarına karar vermiştir. Ancak Hüseyin Çavuş'un biraderi Molla Mehmet, kaymakama gelerek, bunlardan birisinin affedilmesini, ikisinin idam edilmesi durumunda geriye kalan

⁵⁴² Akıncı, ss. 298-299.

⁵⁴³ Akıncı, s. 80.

⁵⁴⁴ Akıncı, ss. 78-80.

kızların perişan olacağını söylemiştir. Bunun üzerine kaymakam, bir iki müfreze kumandanını toplamış, onların görüşlerini almıştır. Akıncılar, ihtiyara tövbe ettirdikten sonra affetmişler ancak ihtiyarın oğlunu Çorum ile Alayaka arasında idam etmişlerdir.⁵⁴⁵

4.2.3. Alayakalı Ahmet ve Mustafa Çavuş Meselesi

Alayakalı Ahmet, hırsız, eşkıyalarla ortak, düşmanla işbirliği yapan, köylülere eziyet eden, eşkıyalık yapan halka zülüm eden bir kişidir. Alayakalı Ahmet, Akıncılara teslim olmak istediğini bildirmiş, fakat kendisine bir şey yapılmayacağı konusunda teminat verilmesini istemiştir. Onun teslim olması Akıncıların işine yarayacağından teminat verilmiştir. Alayakalı, gece yarısı, korkmuş bir şekilde müfreze kumandanlarının huzuruna gelmiştir. Müfrezelere, kendisinin birçok hizmette bulunacağını ve istedikleri kadar cephane çıkarabileceğini anlatmıştır. Kendisine Akıncılar tarafından güvence mahiyetinde imzalanmış bir vesika verilmiştir.⁵⁴⁶

Akıncılar kendisine güvence vermesine rağmen, o Akıncı müfrezeleri hakkında Yunanlılara bilgi verdiği tespit edilmiştir. Yani Yunanlıların, Alayakalı Ahmet'i ajan olarak Akıncılara gönderdiği anlaşılmıştır. Kısa süre sonra hain Alayakalı Ahmet ve Boncukçuoğlu Mustafa Çavuş, müfrezeler tarafından sorgulanmış ve neticesinde Söğütlük'e kadar gelen düşmana kılavuzluk ettikleri, bu bölgede müfrezeler hakkında malumatlar topladıkları belirlenmiştir. Müfreze Kumandanları bunların hemen idam edilmesini istemiştir. Kaymakam ise halka teşhir edilmelerini, daha çok bilgi alındıktan sonra idam edilmelerini ve Boncukçuoğlu Mustafa Çavuş'un iki kulağıyla burnunun kesildikten sonra Yunanlılara gönderilmesini önermiştir. Kaymakamın önerisi kabul edilmiş, cezası verilmek üzere casuslar Halil Efe Müfrezesi'ne teslim edilmiştir.

12 Kasım 1921'de Pehlivan Ağa ve Halil Efe müfrezesi tarafından Ahmet Ağa ve Mustafa Çavuş kurşuna dizilmiştir. Ahmet Ağa ve Boncukçuoğlu'nun cesetleri yolun kenarında çırıl çıplak bırakılarak göğüslerine şu yazı asılmıştır: *"Vatana, din ve millete hiyanet edenlerin cezası budur."* İmza Akıncılar. Ahmet Ağa'nın⁵⁴⁷ üzerinden Yunanlılarla işbirliği yaptığını gösteren belgelerde çıkmıştır.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ Akıncı, ss. 120-121.

⁵⁴⁶ Akıncı, ss. 122-124.

⁵⁴⁷ Bu dönemdeki eşkıyalıklar, bazı türkülere de konu olmuştur. Alayakalı Ahmet gibi eşkıyalık yapan Şakir Efe adında bir kişi daha vardır. Alayakalı Ahmet ile Şakir Efe'nin arası bir süre sonra bir kız meselesi yüzünden bozulur. Alayakalı Ahmet sözde barış maksadıyla verdiği bir yemekte Şakir Efe'yi yakalatır ve jandarmalar da Şakir Efeyi kurşunlayarak öldürürler. Sonrasında halk, Şakir Efe'nin hayatını yitirliğini, Ahmet Ağa'nın gerçekleştirdiği bir oyun olarak niteler. Önce Şakir Efe hakkında mani söylerler. Yıllar sonra Alayaka köyünden Mustafa Koç isimli bir kişi, maniyi ezgiye dönüştürür. "Top Top Olmuş Alayaka Çamları" adlı türkü Kültür

Akıncılar, bu tarihlerde Alayakalı Ahmet ve Mustafa Çavuş ile uğraşırlarken, (18-31 Ekim 1921) tarihleri arasında, İstanbul Hükümeti Dâhiliye Nezareti tarafından Karesi Mutasarrıflığı'na gönderilen yazı, Parti Pehlivan ile ilgilidir. Bu yazıda: “18 Eylül gecesı, Parti Pehlivan idaresindeki 300 kişilik çetenin, Bigadiç'in Yumruklu köyüne saldırdığı, sekiz haneden ibaret olan köyü tamamen yaktığı ve ahaliden Çetmi Hasanoğlu Ali, Değirmenci İbrahim, Mehmed'in Etemoğlu Bayram ve Durmuş oğlu Mehmed'i katlettikleri” bildirilmiştir.⁵⁴⁹ Dahiliye Nezareti, Parti Pehlivan ve çetesinin yakalanması için, Umum Jandarma Komutanlığına emir yazmıştır.⁵⁵⁰

Karesi Mutasarrıflığı, Dâhiliye Nezareti'ne verdiği cevapta, İvrindi'ye bağlı Kayapa köyünü basan, para, eşya ve altın gaspedip evleri yakan Boşnak İbrahim Çetesi ile Bigadiç'e bağlı Yumruklu köyünü basan Parti Pehlivan çetesi gibi eşkıyaların yakalanmaları için, daha öncesinde merkez işgal kumandanlığına başvurulduğunu ve bu görevin kendilerinde olmadığını belirtmiştir.⁵⁵¹

Dahiliye Nezareti'nin 25. 02. 1922 tarihli başka bir yazısında, işgal altında bulunan mahallelerde Yunanlıların yaptığı zulümlerden bahsedildikten sonra, Karesi Jandarma Alayı mıntıkasında faaliyette bulunan çeteler sıralanırken doksan kişilik çetesiyle Parti Pehlivan'ın ismi ilk sırada yer almaktadır.⁵⁵² Bu yazışmalarda göze çarpan en önemli husus, İstanbul Hükümeti ve Karesi Mutasarrıflığı'nın, Yunanlılara karşı vatani savunan Parti Pehlivan ve Akıncıları eşkıya olarak nitelemesidir. Yunanlılara karşı vatani savunan mücahitler garip bir şekilde eşkıyalıkla suçlanmıştır.

14 Kasım 1921 Pazartesi günü Akdağ'ın eteğindeki Kızılılık Çiftliği'nde halka zulüm eden Kürtoğlu, Akıncılar tarafından kurşuna dizilmiştir. Bir gün sonra iki cebel topu taşıyan

Bakanlığı Hagem repertuarının B-99-0057 sırasına kayıtlıdır. Kürşat Çınar, “Top Top Olmuş Alayaka Çamları”, **Folklor Edebiyat Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 21, Yıl 2000, ss. 181-189. Ayrıca başka bir türküde; Demirci ilçesinin Kulalar köyünden olan Hüseyin Efe, Yunanlılar Demirci'yi işgalinden sonra, Yunan'a teslim olmak zorunda kalır. Çerkez Ethem Yunanlılar'dan Demirci'yi geri aldıktan sonra, Hüseyin Efe ile adamlarının kendisine katılmasını ister. Hüseyin Efe, Demirci-Gördes-Simav yöresinde kurulan Müzaharet Bölüğü'ne katılır. Bir söylentiye göre Hüseyin Efe'nin Yunanlılara ikinci teslimi, Çerkez Ethem'in yakın adamlarından Parti Pehlivan'la tartışması yüzünden olur. Hüseyin Efe, daha sonra evinde kısıtırılarak Parti Pehlivan'ın adamlarınca öldürülür. Mehmet Bayrak, **Eşkıyalık ve Eşkıya Türküleri**, Yorum Yayıncılık, Yorum Matbaacılık, I. Baskı, Ankara, 1985, s. 347. Ayrıca Akıncı, Kuleler köyünden Hüseyin Efe'nin, müfrezelerle birlikte iken kaçıp Yunanlılara teslim olduğunu, Yunanlılarla birlikte hareket ettiğini, birçok kadının ırzına geçtiğini, seferberlikten bu yana eşkıyalık yaptığını, yapılacak soruşturma sonucunda idam edilmesi görevini 24 Haziran 1922 tarihinde Parti Pehlivan'a verdiğini belirtir. Akıncı, s. 281. Ancak Hüseyin Çavuş'un idam edilip edilmediği bilinmemektedir.

⁵⁴⁸ Akıncı, ss. 141-142.

⁵⁴⁹ BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-4 (18 Teşrin-i Evvel 337).

⁵⁵⁰ BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-5 (18 Teşrin-i Evvel 337).

⁵⁵¹ BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-1 (31 Teşrin-i Evvel 337).

⁵⁵² Mert, “Parti Mehmed Pehlivan”, s. 470.

bir düşman taburunun Kızılıcak'ta olduğu öğrenilince, Akdağ eteklerindeki Damlıca mevkiinde bulunan Pehlivan Ağa kumandasında bir keşif kolu, Kızılıcak'a gönderilmiştir.⁵⁵³ Öyle anlaşıyor ki Akıncılar, bu dönemde sadece Yunanlılara karşı mücadele etmemiş, halka zulüm eden, düşmanla işbirliği yapan, hainlerle de mücadele etmek zorunda kalmıştır.

4.2.4. Çetmi Ahmet Çavuş ve Arkadaşlarının Durumu

26 Kasım 1921 tarihinde Pehlivan müfrezesi, Balıkesir'in Kalburcu köyüne gitmiştir. Burada yapılan soruşturmada Yunanlılarla işbirliği yapan, onlarla birleşerek köyleri soyan, ahaliye zulüm eden Nasuh, Hüseyin ve İsmail adlı eşkıyalar, 27 Kasım 1921 tarihinde Kükim köyünde yakalanarak kurşuna dizilmiştir. Simav Müfrezesi Kumandanı Yusuf Çavuş'a teslim edilen Ahmet Çavuş ise yolcuları soydukları yolun kenarındaki ağaca asılmış ve göğsüne ibret vesikası olarak; *"Her kim ki bunu kaldırırsa ve gömerse cezası budur ve burasıdır."* yazılı kağıdı yapıştırmıştır.⁵⁵⁴

4.2.5. Sarı Mehmet'in Durumu

Sarı Mehmet'in akıncılığı eşkıyalık yapmak maksadıyla kullanması ve buna rağmen Gördes Mıntıka Kumandanlığı'nın Sarı Mehmet'i korumasına, Halil Efe ve Parti Pehlivan karşı çıkmıştır. 16 Ocak 1922'de Halil Efe ve Hacı Veli, Kınık istikametinde Sarı Mehmet ile görüşmek üzere gitmişlerdir. Sarı Mehmet'e önceden geleceklerini haber verdikleri halde Sarı Mehmet, Kınık civarında pusu kurarak müfrezeleri pusuya düşürmüştür. Sındırgı'nın Porsunlar köyünden Mustafa ve Mesned köyünden Aliosmanoğlu Mehmet'in şahadetine, İbiştepe köyünden Mehmet ile Gördes'in Oğulduruk köyünden Mustafa ve Benlieli'nden Süleyman'ın yaralanmasına sebep olmuş ve olayın yanlışlıkla olduğunu iddia etmiştir. Sarı Mehmet; *"Ben çeteleri öldürürüm. Ben eşkıyayım. Müslüman soyuyorum. Yunanlılara bir zararım yok, demiş ve düşmana kendisi hakkında bir itimat vermiş ve böylece düşman takibatından kurtulmak istemiştir."*⁵⁵⁵

Halil Efe'nin, Sarı Mehmet'in pususuna düşmesi, iki şehit ile bir yaralı vermesi, iki saat sonra onları takip eden Yunanlılarla çarpıştığını söylesede zayıfatının olmadığını anlaşılmaması ve Hisar köyünde Hacı Veli ile birlikte olduğunun tespit edilmesi, Sarı Mehmet'in eşkıya olduğunu ve Yunanla anlaştığını göstermektedir.⁵⁵⁶ Bu bilgiler üzerine Sarı Mehmet'in takibi için kırk kişi seçilmiş ve takibata başlanmıştır. Bu takibat günlerce sürmüştür. Ancak

⁵⁵³ Akıncı, ss. 142-143.

⁵⁵⁴ Akıncı, s. 145.

⁵⁵⁵ Akıncı, s. 175.

⁵⁵⁶ Akıncı, ss. 173-174.

Yunanlılar, çete zannederek Sarı Mehmet ile bir köyde çatışmaya girmiş ve Sarı Mehmet'i katletmişlerdir. Sarı Mehmet'in maiyeti dağılmıştır. Müfrezeler çatışmaya yetmişmişler, Sarı Mehmet'in naaşını düşmandan kurtarıp, düşmana vermemek için gömdürmüşlerdir.⁵⁵⁷

4.2.6. Cici Kelebek'in Sonu

Akıncılar, Gördes'ten Cici Kelebek lakaplı bir kadının da Yunanlılarla işbirliği yaptığını ve onlara bilgi taşıdığını öğrenmiştir. Pehlivan'ın müfrezesinde görev yapan Şerif Mehmet, durumu Pehlivan'a anlatmıştır. Pehlivan da yanına yeteri kadar kızan alarak hemen o gece bu işi halletmesini emretmiştir. Şerif Mehmet, Ümmet adındaki arkadaşını da alarak Gördes'e gitmiştir. Aramalardan sonra Cici Kelebek, bir evin samanlığında bulunmuştur. Şerif Mehmet ve Ümmet, Cici Kelebek'i alarak Gördes'ten dörtlüye uzaklaşmışlardır. Bayat köyü yönünde mezarlıkları geçince Şerif Mehmet, kadını bırakmıştır. Kurtulduğunu sanan Cici Kelebek hızla koşmaya başlamıştır. Şerif Mehmet, silahını ateşleyerek kadını ense kökünden vurmuştur. Şerif Mehmet ve Ümmet, cesedin yanına varırlar. Parti Pehlivan, kendilerine bir mektup vermiştir, mektupda vatana ihanet edenlerin akıbetlerinin böyle olacağı yazılıdır. Cesedin başucuna, görülecek bir yerine, mektubu tuttururlar. Sonrada dağdaki müfrezelerin yanına dönerler. Bu olay Gördes'te kısa zamanda duyulur. Yunanlılar, olayı duyunca teyakkuza geçerler. Parti Pehlivan ve elemanlarını takibe başlarlar. Bir müddet sonrada onların Bayat köyünde olduklarını haber alırlar ve oraya baskın düzenlerler. Müsademe olur, ancak Parti Pehlivan yaralı olarak oradan çekilmeyi başarmıştır.⁵⁵⁸

4.3. Akıncı Ailelerinin Durumu

4.3.1. Akıncı Ailelerinin Yunanlılara Esir Düşmesi

3 Kasım 1921'de alınan habere göre, Pehlivan Ağa'nın kayınvalidesi ve kayın biraderlerinin aileleri ve Kulalı Mehmet Efe'nin kız kardeşi ve validesi Yunanlılara esir düşmüştür.⁵⁵⁹ Bu esir aileler Yunanlılar tarafından, Şalgamzade Mustafa çiftliğinde tutularak Demirci'ye götürülmüşlerdir. 8 Kasım 1921'de sabahleyin müfrezelerden bir kişi, tebdil-i

⁵⁵⁷ Akıncı, ss. 175-176. Ayrıca Sarı Mehmet'in mezarı, Gördes'in Kılcanlar köyündeki kale diye adlandırılan bölgededir. Yunan askerleri köylüyü tehdit ederek mezarın yerini öğrenir. Mezarı açıp, cesedin başını keserler ve Atina'ya gönderirler. **Süleyman Sami İlker, Eskiden Yeniye İkinci Meşrutiyet'ten 1970'lere Fotoğraflar**, Manisa Büyükşehir Belediyesi Yayını, Gündoğan Matbaası, I. Baskı, Manisa, 2016, ss. 342-344; Yurdoğlu, s. 101.

⁵⁵⁸ İlker, ss. 170-172.

⁵⁵⁹ Akıncı, ss. 136-136.

kıyafetle Demirci içine sokulmuş ve Demirci’de esir olan Kulalı Mehmet Efe’nin oğlu ile esir aileleri sağ salim Demirci’den çıkarmıştır.⁵⁶⁰

Müfrezelerin yanındaki kadın ve çocukların müfrezelerle gezmesi tehlikeli olduğu için aileleler ve çocuklar korunmak üzere, güvenilir bir yere bırakmak zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bunların korunması işini, Köseleli Molla Kamil üzerine almıştır. Halil Efe’nin ailesinden başka, diğer aile ve çocuklar, toplam on sekiz kişi, Pehlivan’ın kayın pederi Molla Mehmet ile Molla Kamil’in emanetine bırakılmıştır. Şayet kadınların Yunanlıların eline düşme ihtimali ortaya çıkarsa, hepsinin öldürülmesi emri verilmiştir. Kadınlar ve çocuklar gâvura teslim olmaksızın kendi akrabaları tarafından öldürülmeyi istemişlerdir.⁵⁶¹

4.3.2. Kesikbaş Molla Mehmet

17 Nisan 1922’de Pehlivan Ağa, Kadioğlu Pehlivan on süvari ile beraber, Yunanlılar hakkında malumat almak üzere Poyraz Deresi istikametinde hareket etmişler ve sonrasında da Aşağı Devrek’e ulaşmışlardır. On sekiz kişi olan akıncı aileleri, güvenilen mert bir köy olması nedeniyle, Aşağı Devrek’de bırakılmıştır. Bir buçuk aydan beri, aileler Aşağı Devrek halkının sayesinde kurtulmuştur. Pehlivan Ağa, ailesinin kurtulduğu haberini alınca, hemen getirilmeleri için haberciler çıkarmıştır. Akıncıların bulunduğu yere geç vakitte Pehlivan Ağa’nın ailesi, kayınpederi ve kayınvalidesi getirilmiştir. Molla Mehmet, hemen kaymakama oğlu Mustafa (Akka) ve Kadir (Akka)’in niye gelmediğini sorar. Kaymakam, Molla Mehmet’e olanları anlatamaz. Molla Mehmet, biri şehit diğeri esir olan oğullarını sormaktadır. Pehlivan gelince, Makbule’nin ve Mustafa Çavuş’un nasıl şehit edildiğini etraflıca anlatır.⁵⁶²

Parti Pehlivan’ın 12 Haziran 1922 tarihli İbrahim Ethem Bey’e gönderdiği raporunda, Molla Mehmet’in, Gördes’e ısrarla gitmek istediğini ve ısrarını sürdürünce Gördesli Refet’i de yanına vererek Gördes’e gönderdiğini, onların Gördes’e girdiği zamanda Yunanlıların bir anda karşılarna çıktığını, müsademe başladığını, Refet’in kaçtığını ve Molla Mehmet’in, Yunanlılar tarafından şehit edildiğini, sakallı olduğu içinde kaymakam sanılarak, kafasının kesildiğini ve Yunanlıların, bu olay üzerine kaymakamı öldürdük diye propaganda yaptıklarını belirtmektedir.⁵⁶³

⁵⁶⁰ Akıncı, ss. 138.

⁵⁶¹ Akıncı, s. 199.

⁵⁶² Akıncı, ss. 225-227.

⁵⁶³ Akıncı, ss. 276-277. Ayrıca Gördes’te, Molla Mehmet sülalesi “*Kesikbaşlar*” lakabıyla anılmaktadır. **Mehmet Baskak ile 10. 10. 2013 tarihli görüşme.** Zekeriya Yurdoğlu, Molla Mehmet’in şehit olmasına şahit olan Nalbant Refet (Akıcı) ile 1940 da bir röportaj yapmıştır. Nalbant Refet, Molla Mehmet ile birlikte Gördes’e

4.3.3. Parti Pehlivan'ın Karısı Hatice Hanım'ın Yunanlılarca Esir Edilmesi

Pehlivan Ağa'nın karısı Hatice Hanım, Gördes'in Kızıldam köyünde Mehmet tarafından Yunanlılara ihbar edilmiştir.⁵⁶⁴ Hatice Hanım, 4 Haziran 1922 tarihinde Yunanlılar tarafından esir edilmiştir. Hatice Hanım, Yunanlılar tarafından esir edildikten sonra Gördes'e götürülmüştür.⁵⁶⁵ Yunanlılar, Pehlivan Ağa'nın ailesini önce Gördes'ten Akhisar'a⁵⁶⁶, oradanda Manisa Hapishanesi'ne sevk etmişlerdir.⁵⁶⁷ 12 Haziran 1922 tarihinde Parti Pehlivan, İbrahim Ethem Bey'e Molla Mehmet'in şehadeti ve Hatice Hanım'ın kaçırılması ile ilgili şöyle bir mektup yazmıştır:

“Kaymakam İbrahim Ethem Bey'e, kardeşim, aileleri yerleştirmek üzere buraya gelmiş ve hayli zamandan beri size katılamamıştım. Doğal olarak bunun birçok sebepleri vardı. Evvelen kayınpederin şahadeti olmuştur. Bilirsiniz ki, bu adam deli bir şeydi. Kobaklar dağında bir gün otururken bir havadis işittik, düşman Gördes'i tahliye etmiş. Bu, derhal Gördes'e gideceğim diye tutturdu. Ben müsaade etmedim. Çünkü geçici olduğunu ve düşmanın yeniden geleceğini biliyordum. Kadioğlu Pehlivan da fazla yalvardı. Muvafakat ettim. Ve Halil Efe'nin bir atını ve Gördesli Refet'i yanına verdim ve gönderdim. Onlar kasabanın bir ucundan ve düşman diğer ucundan girer, sokak başında çarpışırlar. Müsademe başlar, Refet kaçır, bizim ihtiyar şehit olur. Kafasını keserler. Fotoğrafını alarak Balıkesir'e gönderirler. Ve işte Sakallı Kaymakam'ı öldürdük diye senin öldüğünü yayarlar. İşittiğiniz o fotoğraf meselesi bizim ihtiyarın işidir. Ne ise mertçe ölmüş olduğundan üzgün değiliz. Yalnız kayınbiraderin birisinin şehit, birisinin esir olması ve bu defa da babalarının şahadeti eşime fazla tesir ettiğinden, bu havaliden ayrılmama müsaade etmiyordu. Bunun için şimdiye kadar gelemedim. Fakat geçende o Hacı Veli'nin yanındaki Mehmet bana dedi ki: Efe, şu aileleri bizim köye bırakalım, rahat etsinler, her türlü teminatı veririm. Bunun üzerine ben de bunları orada bıraktım. Meğer o herif esasen casus imiş, düşmana haber göndermiş ve ailemin olduğu yeri basarak ailemi tutup, Gördes'e götürmüşler. İşte bu benim için en büyük felakettir. Sizden ricam. Bütün arkadaşları topla ve buraya gel, şu ailemi kurtaralım. Zira, ben aklımı bozacağım. Ailem henüz Gördes'te ve bizim jandarmaların koruması altındadır.

girerken birden karşlarına Yunanlılar çıkar. Aksakallı, iri yarı, gösterişli bir adam olan Molla Mehmet'e Yunanlılar ateş ederler, bu fırsattan yararlanan Refet kaçarak, saklanır; saklandığı yerdende Yunanlıların Molla Mehmet'i şehit etmelerini ve kafasını kesmelerini görür. Nalbant Refet, hava kararınca kadar saklanır ve hava kararınca saklandığı yerden çıkarak, Kızıldam köyündeki Parti Pehlivan'a durumu anlatır. Molla Mehmet'in başsız cesedi şehit edildiği yere çok yakın olan mezarlığa defnedilir. Yurdoğlu, ss. 91-92; İlker, ss. 114-116.

⁵⁶⁴ Yurdoğlu, s. 84.

⁵⁶⁵ Akıncı, ss. 276-277.

⁵⁶⁶ Akıncı, s. 276.

⁵⁶⁷ Akıncı, s. 282.

Üstündeki ziynet altınlarını dayısına teslim etmişler. Sizi bekliyorum. Gözlerinizden öperim, kardeşim.

12 Haziran 1338

11 nci Akıncı Müfrezesi Kumandanı Parti Pehlivan.”⁵⁶⁸

İki müfreze, Hatice Hanım'ı Yunanlıların elinden kurtarmak için görevlendirilmiş ve bu maksatla Akhisar yolunu kesmişlerdir. Ancak Yunanlıların, sapa yollardan gece gitmesi nedeniyle bir netice elde edememişlerdir. Bu iki müfrezeye verilen emirler arasında, kadınların öldürülmesi de vardır. Bu olaylar nedeniyle Parti Pehlivan çok üzüntülüdür. Pehlivan, hanımının kurtarılması için kaymakamdan bir çare bulmasını yoksa aklını oynatacağını söyler. Gördes Yunan Kumandanı'nın kendisine yazdığı mektubu kaymakama uzatır:

“Parti Pehlivan Efe'ye,

Aileniz buradadır. İstirahatı çok güzel temin edildi. Ve emanetleri dayısına verildi. Size çok acıyoruz. Bu kadar hizmet yaptınız. Şimdi de dağlarda sürtüyorsunuz. Aileniz perişan, kendinizin mahzun bir halde olduğunu biliyorum. Fakat elimizde kanunlar var. Ne yapalım? Emir böyle. Yine de, biz size çok iyilik yapmak isteriz. İstiyoruz ki, ailenizle beraber yaşayasınız. Sizin bütün aile bu yüzden mahvoldu. Yazıktır, günahdır. İşte ben başkumandana yazdım ve sordum. Diyor ki kumandan: Parti Efe'ye mektup yazın ve eğer teslim olursa ailesini buraya göndermeyin. Kendisine verin. Cevap alıncaya kadar orada otursun. Bunun için size bu mektubu yazıyorum ve istiyorum ki teslim olasınız. Artık ordudan bir ümit kalmamıştır. Muharebe olmayacaktır. Siyaseten iş bitecektir. Beyhude ümide düşmeyin! Ve gelin ailenizle beraber yaşayın. Eğer kasabaya gelmek istemezseniz, hangi köyde oturmak isterseniz bize bildirin, oraya gönderelim. Yanınızda istediğiniz kadar efrad kalsın. Hepsinin silahları ellerinde bulunsun. Yalnız bir pusula ile bunu bize bildirin. Ve rahatınıza bakın yaşayın, Artık oraya Yunan askeri katiyen gelmez. Buna emin olunuz. İyi düşünerek hareket etmenizi ve buna olumlu cevap vermenizi isterim. Eğer kasabada oturmak isterseniz, bir ev tedarik edeyim. Burada arkadaşlık yaparız. Bak Tireli geldi ve teslim oldu. Rahat rahat oturuyor ve arkadaşlık ediyoruz. Arkadaşlara ve size çok çok selam.

7 Haziran 1922

Gördes İşgal Komutanlığı.”⁵⁶⁹

⁵⁶⁸ Akıncı, s. 276.

Parti Pehlivan'ın Gördes İşgal Komutanı'na cevabı şöyledir:

“Gördes Yunan Kumandanlığı'na,

Dostum, mektubunuzu aldım. Çok teşekkür ederim. Yalnız sana bir şey söyleyeyim. Ben dağlar kralıyım. Ben sizin kökünüze kibrit suyu dökenlerdenim. Sen beni, sizin gibi karı için teslim olacağımı mı zannediyorsun? Şaşarım aklına budala gavur! Bizde bir laf vardır. “Menemen'in bardağı, biri olmazsa biri daha” derler. Hatice olmadı Fatma, o da olmadı, Ayşe, o da olmadı mı Despina, Elena daha daha Sultan, Marya olur. Biz karısız kalmayız. Yaşasın istasyonlardaki Rum ve Ermeni memurların aileleri ve kızları! Pek تنها olan istasyonları birer birer basar alır ve pek nazik olan karılarınızı dağlarda gezdirir, otururuz. Burada bulamazsak trenleri tutar ve ne kadar yolcu, bilhassa ecnebi karısı varsa alırız. Cevabını siz verirsiniz, değil mi? Senin iyi, kurnaz bir adam olduğunu biliyordum. Hâlbuki pek ahmak imişsin! Beni bir karı için teslim olur mu zannediyorsun? Vatana ihanet eder diye mi ümit ediyorsun? Bir karı değil yüz bin karı olsa ben gâvura ne teslim olur ve ne de öyle şart şurta bakarım. Ben gâvur öldürmekten başka bir şey anlamam. Sen onu başkalarına anlat! Sana son nasihatim: Benim kariyı öldürür ve ayaklarını kışına sokarsın. Dostum.

23 Haziran 1922

*Onbirinci Akıncı Müfreze Komutanı Parti Pehlivan.*⁵⁷⁰

Kaymakam, Parti Pehlivan'ın okuma yazması olmayan Pehlivan'ın hatırını kırmamak için, Pehlivan ne söylerse aynen yazmaya mecbur kalmıştır.⁵⁷¹

Parti Pehlivan'ın mektubu Gördes İşgal Komutanı'na gönderildikten sonra Pehlivan, güzel bir çevirme yapar ve akıncılar yemek yerler. Ardından Mutemet Hüseyin'e oyulmuş bir sopanın içine hazırladıkları raporları koyarak verirler. Kula toprağına kadar Hüseyin'e refakat etmesi için Parti Pehlivan ve Hacı Veli müfrezesi görevlendirilir. Efrad ile Pehlivan helalleştikten sonra, kaymakam Ulus Dağı'ndaki karargâhına, Pehlivan ve Hacı Veli'de Kula tarafına hareket eder.⁵⁷²

Parti Pehlivan'ın kızı Saadet Yavuzbalkan, annesi Hatice Hanım'ın Yunanlılar tarafından esir edilişini şöyle anlatmaktadır:

⁵⁶⁹ Akıncı, s. 279.

⁵⁷⁰ Akıncı, ss. 279-280.

⁵⁷¹ Akıncı, ss. 279-280.

⁵⁷² Akıncı, ss. 279-280.

“Annem erkek kıyafeti giyerek dağlarda babam Parti Pehlivan ile birlikte gezerlermiş. Annem dağda bayırda gezerken ateşli bir hastalık geçirir. Pehlivan da hasta halinde onu fazla gezdirmek istemez. Emin bir yerde bırakmak ister. Yunan takibatının arttığı bir günde, annemi Gördes yakınlarındaki bir köyde, çalı çırpı ve ağaç dallarıyla örterek bırakır. Annem dışarıda kalan eşyalarını tesbihini, namaz örtüsünü ve kürkünü de ekin tarlasına saklamasını ister. Parti Pehlivan, anneme bir de silah verir. Annem şayet düşmana esir düşecek olursa, silahı ağzına dayayıp tetiği çekmesini ister. Annemin katiyen düşmana teslim olmamasını tenbih eder.

Parti Pehlivan, annemin yanına iki çete bırakarak müfrezesiyle ayrılır. Yunanlılara o köyden bir ihbar gelir ve köyü aramaya başlarlar. Yunan askerleri annemin eşyalarını ekin tarlasında bulur. Yunan askeri atıyla giderken, annemin saklandığı yerde sol ayağına düşman atı basıp geçer. Yunan askerleri kahrosu mahrosu Türko çık diye söverek annemi ararlar. Yunan askerleri bu köye çok eziyet eder. Köyü yakıp yıkarlar. Köyde ne namus kalır ne ırz. Köylüler zulme dayanamaz. Köylüler annemi saklayan iki askere, siz o kadını muhafaza ettiğiniz için, sizin yüzünüzden geldi ne geldiyse, başımıza derler. Yunanlıların köyü yakıp yıktığını söylerler. Annem birkaç gün gizlenir. Yanına verilen iki askerin onu ihbar edeceğini, düşmanla birlikte hareket edeceğini düşünerek onlara gözükmez.

Ancak açlığına birkaç gün dayanabilir. Sonrasında açlığına dayanamaz ve köye gitmek zorunda kalır. Annem köye gidince ay yenge sen burda mıydın? Gördün ya düşman köyü yaktı yıktı. Sen git yat dinlen artık düşman buraya gelmez, diye söylerler. Annem yorgun ve birkaç gündür de uykusuzdur. Yanındaki iki askerin dediğini yapar ve gider yatar. İki asker güya düşmandan haberi yokmuş gibi davranır. Annem uykuya daldıktan sonra askerler yenge düşman diyerek bağırır. Düşman atlarıyla gelir. Yunan komutanı hemen annemin bileğinden silahına davranmasını diye tutar. Kendisini tanıtır. Kendisinin Yunan kumandanı olduğunu, annemin çok şanslı olduğunu, eğer sizi askerler esir alsaydı, size çok eziyet ederlerdi, dua edin. Ben sizi esir aldım, diye söyler. Yunan komutanı anneme çok iyi davranır. Onu kendi atına bindirir. Yunan komutanı da çavuşunun atına binerek annemi Gördes’e götürür.

Annemin annesini de Yunanlılar daha öncesinde esir alırlar. Yunanlılar anneanneme, Senin kızını almaya gidiyoruz derler. O da evladımı Allah sizin elinize düşürmesin, gidişiniz olsun da dönüşünüz olmasın inşallah diye dua eder. Anneannem, annemin kız çocuğu olduğu için şehit olmasını ister. Yunanlılar anneme üzerinizde değerli neyiniz varsa burada bir akrabanıza teslim edelim derler. Annem de Gördes Müftüsü benim dayım olur, ona teslim edelim der. Yunanlılar Gördes Müftüsü’nü çağırırlar. O da Yunanlılar beni dövecekler diye,

üst üste üç beş pantolonu giyer,şayet sopa atarlarsa fazla acımasın diye. Annemin Müftü olan dayısı çağrılan karakola gider. Annemin ziynet eşyalarını, Yunanlılar bir bir sayarak dayısına teslim ederler.

Bu arada Gördes Yunan Komutanı, Pehlivan'a bir mektup yazar. Gelin teslim olun, sizin yüzünüzden hanımınızın başına çok şeyler geldi. Yazık ailen senin yüzünden babasını kardeşlerini kaybetti diye. Pehlivan da siz beni karıyla kandıramazsınız, intikam kadından alınmaz. Erkekseniz şu yaylaya gelin vuruşalım diye cevaplar yazar. Yunanlılar annemi Gördes'ten Manisa'ya sevk ederler. 9 Eylül'e kadar Manisa'da tutarlar. Karaosmanoğulları ailesi, sık sık annemin ziyaretine gelirler. Pehlivan'dan anneme haber getirirler. Parti Pehlivan buraya gelmiş, Pehlivan şuraya gelmiş diye.

Parti Pehlivan, taarruz ile birlikte yolu aç aça Akhisar'a kadar gelir. Orada bir avukatın evinde misafir edilir. Sonrasında müfrezesinden iki askeri eşini aldırarak için Manisa'ya gönderir. İki asker doğrudan Karaosmanoğulları'nın Çiftliği'ne, Pehlivan'ın hanımı burada mı biz onu almaya geldik diye giderler. Çiftliktekiler orada olduğunu, fakat az önce çıktığını, ama geleceğini söylerler. Bu arada Türk askeri Manisa'ya girmiş, Manisa'yı işgalden kurtarmışlardır. Sokaklarda büyük bir kalabalık vardır. Türk askerleri ile halk karışmış durumdadır. Pehlivan'ın gönderdiği iki asker kalabalığı durdurup, burada Parti Pehlivan'ın Hanımı var mı? Gören var mı? diye sorarlar. Sokaklarda yerlerde öldürülen Yunan askerleri, cesetler vardır. Kalabalığın içinde iki kadın sokakta öldürülen Yunan askerlerinin üzerlerine çıkıp, cesetleri çiğnemektedirler. Kadınların cesetleri çiğnemeleri olayı, bu iki askerin dikkatini çeker. İki asker, ne yapıyorsunuz böyle diye kadınlara sorarlar. Kadınlardan biri askerele cevap verir. Ben Parti Pehlivan'ın hanımıyım diye. Askerler de ay yenge biz sizi arıyoruz. Biz sizi almaya geldik. Bizi Parti Pehlivan gönderdi, diye söyler.

Sonrasında askerler ve kadınlar Karaosmanoğulları'nın Çiftliği'ne giderler, onlara Allahısmarladık, deyip Akhisar'ın yolunu tutarlar. Akhisar'da avukatın evine ulaşırlar. Onu Pehlivan'ın yanına avukatın hanımı çıkartır. Annem, Parti Pehlivan'ın huzuruna çıkmaya korkar. Çünkü Pehlivan ona, esir alınacak olursan katiyen esir olma, silahı ağzına sık diye öğüt vermiştir. Annem, Pehlivan'ın öğüdünü tutamadığı için, Pehlivan'a karşı çok mahcupdur. Parti Pehlivan, baş köşede oturmaktadır. Annem Pehlivan'ın yanına girince, senin dediğini yapamadım. Özür dilerim. Affet beni, diye hemen Pehlivan'ın ayaklarına kapanır. Pehlivan da eşine; Sen çok büyük bir kadınsın. Senin başına ne geldiyse, benim yüzümden geldi. Bütün aileni benim yüzümden kaybettin. Kaç aydan beridir tutsak kaldın. Asıl sen beni affet. Sen benim her şeyimsin. Sen bütün bunları milletimiz için yaptın. Bende bunları milletimiz için

yaptım. Bu hazin karşılaşmadan sonra annem bayılır.”⁵⁷³ Böylece büyük badirelerden sonra Parti Pehlivan, eşi Hatice Hanım’a kavuşur.

24 Haziran 1922’de İbrahim Ethem Bey’den Parti Pehlivan’a yazılan 36 numaralı rapora göre: Mutemet Hüseyin’in, Kula bölgesindeki İhsanoğlu Mehmet Efe Müfrezesi’ne sevk ve teslimine kadar Hacı Veli Müfrezesiyle görevlendirildiğini, dönüşte ailesini düşmana ihbar edenlerin yakalanması için etraflıca soruşturma yapmasını ve neticesinde kişiler suçlu bulunursa, eşinin esir edildiği yerde hemen idam edilmesi emrini verir.⁵⁷⁴ Daha sonra bu işte, Yunanlılara casusluk ettiği anlaşılan Kızıldam köyünden Mehmet, Parti Pehlivan’ın adamları tarafından öldürülmüştür.⁵⁷⁵

4.3.4. Pehlivan’ın Tekrar Evlenmesi

Pehlivanın ailesi Yunanlılar tarafından kaçırılıp, Manisa’ya götürülmesi nedeniyle Pehlivan Kızılçukur köyünden akrabasından dul bir kadınla evlilik yapmış ve müfrezesini de bir çavuş kumandasında bırakmıştır. Bundan yararlanmak isteyen dört nefer, müfrezeden firar etmiştir. Kaçanların içinde Adalı Halil gibi kopukların bulunması nedeniyle, Pehlivan bunların soygun yapmasının önüne geçmek ve hatasını düzeltmek amacıyla kaçanların takibine başlamıştır. Bu kaçaklar, 10 Ağustos 1922 Pazartesi gecesi Sındırgı’nın Karaağaç köyünü soyarken akıncılar tarafından görülmüşlerdir. Karaağaç köyünde akıncılar, kaçaklarla yaptıkları çatışmada, kaçaklardan birisini öldürmüş ve diğerleri de kaçmıştır. Böylece bu köy soyulmaktan kurtulmuştur. Pehlivan, firar edenlerin arkasını takip etmek üzere Akhisar istikametine gitmiştir.⁵⁷⁶

4.4. Büyük Taarruz ve Akıncılar

Türk ordusunun taarruzu sırasında Akıncılar, kendilerine verilen görevleri yapmayı sürdürmüşlerdir. Ordu zafer kazanıp Yunanlılar kaçmaya başlayınca da Akıncılar, Yunanlıları takip görevini üstlenmişlerdir. Yunanlıların kaçarken halka ve şehirlere zarar vermemesi için uğraşmışlardır. Zaferden sonra ise Parti Pehlivan’ın hayatı değişmiştir. Pehlivan için yeni bir hayat ve yeni bir dönem başlamıştır.

⁵⁷³ Nadir Özkuyumcu’nun, 1 Nisan 2004 tarihli Saadet Yavuzbalkan ile görüşmesi.

⁵⁷⁴ Akıncı, ss. 280-281.

⁵⁷⁵ Yurdoğlu, s. 84.

⁵⁷⁶ Akıncı, ss. 304-305. Ayrıca Pazarlıoğlu, aile arasında anlatıldığına göre, Pehlivan’ın bilinenden çok daha fazla evlilik (on iki hanım almış) yapmış olduğunu belirtti. Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

4.4.1. Türk Ordusu'nun Taarruz Haberi

Batı Cephesi'nin 31 Temmuz tarihli emri Akıncılara, özel mutemet aracılığıyla gönderilmiştir. İbrahim Ethem Bey'in eline bu emirler 25 gün sonra, Küçük Demyan köyünde ulaşmıştır. Mutemet Hüseyin, emri aldıktan sonra Konya'ya gezmeye gittiğini ve onun için de bu emri hemen getiremediğini söylemiştir. Ancak sınırı geçerken, Türk birliklerinin hareketlerini görmüştür.⁵⁷⁷ 23 Ağustos 1922'de dönen Mutemet Hüseyin'in getirdiği haberler, müfrezeler tarafından merak ve heyecan içinde beklenmektedir. Demyanlar başında müfrezeler, 25 Ağustos 1922 Cuma günü Hüseyin ile buluşurlar. Hüseyin'den alınan malumata göre taarruz çok yakın bir zamanda gerçekleşecektir.⁵⁷⁸

Taarruz haberi Akıncılara ulaşmadan önce, Anadolu da Yenigün gazetesinde önemli bir haber yayınlanır. Yunanlıların Çerkez Ethem ve yardımcılarını, Türklere karşı kurulacak 11'er kişilik çetelerin başına verip, Uşak, Simav ve Bursa taraflarına saldırtmayı düşündükleri anlaşılmaktadır. 22 Ağustos 1922 tarihli habere göre, Gediz civarında Pehlivan Efe'nin akıncı kollarının yaptığı bir baskında, Çerkez Ethem'in yaralandığı haberi yayınlanmıştır.⁵⁷⁹ Bu olayı destekleyici mahiyette, Şaduman Halıcı ise şunları söyler: *"1922 yılı Ağustos ayı başlarında Akıncı Müfrezeleri Komutanı Pehlivan Efe'nin yaptığı bir baskın sonucu Gönen civarında İslamlara envai şenaat ve melanet tatbik eden Çerkez Ethem çetesi uzun ve kanlı bir müsademedede... tamamen denilcek derecede hezimete uğratılarak dağıtılmış Ethem melunu yaralanmış, ancak hayatını kurtarmayı başarmış, Uşak'a gelebilmiştir."*⁵⁸⁰ Parti Pehlivan, Türk Ordusu'nun taarruzunun başlamasından dört gün önce Çerkez Ethem çetesine karşı kritik bir saldırı gerçekleştirmiştir.

Demirci Akıncılarına, Garp Cephesi Kumandanlığı İstihbarat Şube Müdüriyeti Garp Cephesi Kumandanı İsmet (Paşa) imzalı ve 31 Temmuz 1922 tarihli yazıda, Yunan işgal bölgesinde bulunan müfrezelerin kendi reislerinin kumandasında kalması ve merkezi bir idare heyeti tarafından yönetilmesi, bu idare heyetinin Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey, Jandarma Mülazımı Galip Efendi, Parti Pehlivan Ağa, Bakırlı Mustafa Ağa, Arap Ali Osman Efe, Kamalı Ahmed Ağa ile diğer reislerden oluşması, müfrezelerin giyimi ve yiyeceği ahali tarafından karşılanması ve karşılığında makbuz verilmesi, cephede genel taarruz başlayınca

⁵⁷⁷ Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 539.

⁵⁷⁸ Akıncı, ss. 308- 311.

⁵⁷⁹ Nurettin Gülmez, **Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yenigün**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, ss. 428- 429.

⁵⁸⁰ Halıcı, **Ethem**, s. 313. Ayrıca olayın gerçekleştiği yer Gönen değil de Gediz olmalıdır. Çünkü olaydan sonra Çerkez Ethem'in Uşak'a geldiği bilgisi yer alır.

müfrezelerin mümkün olduğu kadar fazla kuvvetle ve hemen faaliyete geçebilmesi için düzen ve disiplin altına alınması, köylerde eli silah tutanların teşkilata katılması emri verilmiştir.

Türk Taarruzu başlar başlamaz Batı Cephesi'nin müfrezelerden beklediği vazifeler şunlardır:

- Yunanlıların gerisinde güvenilir bir bölgenin elimizde bulunması için muharebeye başlar başlamaz, Emet-Gediz-Uşak-Alaşehir-Salihli-Akhisar-Balıkesir ve çevresinin, Yunan memur ve jandarmalarından tamamen temizlenmesi,
- Demiryolu hatlarının, köprülerin ve tünellerinin tahrip edilmesi,
- Düşmanın haberleşmesine yarayan telgraf ve telefon hatlarının kesilmesi.
- İzmir-Alaşehir-Uşak-Karahisar demiryolu hattına saldırıda bulunulması,
- Yunanlıların nakliye ve menzil hatlarının işgal edilmesi,
- Erzak ve cephane depolarına baskınlar yapılması,
- Yunan kuvvetlerine, ordugâhlarına başarılı baskınlar yaparak çözülen ve dağılan Yunan kuvvetlerinin bozguna uğratılmasıdır.”⁵⁸¹

Bu rapor Akıncıların on yedi aydır beklediği Türk Ordusu'nun taarruz haberidir. Beklenen bu müjdeli haber, Akıncılar arasında büyük heyecan ve mutluluk yaratmıştır.

4.4.2. Türk Ordusu'nun Taarruzu

26 Ağustos 1922 Cumartesi günü sabaha karşı nöbete bırakılan Farsi Ağa, müfrezeye “*kalkınız*” diye talimat verir. Yarım saatten beri top patladığını belirtir. Müfrezeler top seslerini duyarlar. Ancak tam taarruz olup olmadığını anlayamazlar. Ne olursa olsun bu seslerin taarruz olduğuna karar vererek tertibat ve teşkilata başlarlar. Kaymakam İbrahim Ethem Bey, bütün köylere, daha önce verilen talimata göre harekete hazır olma ve müfreze komutanlarına da ordunun taarruza geçtiği haberini vermiştir. Akıncıların bütün görevi, köyleri, kasabaları yangından ve halkı katliamdan kurtarmaktır.⁵⁸²

4.4.3. Akıncıların Yunanlıları Takip Harekatı

26 Ağustos'ta başlayan Büyük Taarruz ile birlikte top seslerini işiten Simav ve Demirci'deki Yunan birlikleri, Gediz ile irtibat kurarak Türklerin taarruza geçtiklerini,

⁵⁸¹ Akıncı, ss. 308-311.

⁵⁸² Akıncı, ss. 311-313.

şiddetli bir muharebenin gerçekleştiğini ve durumun da kötüye gittiğini öğrenirler. 27 Ağustos gecesi Simav'daki 54. Yunan Taburu, Gediz yönüne giderek Simav'ı boşaltmıştır.⁵⁸³ On yedi aydır Yunanlılar Akıncıları kovalamaktaydı. Şimdi kovalama sırası Akıncılara gelmiştir. Yani İbrahim Ethem Bey ve müfrezelerinin kaçan ve çekilen Yunan birliklerini takip süreci başlamıştır. Akıncı Müfrezeleri, üç kol halinde Yunan kuvvetlerini takip etmişlerdir.⁵⁸⁴

Parti Pehlivan, İstiklal Harbinde 11'inci Akıncı Müfrezesi Kumandanlığı görevini ifa ederken Sındırgı civarında Alacaatlı mevkiinde 16 Ağustos 1922 tarihinde birliğiyle birlikte Yunan Müfrezeleri'ne yönelik yaptığı baskın esnasında yaralanmıştır.⁵⁸⁵ 17-18 Ağustos 1922'de İbrahim Ethem Bey, Pehlivan'a geçmiş olsun dileklerinde bulunduktan sonra, Arabın yanındaki doktoru alıp Gördes tarafına geçeceğini, orada buluşmalarını bildirmiştir. Parti Pehlivan da, 23 Ağustos 1922'de İbrahim Ethem'e, Akhisar, Kırkağaç, Marmara, Dübekdağ, Borlu, Gördes havalisinden Mustafa ile beraber geçtiklerini gözünün pek fena olduğunu ve gözünden duramadığını bildirmiştir. Parti Pehlivan, Mustafa'nın arkadaşlarından birilerinin gâvura yaranmak için kendini ihbar edebileceklerini düşünerek onlardan ayrılmış ve bu nedenle kaymakamın hemen yanına gelmesini istemiştir. Ayrıca Pehlivan, kaymakama, "*Bir yerde gâvur onları tutarsa, katiyen gâvura sağ teslim etmeyin!*" uyarısında bulunmuş ve esasen böyle bir yasalarının da olduğunu belirtmiştir.⁵⁸⁶ Kaymakam, Pehlivan'ın evhamlandığını düşünerek ertesi gün Pehlivan'ın yanına gitmeye karar vermiş, ama Türk Ordusu'nun taarruzu başladığı için gidememiştir. İbrahim Ethem Bey, Pehlivan'a 26-27 Ağustos 1922 tarihinde şöyle bir mektup yazmıştır:

"Pehlivan Ağa'ya,

*Kardeşim! Hüseyin ordudan geldi ve talimatı getirdi. Size de bir suretini gönderiyorum, Taarruz başladı. Allah encamımızı hayır eylesin. İnşallah muvaffak olacağız. Senin çok evhamlandığını görüyorum. Katiyen merak etme. Biz sağ kaldıkça sana kimse bir şey yapamaz. Artık düşmanın modası da geçti. Gelen arkadaşlar çok mustarip olduğunu söylüyorlar. Binaenaleyh, olduğun mahal iyidir. Orada kaç kişi istersen alıkoy ve kalınız. Doktor ve ilaçlar da oraya gelecek. Yalnız Ali Çavuş takımını gönderiniz. Şerefe biraz gâvur öldürelim. Ben, Simav ve Uşak havzasını kesmeye gidiyorum. Şimdilik Allaha ısmarladık."*⁵⁸⁷

⁵⁸³ İsmail Oğuz ve Nurettin Gülmez, "Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey ve Demirci Akıncıları", **Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2016, s. 457.

⁵⁸⁴ Akıncı, ss. 337-338.

⁵⁸⁵ **MSBA**, 5 Kasım 2013 tarihli Parti Pehlivan'ın Askeri Safahat Belgesi; Akıncı, s. 305.

⁵⁸⁶ Akıncı, s. 306.

⁵⁸⁷ Akıncı, s. 314.

Parti Pehlivan'ın yaralandığından haberi olmayan 159. Alay Müfreze Komutanı Kaymakam Arif Osman, 7 Eylül 1922 tarihinde, Sındırgı istikametinde düşmanı takip etmekte olduğunu ve bu bölgedeki Yunan kuvvetleri için, Parti Pehlivan'ı haberdar etmiştir. İbrahim Ethem, Hacı Veli ve Bakırlı Mustafa'ya geldiklerinin haber verilmesi gerektiğini bildirmiştir. Perişan haldeki Yunanlıların geçeceği Sındırgı yollarının iyice kapatılmasını, Parti Pehlivan ve diğer müfreze komutunalarından beklediğini bildirmiştir.⁵⁸⁸ 4 Eylül 1922 günü Yunanlıların Müstakil Tümen'i⁵⁸⁹ Simav'a gelmiş ve tümenin istihbarat subayları,⁵⁹⁰ Türk kuvvetlerinin güneydeki Yunan kuvvetlerini darmadağın ederek Uşak'ı işgal ettiğini, Yunanlıların Alaşehir'den çekildiklerini, Parti Pehlivan komutasındaki kuvvetli çetelerin Sındırgı'yı ele geçirdiğini öğrenmişlerdir.⁵⁹¹

159. Alay Müfreze Komutanı, Yunan Müstakil Tümeni'ni takip etmiştir. Müstakil Tümen'in 5 Eylül 1922 günü istikameti Sındırgı'dır. 159. Alay Komutanı, Müstakil Tümen'i takibe devam etmiştir. Parti Pehlivan ve İbrahim Ethem de Müstakil Tümen'in peşindedir.⁵⁹² Müstakil Tümen Sındırgı'ya geldiğinde (6 Eylül 1922) Yunan güçlerinin beş gün önce çekildiğini, Sındırgı'yı işgal eden Parti Pehlivan milislerinin vergi adı altında Hristiyanların para ve eşyalarına el koyduğunu öğrenmişlerdir.⁵⁹³ Soysal, Parti Pehlivan'ın Rumları haraca bağlayıp Müstakil Tümen'in geldiğini görünce kuvvetlerini alıp dağlara çekildiğini

⁵⁸⁸ Akıncı, s. 353.

⁵⁸⁹ Ali Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü, Bir Yunan Tümeninin Kaçış Öyküsü**, Tarihçi Kitabevi, I. Baskı, Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. , İstanbul, 2014, s. 133. Ayrıca Türk kaynakları bu tümeni "15. Tümen", Yunanlılar ise "Müstakil Tümen" olarak adlandırmaktadır. 26 Ağustos 1922 sabahı Müstakil Tümen'in bulunduğu Seyitgazi'de Türk taarruz emri sabah 04. 30'da verilir. Bu cephede Müstakil Tümen'in karşısında Türk Ordusu'nun Üçüncü Kolordusu'na bağlı 41. Tümen vardır. Yunan Genel Kurmayı Müstakil Tümen'e Afyon'a doğru gitmesi emrini verir. Verilen emrin uygulanabilmesi için tümenin kendi savunduğu cephesini daha kuzeyde bulunan dost kuvvetlere terk etmesi ve seri yürüyüşlerle de Türk Ordusu'nun önünü kesmesi gerekmektedir. Türk kurmayları Müstakil Tümen'in İzmir'e doğru değil de kuzeye Bursa'ya doğru gideceğini düşünerek, Müstakil Tümen'in Bursa'daki tümenlerle birleşerek yeni bir cephe oluşturmasını önlemeye çalışır. Müstakil Tümen birçok Yunan askeri biriminin yaptığı gibi aksine, teslim olmayı reddetmiş, ümitsiz gibi görünen savaşlarla yoluna devam etmiştir. O günkü şartlarda günde ortalama 30 kilometre yol alabilen tümenin mevcudu 7.600 kişidir. Ancak yol boyunca katılan siviller ve döküntü Yunan askerleriyle beraber mevcudu 17.000'i aşmıştır. Tümen Eskişehir'e bağlı Seyitgazi'den yola çıkarak sırasıyla: Akoluk, Çöğürler (Çekürler), Alayunt, Gelinkaya, Çakmak, Çavdarhisar, Gediz, Yeşilçay, Simav, Yeniköy, Düvertepe, Sındırgı, Çobanlar, Gelenbe, Kırkağaç, Soma, Kınık, Bergama hattını takip ederek Dikili'ye varmıştır. Yaklaşık 460 kilometre yol katederek denize ulaşmıştır.⁵⁸⁹ Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, ss. 10, 11, 69, 71, 74, 80, 135. Ayrıca Müstakil Yunan Tümeni, Anadolu'yu düzenli olarak terk eden tek birliktir. 13-14 Eylül 1922'de önce Midilli'ye sonra da Trakya'ya gönderilmiş burada Türk saldırısına karşı görev almış ve savaş sonrasında Yunanistan'da asayiş sağlamıştır. Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, ss. 559-560.

⁵⁹⁰ Simav'dan Demirci'ye Türk kimliğiyle sordukları soruların cevaplarını ona göre almışlardır. Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 548.

⁵⁹¹ Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, ss. 131-132; Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, ss. 548-549.

⁵⁹² Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, s. 133.

⁵⁹³ Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, s. 137.

belirtmesine karşı⁵⁹⁴ Akıncı, Sındırgı'da Yunanlıların soygun yaptığını kaydetmektedir.⁵⁹⁵ Yani Akıncı ve Soysal, farklı değerlendirmeler yapmış ve farklı sonuçlara ulaşmıştır.

Parti Pehlivan'ın 200 kadar silahlı adamı, 7 Eylül saat 7.00 de harekete geçen Yunan Tümeni'ni rahatsız etmiştir. Müstakil Tümen Komutanı, 8 Eylül sabahı Kırkağaç'a gitmek üzere Gelenbe'ye hareket emri vermiştir.⁵⁹⁶ 15. Tümen, Gelenbe civarına yaklaştığında Parti Pehlivan milisleri tepelerden ateşe başlamışlar, fakat tesir mesafesinden uzak atışlar tümene herhangi bir zarar verememiştir.⁵⁹⁷ Yunan Tümeni, ateş muharebesi yapa yapa ve bir dağ obüs topunu bırakarak Gelenbe'nin kuzeyindeki Derbent'e ulaşmış ve geceyi orada geçirmiştir.⁵⁹⁸ Gelen haberlere göre, Simav, Kırkağaç ve Bergama'da bulunan Yunan jandarmaları, Midilli'ye kaçabilmek için Dikili'de toplanmış ve Parti Pehlivan'ın milisleri ise Bergama'nın çevresini sarmıştır.⁵⁹⁹

Parti Pehlivan 10 Eylül 1922 tarihinde, İbrahim Ethem Bey'e yazdığı mektupta, Sındırgı'ya geldiğini, burada tedavi olduğunu, parmağının iyi olmak üzere olduğunu, ancak göz kapağının yaralı ve kapalı olması nedeniyle göremeğini, Sındırgı'da tabib olmadığı için tedavi olamadığını ve tedavi olmak için Balıkesir'de göz tabibi olup olmadığını acilen bildirmesini istemiştir. Aynı gün İbrahim Ethem Bey, Parti Pehlivan'a tedavi için hemen gelmesini, artık kuruntuya mahal kalmadığını bildirmiştir.⁶⁰⁰

Büyük Taarruz'dan sonra çok hızlı bir şekilde Parti Pehlivan Müfrezesi, Demirci'yi ele geçirmiştir. İbrahim Ethem henüz daha Demirci'ye gelmemiştir. İşgal sırasında Yunanlılarla işbirliği yapan bir kadın, Pehlivan Müfrezesi askerleri tarafından yakalanarak, kaymakamlık binasına getirilir. Yunanlılarla iş birliği yapan kadın kaymakamlık merdivenlerinde Parti Pehlivan'a teslim edilir. Kaymakamlık binasının iki tane sağlam soltu hafif dönemeçli merdivenleri vardır. Parti Pehlivan, önce kadını sorgular. Sonrasında kadın ihanetini itiraf eder. Bunun üzerine Pehlivan, kaymakamlığın merdivenlerinde, kadının boynunu dirseğinin arasına alır ve kadını merdivenden aşağıya doğru sallandırır. Yunanlılarla işbirliği yapan kadın, oracıkta ihanetinin bedelini canıyla öder.⁶⁰¹

⁵⁹⁴ Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, s. 136.

⁵⁹⁵ Akıncı, ss. 316-318.

⁵⁹⁶ Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, ss. 550-551.

⁵⁹⁷ Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, s. 148.

⁵⁹⁸ Ergül, **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**, s. 551.

⁵⁹⁹ Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, s. 158. Ayrıca Yunan kaynakları milis kuvvetlerin tamamına Pehlivan kuvvetleri adını vermiştir.

⁶⁰⁰ Akıncı, s. 380.

⁶⁰¹ İsmail Oğuz ile 21 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

Şükrü Nail Bey hatıratında, düşmanı takip ederek gelen Türk Süvari Kolordusu Kumandanı Fahrettin (Altay) Paşa'nın, Parti Pehlivan Müfrezesini de emrine alarak hep birlikte İzmir'in yolunu tuttuklarını belirtmesine karşın⁶⁰², Parti Pehlivan, Türk Ordusu'nun Yunan Ordusu'nu taarruz-takip hareketına sadece, Sındırgı, Demirci ve Gelenbe bölgesinde katılmıştır. Parti Pehlivan, yukarıda adı geçen bölgeler dışında Fahrettin Paşa ile birlikte 9 Eylül'de İzmir'in kurtarılmasında görev almamıştır. Bu durum, Parti Pehlivan'ın 10 Eylül'deki mektubundan anlaşılmaktadır.

Parti Pehlivan'ın hayali, İzmir'den Yunanlılar çekilirken kordonda nargile içmektir. Bu amacına Pehlivan, İzmir işgalden kurtarıldıktan sonra kavuşmuştur. Nargile içerken de o fotoğrafı çekirmiştir.⁶⁰³

Zaferden sonra 30 Eylül 1922'de İbrahim Ethem Bey, müfrezelere şunları söylemiştir:

- Köyünüzde veya mahallenizde hiçbir resmi işe karışmayın,
- Kendi işiniz gücünüzle uğraşın,
- Bekârlar, hemen evlensin, evliler de hemen çocuğunu okula versin,
- Büyüklere hürmet edin, küçüklere merhamet gösterin,
- Çeteyim, vatan kahramanıyım, deyip başkalarına kafa tutmayın,
- Tüfeğinizi asın ve sabana yapışın,
- Çalışın.⁶⁰⁴

4.5. Zaferden Sonra Parti Pehlivan

4.5.1. Normal Hayata Dönüş

Parti Pehlivan, Milli Mücadele'deki kahramanlığı nedeniyle, Meclis tarafından 21 Nisan 1924 tarih ve 15740 numaralı Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir.⁶⁰⁵ 19 Haziran 1926 tarihinde, 07 Şubat 1925 tarih ve 408 numaralı kanun gereği Milis Miralay rütbesinden ve beşinci dereceden emekliye sevk edilmiştir.⁶⁰⁶

⁶⁰² Metin, s. 402.

⁶⁰³ Hasbiye Pazarlıoğlu'nun 21 Mayıs 2015 tarihinde İstiklal Harbinde Akıncılar Çalıştayındaki konuşması. Tüm araştırmalarımıza rağmen Pehlivan'ın nargile içerken çekirmiş olduğu bu fotoğraf bulunamamıştır.

⁶⁰⁴ Akıncı, s. 397.

⁶⁰⁵ MSBA, 5 Kasım 2013 tarihli Parti Pehlivan'ın Askeri Safahat Belgesi; **Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi** 18.Cilt. Baskı Milliyet Gazetecilik A.Ş. , İstanbul, 1986, s. 9204.

⁶⁰⁶ MSBA, 5 Kasım 2013 tarihli Parti Pehlivan'ın Askeri Safahat Belgesi. Bkz. EK 11.

Gazi Mustafa Kemal Paşa, savaş bittikten sonra İzmir Kordon'dan Pehlivan'a bir köşk teklif etmiştir. Ama Pehlivan, Hacıhaliller'den istemiştir. Çünkü orası, vatanı Rumeliye çok benzemektedir. Hacıhaliller, Nif Çayı ve Gediz Nehri'nin arasında kalan bir köydür.⁶⁰⁷ Parti Pehlivan'a savaştan sonra Rumlardan kalma bir çiftlik ve iki bin dönüm toprak verilmiştir.⁶⁰⁸ Bu çiftlik Parti Pehlivan'a “*hidematı vataniye*” faslından verilmiştir.⁶⁰⁹ Saruhan gazetesinin 30 Haziran 1923 tarihli haberine göre mebus seçimlerinde, ikinci seçmen olarak Parti Pehlivan'ın ismi de sayılmaktadır.⁶¹⁰ 1924 yılında Hacıhaliller köyünün iskana açılması münasebetiyle gelen misafirleri ağırlayanlar arasında Parti Pehlivan da vardır.⁶¹¹

Parti Pehlivan, İbrahim Ethem Bey'in sözünü tutmuş, Hacıhaliller'deki çiftliği ve hemen yanındaki Çavuşoğlu'nda on beş bin dönüm arazi kiralarak tarımla uğraşmaya başlamıştır. Silahını asmış ve sabanın sapına yapışmıştır. Pazarlıoğlu dedesinin Hacıhaliller'deki yaşantısı için şunları söylemektedir:

*“Dedem Parti Pehlivan, çok cömert ve hayırsever bir kişiydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında cami sadece Hacıhaliller'de bulunmaktaymış. Çevre köyler bayram namazına Hacıhaliller köyüne gelirlermiş. Bayramlarda, on, on beş kuzu kestirir, kazanlarla büyük yemek davetleri yaparmış. Bayramlarda kasa kasa lokumlar dağıtmış. Çevre köylerden gelen ahali muhakkak Pehlivan'ın sofrasından nasibini almış. Parti Pehlivan'ın evinin üst katında kocaman bir salonu varmış. Orada kuş tüyünden koltuklarında oturur, davette yemeğini yiyen kahvesini içer, Pehlivan'ın elini öper ve öyle gidermiş. Dedem sağlığında toplu sünnet düğünleri de yaptırmış. Fakir babası olarak bilinirmiş. Birçok yetimi, delikanlıyı, genç kızı evlendirdiği bilinir. Ayrıca Hacıhaliller'deki caminin ve okulun arsasını bağışlamış ve Milli Mücadele kazanıldıktan sonra birlikte savaştığı müfreze askerlerinden Ahmet Çavuş ile kızı Zühre'yi evlendirmiştir.”*⁶¹²

Parti Pehlivan'ı zaferden sonra Ankara'ya çağırırlar ve orada görev vermek isterler. Fakat Pehlivan oraya gitmek istemez. “*Ben savaşmayı ve düşman öldürmeyi bilirim*” diye bu

⁶⁰⁷ Hasbiye Pazarlıoğlu 15 Kasım 2012 tarihli görüşme.

⁶⁰⁸ Çiçek, **Salihli Kuva-yı Milliyecileri**, ss. 178-180.

⁶⁰⁹ Boyacıoğulları ve Alakese, s. 65.

⁶¹⁰ **Saruhan**, 30 Haziran 1338 (1923) Cumaertesi. Bu gazete haberini kullanıma sunan Nejdettin Bilgi hocama teşekkür ederim. “İki dereceli seçim sistemi olarak adlandırılan bu sistemde, seçim iki aşamada gerçekleştirilmektedir. Seçimin birinci aşamasında müntehib-i evvel denilen birinci seçmenler, müntehib-i sani denilen ikinci seçmenleri; ikinci seçmenlerde mebusları seçerlerdi.” **Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011**, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2002, s. XIV.

⁶¹¹ Mert, “Parti Mehmed Pehlivan”, s. 472.

⁶¹² Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme; Nadir Özkuyumcu'nun, 1 Nisan 2004 tarihli Saadet Yavuzbalkan ile görüşmesi.

teklifi geri çevirir.⁶¹³ Parti Pehlivan, cephelerde, savaşlarda ve düşmanla mücadelelerde ömrünü geçirdiği için “yaşamak için öldür” sözünü ilke edinmiştir.⁶¹⁴

Parti Pehlivan'ı sağlığında ziyaret edip onunla röportaj yapan Çağatay Uluçay, ondan şöyle bahseder: “Cumhuriyet Hükümeti Parti'ye (Pehlivan'a) İstiklal Savaşı'nda gösterdiği büyük hizmet ve kahramanlığa mükâfaten kendisine lazım gelen büyük maddi yardım yapmıştır. Parti'yi evinde ziyaret ettim. Yaşı ilerlemiş ve İstiklal Savaşı'nda aldığı yaralardan mefluç⁶¹⁵ bir haldedir. Artık Pehlivan'ın ne konuştuğu anlaşılıyor ve ne de hareketlerinde bir insicam vardır. Fakat Parti, hala eski gürbüzlük ve kahramanlık hareketlerini yüzünden taşımaktadır. Kımıldadıkça sanki bir dağ yerinden oynuyor, söz söyledikçe sanki Parti'nin meşhur naraları dağlar arasında çınlıyor gibi oluyordu. Vakaları anlatırken heyecana kapılıyor, tekrar o sahneleri ve hayatı yaşadığından, esasen dönemeyen dili hiç söz söyleyemiyor ve fenalıklar geçirmeğe başlıyordu. İstiklal Savaşı'nda kaybettiği ve yerine yaptırdığı takma gözü, sırtında, yüzünde ve vücudunun her tarafında bir sürü yaraları vardı.” Parti sanki İstiklal Savaşı'nı ve Türk Milleti'nin bu harpte gösterdiği cesaret ve inanı karşımda yaşıyor gibiydi.⁶¹⁶ Uluçay, Pehlivan'ın hala eski heybetini ve heyecanını koruduğunu gözlemlemiştir.

Pazarlıoğlu, Şahsine Bakırcı'dan aktardığına göre, Pehlivan'ın vücudunda İstiklal Harbi'nden kalma üç kurşun bulunduğunu ve bu kurşunların derisinin üzerinden belli olduğunu (kollarında ve ayağında), onu sevip okşadıkça bu üç sert nokta yumuşacık bir tatlılıkla ellerine geldiğini belirtti. Parti Pehlivan, bir gözünü Kurtuluş Savaşı'nda kaybetmiştir. Torunlarının anlattığına göre bu durumdan hiç şikâyeti yoktur. Bir keresinde Mustafa Kemal Paşa, Pehlivan Ağa'yı ziyaret ettiği zaman, “Gel seni ameliyat ettirelim Pehlivan, bütün bunlardan kurtulursun” demiş, Pehlivan da ona “Allahın huzuruna bu gözle ve bu kurşunlarla çıkıp hesap vereceğim”⁶¹⁷ diye cevap vermiştir.

Çobanisa köyünde yaşayan Kemal Uzunlar, Parti Pehlivan ile ilgili Hacıhaliller'de geçen bir anısını şöyle anlattı: “Parti Pehlivan Hacıhaliller köyünde yaşamaktaydı. Çobanisa ve Hacıhaliller komşu köylerdi. Parti Pehlivan ve amcam av meraklısıydı. Amcamın iki tane de tazısı vardı. Parti Pehlivan ile amcam av nedeniyle teşrik-i mesaiyi arttırdı.. İkisi pek çok kez ava giderlerdi. Parti Pehlivan, amcamı ve beni Hacıhaliller'deki çiftlik evine kuzu

⁶¹³ Nadir Özkuyumcu'nun, 1 Nisan 2004 tarihli Saadet Yavuzbalkan ile görüşmesi.

⁶¹⁴ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁶¹⁵ Felç olup, kımıldayamaz hale gelmek.

⁶¹⁶ Uluçay ve Gökçen, s. 73.

⁶¹⁷ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme; Cengiz, “Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu”, s. 24.

çevirmeye davet etti. Amcam ile davete icabet ettik. Pehlivan bize çevirme yaptı. Bu konuda çok mahirdi. Ayrıca Pehlivan'ın koyun sürüleri vardı. Pehlivan'ın evi iki katlı, büyük hanay bir evdi. Ev caminin karşısındaydı. O gece Pehlivan'ın misafiri olduk. Ertesi gün Hacıhaliller'den at arabasıyla geri döndük. Parti Pehlivan daha sonra Manisa'da oturmaya başladı. O zamanlar Pehlivan, hem Manisa'da hem de Hacıhaliller'deki çiftliğinde kalırdı. Sonra Parti Pehlivan'a bir titreme, felç geldi. Pehlivan, köye faytonu ile gelip gitmekteydi. O zamanlarda fayton zengin ailelerde bulunurdu. Atatürk, Parti Pehlivan'a savaşta kahramanlık gösterdiği için hediye olarak arazi verdi. Pehlivan, bu arazilerin bir kısmını kendisi işletti, bir kısmını da kiraya verdi.”⁶¹⁸

Osman Ağa, Pehlivan'ın Serez'den gelme komşusudur. Geldiği zamanlar fakirdir ve çobanlık yapmaktadır. Parti Pehlivan, Osman Ağa'ya Harmandalı köyü hattında toprak gösterir. Buraları işle, kimseye muhtaç olma diyerek, ona büyük bir toprak bağışlar. Bu nedenle Osman Ağa, Parti Pehlivan'a karşı minnet duygusu içindedir.⁶¹⁹

Parti Pehlivan, Demirci'de oynanan taş döğüşünü, orada bulunduğu dönemlerde çok beğenmiştir. Pehlivan, zaferden sonra bazı zamanlar Demirci'ye giderek bu döğüşe katılmıştır.⁶²⁰

Parti Pehlivan, Türk askerlerine, subaylarına çok düşkündür. Onlara çok büyük saygı duyar. Çocuklarının düğününde dönemin Komutanı Cavit Paşa, on manga asker ile düğüne şeref verir. Bu düğün Pehlivan'ın oğlunun diye Paşa atış yaptırır. Pehlivan da Cavit Paşa'ya gümüş kamasını ve silahını o günün hatırasına hediye eder.⁶²¹ Pehlivan, kılıçlarından bir tanesini de damadı İdris Baskır'a hediye eder. Kılıç, evin çatısında muhafaza edilir. Ev daha sonra yıkıldığı için kılıç kaybolur ve günümüze ulaşamaz. Pehlivan'ın bıçağı ve köstekli saati, torunu Taner Baskır'ın özel arşivinde saklanmaktadır.⁶²²

Pehlivan cin fikirli, ileri görüşlü, babacan bir adamdır. Evlatlarına çok düşkün, tam bir aile babasıdır. Her evladına ayrı bir önem verir. Pehlivan'ın hanımlarından Büyük Hanım

⁶¹⁸ Kemal Uzunlar, 1923 yılında Bergama'da doğmuştur. Bergama'dan Çobanisa'ya dört yaşında gelir. Amcası Karaosmanoğulları'nın Çobanisa'daki çiftliklerinden yer kiralamaktadır. Amcasının vasıtasıyla, Kemal Uzunlar'ın ailesi bu çiftlikte çalışmak için Çobanisa'ya gelmişlerdir. Kemal Uzunlar, Karaosmanoğulları'nın Çobanisa'daki çiftliğinde 40 yıl kadar kâhyalık yapmıştır. **Kemal Uzunlar ile 26. 03. 2014 tarihli görüşme.**

⁶¹⁹ Taner Baskır ile 30 Eylül 2013 tarihli görüşme.

⁶²⁰ Taş Döğüşü: “Demirci'de tarihi bir adet olan bu oyun, mahalleler arasında gruplaşarak birbirleriyle taş döğüşü yapma suretiyle dönüşmüş ve 1936 senesinde katiiyetle yasak edilinceye kadar devam etmiştir. Taş döğüşü çocukların işi olmayıp, büyükler ve hatta iş adamları ve hocalarında iştirak edip teşvik ettiği büyük bir hadise idi. Taş Döğüşü bir nevi meydan muharebesi durumunu arz eder. Öyle zamanlar olmuş ki 15 gün kadar sürmüştür. 1936 senesine kadar aralıksız devam etmiştir.” Boyacıoğulları ve Alakese, s. 283.

⁶²¹ Nadir Özkuyumcu'nun Saadet Yavuzbalkan, ile 1 Nisan 2004 tarihli görüşmesi.

⁶²² Taner Baskır ile 30 Eylül 2013 tarihli görüşme.

daima aşçıların başında durur. Ev işlerini takip eder. Küçük Hanım olarak bilinen Gördesli Hatice Hanım ise Pehlivan'ın yanında durur, yanından hiç ayrılmamış, hatta otururken bile Pehlivan'ın eli elinin üzerindeymiş. Pehlivan zaman zaman hanımlarının mücadelesi karşısında “*Koca Yunan gavurunun hakkından geldim de şu iki karının hakkından gelemedim*” diye esef edermiş.⁶²³

Parti Pehlivan ata çok düşkündür. Güllü ve Ceylan adında iki atı vardır. Küçük Hanım diye bilinen Hatice Hanım ile sık sık at gezisine çıkar. Parti Pehlivan, bir at gezisi sırasında atından düşer ve felç olur.⁶²⁴ 6 Ağustos 1941 yılında zehirli sıtmadan, hakkın rahmetine kavuşur. Parti Pehlivan vefat edince, Hacıhaliller halkı “*Sen bizim babamızsın nereye gidiyorsun*” diye, ölümüne çok üzülürler. Pehlivan'ın mezarı Şehzadeler ilçesindeki Çatal 1 mezarlığındadır.⁶²⁵

Cumhurbaşkanlığı tarafından, 2005 yılında Ankara'daki 19 Mayıs törenlerine, Parti Pehlivan'ın kızı Saadet Yavuzbalkan davet edilir. Cumhurbaşkanlığı'nın bu daveti karşısında Saadet Hanım çok duygulanır. Saadet Hanım'ın sağlığı el vermediği için bu davete gidemez ve bu davete katılamadığı için Saadet Hanım çok üzülür.⁶²⁶

Milli Mücadele'de göstermiş olduğu kahramanlık nedeniyle Parti Pehlivan'ın ismi Sındırgı⁶²⁷ ve Balıkesir'de bir caddeye verilmiştir.⁶²⁸ Parti Pehlivan'ın Demirci'de bir heykeli⁶²⁹ vardır. Erol Toy'da, 1973 yılında Parti Pehlivan'ı konu alan bir tiyatro eseri kaleme almıştır.⁶³⁰

⁶²³ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁶²⁴ Hasbiye Pazarlıoğlu ile 17 Mayıs 2015 tarihli görüşme.

⁶²⁵ Nadir Özkuyumcu'nun, Saadet Yavuzbalkan ile 1 Nisan 2004 tarihli görüşmesi.

⁶²⁶ Türkan Yavuzbalkan ile 12 Kasım 2013 tarihli görüşme.

⁶²⁷ Sındırgı Belediyesi, Parti Pehlivan'ın ismini, 2006 yılında Çavdarhisar Mahallesi'ndeki bir caddeye vermiştir. **Sındırgı Belediyesi'nin 03.06.2014 tarih ve 65835700 sayılı yazısı.**

⁶²⁸ Parti Mehmet Pehlivan'ın ismi 1985 yılında Karesi ilçesi Adnan Menderes Mahallesi'nde bir caddeye verilmiştir; Ancak 15 Haziran 2000 Tarih ve 86 sayılı Belediye Meclisi Kararı ile Parti Mehmet Pehlivan ismi 111. Cadde olarak değiştirilmiştir. **Balıkesir Büyükşehir Belediyesi'nin 04.06.2014 tarih ve 2272 nolu yazısı.**

⁶²⁹ Parti Pehlivan'ın heykeli İbrahim Ethem Akıncı, Gördesli Makbule ile birlikte. Bkz. Ek Resim 13. Ayrıca Nadir Özkuyumcu, 1 Nisan 2004 tarihli Saadet Yavuzbalkan ile görüşmesinde, Saadet Hanım, Manisa Cumhuriyet meydanında heykelinin olduğunu belirtmiştir. Ancak dönemin İl Kültür Müdürü olan Hakkı Avan ile yaptığımız görüşmede, meydana eke heykelinin temsili olduğunu, onun bir şahsa ait olmadığını belirtti. **Hakkı Avan ile 30 Nisan 2018 tarihli görüşme.**

⁶³⁰ Erol Toy Özel Arşivi, Erol Toy, **Parti Pehlivan Tiyatro Oyunu** (Basılmamış Daktilo Metin), 1973. Bkz. EK 20. Piyeste, İzmir Yunanlıların eline düşünce, Parti Pehlivan Salihli'de Çerkez Ethem'in yanına gelmiştir. Makedonyalı, dürüst ve temizdir. Parti Pehlivan ve iki arkadaşı Topal Murat ve Halil ile cepheye koşarlar. Yeşil Ordu adıyla kurulan örgütün içindeki bölünmeler ve Çerkez Ethem'in davranışı karşısında davaya inanmış Parti Pehlivan, Çerkez Ethem'den ayrılır. Metin And, **Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu**, Doğu Matbaası, İş Bankası Kültür Yayınları, III. Baskı, Ankara, 1983, s. 576.

4.5.2. Parti Pehlivan'ın Ailesinin Mallarına El Konulması

Halil Efe ve Parti Pehlivan, Çerkez Ethem'in çetesi ile ilişkilendirilmiş ve bu sebeple haneleri aranmış, mallarına ve paralarına, Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından el konulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 21 Nisan 1925 Salı günkü yüz yirmi sekizinci içtimasında, Parti Pehlivan ve Halil Efe'nin hanımlarının ziynet eşyalarına ve paralarına Ankara İstiklal Mahkemesi tarafından soruşturma sonucunda el konulduğu ve bu malların iade edilip edilmemesi ile ilgili Başvekâlet tezkeresi görüşülmüştür.⁶³¹ Usturumcalı Halil Efe ve Parti Pehlivan'ın hanımlarından, Ankara İstiklal Mahkemesi'ne bırakılan, maliye hesabına ve ayniyat defterine kayıtlı olan para ve eşyanın iadesi lazım gelip gelmeyeceğine ilişkin, Başbakanlık Tezkeresi ile dilekçe yazan encümenin, bu konudaki kararı tetkik edilmiş ve el konulan para ve eşyanın Ethem çetesi ile bir alakası olmadığı, Fatma ve İsmet Hanımlara⁶³² ait olduğu ortaya çıkmakla beraber, İstiklal Mahkemesi'nin kararında kişiye iadesi hususunda bir kayıt ve şart olmadığı, emanetlerin sahiplerine mevzuat gereği iadesi icab edilebileceğine ilişkin karar olmakla birlikte, Genel Kurula sunulmuştur.

Genel Kurulda söz alan Bozok/Yozgat mebusu Süleyman Sırrı Bey, el konulan malların milli bağış sayılmasını ve iade edilmemesini istemiştir.⁶³³ Süleyman Sırrı Bey, Usturumcalı Halil Efe ve Parti Pehlivan'ın hanımlarının el konulan eşya ve paralarını, Ethem çetesinin Yozgat'ı yağmalaması olayıyla ilişkilendirmiş olmalıdır ve bu nedenle malların iade edilemeyeceğini savunmuştur.

Yozgat'ın diğer mebusu Ahmet Hamdi Bey ise meseleye hukuki bir zeminden bakmış, Meclis'in böyle tam olarak ortaya çıkarılmayan bir konuda karar vermesine gerek olmadığını, bu meselenin reddedilmesini teklif etmiştir.⁶³⁴

İzmir mebusu Mustafa Necati Bey ise şu izahatta bulunmuştur: *“Halil Efe ve Parti Pehlivan, milli davaya çok hizmet etmiş kardeşlerimizdir. O zaman bir mesele ortaya çıktı. Bu vaziyette alakaları vardır düşüncesiyle evleri arandı. Ve bu adamların eşyası İstiklal Mahkemesi'nce zapt edildi. Doğal olarak bir defter yapılıp maliyeye devredildi. Bu adamların doğrudan doğruya Kuva-yı Milliye'ye mensup oldukları ve çok fedakârlık yapmaları*

⁶³¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Yüz yirmi sekizinci İçtima, 21.04.1341 Salı (1925), s. 293. (12.07.2015) <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c018/tbmm02018108.pdf>

⁶³² Meclis Tutanaklarında Halil Efe'nin eşi olarak adı geçen, İsmet Hanım ile ilgili herhangi bir malumat elde edilememiştir.

⁶³³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 21 Nisan 1925, s. 294

⁶³⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 21 Nisan 1925, s. 294.

*nedeniyle müracaat ediyorlar ki, bizi Ethem Çetesine mensup diye hapsedtiler, mallarımızı aldılar, veriniz. Şimdi emaneten Adliye Encümeni soruşturmuş ve bu malların kendilerine iadesini kabul etmiştir.”*⁶³⁵

Konya Mebusu Musa Kazım Efendi ise malların kadınlara ait olduğunun açık olduğunu, Ethem’e ait olduğuna dair bir delil olmadığını, mahkeme kararına gerek olmadan iade edilebileceğini söylemiştir. Dersim/Tunceli Mebusu Feridun Fikri de Musa Kazım Efendiye katıldığını belirtmiştir. Mazbata, Reis tarafından oya sunulmuş ve kabul edilmiştir.⁶³⁶

Eşkialık yapan Sarı Mehmet’in Yunanlılar tarafından öldürüldükten sonra biraderlerine 20 bin lira miras olarak kalmış ve bu sebeple bazı müfrezeler de Sarı Mehmet gibi servet toplamak için eşkıyalığa düşmüştür. Bu nedenle İbrahim Ethem Bey, 15 Haziran 1922 tarihinde orduya yazdığı beşinci raporda, akıncılar bölgesinden orduya katılan herkesin üzerlerinin aranması, çıkan para ve kıymetli eşyaların hazineye alınmasının zorunlu olduğunu; akıncılar bölgesinde bulunan çetelerin servetlerinin olmadığını ve ellerinde bulunan servetin de halkın olduğunu bildirmiştir.⁶³⁷ Ankara İstikal Mahkemesi, İbrahim Ethem Bey’in bu raporuna dayanarak Halil Efe ve Parti Pehlivan’ın hanımlarının para ve ziynet eşyalarına el koymuş olmalıdır.

İzmir Mebusu Mustafa Necati Bey’in⁶³⁸ gayretleri ile TBMM tarafından Halil Efe ve Parti Pehlivan’ın hanımlarının malları ve paraları iade edilmiştir. Parti Pehlivan’ın mallarına el konulması olayının titizlikle ele alınması, yeni kurulan Türk Devleti’nin kuruluş felsefesinin hukuk kurallarıyla yörgüldüğünü göstermektedir.

Parti Pehlivan’ın çeteciliğinin mükâfatı daha sonra hapis olmuştur. Düşman yurttan atıldıktan sonra çetelerin zorla yiyecek ve içecek aldıkları köylülerden bazıları, çeteleri Ankara’ya ve Mustafa Kemal Paşa’ya şikayet etmişlerdir. Şikayetlerinde, zorla evlerine girdiklerini, mallarını, yiyeceklerini ve giysilerini aldıklarını ifade etmişlerdir. Bu şikayetler, üzerine çeteleri toplayıp Manisa Hapsanesi’nde hapsedmişlerdir.⁶³⁹

İbrahim Çiçek, Parti Pehlivan Müfrezesi’nde görev yapan Ahmet Erdemli’yle bir röportaj yapmıştır. Bu röportajda Ahmet Erdemli, Parti Pehlivan ve diğer çeteler, aylarca

⁶³⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 21 Nisan 1925, s. 294.

⁶³⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 21 Nisan 1925, s. 294.

⁶³⁷ Akıncı, ss. 269-276.

⁶³⁸ Mustafa Necati Bey’in Balıkesir’de İzmir’e Doğru Gazetesi’nin baş muharriri olduğu dönemde, Parti Pehlivan’ı yakından tanımış olmalıdır. Bu meclisteki izahatından anlaşılmaktadır.

⁶³⁹ Çiçek, Gördesli Mücahide Makbule, ss. 132-133.

Manisa Hapishanesi'nde yatarlar. İbrahim Ethem ve Parti Pehlivan'da hapisanede yatanlar arasındadır. Aylarca hapisanede yattıktan sonra kendilerini hiç kimse arayıp sormaz. Hapistekiler, sonrasında Mustafa Kemal Paşa'ya yazdıkları bir mektup sonucu salıverilirler.⁶⁴⁰

Parti Pehlivan'ın hapiste yatması muhtemel ancak, Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey'in yatması pek mümkün görünmemektedir. Çünkü zaferden sonra İbrahim Ethem Bey, kaymakam olarak görevine devam etmiştir. Parti Pehlivan'ın hapiste kalıp kalmadığına ilişkin herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Aile üyeleri de bu konuda bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir.

4.5.3. Parti Pehlivan'ın Kızlarının TRT'ye Dava Açma Meselesi⁶⁴¹

Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen adamlarından Parti Pehlivan, Küçük Ağa dizisinde, ihanet gerekçesiyle Küçük Ağa tarafından öldürülmüştür. Parti Pehlivan'ın kızları Ayşe Özeltin, Saadet Yavuzbalkan ve Zeliha Yavuzbalkan, bu yanlışlığı düzeltmek için harekete geçmişlerdir. Babalarının İstiklal Madalyası aldığını, bir gözünü savaşta kaybederek gazi olduğunu ve 1941 yılında Manisa'da eceliyle öldüğünü belirtmişlerdir. TRT'nin büyük bir tarih hatası yaparak, vatan için canını ortaya koyan babaları Parti Pehlivan'ı, Küçük Ağa'ya dizide öldürttüğünü, TRT'nin yaptığı bu hata için, Kurtuluş Savaşı kahramanının kemiklerinin sızladığını, bu nedenle TRT'den ve yazar Tarık Buğra tarafından bu hatanın düzeltilerek, Pehlivan'ın bir hain olmadığının ve bir kahraman olarak vatana hizmet ettiğinin, TRT'den duyurulmasını istemişlerdir. Ayrıca Pehlivan'ın kızları, TRT'deki Küçük Ağa dizisinde Parti Pehlivan ile ilgili tarihsel bir yanlış yapıldığını ve dizide gerçek dışı olaylara yer verildiği gerekçesiyle TRT aleyhine 20 milyon liralık maddi ve manevi tazminat davası açacaklarını belirtirler.⁶⁴² Bu isteklerini Pehlivan'ın kızı Saadet Yavuzbalkan, torunu Nazif Yavuzbalkan ve teyzeoğlu İdris Baskır, Nokta Dergisi'ne verdikleri mülakatta da belirtmişlerdir.⁶⁴³ Bu konuda Parti Pehlivan'ın kızları, Tarık Buğra'ya dava açmamış, ancak girişimde bulunmuşlardır.

⁶⁴⁰ Çiçek, **Gördesli Mücahide Makbule**, ss. 132-133. Ayrıca çetelerin tutuklanması olayı Gediz ilçesinde de yaşanır. Gediz Bölgesi'nde İbrahim Efe ve Ali Efe'de tutuklanmışlardır. Şu nedenlerle İbrahim Efe ve Ali Efelerin tutuklanmıştır : *“Dağlarda gezerken düşman tarafını iltizam eden kimselerden atlarının ve kendilerinin zaruri ihtiyaçlarını gidermek, hem de onlara bir ders vermek gayesi ile bir miktar arpa ve para alınmasıdır.”* İbrahim Efe ve 9 arkadaşı 6 ay tutuklu kaldıktan sonra kapatıldıkları hapishaneden kaçıp dağlara çıkmışlar, sonrasında yeniden tutuklanarak Gediz Hapishanesi'ne kapatılmışlardır. Yargılamaları sürerken Gediz'den Kütahya Hapishanesi'ne gönderilen efeler, 6 ay sonra da tahliye edilmişlerdir. Mahkemenin tahliye kararında; *“Düşman içerisinde iase ve idarelerini temin, seyir ve seferlerini tanzim maksadı ile yapılan işler cürüm teşkil etmediğinden âdemi mesuliyetlerine karar verilmiştir”* denilmektedir. Pınar, s. 278.

⁶⁴¹ **Cumhuriyet**, 22 Mayıs 1984, ssy.

⁶⁴² **Cumhuriyet**, 22 Mayıs 1984, ssy.

⁶⁴³ Cengiz, “Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu”, ss. 24-25.

Parti Pehlivan'ın torunu Rasih Özaltın, dedesi Parti Pehlivan'ın Milli Mücadele yıllarında Tarık Buğra'nın dedesini astığını, Tarık Buğra'nın da onun acısını Küçük Ağa dizisinde Pehlivan'ı öldürerek çıkardığını iddia etmektedir.⁶⁴⁴

Uğur Mumcu da Cumhuriyet'deki "Gözlem" adlı köşesinde Küçük Ağa dizisinde ihanet gerekçesiyle öldürülen Parti Pehlivan meselesi hakkında şunları yazmıştır: *"Atilla İlhan'ın, Timur Selçuk tarafından bestelenen "Karantinalı Despina" ⁶⁴⁵ adlı şiirinde İzmir eşrafından Muammer Bey'in gözdesi Despina'dan söz eder. Despina, hem eşraftan Muammer Bey hem de Yunan Miralay Zafiru ile sevişmektedir. Atilla İlhan, bu şiiri yazarken, İzmir'i işgal eden Yunan ordusu komutanının adını vermekte böylece, şiir kurgusunda bile tarih gerçeğini göz ardı etmemektedir. Miralay Zafiru gerçekten işgal kuvvetleri komutanının adıdır. "Muammer Bey" ise İzmir'in tanınmış eşrafındandır. Atilla İlhan, işgal acısının kişisel dramlarını anlattığı bu şiirinde tarih gerçeğine sırtını dönmeyi düşünmemiştir. Bu titizliği, televizyonda büyük beğeni ile izlediğimiz "Küçük Ağa" adlı romanda bulamıyoruz. Doğrudur; tarih yazmakla, roman yazmak çok ayrı konulardır. Romanda anlatılan olayların her zaman tarih gerçeği ile çakışması beklenemez. Ancak romanda, tarihte yer almış kişiler geçiyorsa, o zaman, titiz davranmak ve yaşanan gerçekleri göz önüne almak gerekir.*

Tarık Buğra'nın bağışlanmaz tarih yanlışı romanda "Pehlivan Ağa" olarak geçen, Ethem'in müfreze komutanlarından Parti Pehlivan'ın Ankara Hükümeti'ne ihanet ettiği kuşkusu ile romanın kahramanı Küçük Ağa ⁶⁴⁶ tarafından öldürülmesidir.

Parti Pehlivan, Çerkez Ethem Yunan Ordusu'na sığınırken, Ethem'den ayrılmış ve Yunan Ordusu ile savaşı sürdürmüştür. Pehlivan Ağa ya da Parti Pehlivan, Çerkez Ethem

⁶⁴⁴ Rasih Özaltın ile 15 Kasım 2013 tarihli görüşme.

⁶⁴⁵ Atilla İlhan'ın **"Karantina'lı Despina"** adlı şiiri: Bir gül takıp da sevdalı her gece saçlarına / çıktı mı deprem sanırdın 'kara kız' kantosuna / titreşir kadehler camlar kırılır alkışlardan / muammer bey'in gözdesi karantina'lı despina / çapkın gülüşü şöyle faytona binişi kordelia'dan / ne kadar başkaydı her kadından her bakımdan / sınırsız bir mutlulukta uyuturdu muammer bey'i / ustalıklı damıttığı o tantanalı aşklarından / işgal altüst etti nasılda İzmir' de her şeyi / öğrendi kullanmasını despina bu yanlış geceyi / körfez'de parıldayan yunan zırhlılarına karşı / miralay zafiru'yla ispilandit palas'ta sevişmeyi / gemi sinyallerinin gece bahçelere yansması / havuzda samanyolunun hisarbuselik şarkısı / demlendikçe yalnızlığı aydınlanıyor muammer bey / olmayacak bir şey bir insanın bir insanı anlaması." Atilla İlhan, **Yasak Sevişmek**, Bütün Şiirleri: 6, Bilgi Yayınları, 1999, Ankara, s. 78.

⁶⁴⁶ Yapımcılığı TRT'nin, Yönetmenliğini Yücel Çakmaklı, Senaristliğini Tarık Buğra'nın yaptığı Küçük Ağa dizisinde Parti Pehlivan'ı oyuncu Reha Yurdakul canlandırmıştır. Uzantısı verilen internet sitesinden Küçük Ağa dizisi izlenebilmektedir. <http://gorselkutuphanem.com/edebi-eserler/kucuk-aga-7-bolum-tarik-bugra/> (25.03.2015) Dizinin otuz ikinci dakikasında Parti Pehlivan, Küçük Ağa tarafından ihanet gerekçesiyle öldürülür. Ayrıca II. Yozgat Ayaklanması'nda **Küçükağa** isminde bir isyancı (5 Eylül-30 Aralık 1920) ortaya çıkmıştır. Bu isyan, Birinci Yozgat Ayaklanması sırasında aman dileyen asilerden kurulan 500 kişilik Akdağmadeni Alayı'nın cepheye gönderilmek istenmesinden doğmuştur. Bilhassa Deli Hacı Hasan ve Küçükağa gibi elebaşılar arkadaşları ile kaçarak ayaklanmışlar ve ayaklanma Devecibağ bölgesine kaymıştır. Eylül 1920 başlarında, Küçükağa 200 kişiyi etrafında toplamıştır. **TİH, VI. ncı Cilt, İç Ayaklanmalar**, s. 106. Bu ayaklanmanın çıktığı tarihte, Parti Pehlivan Müfrezesi Yozgat'tan çoktan ayrılmıştır.

olayının önemli kahramanlarından biridir. Çerkez Ethem, Yunanlılara sığınırken, Pehlivan Ağa, Ankara Hükümeti ile işbirliği yapmış ve en güç ve bunalımlı anlarda nasıl seçim yapılacağını, dost ve düşmana göstermiştir. Kurtuluş Savaşı'nda Çerkez Ethem olayından önce ve sonra büyük kahramanlıkları olan Pehlivan Ağa'nın, romanda "İstanbul Hoca" aracılığı ile hain ilan edilerek öldürülmesi, tarih gerçeklerine aykırı olduğu gibi, Pehlivan Ağa'nın ölüsüne karşı da büyük bir saygısızlıktır. Kurtuluş Savaşı'nda, canını dişine takarak savaşan, Anzavur ordularını püskürten, bütün gerici isyanların bastırılmasında etkin görevler alan ve sonra da yakın arkadaşı Ethem, Yunan Ordusu'na sığınırken "Benim yerim Mustafa Kemal'in yanındır" diyerek, elde silah Yunan Ordusu ile savaşan Parti Pehlivan'ın, Tarık Buğra tarafından önce romanda, sonra TRT ekranında hain ilan edilmesi Türk halkına bir kahraman değil de bir hain olarak sunulması tarihe ve Parti Pehlivan'a karşı büyük bir haksızlık değil midir? Küçük Ağa romanını ve filmini, Kurtuluş Savaşımızı anlattığı için çok sevdik ve beğendik. Ancak, yapılan bu haksızlık ve saygısızlığı görmezlikten gelmek, bir başka haksızlık ve saygısızlık olacaktı. Bu yüzden, Parti Pehlivan konusunu gündeme getirmeyi, Kurtuluş Savaşı'na duyduğumuz saygının bir gereği olarak gördük. Romancı, tarih gerçeklerini yok sayamaz. Kurtuluş Savaşı'nın kahraman bir çetecisini bir hain olarak da gösteremez. Küçük Ağa'lar, Parti Pehlivanları ve onların kahramanlıklarını unutturmamalıdır."⁶⁴⁷ Diyen Mumcu, Tarık Buğra'yı yaptığı tarihi hata nedeniyle eleştirmiştir.

Nokta Dergisi'ne açıklamalarda bulunan Tarık Buğra, kendisini savunmuş, dizide ve eserinde geçen iki pehlivanın da Manisalı Parti Pehlivan olmadığını söylemiştir. Türk tarihinde güreşçilere hep pehlivan dendiğini, üstelik Manisa'da yaşayan Pehlivan'ın, Pehlivan Ağa değil, Parti Pehlivan olarak anıldığını belirtmiştir. Benimki başka Pehlivan diyerek⁶⁴⁸ olayı geçiştirmeye çalışmıştır. Oysaki Tarık Buğra, Küçük Ağa romanında Pehlivan'dan şöyle bahseder: "Müftü, Yanya taraflarından gelmiş ve komitacının biri olan Pehlivan adında bir maceracıyı çete kurmaya teşvik etmiş, bunu başarmıştı. Pehlivan, Akşehir Bölgesi'ni kısa zamanda haraca bağlamıştı, halka da kan kusturdu ve Kuva-yı Milliye'nin küçük birliklerine baskınlar yaptı. Korku salan, adını bu baskınları büyüten taraftarları sayesinde büsbütün büyüttü, mühimsetti."⁶⁴⁹ Pehlivan artık kasabanın kaymakamı, hâkimi, zaptiye kumandanı,

⁶⁴⁷ Uğur Mumcu, **Devlet Modası: Tek Yol Özal!**, Bütün Yazıları 22, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, ss. 259-261. , **Cumhuriyet**, Uğur Mumcu, 20 Mayıs 1984, ss. 7, 11.

⁶⁴⁸ Cengiz, "Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu", ss. 24-25. Oysa Parti Pehlivan, Pehlivan Ağa olarak da bilinir. Bkz. Akıncı, ss. 27, 29, 32, 38, 46, 84, 118, 148, 154, 236, 276, 303.

⁶⁴⁹ Tarık Buğra, **Küçük Ağa**, İletişim Yayınları, 24. Baskı, İstanbul, 2013, ss. 265-268. Ayrıca şu edebi eserlerde de Parti Pehlivan ismine rastlanmaktadır. Turgut Özakman, *Şu Çılgın Türkler*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005, s.

kısacası her şeyiydi. Müftü Mustafa Efendi'nin, Pehlivan adındaki şeririnin ve bir de onun hempası olan Kara Ali namındaki sergerdenin yalnız vatan davalarına ihanetle kalmayıp, birçok saf ve idrakten aciz zavallıyı da aynı yola sürüklediklerini gördük."⁶⁵⁰ Küçük Ağa romanına bakıldığında Pehlivan, Makedonya taraflarından gelmiş bir komitecidir. Bu yönü Pehlivan'ı andırmakla birlikte diğer anlatılanlar Pehlivanla ilgili değildir.

Parti Pehlivan, Küçük Ağa dizisinde de Kuva-yı Seyyare'de Çerkez Ethem'in en önemli müfreze komutanıdır. Kuva-yı Seyyare'de başka müfreze komutanı olan Pehlivan da yoktur. Demirci Akıncıları adlı eserde üç pehlivan vardır. Kadıdağlı Pehlivan,⁶⁵¹ Kadioğlu Pehlivan⁶⁵² ve Parti Pehlivan ya da Pehlivan Ağadır.⁶⁵³ Akıncı'nın eserinde, Pehlivanlarla ilgili herhangi bir ihanete rastlanmaz.

Buğra'nın, Parti Pehlivan gibi önemli bir kahramanı hem romanda hem de dizide kasıtlı olarak hain ilan edip, öldürdüğü düşünülebilir. Elbette ne diziden ne de romandan tarih öğrenilmez. İkisi de bir kurmacadır. Şayet romancı ve senarist, Parti Pehlivan gibi kahramanlara eserinde yer verecekse, o zaman onun hakkını da vermelidir. "*Benim Pehlivan başka Pehlivan*" diyerek işin içinden sıyrılmak doğru değildir. Bu tutum tarihimize ve vatani için mücadele eden şahsiyetlere karşı en azından saygısızlıktır. Minnet ve şükran duyulacak insanlara karşı saygısızlık ise üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur.

4.5.4. Yunanlıların Parti Pehlivan'a Bakışı

Milli Mücadele yıllarında gerek Yunanlı askerler, gerekse sivil halk çetelerden çok korkmaktadırlar. Nitekim Herkül Milas'ın Göç kitabında Yunanlılar, çetelerden korkuyla bahsetmektedir.⁶⁵⁴ Çerkez Ethem de hatıratında bu konudan şöyle bahsetmektedir: "*Yunan askerlerinin ölümü esarete tercih ettikleri çok görülüyordu. Yakalanan 80 kadar Yunan askeri sorguya çekilir. Bunların anlattıklarına göre, esirler arasında yaralı olarak bulunan inatçı*

138-139; Yozgat, s. 297; Başar, ss. 52-54; Toy, **Toprak Acıkınca**, II. ss. 188-207; Toy, Parti Pehlivan Tiyatro Oyunu, ss. 1-52; Bayrak, s. 347; Ergül, İşgal, s. 77; Teoman Ergül, Bekleyiş ve Zafer, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2007, s. 39; Mehmet Demir, **Efelerin Hikayeleri**, Sönmez Güven Form Ofset, Salihli, 2008, s. 14-21; Selçuk, ss. 70-73; Yetkin, s. 94; Yıldırım, ss. 46-48. Bu eserlerin yanında Kanal D'de yayınlanan "*Vatanım Sensin*" adlı dizide de Pehlivan ismine rastlanmaktadır. <https://televizyongazetesi.com/vatanim-sensinde-cevdet-ve-leonun-artik-tek-bir-hedefi-var/294512> (30.04.2018). Ayrıca Özel Arşivinde bulunan piyesi kullanımımıza sunan Erol Toy'a müteşekkirim.

⁶⁵⁰ Buğra, **Küçük Ağa**, s. 272. Ayrıca, Küçük Ağa romanında Parti Pehlivan idam edilir. ss. 277, 340.

⁶⁵¹ Akıncı, ss. 49, 107, 155, 220, 221.

⁶⁵² Akıncı, ss. 102, 109, 149, 225, 277, 278, 319.

⁶⁵³ Akıncı'nın eserinin 103 farklı yerinde Parti Pehlivan ismi geçmektedir. Bkz. Akıncı, ss. 1-454.

⁶⁵⁴ Milas, **Göç**, ss. 89-90, 92-93, 95, 125, 128-129, 165-166.

kurnaz bir kumandan askerlerine, “Etemistlere esir olursanız ayaklarınıza hayvan nalı çakılacağınızı, daha bin bir çeşit işkenceler içinde öleceğinizi unutmayınız.” diyormuş.⁶⁵⁵

Kürt Ali’nin anlatıkları, Herkül Milas’ı doğrulamaktadır. Pehlivan’ın Müfrezesi’nde görev yapan Kürt Ali (Yıldırım), şöyle bir olay yaşandığını anlatmaktadır: “Biz Astepe eteklerinde geziyorduk. Karşı sırtlarda Kuzuköyü taraflarında bir Yunan müfrezesi gördük. Onları çevirip imha etmeye karar verdik. Dağılarak çeşitli yönlerden etrafını çevirdik. Kısa bir çatışmadan sonra bir kısmını telef ettik. Bir kısmını da esir aldık. Esir aldıklarımız arasında bir binbaşı da varmış, ona hayli sorgulardan ve eziyetten sonra, Pehlivan Ağa bir arkadaşımızı Demirci’ye göndererek at nalı ve mih getirtti. Gördes tarafına gitmek üzere yola çıktık. Yolda giderken binbaşının ayağına at nalını çaktık. Esirlerin ellerini arkadan ve birbirlerine bağladık. Gördes ve Borlu arasındaki Atalanı Yaylası’na doğru çıkarken esirler yolda yürüyemediler. Binbaşının ayağı şiştiğinden nal içinde kalmış. Baktık ki bize yolda engel olacaklar, onları yolda bırakarak Gördes taraflarında ilerlemekte olan düşman birliğine doğru yola devam ettik. Bizim Atalanı Yaylası’nda terk ettiğimiz esirler, nasılsa bağdan kurtulmuşlar. İçlerinden iyi olanlar Borlu’daki karakollarına haber vermişler. Borlu’dan Atalanı Yaylası’na giderek buradaki yaralıları Borlu’ya taşımışlar. Binbaşı, bir müddet sonra ölmüş. Borlu’daki Yunan Karakol Komutanı, olayı üst makamlarına bildirmiş. Oradan da Mustafa Kemal Paşa’ya şikâyet etmişler. Biz de Mustafa Kemal Paşa’dan ihtar cezası yedik. Bize gelen yazıda “Bu nevi hareketler esirlere yapılmaz. Düşmana örnek mi oluyorsunuz? Onlar da bizden aldıkları esirlere bir nevi işkence yapmazlar mı? Diyordu.⁶⁵⁶ Yunanlılar bir müddet sonra Yunanlı binbaşıya yaptığımız bu hareketin öcünü almak için Borlu’nun doğusunda bulunan Şelekler köyünü basarak köyde bulunan kadın erkek yaşlıları köy camine toplayıp envai çeşit eziyette bulunmuşlardır.”⁶⁵⁷

Parti Pehlivan, Yunanlıların yaptıkları zulümlere karşı halkı koruyan ve düşmanı cezalandıran bir çete reisidir. “İşgal yıllarında Kula’da milli kuvvetlere yardım yapabilmek için yapılan bir toplantı sırasında bir kadın ağlayarak içeri girer. Cemiyet Başkanı Mehmet Rasih Bey’i dışarıya çağırır. Yunan askerleri Karaağaç deresinde bir kadının zorla ırzına geçerler. Bu olay herkese dokunur. Derhal civarda dolaşan milis kuvvetlerden Parti Pehlivan’a haber salarlar. Parti Pehlivan o gece Kula’ya iki saat mesafede Sandal köyündedir. Haber kendisine ulaşınca o gece Yunanlıların kasabanın kuzeyinde salhane

⁶⁵⁵ Çerkez Ethem’in Hatıraları, s. 88; Çiçek, Borlu Tarihi, s. 50; İbrahim Çiçek ile 28. 03. 2014 tarihli görüşme.

⁶⁵⁶ Çiçek, Borlu Tarihi, s. 51.

⁶⁵⁷ Çiçek, Borlu Tarihi, s. 51.

*mevkiinde karakollarına baskın yapar. On bir Yunan askerini öldürür. Böylece mazlum kadının intikamını alır.”*⁶⁵⁸

5 Eylül 1922 tarihinde Türk Ordusu’nun Yunan ordusunu hızla takip ettiği, Salihli’nin batısında saat 13.00 sularında, savaşın yoğun biçimde devam ettiği sırada 2. Bölük Komutanı Nuri (Anakoç) düşmanın beyaz bayrak çektiğini, teslim olacağını söyler. Yunanlılar görüşmek üzere “*Büyük Komutan*” istemektedir. Alb. Ali Rıza Bey görüşmek için gittiğinde Yunanlı Binbaşı önce, “*Parti Pehlivan mısınız?*” diye sorar, sonra da “*Teslim oluyorduk, niçin ateş ettiniz?*” der. Bezgindir. Savaşın uzamasına sebep oldukları için kızmıştır. Parti Pehlivan iri yarı ve Yunanlıların çekindikleri bir çetecidir. Ali Rıza Bey de 1.82 boy ve 90 kilo ağırlığında bir cüsseye sahiptir. Top seslerinin ardından birdenbire askerin gelmesi Yunanlıları tereddüde sevk etmiştir. Gelenlerin asker mi çeteci mi olduğuna karar verememişlerdir.⁶⁵⁹ Yunanlı Binbaşı, Alb. Ali Rıza Bey, iri yarı bir kişi olduğu için, onu Parti Pehlivan sanmıştır.

Soysal, 6 Eylül 1922 tarihinde Sındırgı’yı işgal eden Parti Pehlivan milislerinin vergi olarak Hristiyanların para ve eşyalarına el koyduğunu belirtmektedir.⁶⁶⁰ Dido Sotiriyu ise “*Benden Selam Söyle Anadoluya*” eserinde çetelerden şöyle bahseder: Annesi kaybolmuş bir çocuğun dedesine:

“ - *Gidelim dede, gidip annemi bulalım! Dedi ve ardından, dede de gidelim yavrum gidelim! Deyince Etraftakiler*

- *Deli misin sen ihtiyar, diye bağırlılar. Kendi canına acımıyorsan, torununa acı! Çeteciler kol geziyor, etrafta, Pehlivan’ın adamları dağdan indiler!*⁶⁶¹

*Türk Ordusu’nun İzmir’e girdiği günler, Pehlivan’ın adamlarıyla Nurettin Paşa’nın askerleri önlerine çıkan bütün ev ve dükkânları talan etmekte, yakıp yıkmaktaydılar; henüz ölmemiş erkeklere işkence ediyorlar, papazları kilise de çarmıha geriyorlar, dayakta yarı ölü hale getirdikleri genç kız ve deli kanlıları mihrabın üzerine uzatıp, ırzlarına geçiyorlardı. Bir baştan öbür başa bütün şehirde Türk bıçağı habire vuruyor, vuruyordu,”*⁶⁶² diye yazmaktadır.

⁶⁵⁸ Mert, “Parti Mehmed Pehlivan”, s. 472; Ergül, **Kurtuluş Savaşı’nda Manisa**, s. 298.

⁶⁵⁹ Ergül, **Kurtuluş Savaşı’nda Manisa**, ss. 496- 497.

⁶⁶⁰ Soysal, **On Binlerin Yürüyüşü**, s. 137.

⁶⁶¹ Dido Sotiriyu, **Benden Selam Söyle Anadoluya** (Çev. Atilla Tokatlı, Haz. Pınar Savaş) Can Yayınları, III. Baskı, İstanbul, 2004, s. 224.

⁶⁶² Sotiriyu, s. 239. Ayrıca buna karşın, Sotiriyu eserinde, Yunanlıların Uşak, Eşme, Alaşehir, Salihli, Turgutlu ve Manisa’nın Yunanlılar tarafından yakılarak yok edilmesinden hiç bahsetmez. Bkz. Sotiriyu, ss. 1-229.

Bu ifadelerle Dido Sotiriyu, Nurettin Paşa ve Parti Pehlivan'ın katliam yaptığını iddia etmiştir. Halbuki Büyük Taarruz'dan sonra, kaçarken şehirleri, köyleri, kasabaları yakıp yıkanlar, Yunanlılardır. Bu iddialar, Yunanlıların kendilerini aklama girişimi olarak düşünülebilir.

Çobanisa köyünden⁶⁶³ olan bir Rum, Yunan ordusuna gönüllü olarak yazılmıştır. 1922 felaketinde (Büyük Taarruz) Uşak'ta 2. Seyyar Fırincılar Takımı'nda asker iken, kaçıp İzmir'e iner. Çobanisa'daki ailesi de kaçarak İzmir'e gelir. Orada bir odun tacirinin Ayios Demetrios Kilisesi yanında kalırlarken, bir akşamüstü terasta iken yangını görürler. İşte o saatlerde felaket başlar. Yüzbinleri bulan halk, çılgın gibi sokaklara dökülmüştür. Geceyi soğukta geçirmiş, her yerden feryatlar yükseliyormuş; çocukları, genç kızları kaçırıyorlarmış, bu kargaşa içinde çete başı Pehlivan ile onun başıbozukları, diledikleri gibi egemenlik sürüyormuş.⁶⁶⁴ Bu dönemde nerede bir çete olsa o, Pehlivan olarak anılır olmuştur.

1969 yılında Yunanistanda çekilen “Mülteci (Refugee) filminde, Pehlivan'ın çetelerine yer verilmiştir. Filmde, suçsuz Hristiyanların şiddet yanlısı Türk askerleri tarafından katledilmesi anlatılır. Film, Pehlivan'ın çetelerinin, nüfusu katletme çılgınlıklarından dolayı filmin ana karakterinin delirmesiyle başlar. İzmir'deki Hristiyanları katleden çetelerin görüntüsü, filmin ana temasıdır.”⁶⁶⁵

9 Eylül 1922 Cumartesi günü Kör Pehlivan'ın çeteleri ile Fahrettin Paşa'nın Süvarileri İzmir'e girmiştir.⁶⁶⁶ Türk süvarilerinin çoğu silahlı Değirmen Dağı'ndan inen Kuva-yı Milliyecilerdir.⁶⁶⁷

Yunanlılar İzmir'e doğru gelirken her kasabayı Türklere hiçbir şey bırakmamak için yakmışlardır. Kaçmakta olan Yunan ordusu Manisa'yı da ateşe vermiştir.⁶⁶⁸ Parti Pehlivan 16

⁶⁶³ Manisa'nın doğusunda 10 km uzaklıktadır.

⁶⁶⁴ Umar, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı**, s. 138.

⁶⁶⁵ Yannis G.S. Papadopoulos, “The uprootedness as an ethnic marker and the introduction of Asia Minor as an imaginary “topos” in Greek films”, January, 2013, www.ef.huji.ac.il/~Yannis%20Papadopoulos_Uprootednes, (16.05.2015), s. 347.

⁶⁶⁶ Yazının aslında 27 Ağustos 1922 tarihinde, Türk Süvarileri'nin ve Kör Pehlivan'ın çetelerinin İzmir'e girdiği bilgisi yer almaktadır. 5 Eylül 1934 Cumhuriyet'den naklen, Umut Uğur Dikçam, **İzmir'de 9 Eylül Kutlamaları 1923-1938**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2012, s. 50. Dikçam'ın yazısındaki 27 Ağustos tarihi, Yunanistan'ın 13 Şubat 1923'e kadar Julius takvimini kullanmasından kaynaklanmaktadır. Bu tarihten sonra Yunanistan, Gregorius takvimini kullanmıştır. Julius takvimi, Gregorius takviminin 13 gün gerisindedir. Erdem, s.192. Ayrıca, Salih İnci, Kör Pehlivan komutasındaki ilk Türk askerlerinin şehre 8 Eylül'de girdiğini belirtir. Salih İnci, **Dinler Tarihi Açısından Heybeliada Ruhban Okuluna Genel Bir Bakış**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s. 257. Ancak Pehlivan yada başka Türk kuvvetlerinin bu tarihte İzmir'e girmesi mümkün değildir.

⁶⁶⁷ Kemal Arı, **Üçüncü Kılıç, İzmir'in Kurtuluşu ve Yüzbaşı Şerafettin**, Marmara Eğitim Vakfı Yayını, Turuncu Tasarım ve Matbaacılık, byy. , 2006, s. 99.

⁶⁶⁸ Arı, ss. 115-116; Milas, s. 51.

Ağustos'da yaralandığı için, 26 Ağustos'da başlayan Türk Ordusu'nun düşmanı takip hareketına Sındırgı, Demirci ve Gelenbe bölgesinde sınırlı olarak katılabilir.⁶⁶⁹ Parti Pehlivan, Yunanlıların 15. Tümeni'nin Sındırgı ve bölgesinden çekilmesi sırasında onu takip etmiş ve tümenin geçtiği yerlere, çok büyük zarar vermesini önlemiştir. 9 Eylül 1922'de ise İzmir'in Yunanlıların elinden kurtarılmasında çok istediği halde görev alamamıştır. Ancak müfrezesindeki çeteler bu harekatta görev almıştır. Bu nedenle Yunanlılar, çetelerin yaptığı her türlü eylemi Parti Pehlivan'ın hesabına yazmışlar ve bütün çete faaliyetlerinden Parti Pehlivan'ı sorumlu tutmuşlardır.

SONUÇ

Milli Mücadele'ye sivil olarak katılmış pek çok kişi vardır. Ancak pek çoğunun ismi tarih kitaplarının arasında çoktan unutulmuştur. Buna karşın Tuncer Baykara; "*Çerkes Ethem gibi Yunanlılarla işbirliği yapmayıp aksine çete savaşlarını sürdüren, Yunanlılara çok büyük kayıplar verdiren bu çetecilerden, Parti Pehlivan adı ile ünlü çete reisini unutmamak gerekir,*"⁶⁷⁰ demektedir. Rahmi Apak da Bergama Baskını'na katılanlar için yadigâr bir anıtın yapılması gerektiğinden bahseder. Ancak ne yazıkki Parti Pehlivan ismi bugüne kadar unutulmuştur.⁶⁷¹

Parti Pehlivan, Selanik'de doğmuş ve Balkan Savaşları ile birlikte vatanını kaybetmenin acısını derinden yaşamıştır. Parti Pehlivan, yaşamının Selanik'teki yıllarında İttihat ve Terakki Partisine katılarak burada komitacılık faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu faaliyetleri nedeniyle Rum ve Bulgar çeteleri tarafından aranılmaya başlandığı için çareyi Balkanlar'dan kaçmakta bulmuştur. Pehlivan, Balkanlar'dan kaçarak Manisa gelmiş ve orada cezaevi başgardıyanı olarak görev yapmıştır.

Parti Pehlivan, 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i İşgali'nden sonra ve Manisa'nın 25 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden önce Akhisar Kuva-yı Milliye'sinin kurulmasında görev almıştır. Daha sonra 14-15 Haziran 1919'da Yunanlılara karşı yapılan ilk saldırı olan, Bergama Baskını'na katılmıştır. Çerkez Ethem'in Salihli'ye gelmesinden sonra Kuva-yı Seyyare katılmıştır. Kuva-yı Seyyare tarafından Yunanlılara karşı oluşturulan cephenin Gölarmara-Bintepeler hattını tutmakla görevlendirilmiştir. Parti

⁶⁶⁹ Akıncı, ss. 314, 380.

⁶⁷⁰ Baykara, s. 106.

⁶⁷¹ Son yıllarda Parti Pehlivan'a Demirci Kaymakamlığı ve Demirci Belediyesi ile Manisa Büyükşehir Belediyesi sahip çıkmıştır. Parti Pehlivan'ın kahramanlığının bir nişanesi olarak Demirci'de Kaymakamlık tarafından bir heykeli yapılmıştır. Parti Pehlivan'ın ismi, Manisa Büyükşehir Belediyesi tarafından, Kurtuluş Kahramanları Anıtı'na yazılmış ve 8 Eylül 2015 tarihinde Parti Pehlivan'ın ilk anma töreni, mezarı başında yapılmıştır.

Pehlivan, Kuva-yı Seyyare içinde yaklaşık beş yüz adamıyla görev yapmıştır. Bu kuvvet Kuva-yı Seyyare'nin en kalabalık kuvvetidir. Parti Pehlivan, Kuva-yı Seyyare içinde, Milli Mücadele'nin en kritik günlerinde TBMM'ye karşı çıkarılan isyanların bastırılması sürecinde, özellikle de Anzavur Ayaklanması (16 Nisan 1920'de)'nda asilerin dağıtılmasında rol almıştır. Arkasından Bolu-Düzce ve Yozgat Ayaklanmaları'nın bastırılmasında ve Yunanlılara karşı kazanılan ilk savaş olan, Demirci Savaşları'nda da önemli başarılar elde etmiştir.

Düzenli Ordu ile Kuva-yı Milliye çatışmasında önce Çerkez Ethem ile birlikte davranan Parti Pehlivan Müfrezesi, Düzenli Ordu ile Kuva-yı Seyyare çatışmasında, Kuva-yı Seyyare ile birlikte Düzenli Ordu'ya karşı savaşmış ve Çerkez Ethem'in Yunanlılar tarafına geçeceğini öğrenmesinden sonra, 23 Ocak 1921'de Çerkez Ethem'den ayrılmıştır. Parti Pehlivan, Çerkez Ethem'in elindeki bütün ağır silahları alarak, Halil Efe ile Düzenli Ordu'ya göndermiştir. Parti Pehlivan'ın Milli Mücadele'deki en kritik kararı Çerkez Ethem'den ayrılmasıdır. Bu hareket onu hain olarak anılmaktan kurtardığı gibi, daha sonra da Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Akıncı'nın kurduğu "Demirci Akıncıları"na katılarak, 25 Mart 1921'den 17 Eylül 1922 tarihine kadar Yunanlılara karşı savaşarak, zafere değin büyük bir mücadele örneği göstermiştir. Parti Pehlivan'ın Çerkez Ethem'den ayrılmasından sonra Milli Mücadele için ikna edilmesinde Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Akıncı ile Hamdi Namık (Gör) Bey'in etkisi büyüktür.

Türk ordusu, Demirci Akıncıları'na orduya istihbarat sağlamaları, Yunan ordusunu meşgul etmeleri ve Yunan ordusunun ikmal yollarını kesmeleri görevlerini vermiştir. Akıncı Müfrezeleri, Yunan zulmüne karşı halkı korumuş ve Yunan ordusunun ikmal yollarını keserek, köprüleri havaya uçurarak, düşmana ani baskınlar yaparak, onların bölgede rahat hareket etmelerini engellemiştir. Akıncı Müfrezeleri, cephe gerisindeki istihbarat faaliyetleri ile de Türk Ordusu'na önemli bilgiler sağlamıştır. Yunan ordusu, zaman zaman Akdağ ve Alaçam'da on iki bin kişi ile Akıncıları takip etmiş ve onları yok etmeye çalışmıştır.

Türk İstiklal Harbi boyunca Türk ve Yunan kuvvetleri şöyledir: İnönü Muharebeleri'nde Türk kuvvetleri 29299⁶⁷² mevcuda karşı Yunan kuvvetleri 107491⁶⁷³, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nde Türk Ordusu 123331⁶⁷⁴ kuvvete sahipken, Yunan

⁶⁷² TİH-Batı Cephesi, C. II, K. III, s. 33.

⁶⁷³ TİH-Batı Cephesi, C. II, K. III, s. 39.

⁶⁷⁴ Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. nci Cilt, 4 ncü Kısım, 2. Kitap, Kütahya Eskişehir Muharebeleri, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1974, s. 45.

Ordusu 126528⁶⁷⁵ mevcuda sahiptir. Sakarya Savaşı'nda Türk Ordusu'nun 123780⁶⁷⁶ askeri varken, Yunanlıların 183500⁶⁷⁷ askeri vardır. Büyük Taarruz'da ise Türk Ordusu 207941⁶⁷⁸ askere sahipken, Yunanlıların 224623⁶⁷⁹ askeri vardır. Sakarya Savaşı ve Büyük Taarruz öncesinde, Akıncıların on, on iki bin kişilik bir Yunan kuvvetini meşgul etmesi, Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nde Yunan ordusunun yaklaşık yüzde on üçünü, Sakarya'da yüzde altısını, Büyük Taarruzda ise yüzde dördünü kendi üzerine çekerek, Yunanlıların o bölgeden çekilmesini ve savaşa katılmasını önlemiştir. Akıncılar sayı olarak Yunan ordusunun karşısında çok az olmalarına rağmen (Akıncılar en fazla 700 en az 110 kişi), karşılarında tuttukları kuvvet bir hayli fazladır.

Demirci Akıncıları içinde görev alan Parti Pehlivan, Kuva-yı Seyyare'de önemli bir müfreze komutanı olduğu gibi, Akıncılar örgütünde de İbrahim Ethem Bey'den sonra ikinci adamdır. Parti Pehlivan, her zaman için Akıncıların vazgeçilmezi ve İbrahim Ethem Bey'in en çok güvendiği müfreze komutanı konumundadır. İbrahim Ethem Bey, en önemli işlerde Parti Pehlivan ve müfrezesini görevlendirmiştir. Parti Pehlivan'ın kaybedilmesi durumunda, Demirci Akıncıları zor duruma düşebilirdi. Bu nedenle İbrahim Ethem Bey, ona Demirci-Simav bölgesini vererek, onu daima yanında tutmuştur. Parti Pehlivan, Balkanlar'da öğrendiği komitacılığı Demirci-Gördes ve havalisinde uygulama imkanı bulmuştur.

Alaattin Gürırmak, On Birinci Akıncı Müfrezesi Kumandanı Parti Pehlivan Efe'ye Simav ve dağ köyleri ile Demirci ve köylerinin çok şey borçlu olduğunu⁶⁸⁰ söylemesine karşın, yalnızca bu bölgede değil, Gördes, Demirci, Sındırgı, Bigadiç, Dursunbey, Kula, Selendi, Salihli, Akhisar gibi çok geniş bir bölgenin halkı da Pehlivan'a çok şey borçludur. Bütün bunların yanında Pehlivan Müfrezesi, Yunanlıların on vagon dolusu savaş malzemesini, 199 nolu köprüden geçerken havaya uçurmuştur. Pehlivan Müfrezesi'nin bu hizmeti, Yunan ordusunun muharebe ve ikmal yoluna vurduğu önemli bir darbedir.

Demirci Akıncıları'nın düşmana karşı mücadelesi çete ailelerinin topyekûn mücadelesi haline gelmiştir. Yunanlılar, Parti Pehlivan ve İbrahim Ethem'i yanlarına çekerek Akıncıları başsız bırakmayı hedeflemişlerdir. Öncelikle onları çatışmada yok etmeyi denedilerse de bunu

⁶⁷⁵ **TİH-Batı Cephesi**, C. II, K. IV, ss. 67-68

⁶⁷⁶ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. nci Cilt, 5 nci Kısım, 2. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1973, s. 4.

⁶⁷⁷ **TİH-Batı Cephesi**, 2. Kitap, C. II, K. V, s. 62.

⁶⁷⁸ **Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. nci Cilt, 6 nci Kısım, 2. Kitap, Büyük Taarruz**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1995, ss. 9-10

⁶⁷⁹ **TİH-Batı Cephesi**, 2. Kitap, C. II, K. VI, ss. 15-16.

⁶⁸⁰ Alaattin Gürırmak, **Kestane Dağı**, Simav Selendi, Demirci'den Öyküler, Atadost Yayınları, İzmir, 2003, s. 96.

başaramayınca, İbrahim Ethem Bey ile Parti Pehlivan'a defalarca mektup yazmışlar, iyi bir hayat ve para teklif ederek kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Bütün bunlarla ikna edemeyince, Parti Pehlivan'ın hanımını kaçıracak onu pazarlık meselesi yapmaya çalışmışlar, ancak bu durumda Parti Pehlivan'ı ve Akıncıları vatan mücadelesinden vazgeçirmeye yetmemiştir. Yunanlılar bütün bu yollarla etkisiz kılamadıkları kaymakam ve Parti Pehlivan'ı zehirleyerek ortadan kaldırmayı denemişler, ancak bu yollarda başarılı olamamışlardır. Akıncılar, büyük kayıplar vermelerine rağmen mücadelelerine devam etmişler ve inandıkları zafere ulaşmayı başarmışlardır.

Parti Pehlivan'ın çeteleri yurt dışında, 1969 yılında Yunanistan'da çekilen "Mülteci filmine konu olmakla birlikte"⁶⁸¹ Herkül Milas'ın "Göç" ve Dido Sotiriyu'nun "Benden Selam söyle Anadolu'ya" eserlerinde de değinilmiştir. Ülkemizde de Parti Pehlivan'a, "Küçük Ağa" "Vatanım Sensin" dizisinde yer verilmiştir.

Ankara İstiklal Mahkemesi, İstiklal Harbi'nden sonra Parti Pehlivan ve Halil Efe'nin hanımının mallarına el koymuş, ancak Yüce Meclis daha sonra, Parti Pehlivan ve Halil Efe'nin hanımına mallarını iade etmiştir.

Parti Pehlivan, Çerkez Ethem ile birlikte iç isyanların bastırılması esnasında İstanbul Hükümeti tarafından eşkıya olarak adlandırılmıştır. Kuva-yı Seyyare ile Düzenli Orduya karşı savaşırken, Ankara hükümeti tarafından eşkıya olarak anılmıştır. Yunanlılara karşı savaşırken ise Yunanlılar, İngilizler ve İstanbul hükümeti tarafından eşkıya olarak nitelendirilmiştir. Milli Mücadele'nin zafere ulaşmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti, Parti Pehlivan'ı 1924'te Milli Mücadele'deki kahramanlığı nedeniyle Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyasıyla ödüllendirmiştir. Pehlivan, 19 Haziran 1926 tarihinde Milis Miralay rütbesiyle emekli edilmiştir. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Devleti zaferden sonra, Parti Pehlivan'a hak ettiği yeri ve rütbeyi vermiştir.

⁶⁸¹ Bu durum Yunanlıların kendilerini masumane gösterme çabasıdır. Yunanlıların Batı Anadolu'da yaptıkları mezalim çok korkunç boyuttadır. Batı Anadolu'da Yunanlıların elinden yakılmaktan kurtarılan yerlerin sayısı çok azdır. Uşak, Eşme, Alaşehir, Salihli, Ahmetli, Turgutlu, Manisa, Aydın ve İzmir Yunanlılar tarafından yangın taburlarıyla yakılmıştır. Yunanlıların mezalimi için şu eserlere bakılabilir. Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi, İzmir, Aydın, Manisa, Denizli, 1919-1922**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999; Talat Yalazan, **Türkiye'de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi, I, II**, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı, Yayını, Ankara, 1994; Kadir Mısıroğlu, **Yunan Mezalimi, Türkün Siyah Kitabı**, Sebil Yayınları, İstanbul, 1969; **Arşiv Belgelerine Göre Balkanlar'da ve Anadolu'da Yunan Mezalimi II**; Mehmet Hocaoglu, (Haz.) **Belgelerle Yunan Barbarlığı**, Doyuran Matbaası, Berekat Yayınevi, İstanbul, 1985. Ayrıca Türk Kızılayı tarafından zaferden sonra Batı Anadolu'da Yunanlıların yaptıkları tahribatı ve katliamları, dünya kamuoyuna göstermek amacıyla çekilmiş görüntülere Kızılhaç'a arşivinin şu internet adreslerinden ulaşmakda mümkündür. <https://avarchives.icr.org/Film/5436> ve <https://avarchives.icr.org/Film/5435>. (30.04.2018)

Kemal Irmak Parti Pehlivan hakkında şunları yazmıştır: “*Manisalılar meşhur Parti Pehlivan Mehmed Baskır’ı*⁶⁸² yalnız hemşeri sıfatıyla değil, aynı zamanda büyük mücadele savaşında gösterdiği unutulmaz kahramanlıkları ve iyi kalbliklerini anladığı ve takdir ettiği için severler ve Milli Mücadele Savaşı gibi tarihin en mühim dakikalarında metaneti, fedakârlığı, merd, kahraman, ali cenaplığı ile şöhret almış düşmana göğsünü ateşe siper ederek memleketi uğrunda muhtelif yerlerinden yaralar almış olan Mehmed Baskır’ı, Manisa Tarihi ebediyen anacak, memleket hesabına ve insanlık hissiatı ile bu Türk Kahramanı’nı minnettarlıkla yâd edecektir.”⁶⁸³

Milli Mücadele Tarihimizde adı milis gaziler arasında sayılan Parti Pehlivan, Yunan işgalinden hemen sonra vatan mücadelesine girişmiş, zafere kadar Yunanlılara karşı savaşını sürdürmüş ve Demirci Akıncılarıyla birlikte, Yunanlılara karşı dünya harp tarihine geçecek örnek bir mücadele ortaya koymuştur. Bu hizmetleri nedeniyle Parti Pehlivan, Türk İstiklal Mücadelesi’nde adı unutulmayacak bir vatansever olarak anılacaktır.

⁶⁸² Irmak, Pehlivan’ın soyadını Baskır olarak yazmış ancak Pehlivan’ın soyadı Baskak’tır. **MİNMA**, Mehmet Baskak’a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği.

⁶⁸³ Kemal Irmak, **Manisa Vilayeti Tarihi**, Salname, Tecelli Basımevi, Byy. , 1937, s. 76.

KAYNAKÇA

A. ARŞİVLER

1. Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Arşivi

Balıkesir Büyük Şehir Belediyesi'nin 04.06.2014 tarih ve 2272 nolu yazısı.

2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş (DH EUM AYŞ)

BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-5 (18 Teşrin-i Evvel 337).

BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-4 (18 Teşrin-i Evvel 337).

BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-1 (31 Teşrin-i Evvel 337).

3. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) Süleyman Pehlivan oğlu Mehmet Pehlivan'a ait Tasfiye Talepnamesi, Fon Kodu: 130.16.13.2. / 12423.

4. Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nin 10/10/2013 tarih ve 48529539 sayılı yazısı.

5. Erol Toy Özel Arşivi

Erol Toy, **Parti Pehlivan Tiyatro Oyunu** (Basılmamış Daktilo Metin), 1973, ss. 1-52.

5. Manisa İl Nüfus Müdürlüğü Arşivi (MİNMA)

Mehmet Baskak'a ait 30/09/2013 tarihli nüfus kayıt örneği.

5. Milli Savunma Bakanlığı Arşivi (MSBA)

Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'nün 5 Kasım 2013 tarihli Parti Pehlivan'ın (Mehmet Baskak) Askeri Safahat Belgesi ve Parti Pehlivan'ın Emeklilik Kararnamesi.

6. Sındırgı Belediyesi Arşivi

Sındırgı Belediyesi'nin 03.06.2014 tarih ve 65835700 sayılı yazısı.

7. Taner Baskır Özel Aile Arşivi

Parti Pehlivan'nın fotoğrafları (Resim 3, 6, 7, 9), saati ve bıçağı.

8. Türkan Yavuzbalkan Özel Aile Arşivi.

Saadet Yavuzbalkan ve Zeliha Yavuzbalkan'ın Tarık Buğra'ya yazdıkları mektup (7 sayfa), Pehlivan'ın Fotoğrafı (Resim-10) ve İstikal Madalyası.

9. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE), İstiklal Harbi (İSH)

ATASE Arşivi, İSH, KN: 1294, GN: 97, BN: 1.

ATASE Arşivi, İSH, KN: 1388, GN: 78, BN: 1.

ATASE Arşivi, İSH, KN: 1388, GN: 79, BN: 1.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 592, GN: 108, BN: 1.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 606, GN: 171, BN: 1.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 606, GN: 5, BN: 1.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 679, GN: 67, BN: 7.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 689, GN: 29, BN: 4.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 690, GN: 88, BN: 22.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 702, GN: 9, BN: 18.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 702, GN: 9, BN: 19.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 719, GN: 5, BN: 1.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 719, GN: 5, BN: 2.
ATASE Arşivi, İSH, KN: 990, GN: 148, BN: 1.

Askeri Tarih Bülteni Dergisi (ATBD), Sayı 34, Şubat 1998, Ergünöz Akçora, “Milli Mücadele Süresi İçerisinde Kuva-yı Milliye Hareketinin Doğuşu”, ss. 1-15.

Harp Tarihi Belgeleri Dergisi (HTBD), Sayı: 73 Belge No: 1593, 1594, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1975.

B. SÜRELİ YAYINLAR

Gazeteler ve Dergiler

Askeri Tarih Bülteni Dergisi (ATBD), Sayı 34, Şubat 1998, Ergünöz Akçora, “Milli Mücadele Süresi İçerisinde Kuva-yı Milliye Hareketinin Doğuşu”, ss. 1-15.

Harp Tarihi Belgeleri Dergisi (HTBD), Sayı: 73 Belge No: 1593, 1594, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1975.

Saruhan, 30 Haziran 1338.

Cumhuriyet, 20-22 Mayıs 1984.

Halıkent Müstakil Bölge Gazetesi, 10 Haziran 2015, Yıl 33, Sayı 1513.

İzmir’e Doğru, 14 Nisan 1336-1920, Numara 53.

Nokta Haftalık Haber Dergisi, 28 Mayıs-3 Haziran 1984, Yıl: 2, Sayı: 14, ss. 24-25.

C. HATIRALAR, KİTAPLAR, MAKALELER, BİLDİRLER, TEZLER, SÖZLÜ KAYNAKLAR VE İNTERNET KAYNAKLARI

1. Kitaplar

Akçam, Taner, **Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

- Akıncı, İbrahim Ethem, **Demirci Akıncıları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 2009.
- Akşin, Sina, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele** Cilt 1, Mutlakiyete Dönüş (1918-1919), Ankara, 1998.
- Aldan, Mehmet, **Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2001.
- Altıntaş, Ahmet, **Milli Mücadele de Çanakkale**, Asil Yayın Dağıtım, I. Baskı, Ankara, 2007.
- And, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu**, Doğu Matbaası, III. Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1983.
- Apak, Rahmi, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, Güven Basımevi, İstanbul, 1942.
- Apak, Rahmi, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1990.
- Arı, Kemal, **Üçüncü Kılıç, İzmir'in Kurtuluşu ve Yüzbaşı Şerafettin**, Marmara Eğitim Vakfı Yayını, Turuncu Tasarım ve Matbaacılık, Byy. , 2006.
- Arşiv Belgelerine Göre Balkanlarda ve Anadolu'da Yunan Mezalimi**, II, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Yayın No: 30, Ankara, 1996.
- Atabay, Mithat, **Milli Mücadele Tarihi**, Kriter Yayınları, I. Baskı Express Basımevi, İstanbul, 2010
- Atatürk, Kemal, **Nutuk** Cilt II, Milli Eğitim Basımevi, On Beşinci Basım, Ankara, 1987.
- Avcıoğlu, Doğan, **Milli Kurtuluş Tarihi, 1882 den 1995'e**, İkinci Kitap, Tekin Yayınevi, Yayıncılık Matbaası, İstanbul, 2001.
- Aydemir, Şevket Süreyya, **Tek Adam**, 1. Cilt, Remzi Yayınevi, 8. Baskı, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1981.
- Aybars, Ergün, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi, II. Baskı, İzmir, 1986.
- Aydemir, Şevket Süreyya, **Tek Adam, Mustafa Kemal**, II. Cilt. 17. Basım, Baskı, Simge Yayıncılık, Remzi Kitapevi, Byy. , 1999.
- Aydinel, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kılıçaslan Matbaacılık, Ankara, 1990.
- Ayışığı, Metin, **Belgelerin Işığında Milli Mücadele Tarihimiz**, Özal Matbaası, Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları (1919-1920)**, Ankara Üniveristesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2014.

- Balıkesir, Kemal, **İstiklal Savaşı Anıları**, (Daktilo Metin), ATASE Arşivi Kütüphanesi.
- Başar, Şukefe Nihal, **Vatanım İçin**, Feridun Bayram (Hazırlayan), Mas Matbaacılık A.Ş. Gördesliler Derneği Yayınları, İstanbul, 2007.
- Bayar, Celal, **Ben de Yazdım Milli Mücadeleye Giriş**, Cilt 8, Baha Matbaası, İstanbul, 1972.
- Baykara, Tuncer, **Türk İnkılâp Tarihi ve Atatürk İlkeleri**, Üniversite Kitapları, Akademi Kitapevi, Genişletilmiş 5. Baskı, Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 1996.
- Bayrak, Mehmet, **Eşkiyalık ve Eşkiya Türküleri**, Yorum Yayıncılık, Yorum Matbaacılık, I. Baskı, Ankara, 1985.
- Bingöl, Sedat, **150'likler Meselesi**, Bengi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Birgören, Hamdi, **Mehmet Zekai'nin Kaleminden İsyân Günlerinde Bolu**, Bolu Belediyesi Bolu Araştırmaları Merkezi, Bolu, 2009.
- Boray, Ferit, **Kuva-yı Milliye ve Ölümsüz Kadın Kahramanlar**, Kum Saati Yayınları, I. Baskı, İstanbul, 2008.
- Boyacıoğulları, Abdullah ve Sedat Alakese, **Her Yönüyle Her Şeyiyle Demirci**, Eko Matbaası, İstanbul, 1972.
- Bozdağ, İsmet, **Bilinmeyen Atatürk**, Truva Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2005.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi**. 18.Cilt. Baskı Milliyet Gazetecilik A.Ş. , İstanbul, 1986.
- Cilasun, Emrah, **Baki İlk Selam Çerkez Ethem**, Agora Kitaplığı, 3. Basım, İdil Matbaacılık, İstanbul, 2009.
- Coşkun, Alev, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2005.
- Çakmak, A. Nedim, **İşgal Günlerindeki İşbirlikçiler, Hüsnüyadis Hortladı**, Kum Saati Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 2006.
- Çalışlar, İzzettin, **İstiklal Harbi Hatıratı 2. Kısım, 61. Fırkanın Gediz ve Kütahya Muharebeleri**, Askeri Mecmua, Numara: 84, Askeri Matbaa, Ankara, 1932.
- Çerkez Ethem'in Hatıraları**, Güniz Basımevi, Dünya Yayınları, İstanbul, 1962.
- Çiçek, İbrahim. **Borlu Tarihi**, Ay Yayınları, Birinci Baskı, Salihli, 2009.
- Çiçek, İbrahim. **Gördesli Mücadele Makbule ve Silah Arkadaşları**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, Salihli, 1998.
- Çiçek, İbrahim, **Kurtuluş Savaşında Salihli Kuva-yı Milliyeçileri**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, Dinçer Matbaası, Birinci Baskı, Salihli, 2010.
- Çolak, İbrahim, **Milli Mücadele Esnasında Kuva-yı Seyyare Kumandanlığına Ait Hatıratım**, (Haz.) Orhan Hülagü, Emre Yayınları, EKC Baskı, İstanbul, 1996.

- Demir, Mehmet, **Efelerin Hikayeleri**, Sönmez Güven Form Ofset, Salihli, 2008.
- Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi Yayınları, (Haz.) Aydın Sami Güneyçal, 24. Baskı, Aydın Web-ofset, Ankara, 2007.
- Dikçam, Umut Uğur, **İzmir’de 9 Eylül Kutlamaları 1923-1938**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Byy. , 2012.
- Dinamo, Hasan İzzettin, **Kutsal İsyân Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi**, May Yayınları, 7. Cilt, İstanbul, 1967.
- Efe, Ahmet, **Çerkez Ethem**, Bengi Kitap Yayın, Önsöz Matbaacılık, Gözden Geçirilmiş İkinci Basım, İstanbul, 2007.
- Erdem, Nilüfer, **Yunanlı Tarihçilerin Gözüyle Anadolu Harekâtı 1919-1923**, Derlem Yayınları, Ekim, İstanbul, 2013.
- Ergil, Doğu, **Milli Mücadele’nin Sosyal Tarihi**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1981.
- Ergül, Teoman, **Bekleyiş ve Zafer**, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2007,
- Ergül, Teoman, **İşgal**, İnkılap Kitapevi, İkinci Baskı, İstanbul, 2006.
- Ergül, Teoman, **Kurtuluş Savaşı’nda Manisa**, Genişletilmiş 2. Baskı, Şen Matbaa, Kebikeç Yayınları, Ankara, 2007.
- Ersin, Mehmet, **Kurtuluş Savaşı’nda Uşak Anıları**, Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2013.
- Esaretten Zafere Uşaklı Bir Muharip Gazi Şükrü Nail’in (Soysal) Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi Hatıraları**, (Yay. Haz.) Barış Metin, AKY (Uşak Akademi Kitap Dağıtım Pazarlama), Gülmat Matbaacılık, İstanbul, 2012.
- Esengin, Kenan, **Milli Mücadele’de Ayaklanmalar**, Kamer Yayınları, 3. Baskı, Eko Matbaası, İstanbul, 1998.
- Esengin, Kenan, **Milli Mücadele’de Hıyanet Yarışı**, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969.
- Eskişehir İstiklal Mahkemesi**, (Kararlar ve Mahkeme Zabıtları) Cilt 4, TBMM Basımevi, Ankara, 2015.
- Geçer, Türker Kadir, **Dağdaki Çoban Ateşleri**, Bilgi Yayınevi, I. Basım, Ankara, 2003.
- Goloğlu, Mahmut, **Cumhuriyete Doğru (1919-1921)**, Birinci Büyük Millet Meclisi, Nüve Matbaacılık, 1971.
- Göçgün, Önder, **İstiklal Savaşı İstihbarat Subaylarından: Fahri Akçakoca Akça’nın Hatıraları**, AKDTYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2014.
- Gökbilgin, Tayyib, **Milli Mücadele Başlarken**, I. Baskı, Yaylacık Matbaacılık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

- Gökdemir, Oktay, **Kurtuluş Savaşı'nda Akhisar**, Akhisar Belediyesi Yayınları, İzmir, 1990.
- Görgülü, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993.
- Görgülü, İsmet, **On Yıllık Savaşın Günlüğü**, İzzettin Çalışlar, Yapı Kredi Yayınları, I. Baskı, Altan Matbaacılık, İstanbul, 1997.
- Gülmez, Nurettin, **Kurtuluş Savaşı'nda Anadolu'da Yenigün**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- Güralp, Şerif, **İstiklal Savaşı'nın İçyüzü**, Polatlı Belediyesi Yayınları, Doğu Matbaası, Ankara, 2007.
- Gürırmak, Alaattin, **Kestane Dağı**, Simav Selendi, Demirci'den Öyküler, Atadost Yayınları, İzmir, 2003.
- Gürler, Hamdi, **Kurtuluş Savaşı'nda Albay Bekir Sami Günsav (Mayıs- Haziran 1919)**, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- Güvenç, Sefer, (Derleme), **Mübadele Öncesi ve Sonrası Eski ve Yeni Adları ile Kuzey Yunanistan Yer Adları Atlası**, Lozan Mübadilleri Vakfı, İstanbul, 2010.
- H. Stoddard, Philip, **Teşkilat-ı Mahsusa**, (Çev. Tansel Demirel), Arma Yayınları, III. Baskı, İstanbul, 2003.
- Hacıfettahoğlu, İsmail, **Milli Mücadele'de Hilal-i Ahmer**, Türk Kızılayı Derneği Yayınları, II. Baskı, Tuna Ofset, Ankara, 2007.
- Hocaoğlu, Mehmet, (Haz.) **Belgelerle Yunan Barbarlığı**, Doyuran Matbaası, Berekat Yayınevi, İstanbul, 1985.
- Halıcı, Şaduman, **Ethem**, E Yayınları, Baskı Zoran Matbaacılık, İstanbul, 2016.
- Irmak, Kemal, **Manisa Vilayeti Tarihi**, Salname, Tecelli Basımevi, Byy. , 1937.
- İlgürel, Mücteba, **Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri**, Atatürk Araştırma Merkezi, İstanbul, 1999.
- İlhan, Attila, **Yasak Sevişmek**, Bütün Şiirleri: 6, Bilgi Yayınları, 1999.
- İlker, Süleyman Sami, **Eskiden Yeniye İkinci Meşrutiyet'ten 1970'lere Fotograflar**, Manisa Büyükşehir Belediyesi Yayını, Gündoğan Matbaası, I. Baskı, Manisa, 2016.
- İzmir'e Doğru**, (Haz.) Oktay Gökdemir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları: 64, I. Basım, Mono Matbaacılık Ambalaj, İzmir, 2010.
- Kasapoğlu, Ahmet, (Derleyen), **Milli Mücadele Anıları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, I. Baskı, Ankara, 1998.
- Kaygusuz, Nusret Bezmi, **Bir Roman Gibi**, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kültür Yayını, II. Basım, İzmir, 2002.

- Keskin, Kadir, **Manisa da Vakıf İzleri Ve İz Bırakanlar**, Ajans Renk Yayınları, Manisa, Bty.
- Koç, Mehmet, **Atatürk**, Akşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Bahçıvanlar Basım Sanayi A.Ş. Byy. , 2010.
- Kodaman, Bayram ve Hasan Babacan, **Hafız İbrahim Demiralay'ın Hatıratı ve Isparta'da Milli Mücadele İle İlgili Belgeler**, Süleyman Demirel Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Yeni Matbaa, Isparta, 1998.
- Kutay, Cemal, **Çerkez Ethem Dosyası 1**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1973.
- Küçük Asya Harekâtı (1919-1922), Büyük Taarruz (Aralık-1920-Mart 1921) Harekâtları, Büyük Yunan Taarruzu**, (Yunanca), Cilt III, Yunan Askeri Genel Kurmayı Tarih Müdürlüğü, Atina, 1963.
- Manisa 1973 İl Yıllığı**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1973.
- Manisa 2000**, (Yayına Hazırlayanlar), Bilgi, Nejd, Ünal Şenel, Erşen Akar, Altan Türe. Manisa Valiliği Yayını, İzmir, 2000.
- Manisa 2007 İl Yıllığı**, Manisa Valiliği Yayını, Byy. , 2007.
- Mısıroğlu, Kadir, **Yunan Mezalimi, Türkün Siyah Kitabı**, Sebil Yayınları, İstanbul, 1969.
- Milas, Herkül, **Göç, Rumların Anadolu'dan Mecburi Ayrılışı (1919-1923)**, (Çev. Damla Demiröz), Küçük Asya Araştırmaları Merkezi, İletişim Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul, 2001.
- Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011**, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2002.
- Miralay Mehmet Arif Bey, **Anadolu İnkılâbı Milli Mücadele Anıları 1919-1923**, (Haz.), Bülent Demirbaş, İstanbul, 1987.
- Mumcu, Uğur, **Devlet Modası: Tek Yol Özal!** , Bütün Yazıları 22, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2003.
- Op. Dr. Emin Erkul'un Milli Mücadele Anıları**, (Haz. Melih Tinal), Zeus Kitapevi, İzmir, 2011.
- Önder, Osman, **İşgal Sahasında Gedizli İbrahim Efe**, Gediz Belediyesi Arşivi, Aydınlık Basımevi, İstanbul, 1945.
- Özakman, Turgut, **Şu Çılgın Türkler**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2005,
- Özalp, Kazım, **Milli Mücadele 1919-1922**, I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.
- Özdemir, Zekeriya, **Balıkesir Bölgesinde Milli Mücadele Önderleri**, Balıkesir Belediyesi Yayını, Ankara, 2001.

- Özdemir, Zekeriya, **Milli Mücadele Yıllarında Balıkesir Cepheleri**, Kanomat Ltd. Şti. , Ankara, 2001.
- Özel, Mehmet, **Cephelerden Kurtuluş Savaşı'na**, C. II. Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2005.
- Özkaya, Yücel, **Türk İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet Tarihi**, Ankara Üniversitesi, Tıp Fak. Yayını, Ankara, 1981.
- Öztürk, Ahmet, **Milli Mücadele'de Zor Yıllar (1919-1922) Küthaya ve Havalisi**, Ankara Ofset, Egemen Yayınları, I. Baskı, Ankara, Bty.
- Pınar, Mehmet, **Gediz Ansiklopedisi**, Gediz Belediyesi Kültür Yayınları, Byy. , 2012.
- Sarıbay, Selim, **İstiklal Savaşında Mudurnu-Bolu-Düzce**, (Haz.) A. Utkun Boyacıgiller, Aydın Halkevi Yayını, C.H.P Basımevi, Aydın, 1943.
- Sarihan, Zeki, **Çerkez Ethem'in İhaneti**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998.
- Sarihan, Zeki, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü III**, TBMM'den Sakarya Savaşı'na (23 Nisan 1920-22Ağustos 1921), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995.
- Selçuk, İlhan, **Yüzbaşı Selahattin'in Romanı**, İkinci Kitap, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993.
- Selek, Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, Cilt 1, Kastaş Yayınevi, Dokuzuncu Baskı, Zafer Matbaası, İstanbul, 2000.
- Selek, Sabahattin, **Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, Cilt II, Milliyet Doğan Gazetecilik A. Ş, Morpa Ofset, İstanbul, 2011.
- Semiz, Yaşar ve Ömer Akdağ, **Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları**, Çizgi Kitapevi, Konya, 2011.
- Sotiriyu, Dido, **Benden Selam Söyle Anadoluya**, (Çev. Atilla Tokatlı), (Haz.) Pınar Savaş, Can Yayınları, III. Baskı, İstanbul, 2004.
- Soysal, Ali, **On Binlerin Yürüyüşü, Bir Yunan Tümeninin Kaçış Öyküsü**, Tarihçi Kitabevi, I. Baskı, Kitap Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. , İstanbul, 2014.
- Soysal, İlhami, **Kurtuluş Savaşı'nda İşbirlikçiler**, Bengi Yayınları, Kitap Matbaası, II. Basım, İstanbul, 2008.
- Şehidoğlu, Süreyya, **Milli Mücadele'de Adapazarı-Bolu-Düzce-Hendek ve Yöresi Ayaklanmaları**, Bilgi Basımevi, Ankara, 1970.
- Şener, Cemal, **Çerkez Ethem Olayı II**, Çağdaş Matbaacılık, Cumhuriyet Kitapları, Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti, byy. 2000.
- Taçalan, Nurdoğan, **Ege de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, Bilgi Yayınevi, I. Basım, Ankara, Mart, 2007.

- Tekeli, İlhan ve Selim İlkin, **Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- Toy, Erol, **Toprak Acıkınca**, Cilt II , Yaz Yayınları, İstanbul, 1998.
- Toy, Erol, **Türk Gerilla Tarihi**, Giray Yayınları, Ahmet Sarı Matbaası, İstanbul, 1970.
- Turan, Mustafa, **Yunan Mezalimi, İzmir, Aydın, Manisa, Denizli, 1919-1922**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.
- Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. nci Cilt, 4 ncü Kısım, 2. Kitap, Kütahya Eskişehir Muharebeleri**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1974.
- Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. nci Cilt, 5 nci Kısım, 2. Kitap, Sakarya Meydan Muharebesi**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1973.
- Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. nci Cilt, 6 nci Kısım, 2. Kitap, Büyük Taarruz**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1995.
- Türk İstiklal Harbi II. nci Cilt, Batı Cephesi, 3 ncü Kısım, Birinci, İkinci İnönü, Aslıhanlar ve Dumlupınar Muharebeleri**, Genel Kurmay Basımevi Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Ankara, 1966.
- Türk İstiklal Harbi, VI. Cilt, İç Ayaklanmalar (1919-1921)**, Genel Kurmay Basımevi, ATASE, Ankara, 1964.
- Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi, II. Nci Cilt, 2 nci Kısım**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1991.
- Türk İstiklal Harbi, II. nci Cilt, Batı Cephesi, I nci Kısım**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1963.
- Türkçe Sözlük**, T.D.K. Yayınları, 10. Baskıdan Yapılan Tıpkı Basım, Ankara, 2009.
- Türker, Hasan, **Milli Mücadele'de Salihli**, Salihli Belediyesi Kültür Yayınları, Gülermat Matbaacılık, Kasım, byy. , 2013.
- Umar, Bilge, **Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla, İzmir Savaşı**, İnkılap Kitapevi, Ankara, 2002.
- Umar, Bilge, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, İzmir Büyükşehir Kent Kitaplığı, Mono Yayıncılık, İzmir, 2011.
- Uysal, Rasih Selçuk, **Sındırgılı'nın Kitabı**, Grafmat Basım, İzmir, 2007.

- Vandemir, Baki, **İstiklal Harbinde Demirci Akıncıları (Gerilla)**, İstanbul Askeri Matbaa, İstanbul, 1936.
- Yalazan, Talat, **Türkiye’de Yunan Vahşet ve Soy Kırımı Girişimi, I, II**, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı, Yayını, Ankara, 1994.
- Yazman, M. Şevki, **Anadolunun İşgali (İstiklal Savaşı Nasıl Oldu?)**, Kamer Yayınları, Eko Matbaası, 3. Baskı, İstanbul, 1999.
- Yetkin, Gıyas, **Ateşten Ateşe Akça Efe**, Halk Kitapları Serisi, Bütün Türkiye Yayınevi, Ankara, 1964.
- Yıldırım, Mustafa, **Ulus Dağına Düşen Ateş**, Belge Roman, Ulus Dağı Yayınları, 8 Basım, Ankara, 2012.
- Yozgat, Siyami, **Yozgat İsyanının Romanı**, Ötüken Neşriyat, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 2002.
- Yurdoğlu, Zekeriya, **Gördes Tarihi**, Gördes Belediyesi Kültür Yayınları, Okullar Yayınevi, Ağustos, byy, 1993.
- Yurt Ansiklopedisi**, 11. Cilt, Anadolu Yayıncılık A.Ş. İstanbul, 1982.

2. Makale ve Bildiriler

- Akandere, Osman ve Feridun, Ata, “(Nemrut) Mustafa Paşa Divan-ı Harbi’nde Yargılanarak İdam Edilen Dramalı Rıza Bey ve Milli Mücadele’de ki Hizmetleri”, **Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 10, 2003, ss. 17-83.
- Akandere, Osman, “Çerkez Ethem’in ve Kuva-yı Seyyare’nin Batı Anadolu Cephelerindeki Hizmetleri”, **Kuva-yı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, 6-8 Eylül 2009, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, I. Basım, 2010, İzmir, ss. 344-369.
- Argaç, Nuri, “Halil Efe’nin Mezar Yerinin Bulunuş Öyküsü”, **Düğüm Dergisi**, Sayı: 19, Eylül 2009, ss. 31-33.
- Arıkan, Zeki, “Kuva-yı Milliye’nin Kuruluşuna Doğru” , **Kuva-yı Milliye’nin 90. Yılında İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, 6-8 Eylül (Editör) Oktay Gökdemir, I. Basım, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Mediform Ambalaj Matbaacılık Ltd. Şti, İzmir, 2009, ss. 38-48.
- Ayaz, Erhan, Erdem, Muammer, Kuloğlu, Yunus, “II. Meşrutiyet Döneminde Bir Faili Meçhul: Hasan Fehmi Bey”, **EJOVOC: Electronic Journal of Vocational Colleges**, Cilt: 5, Sayı: 1, Yıl: 2015, ss. 107-117.

- Balta, Evangelia ve Soner Aytek Alpan, “Küçük Asya Felaketi’nden Sonra Serez’de Mülteci İskânı”, **Toplumsal Tarih**, Kasım 2013, Sayı, 239, ss. 20-34.
- Berber, Engin, “Kurtuluş Savaşında Bir Gerilla Üssü: Alaçam Dağları” **Alaçam Dağları ve Dursunbey 1. Ulusal Sempozyumu Bildiriler**, (02- 03 Eylül 2002), (Editör) Abdullah Soykan, Dursunbey Belediyesi Yayınları Baskı: 1, İmpa Matbaacılık, I. Basım, İstanbul, 2003, ss. 23-34.
- Bilgi, Nejdett, “Kuva-yı Milliye’de Bir Belediye Başkanı: Bahri Sarıtepe”, **Milli Mücadele’de Manisa ve Kuva-yı Milliye Sempozyumu (6-7 Kasım 2009)**, Editör Nurettin Gülmez, Manisa Valiliği ve Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 2010, ss. 93-115.
- Bolak, Mehmet Vehbi, “Milli Mücadele de Balıkesir”, **Milli Mücadele’de Balıkesir** (3-4 Mayıs 1986) Tebliğ Metinleri, Balıkesir, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Kent Basımevi, İstanbul, 1990, ss. 156-177.
- Çelebi, Mevlüt, “İzmir’in İşgalinden Önce Şehzade Abdürrrahim Başkanlığında Anadolu’ya Gönderilen Nasihat Heyeti (Anadolu Heyet-i Nasihası): 16 Nisan-18 Mayıs 1919”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 18, Yıl 1990, ss. 561-589.
- Çınar, Kürşat, “Top Top Olmuş Alayaka Çamları”, **Folklor Edebiyat Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 21, Yıl 2000, ss. 181-189.
- Ergül, Teoman, “Ege’de İşgal Bölgesinin Ortasında Düşmana Direnen Akıncılar” **Kebikeç Dergisi**, Sayı: 35, Yıl 2013, ss. 113-134.
- Göçgün, Önder, “Denizli’den Yetişen Değerler, Türk Casusu Fahri Akçakoca”, **Geçmişten Günümüze Denizli, Yerel Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı: 2 Nisan-Mayıs 2004, ss. 24-27.
- Gürel, Necip ve Ahmet Mehmetefendioğlu, “İzmir Suikastı, İttihatçılar ve Giritli Şevki”, **İttihatçılar ve İttihatçılık Sempozyumu**, Bildiriler 25 Kasım 2014, Cilt II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015, ss. 89-118.
- Köksal, Osman, “Geride Kalmış Bir Kuva-yı Milliyeci: Kaymakam Bayatlı Arif Bey ve Karakeçili Müfrezesi”, **History Studies**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2010, ss. 469-492.
- Mert, Hasan, “Parti Mehmed Pehlivan”, **XIV. CIEPO Sempozyumu Bildirileri**, 18-22 Eylül Çeşme, (Haz.) Tuncer Baykara, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000, ss. 465-474.
- Oğuz, İsmail ve Nurettin Gülmez, “Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey ve Demirci Akıncıları”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, Yıl: 2016, ss. 427-468.

- Sarısan, Sadık, “Belgeler Işığında Kuva-yı Milliye’nin Tanımı,” **90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumları**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Atatürk Araştırma Merkezi, 4 Mayıs 2009, Ankara, 2011.
- Solmaz, Elif Cemre, Elif Dirik, Feride Nur Haskaraca, Meryem Şeyda Zayim, “Fedailikten Kuvvacılığa (İttihatçılıktan Kemalizm’e) Parti Pehlivan”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 241, Eylül 2015, ss. 80-85.
- Sonyel, R. Salahi, “İngiliz Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı Döneminde Çeşme ve Çevresi”, **Uluslararası Çeşme Tarih ve Kültürü Sempozyumu Bildirileri**, 15-17 Eylül 1995, Çeşme Belediyesi Kültür Yayınları, Özen Ofset, İzmir, 1997, ss. 103-117.
- Sonyel, R. Salahi, “İngiliz Belgelerine Göre Kurtuluş Savaşı’nda Manisa ve Bölgesi”, **Belleten Dergisi**, Cilt: LXXV, Sayı: 272, Nisan, 2011, ss. 191-204.
- Su, Kamil, “Manisa’nın Yunanlılar Tarafından İşgalini Doğuran Sebepler ve İşgal Olayı”, **2. Mesir Konferansları**, 20-30 Nisan 1983, Manisa Turizm Derneği Yayınları, Manisa, 1983, ss. 21-35.
- Yazıcı, Nesimi, “Milli Mücadelede Bir Mücahit veya Pıtır Hüseyin Efe”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 29, Mayıs-Kasım, 2002, ss. 175-206.

3. Tezler

- Bal, Rıdvan, **Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920–1965)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006.
- İnci, Salih, **Dinler Tarihi Açısından Heybeliada Ruhban Okuluna Genel Bir Bakış**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.
- Oğuz, İsmail, **Kuva-yı Milliyecilikten Valiliğe: İbrahim Ethem Akıncı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2015.
- Özdemir, Ali Ulvi, **Anılarda Kuva-yı Milliye**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Yıldız, Mahir, **61’inci Fırka Komutanı Kazım Özalp’in Balıkesir’deki Faaliyetleri (15 Mayıs 1919–30 Haziran 1920)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2009.

4. Sözlü Kaynaklar

1-Adı Soyadı: Hamdi Çamdere

Doğum Yeri -Tarihi: Salihli-1953

Görüşme Yeri-Tarihi: Salihli-28.03.2014.

2-Adı Soyadı: Hasbiye Pazarlıoğlu

Görüşme Yeri -Tarihi: Manisa-1944

Konuşma Yeri -Tarihi: Manisa-15 Kasım 2012, 17 Mayıs 2015, 9 Kasım 2017.

3-Adı Soyadı: İbrahim Çiçek

Doğum Yeri -Tarihi: Manisa-1927

Görüşme Yeri -Tarihi: Salihli-28.03.2014.

4-Adı Soyadı: Taner Baskır

Doğum Yeri -Tarihi: Manisa-1941

Görüşme Yeri -Tarihi: Manisa-30 Eylül 2013.

5-Adı Soyadı: Rasih Özeltin

Doğum Yeri -Tarihi: Manisa-1934

Görüşme Yeri -Tarihi: Manisa-15 Kasım 2012.

6-Adı Soyadı: Kemal Uzunlar

Doğum Yeri -Tarihi: Bergama-1923

Görüşme Yeri -Tarihi: Çobanisa-Manisa-26.03.2014.

7-Adı Soyadı: Pavlidis Theodoros

Doğum Yeri -Tarihi: Kılış-Yunanistan-1943.

Görüşme Yeri -Tarihi: İzmir- 05.06.2014.

8-Adı Soyadı: Mehmet Baskak

Görüşme Yeri -Tarihi: Manisa-10.10.2013.

9-Adı Soyadı: Türkan Yavuz Balkan

Görüşme Yeri -Tarihi: Manisa-12.11.2013.

10- Adı Soyadı: İsmail Oğuz

Görüşme Yeri -Tarihi: Demirci-21.05.2015.

11- Adı Soyadı: Hakkı Avan

Görüşme Yeri - Tarihi: Manisa-30 Nisan 2018.

12. Nadir Özkuyumcu, 1 Nisan 2004 tarihinde, Saadet Yavuzbalkan ile görüşme yapmıştır.

5. İnternet Kaynakları

<http://gorselkutuphanem.com/edebi-eserler/kucuk-aga-7-bolum-tarik-bugra/> (25.03.2015)

<https://televizyongazetesi.com/vatanim-sensinde-cevdet-ve-leonun-artik-tek-bir-hedefi-var/294512> (30.04.2018)

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001126.pdf>
(24.11.2015)

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/GZC/d01/CILT01/gcz01001125.pdf>
(23.08.2016)

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c018/tbmm02018108.pdf>
(23.08.2016)

Papadopoulos, Y. G. S. (2013). The uprootedness as an ethnic marker and the introduction of Asia Minor as an imaginary “topos” in Greek films, www.ef.huji.ac.il/.../Yannis%20Papadopoulos_Uprootednes, (16.05.2015).

www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/tbmm030040780234 (10.03.2014)

www.demirci.gov.tr/default_bO.aspx?id. (18.03.2015)

www.demirci.gov.tr/default_bO.aspx?id. (18.03.2015)

<http://www.tgc.org.tr/oldurulen-gazeteciler.html> (15.03.2017)

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/Cilt1.pdf (28.03.2017)

<https://avarchives.icr.org/Film/5435>.(30.04.2018)

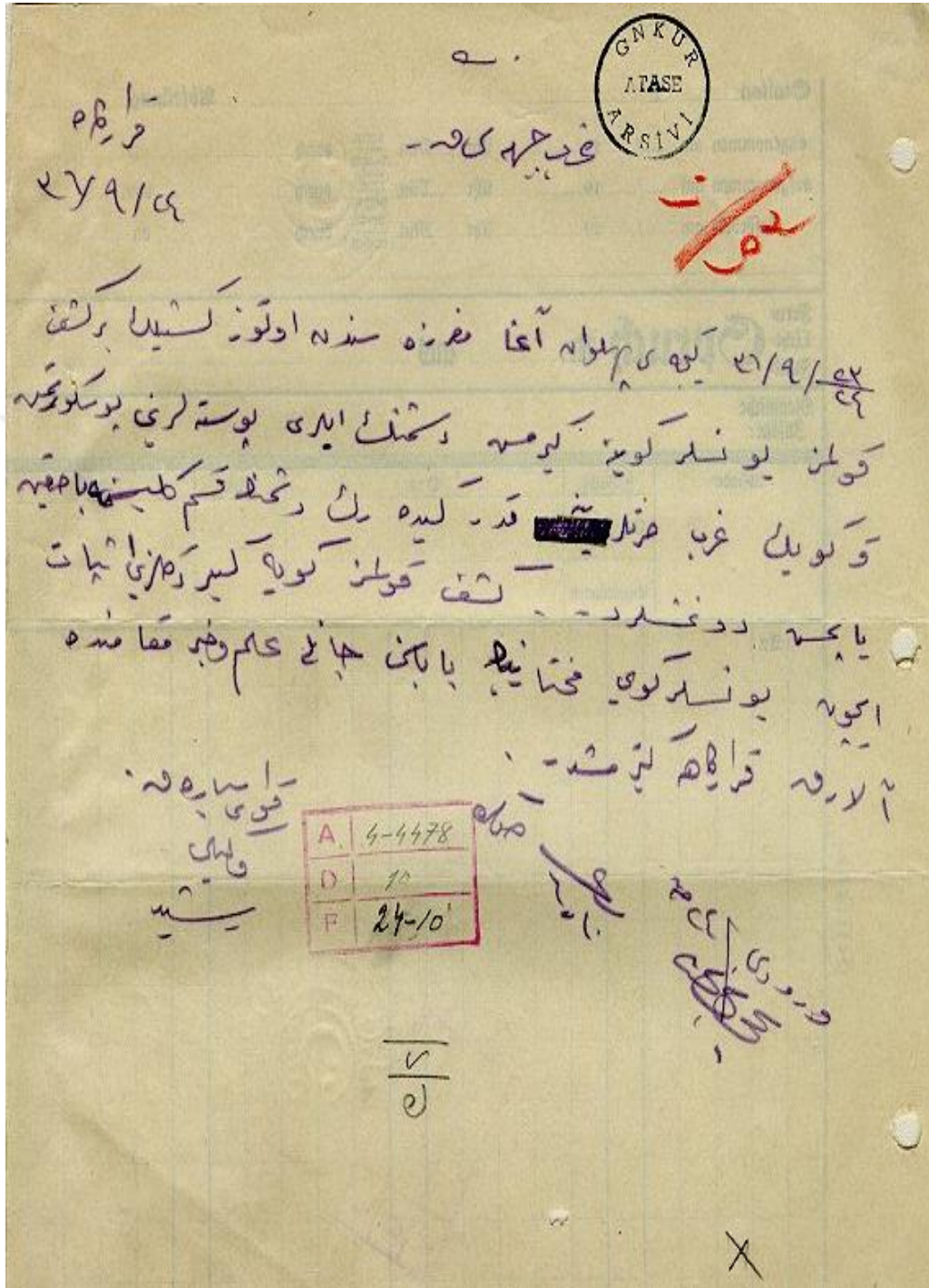
<https://avarchives.icr.org/Film/5436> (30.04.2018)

EKLER

EK 1: İsmet Bey ve Pehlivan Ağa müfrezelerinin Hamidiyehanı civarındaki Yunan taarruzunu kırması.⁶⁸⁴

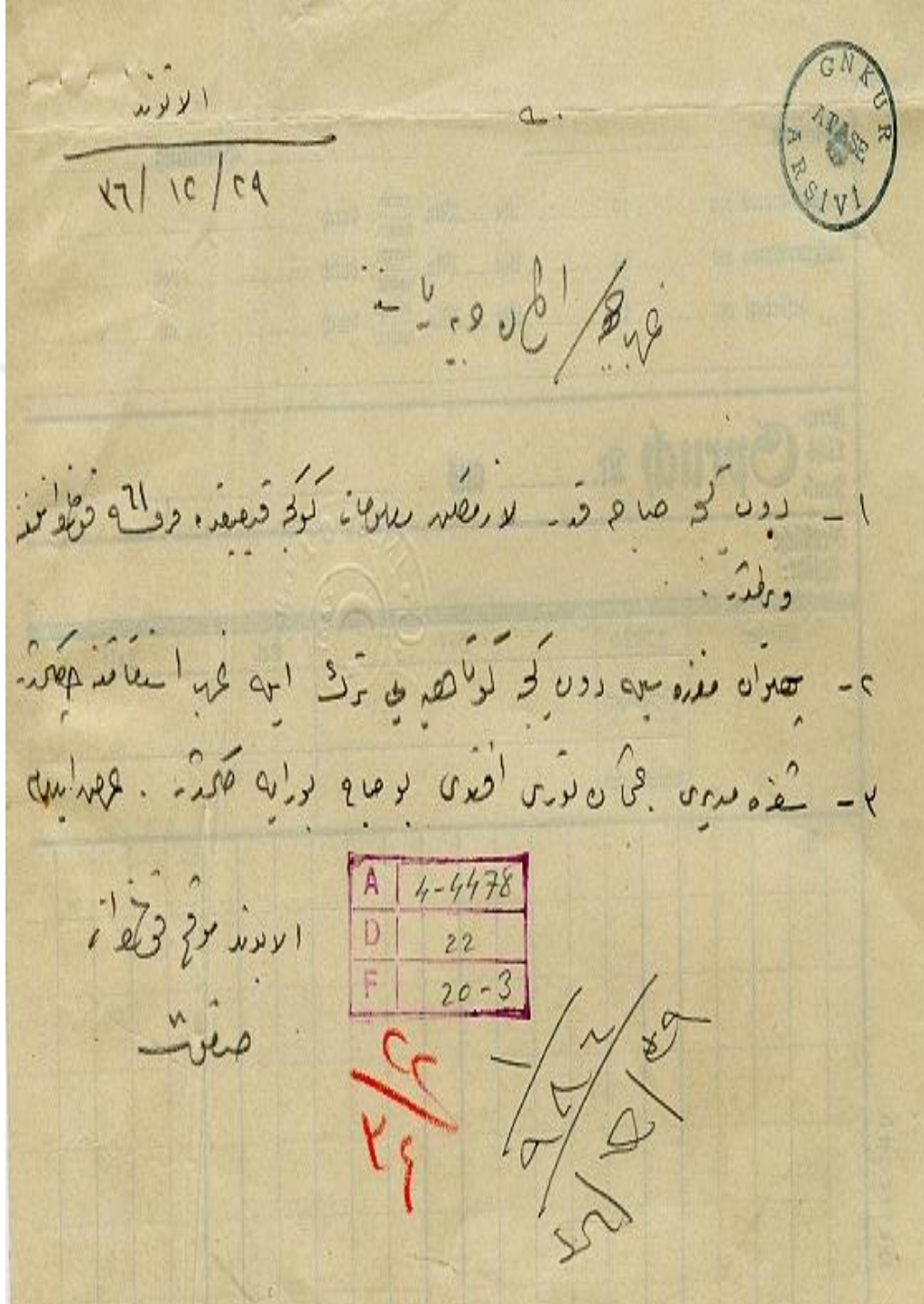
[illegible]

⁶⁸⁴ ATASE Arşivi, İSH, KN: 702, GN: 9, BN: 19.

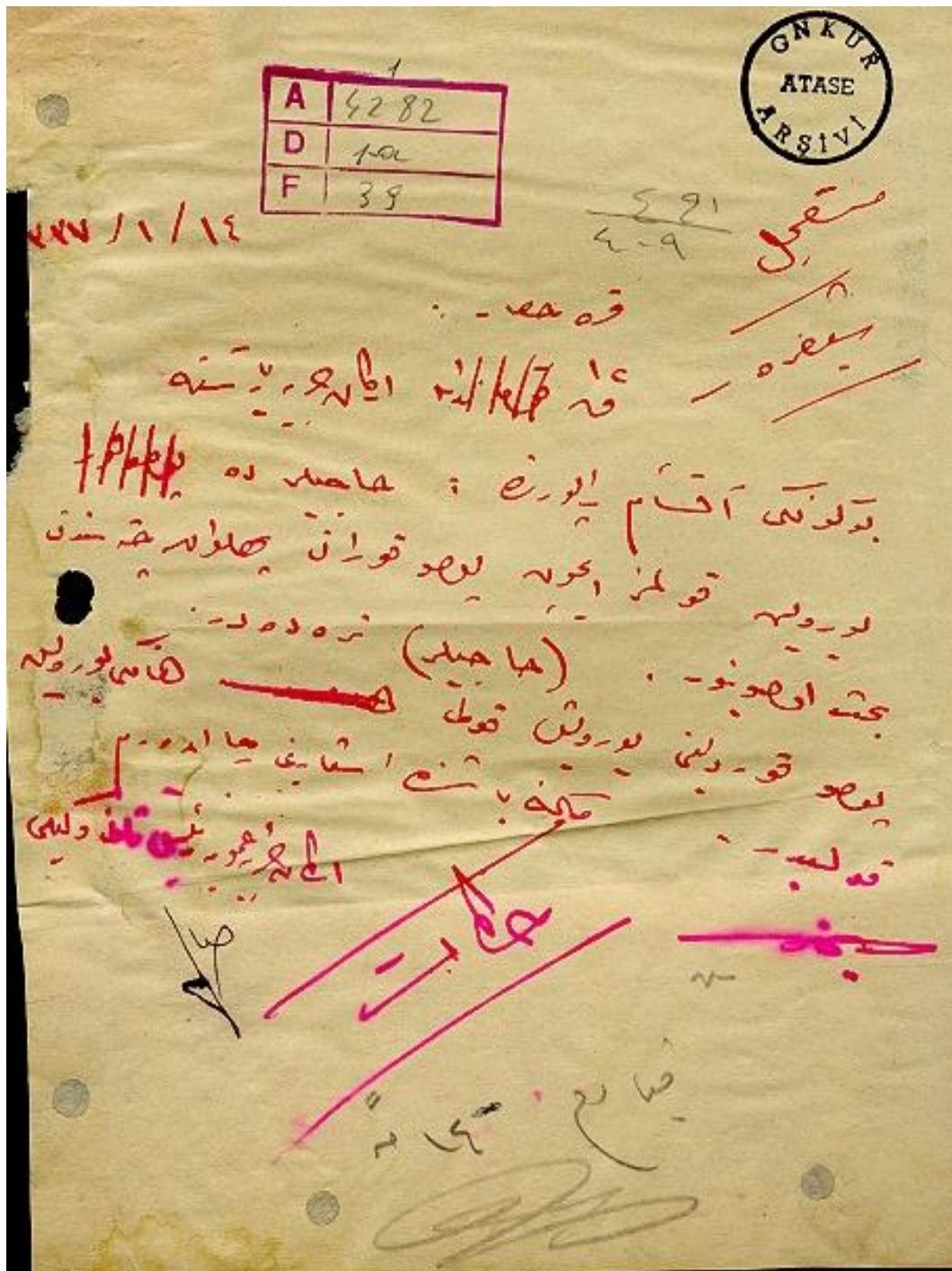

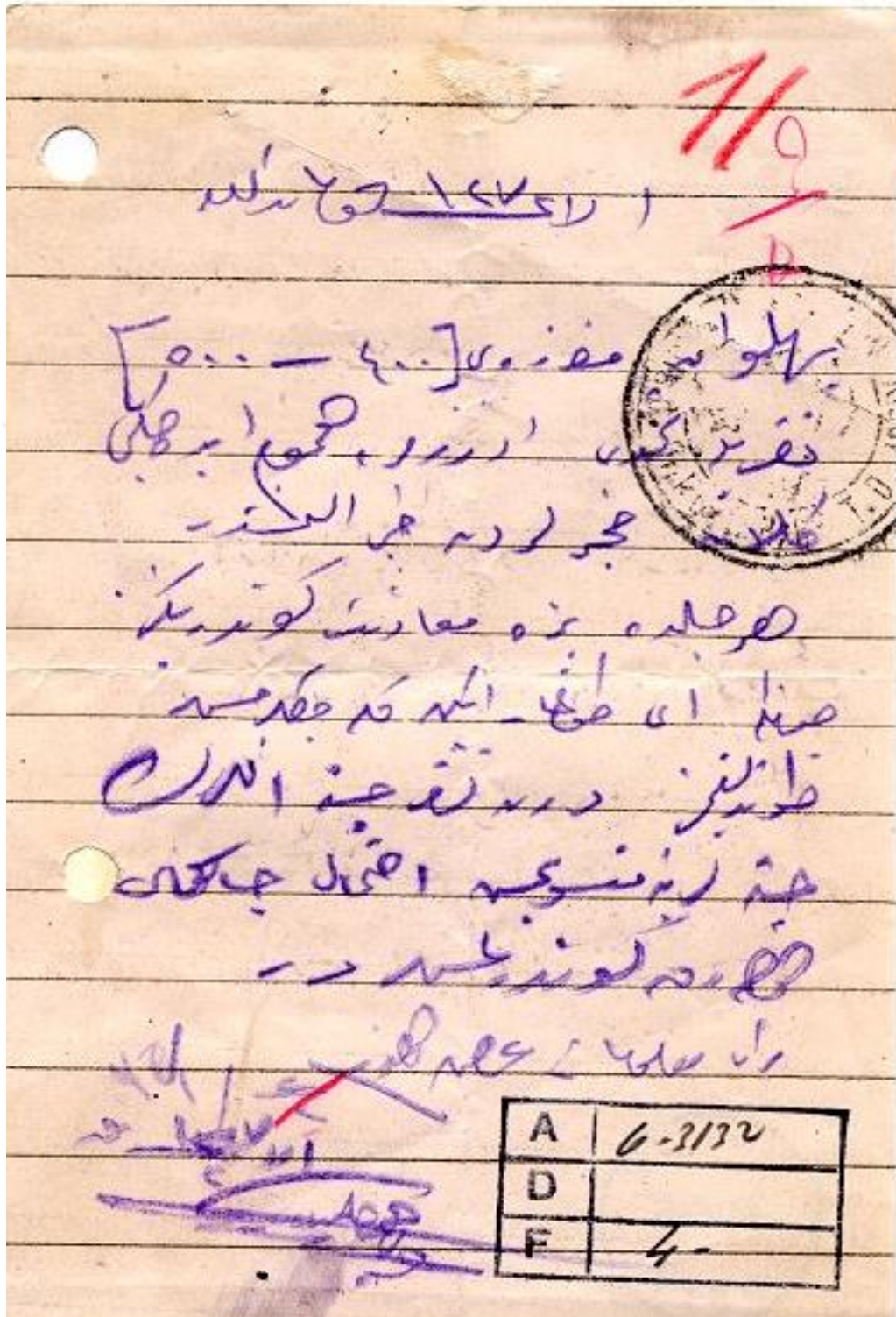
⁶⁸⁵ ATASE Arşivi, İSH, KN: 679, GN: 67, BN: 7.

EK 3: Parti Pehlivan Müfrezesi'nin Batı İstikametine Çekilmesi.⁶⁸⁶

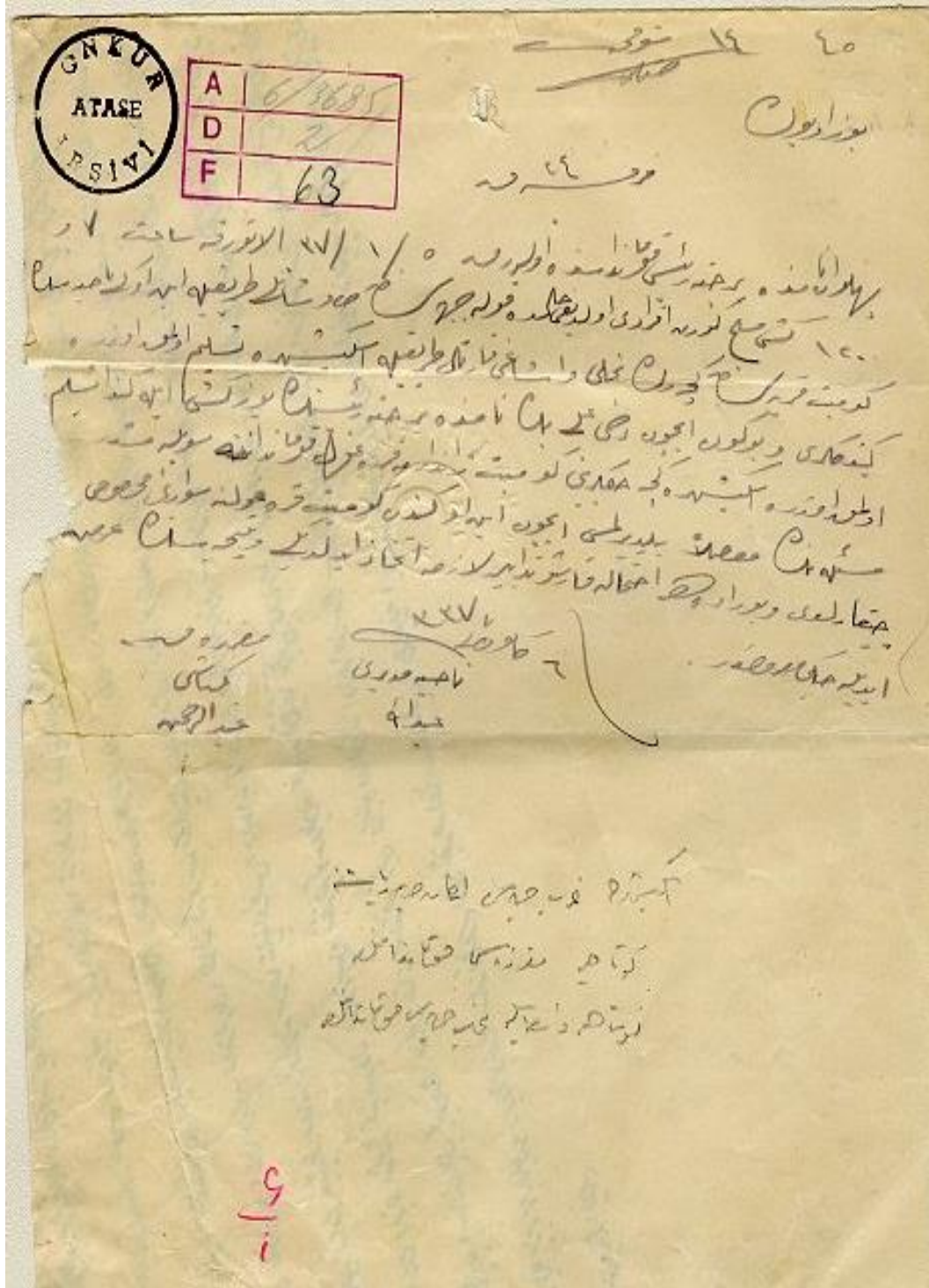
⁶⁸⁶ ATASE Arşivi, İSH, KN: 689, GN: 29, BN: 4.

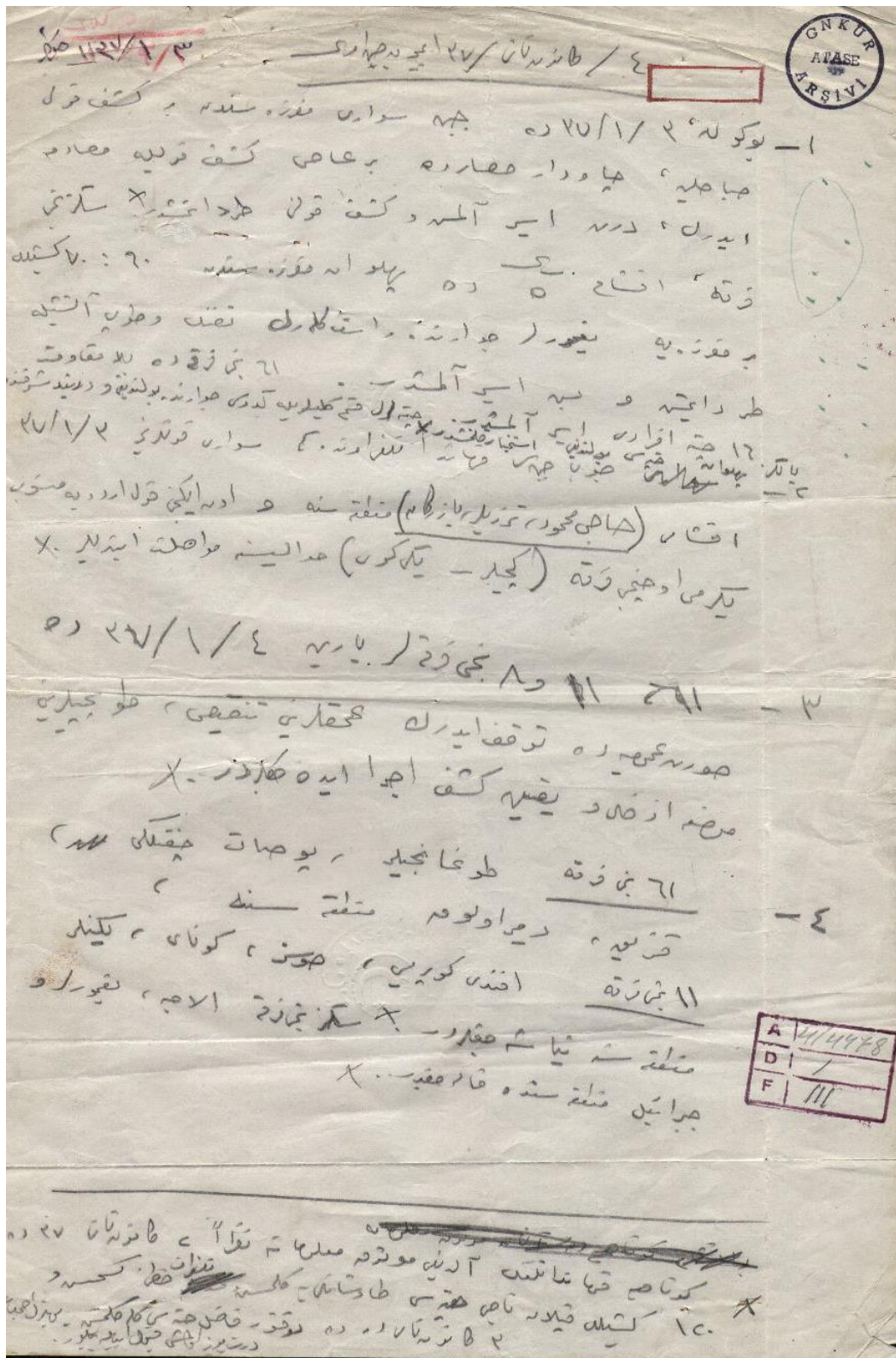

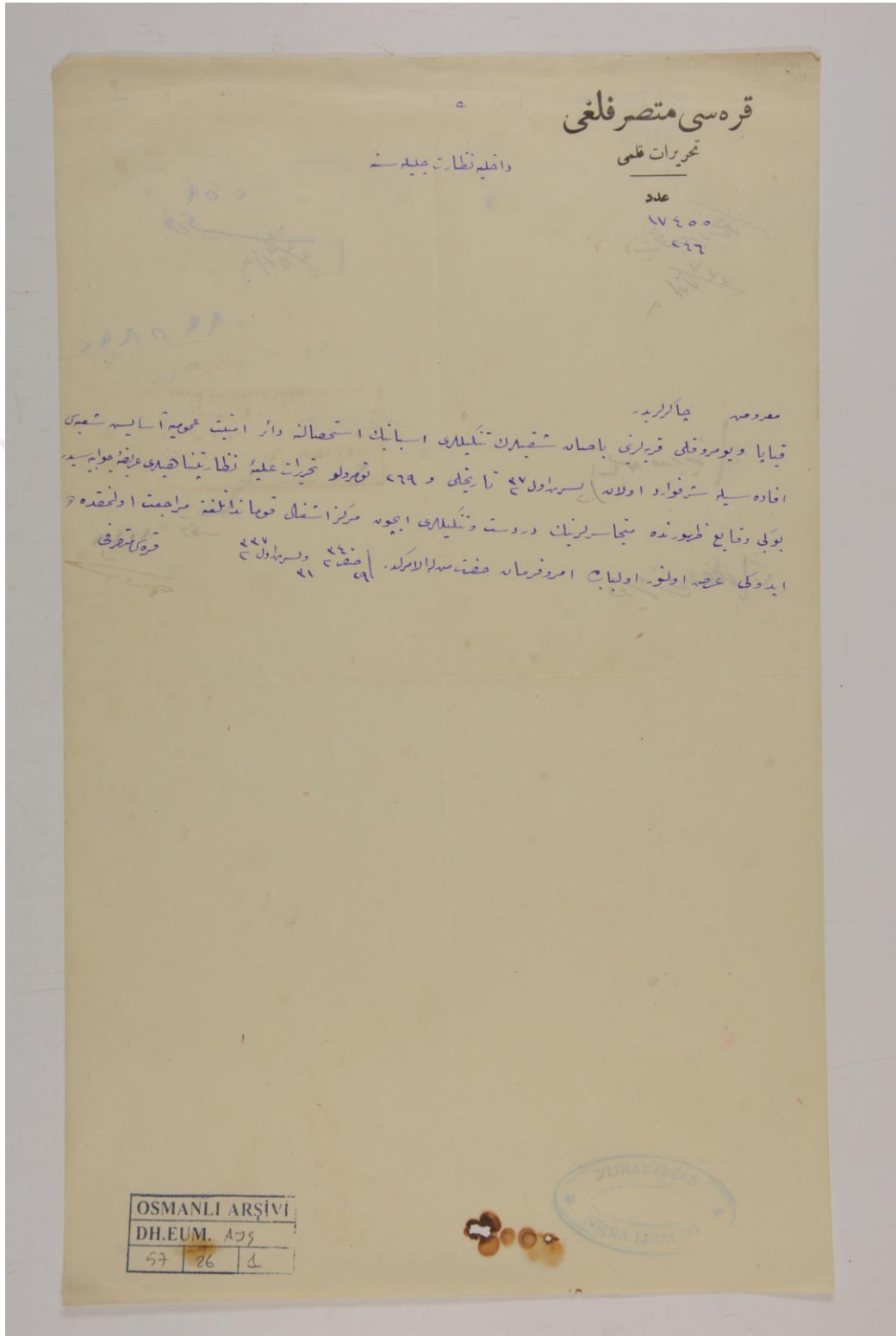
⁶⁹⁰ ATASE Arşivi, İSH, KN: 1388, GN: 78, BN: 1.

EK 8: Pehlivan Müfrezesi'nden 120 kişinin Eskişehir'e teslim olmak için gitmesi.⁶⁹¹

⁶⁹¹ ATASE Arşivi, İSH, KN: 990, GN: 148, BN: 1.

⁶⁹³ BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-1 (31 Teşrin-i Evvel 337).

[illegible]

⁶⁹⁴ BOA, DH EUM AYŞ, D. 57- G. 26-4 (18 Teşrin-i Evvel 337).

EK 11: Parti Pehlivan'ın Askeri Safahat Belgesi⁶⁹⁵

ASKERİ SAFAHAT BELGESİ

Sicil No : 132
Adı : Mehmet Pehlivan
Lakabı : Parti
Baba Adı : Mehmet
Memleketi : Manisa
Doğum Tarihi : 1288
Sınıf-Rütbe : Milis, Miralay (Albay)
Son Görev Yeri : 11'inci Akıncı Müfrezesi
Emeklilik Tarihi : 19 Haziran 1926

Askerî Görevleri

- İstiklal Harbinde 11'inci Akıncı Müfrezesi Kumandanlığı görevini ifa ederken Sındırgı civarında Alaca Atlı mevkiinde birliğiyle birlikte Yunan Müfrezelerine yönelik yaptığı baskın esnasında sağ gözünden ve sol elinden yaralanmıştır.
- 19 Haziran 1926 tarihinde, 07 Şubat 1341 Tarih ve 408 Numaralı Kanun gereği Milis Miralayı rütbesinden ve 5'inci Dereceden emekliye sevk edilmiştir.

Madalyaları

- İstiklal Madalyası (21 Nisan 1340 tarihinde 15740 Numaralı Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir.)

Katıldığı Savaşlar

- İstiklal Harbi

Bu belge Milis Miralay Parti Mehmet Pehlivan'a ait "**Şahsi Dosya**" kayıtlarına göre düzenlenmiştir. 04 Kasım 2013

Gökçen TOPÇU
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

Sadık Emre KARAKUŞ
Sivil Memur
Belge Araştırma Uzmanı

O N A Y

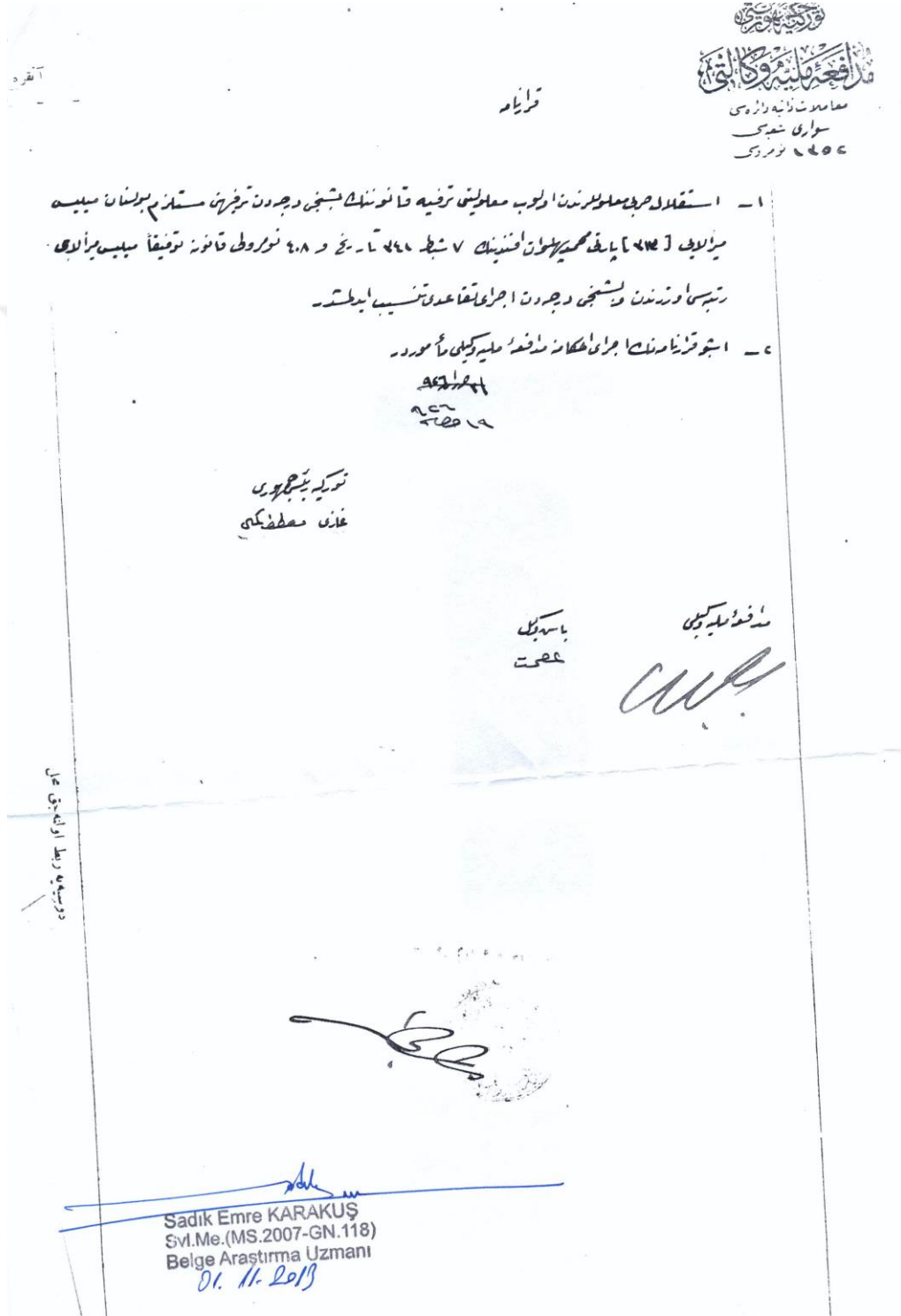
05 Kasım 2013

Ertuğrul ÖZTÜRK
Personel Albay
Arşiv Müdürü

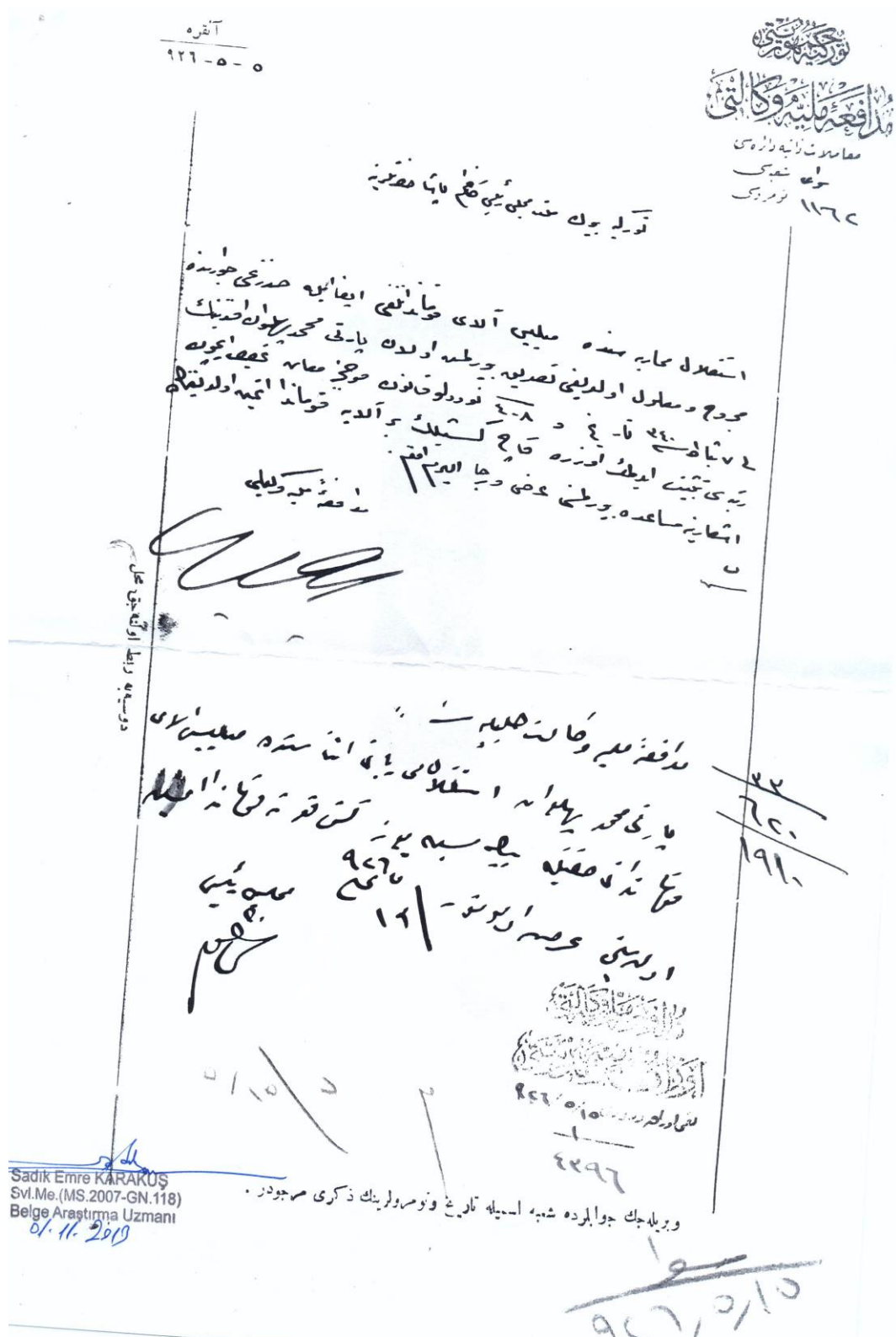

⁶⁹⁵ MSBA, Parti Pehlivan'ın Askeri Safahat Belgesi.

EK 12: Türkiye Reisi Cumhuri Gazi Mustafa Kemal, Müdafaa-i Milliye Vekili ve Başvekil/İsmet tarafından imzalanan, Parti Pehlivan'ın Emeklilik Kararnamesi.⁶⁹⁶

⁶⁹⁶ MSBA, Parti Pehlivan'ın Askeri Safahat Belgesi.

لوا شئونى

بحرکت تادیبه

آنزاوور احمد وعونه لرینک وبونلری سوق
ایدن تشکیلات خائنه نك تادیبی ایچون جمع
وسوق ایدلمکده اولان قوتلر تجمه لرینی بیتردکلرندن
حرکته باشلامشلردر .

دون بالیه ده دانشمند کوی استقامتده
ایلروله مک ایسته یین ایکی یوز کیشیلک بر دشمن
سوارى قوتی باردی پهلوانک اداره سنده بولان
قوای ملیه مجاهدلری طرفندن پریشان ایدلمش
وبو خائنلر کونانه دوغرو فرار ایتمشلردر .
اشقیانک ضایعاتی اوتوزی متجاوزدر . بزدن
دوت مجروح وارددر .

آنزاوور خانى بر ایکی کوندنبی باندیره ده
بولوزور ، باندیره ده روملر آنزاووری
القیشلامقده وبونی برخلاصکار تاقی ایتمکده ددرلر .
حق کچن پادار کونکی باندیر ماده کلیساده
اجتماع ایدن روملر پایا-لیری وعظ ایدرکن
جناب حق حضرت عیسی بی ایندیردیکی بر
زمانده روملری ده تورک باربارلرندن خلاص
ایده جک اولان دیگر بر قهرمانی ، آنزاوور
بکی باندیرمهیه مظفر آ ادخال ایدوز ، هذیانلری
سویله رک جناب حقه حد و تنالر ایتمشدر .

⁶⁹⁸ İzmir'e Doğru, 14 Nisan 1336 (1920), Numara 53, s. 2.

EK 15 : Parti Mehmet Pehlivan (Mehmet Baskak)'ın Nüfus Kayıt Örneği.

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ					İL		İLÇESİ		MAHALLESİ/KÖYÜ		CİLT NO	HANE NO
					MANİSA		MANİSA MERKEZ (1513)		HACIHALİLLER KÖYÜ		69	53
SIRA	BSN	C	YAKINLIK DERECE	T.C. KİMLİK NO	ADI	SOYADI	BABA ADI	ANA ADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	MED.HALİ VE DİNİ	TESCİL TARİHİ	OLAYLAR VE TARİHLERİ
1	1	E	Kendisi		MEHMET	BASKAK	MEHMET	KAYA	SELANIK 01.07.1872	Evli İslam	18.02.1926	Ölüm: 06.08.1941 Evlenme: 00.00.0000 Boşanma: -----
2	2	K	Eşi		HATİCE	BASKAK	MEHMET	FATMA	MANİSA 01.07.1884	Dul İslam	18.02.1926	Ölüm: 13.11.1954 Evlenme: 00.00.0000 Boşanma: -----
3	4	K	Kızı		KADRİYE	BASKAK	MEHMET	HATİCE	MANİSA 01.07.1911	Bekar İslam	18.02.1926	Ölüm: ÖLÜM ARŞ. Evlenme: ----- Boşanma: -----
4	5	K	Kızı		AYŞE	BASKAK	MEHMET	FATMA	MANİSA 01.07.1909	Evli İslam	18.02.1926	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlenme: 30.12.1927 Boşanma: -----
5	6	K	Kızı		ZELİHA	BASKAK	MEHMET	HATİCE	MANİSA 01.07.1924	Evli İslam	18.02.1926	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlenme: 10.10.1940 Boşanma: -----
6	8	E	Oğlu		AHMET	BASKAK	MEHMET	HATİCE	SELANIK 01.07.1912	Evli İslam	18.02.1926	Ölüm: 10.06.1993 Evlenme: 00.00.0000 Boşanma: -----
7	9	K	Kızı		HATİCE	BASKAK	MEHMET	HATİCE	SELANIK 01.07.1929	Bekar İslam	12.07.1929	Ölüm: 01.01.1930 Evlenme: ----- Boşanma: -----
8	10	K	Kızı		SAADET	BASKAK	MEHMET	HATİCE	SELANIK 08.12.1927	Evli İslam	10.12.1933	Ölüm: KAPALI KAYIT Evlenme: 18.05.1945 Boşanma: -----

BSN	ADI	DÜŞÜNCELER
1	MEHMET	DOĞUM : //1288 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE ÇEVİRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LÜĞÜNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.
2	HATİCE	EVLENME (00.00.0000) : AYNİ HANEDEKİ 1 SIRA NOLU ERKEKLE EVLENMİŞTİR.
2	HATİCE	DOĞUM : //1300 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE ÇEVİRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LÜĞÜNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.
4	KADRİYE	DOĞUM : 1327 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE ÇEVİRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LÜĞÜNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.
4	KADRİYE	DİĞER (05.11.2008) : 5490 SAYILI NÜFUS HİZMETLERİ KANUNUNUN 33 ÜNCÜ MADDESİ VE ANILAN KANUNUN UYGULANMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİĞİN 69 ÜNCÜ MADDESİ UYARINCA ADI GEÇENİN HİSİMLARI İLE ÖLÜM OLAYINI BİLEN TESPİT EDİLEMEDİĞİNDEN ÖLÜM ARAŞTIRMASI YAPILACAKTIR. ARAŞTIRMA SONUÇLANDIRILINCAYA KADAR BU KAYIT ÜZERİNDE İŞLEM YAPILAMAZ VE BU AÇIKLAMA ÖLÜMÜN HUKUKİ SONUÇLARINI DOĞURMAZ.
4	KADRİYE	DİĞER (00.00.2012) : 5490 SAYILI NÜFUS HİZMETLERİ KANUNUNUN 33 ÜNCÜ MADDESİ VE KANUNUNUN UYGULANMASINA İLİŞKİN YÖNETMELİĞİN 69 ÜNCÜ MADDESİ UYARINCA ADI GEÇENİN HİSİMLARI İLE ÖLÜM OLAYINI BİLEN TESPİT EDİLEMEDİĞİNDEN ÖLÜM ARAŞTIRMASI SONUÇLANDIRILAMAMIŞTIR. ARAŞTIRMA SONUÇLANDIRILINCAYA KADAR BU KAYIT ÜZERİNDE İŞLEM YAPILAMAZ VE BU AÇIKLAMA ÖLÜMÜN HUKUKİ SONUÇLARINI DOĞURMAZ. (GN. MD. MAKAMININ 17.01.2012 TARİHLİ OLURU)
5	AYŞE	DOĞUM : //1325 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE ÇEVİRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LÜĞÜNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.

30 Eylül 2013 Pazartesi 11:18

1/2

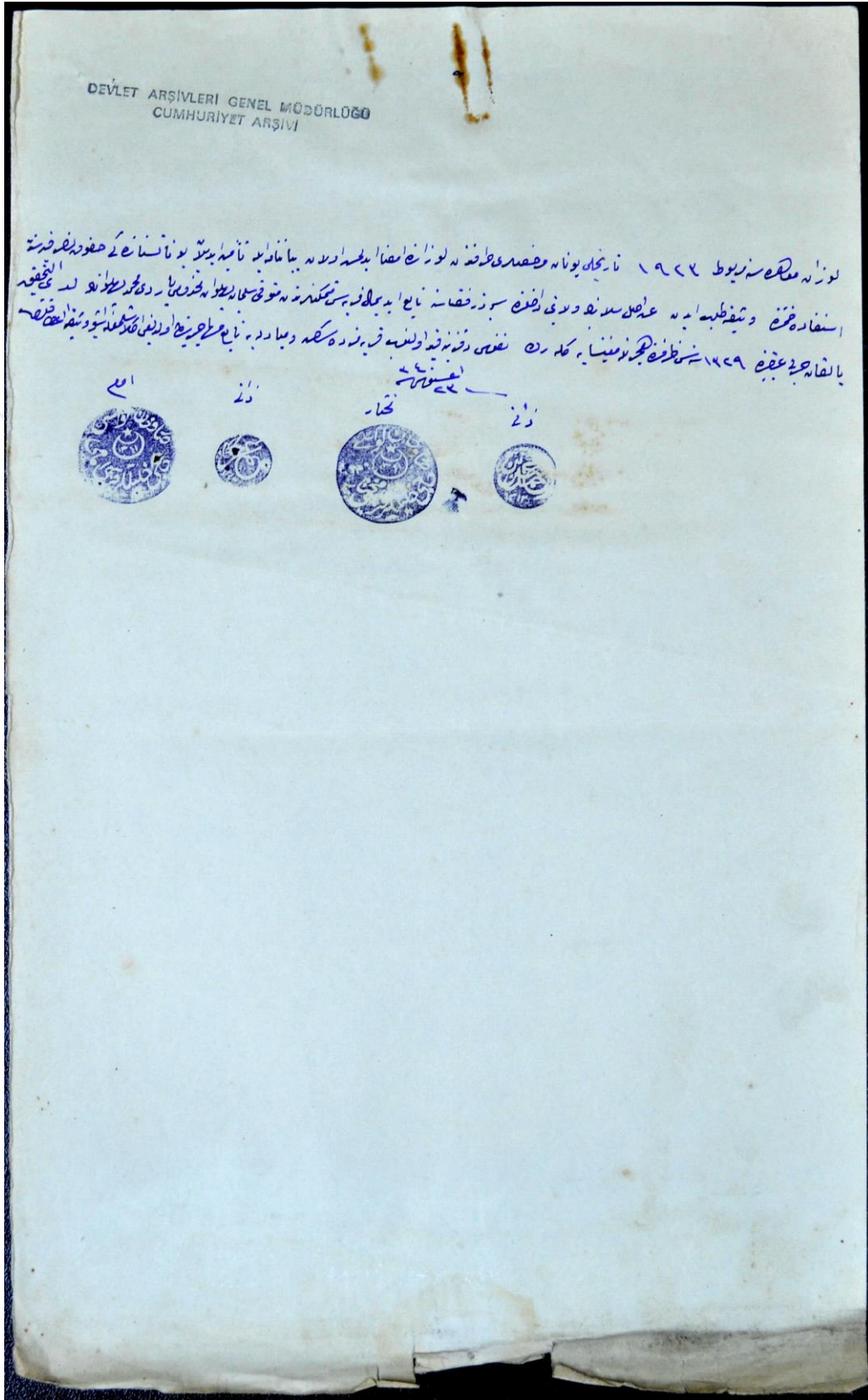
NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ		İLİ	İLÇESİ	MAHALLESİ/KÖYÜ	CİLT NO	HANE NO
		MANİSA	MANİSA MERKEZ (1513)	HACIHALİLLER KÖYÜ	69	53
BSN	ADI	DÜŞÜNCELER				
5	AYŞE	EVLENME (30.12.1927) : EVLENEREK MANİSA MERKEZ İLÇESİ 87. CİLT 29. HANE 7. SIRAYA GİTTİ.				
6	ZELİHA	DOĞUM : //1340 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE ÇEVİRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LÜĞÜNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.				
6	ZELİHA	EVLENME (10.10.1940) : EVLENEREK MANİSA MERKEZ İLÇESİ 13. CİLT 50. HANE 8. SIRAYA GİTTİ.				
8	AHMET	DOĞUM : //1328 OLAN DOĞUM TARİHİ MİLADİYE ÇEVİRİLMİŞTİR. 5490 SAYILI KANUNUN 39. MADDESİ VE NÜF.VAT.İŞL.GN.MD.LÜĞÜNÜN 07.08.2006 TARİHLİ OLURUNA DAYANILARAK DOĞUM TARİHİ TAMAMLAMA İŞLEMİ YAPILMIŞTIR.				
10	SAADET	EVLENME (18.05.1945) : EVLENEREK MANİSA MERKEZ İLÇESİ 13. CİLT 50. HANE 10. SIRAYA GİTTİ.				
AÇIKLAMALAR		DÜZENLEYEN		ONAYLAYAN YETKİLİNİN		
1-) KİŞİ VEYA KİŞİLERİN KAYDI KÜTÜĞE UYGUNDUR.		ALİ GÜMÜŞ V.H.K.İ.		İSMAIL HAKKI ALTIOĞ 1513-Manisa Merkez Nüfus Şefi		
2-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ TEZ ARAŞTIRMASI İBRAZ EDİLMEK ÜZERE 59116175690 T.C. KİMLİK NUMARALI KİŞİNİN TALEBİ DOĞRULTUSUNDA DÜZENLENMİŞTİR. BAŞKA AMAÇLA KULLANILAMAZ.		Paraf		Nüfus Müdüğü Ad. 30.09.2013 14:16		
3-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ 29.03.2014 TARİHİNE KADAR GEÇERLİDİR.				İmza		

EK 16.1: Parti Mehmet Pehlivan'ın Tasfiye Talepnamesi.⁶⁹⁹

[illegible]

İsmi ve Pederinin İsmi	Süleyman Pehlivanoglu Parti Mehmet Pehlivan	
Memleketi	Livası	Selanik
	Kazası	Siroz
	Şehri	Siroz / Serez
	Köyü	Siroz’a tabi Ebdimal köyü
Elyevm sakin bulunduğu mahal	Livası	Saruhan
	Kazası	Manisa
	Şehri	Manisa
	Köyü	Manisa’ya bağlı Hacıhaliller köyü

⁶⁹⁹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) 130.16.13.2. / 12423.

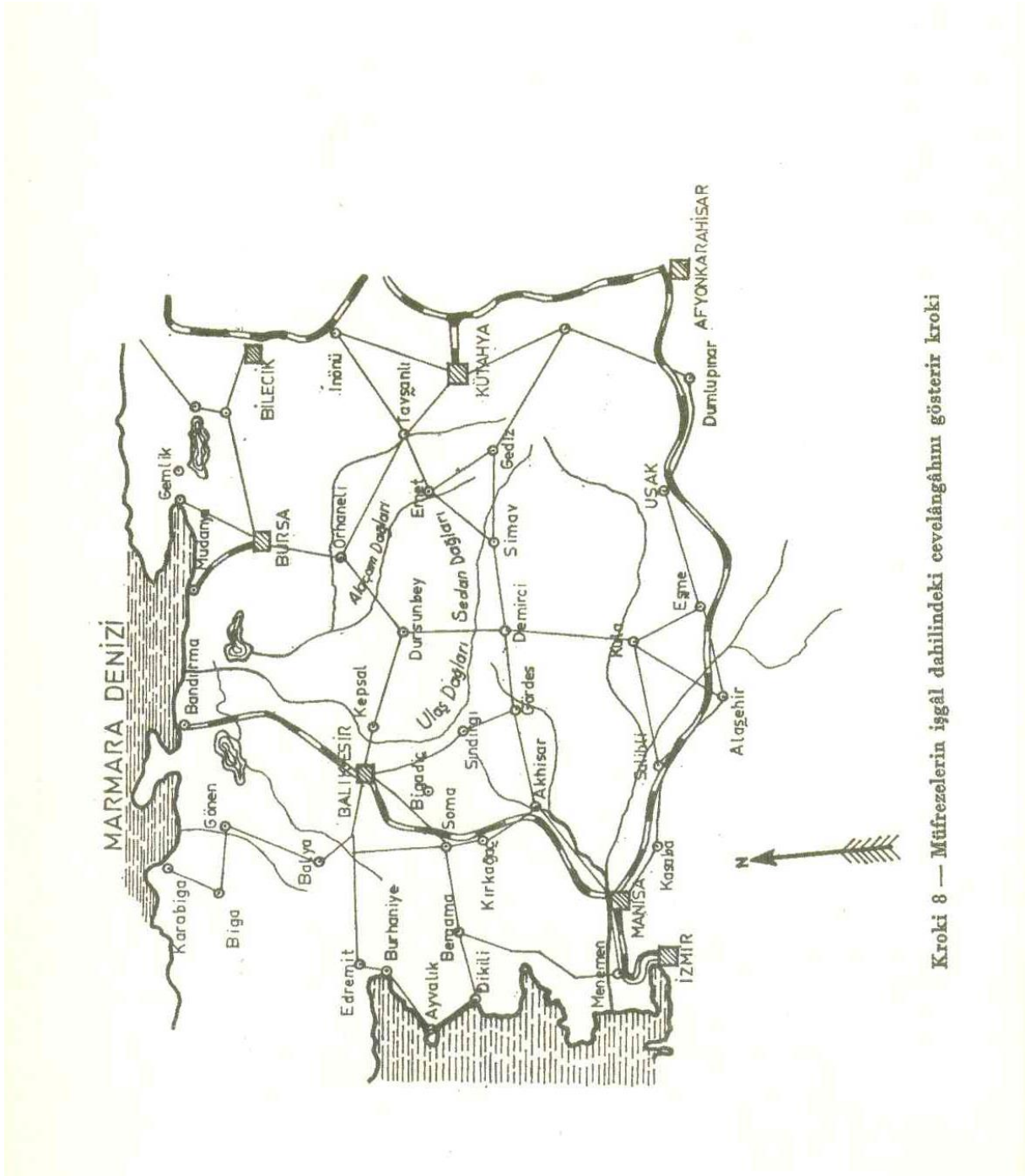
⁷⁰⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA) 130.16.13.2. / 12423.

EK 17: Parti Pehlivan'ın Tasfiye Talepnamesi'ne Göre Kayıtlı Olduğu Serez kazasının Abdamal yada Ebdimal köyü.⁷⁰¹

⁷⁰¹ Sefer Güvenç (Derleme), **Mübadele Öncesi ve Sonrası Eski ve Yeni Adları ile Kuzey Yunanistan Yer Adları Atlası**, Lozan Mübadilleri Vakfı, İstanbul, 2010, s. 34.

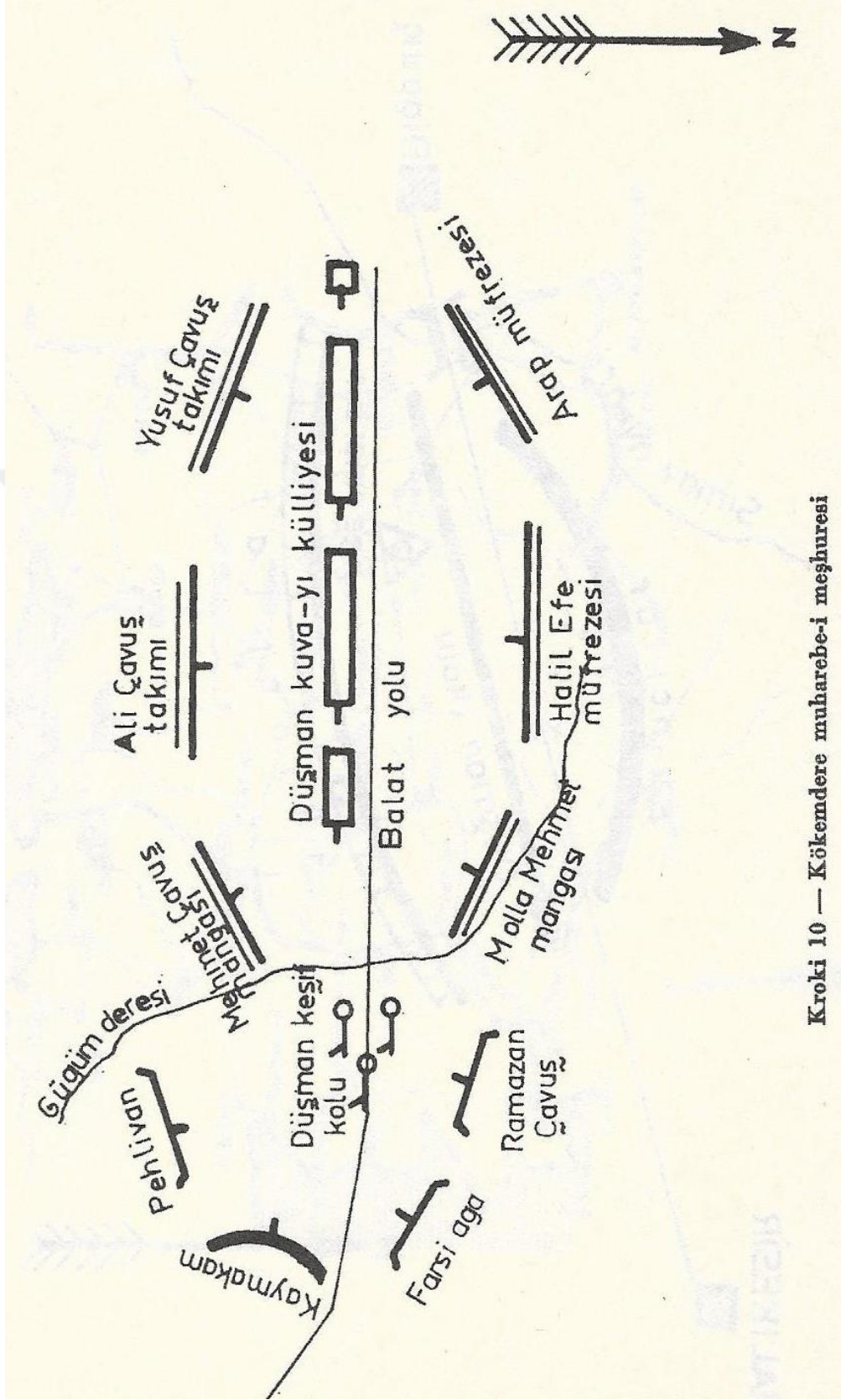
EK 18: Demirci Akıncıları'nın Faaliyet Gösterdiği Bölgeler.⁷⁰²

Kroki 8 — Müfrezelerin işgal dahilindeki cevelangâhını gösterir kroki

⁷⁰² İbrahim Ethem Akıncı, **Demirci Akıncıları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 2009, Ekler, Kroki 8, s. 462.

Resim 19: Kükimdere Muharebesi Krokisi⁷⁰³.

⁷⁰³ İbrahim Ethem Akıncı, **Demirci Akıncıları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 3. Baskı, Ankara, 2009, Ekler, Kroki 10, s. 462.

DEVRE : II

CİLT : 18

İÇTİMA SENESİ : II

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz sekizinci içtima

21 . 4 . 1341 Salı

Münderecat

Sayfa	Sayfa
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI 292,293	muvakkaten tezyidi hakkında Muvazenei Maliye Encümeni mazbatası. 293
2. — SUALLER 293	4. — Tedariki vesaiti nakliye Kanununun 18 nci maddesinin tadiline dair (1/581) numaralı kanun lâyihası ve Dahiliye Encümeni mazbatası. 293
1. — Eskişehir Mebusu Emin Beyin; Ziraatın terakkisi için nehirlerden istifade hususunda ne gibi teşebbüsatta bulunacağına dair Ziraat Vekâletinden şifahi sual takriri. 293	5. — Rize Mebusu Ekrem Beyin; Biradan mada bîcümle müskiratın alenen istimalinin memnuiyetine dair (2/436) numaralı teklifi kanunisi ve Sıhhiye ve Muaveneti içtimaiye ve Adliye Encümenleri mazbataları. 293
2. — Bolu Mebusu Mehmet Vasfi Efendinin; Adapazarı - Bolu Şimendifer hattının uzun zamandan beri ademi inşaatı hakkında Nafia Vekâletinden şifahi sual takriri. 293	6. — Ustrumca'lı müteveffa Ali Efe ve Parti Pehlivan zevceleri hanelerinde icra edilen taharriyat neticesinde bilmüsadere Ankara İstiklâl Mahkemesine tevdi edilen, veznei umumî ayniyat defterinde mevcut olarak mukayyet bulunan, eşya ve nukudun iadesi lâzım gelip, gelmiyeciğinin tayini hakkında (3/397) numaralı Başvekâlet tezkeresi ve iadesi icap edeceğine dair Adliye Encümeni mazbatası. 293:294
3. — EVRAKI VARİDE 293,343	7. — Cidali milliye iştirak ederek muhtelif cephelerde veya dahili isyanların itfasında bilfiil hizmet eden 167 zatın istiklâl madalyası ile taltifine dair (3/424) numaralı Başve-
Mazbatalar 293,343	
1. — Ordu ve donanmada kumanda heyeti âliyesini teşkil eden zevata makam tahsisatı itası hakkında (1/701) numaralı kanun lâyihası ve Müdafaa-i Milliye ve Muvazenei Maliye Encümenleri mazbataları. 293	
2. — 15 mayıs 1335 tarihli Mülkiye Harcırah Kararnamesine bir zeyl ilâvesi hakkında (1/8) numaralı kanun lâyihası ve Müdafaa-i Milliye ve Muvazenei Maliye Encümenleri mazbataları. 293	
3. — Müdafaa-i Milliye Vekâletinin, 1341 senesi bütçesiyle kabul olunan Kadrolarının	

dikten sonra Salı günü içtima edilmek üzere celse tatil edildi.

REİS — Zaptı sabık hülâsası hakkında bir mütalâa var mı efendim? (Hayır sesleri.) Zaptı sabık hülâsası aynen kabul edilmiştir.

2. — SUALLER

1. — *Eskişehir Mebusu Emin Beyin; ziraatin terâkkisi için nehirlerden istifade etmek hususunda ne gibi teşebbüsatta bulunulacağına dair Ziraat Vekâletinden şifahî sual takriri.*

zarı - Bolu şimendifer hattının uzun zamandan beri ademî inşaatı esbabına hakkında Nafia Vekâletinden şifahî sual takriri.

2. — *Bolu Mebusu Mehmet Vasfi Beyin; Adapa-*

REİS — Sualler Ziraat ve Nafia Vekâletlerine havale edilmiştir.

3. — EVRAKI VARİDE

Mazbatalar

1. — *Orduda ve donanmada kumanda heyeti âliyesini teşkil eden zevata makam tahsisatı itası hakkında (1/701) numaralı kanun lâyihası ve Müdafaa-i Milliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbatası.*

REİS — Ruznameye alındı.

2. — *15 Mayıs 1335 tarihli Mülkiye Harcırah Kararnamesine bir zeyl ilâvesi hakkında (1/8) numaralı kanun lâyihası ve Müdafaa-i Milliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbataları.*

REİS — Ruznameye alındı.

3. — *Müdafaa-i Milliye Vekâletinin, 1341 senesi bütçesi ile kabul olunan kadrolarının muvakkaten tezyidi hakkında Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası.*

REİS — Okunacaktır :

Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası

İcabatı hazıraya binaen bazı kıtaat mevcutlarının teşkilâtı 1341 senesi için kabul olunan hazarî kadroya nispetle muvakkaten tezyidiyle bu tezayüdün istilzam edeceği teşkilâta nazaran zabitan istihdamı ve hayvanat adedinin ona göre tertip ve tezyidi Müdafaa-i Milliye Vekâletinden talep olunmuş ve kabule iktiran eden bütçelere ait kadrolarda tadilât icrası Heyeti Celilenin müsaadesine mütevakıf bulunmuş olduğundan şimdilik tahsisata tesir etmeyeceği anlaşılan talebi vaki veçhile 1341 senesi kadrolarında tadilât icra edilmek üzere keyfiyet Heyeti Celilenin tasvibine arz olunur.

Muvazene-i Maliye

Encümeni Reisi

Namına

Mazbata Muharriri

Çatalca

Şakir

Kâtip

Konya

Fuat

Aza

Mersin

Niyazi

Aza

Sivas

Halis Turgut

Aza

Ertuğrul

Doktor Fikret

Aza

İsparta

Mükerrem

Aza

Konya

Kâzım Hüsnü

Aza

Saruhan

Reşat

REİS — Efendim! Encümen mazbatasını reyî âlî-nize arz ediyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

4. — *Tedariki Vesaiti Nakliye Kanununun 18 nci maddesinin tadiline dair (1/581) numaralı kanun lâyihası ve Dahiliye Encümeni mazbatası.*

REİS — Ruznameye alıyoruz.

5. — *Rize Mebusu Ekrem Beyin; birden maada bîlümle müskiratın alenen istimalinin memnuiyetine dair (2/436) numaralı teklifi kanunîşi ve Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye ve Adliye Encümenleri mazbataları.*

REİS — Ruznameye alındı. Efendim! Encümen bu mazbatanın müstaceliyetle müzakeresini teklif ediyor. Bu mazbatanın müstaceliyetle müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul etmeyenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

6. — *Usturumca'lı müteveffa Halil Efe ve Parti Pehlivan zevceleri hanelerinde icra edilen taharriyat neticesinde bilmüsadere Ankara İstiklâl Mahkemesine tevdi edilen, veznei umumî ayniyat defterinde mevcut olarak mukayyet bulunan, eşya ve nukudun iadesi lâzım gelip, gelmeyeceğinin tâyini hakkında (3/397) numaralı Başvekâlet tezkeresi ve iadesi icabedeceğine dair Adliye Encümeni mazbatası.*

REİS — Okunacaktır :

Riyaseti Celileye

Usturumca'lı Halil Efe ve Parti Pehlivan zevce-leri hanelerinde icra edilen taharriyat neticesinde bil-müsadere Ankara İstiklâl Mahkemesine tevdi edilen ve veznei umumiye emaneten mevzu ve ayniyat def-terinde de ol suretle mukayyet olan eşya ve nukudun iadesi lâzım gelip, gelmeyeceğine dair olan Başve-kâlet tezkeresi ve İstida Encümeninin bu bapta ki ka-rarı ve evrakı asile ve muhakeme tetkik edilerek mü-sadere olunan eşyanın Etem çetesi ile bir gına alâka-sı olmayan mezbure Fatma ve İsmet hanımlara ait bulunduğu tahakkuk etmekle beraber İstiklâl Mahke-mesi kararında dahi ademî iadesi hususunda bir ka-yıt ve şart mevcut bulunmadığı ve bu gibi emanetin ashabına iadesi de mevzuatı kanuniye iktizasından ol-duğu cihetle Maliye de emaneten mevkuf olduğu ta-ayyün eden eşya ve paranın iadesi icabedeceği karar-gir olmakla ifayı muktezası zımında Heyeti Umumi-yeye berayı arz Riyaseti Celileye takdim kılındı.

Adliye Encümeni

Reisi	Mazbata Muharriri
Saruhan	Çorum
Mustafa Fevzi	Münir
Aza	Aza
Konya	Konya
Refik	Eyüp Sabri
Aza	Aza
Kırşehir	Bayezit
Ali Rıza	Şefik

SÜLEYMAN SİRRI BEY (Bozok) — Teberru-atı milliyeden addedilir, iade edilmez.

AHMET HAMDİ BEY (Bozok) — Efendim! Ma-lûmu âlileridir, Meclisi Âliye arz edilen mesele hak-kında mahkeme hükmü olmak lâzımdır. Böyle hazi-nede bir malı olduğunu iddia eden adam, ait oldu-ğu hukuk mahkemesine giderek bu malın kendisine ait olduğunu ve Hazinesin fuzuli olarak ahz ve zap-tettiğini iddia etmesi ve bir hüküm istihsâl eylemesi lâzım gelir. Böyle bir muamele yapılmamıştır, hiçbir yere müracaat etmemiştir. İstiklâl Mahkemesinin ver-diği hükümde bu malın buna ait olup olmadığı hak-kında bir şey dememiş olmasıyla Hazinesin alıp ema-net kaydettiği paranın şimdi kendilerine bilâ hüküm verilmesi usulümüze muvafık değildir. Binaenaleyh Meclisin böyle merciinde hâl ve tetkik edilmemiş me-selelerden dolayı karar ittihazına mahal yoktur. Bu-nun reddini teklif ediyorum.

KÂZİM VEHBİ BEY (Ergâni) — Mazbata Mu-harriri izahat versin efendim.

MUSTAFA NECATİ BEY (İzmir) — Efendim! Hamdi Bey arkadaşımız hali tabiiye göre beyanı mü-talâa ettiler. Hamdi Beyefendi hali tabiide olan bir vaziyeti muhakeme ederek bu neticeye varmıştır. Ma-lûmu âliniz, Halil Efe ve Parti Pehlivan davayı milli-de çok hizmet etmiş kardeşlerimizdir. O zaman bir vaziyet tahaddüs etmişti. Bu vaziyette alâkadardılar telâkkisi ile haneleri taharri edildi, bu adamların eş-yası İstiklâl Mahkemesince zaptedildi. Tabiidir ki bir defter yapıldı ve bu defter mucbince Maliyeye devre-dildi. Bu adamların doğrudan doğruya Kuvayı Mil-liyeye mensup oldukları ve çok fedakârlık yaptıkları sabit olduğundan dolayı müracaat ediyorlar ve diyor-lar ki; bizi Etem Çetesi mensubuz diye hapsedtiler, mallarımızı aldılar, veriniz, şimdi emaneten mev-zu olan bu mallar hakkında Adliye Encümeni tetki-kat icra etmiş bu malların kendilerine iadesini kabul etmiştir. (Reye sesleri.)

MUSA KÂZİM EFENDİ (Konya) — Efendim! Bu eşyanın kadınlara ait olduğu zaten sabittir. Et-hem'e ait olduğuna dair bir delil de yoktur. Ayrıca mahkeme kararına hacet yoktur. Kendilerine iade edi-lebilir.

FERİDUN FİKRİ BEY (Dersim) — Efendim! Bendeniz de Musa Kâzım Efendi Hazretlerinin fi-kirlerine iştirak ediyorum. Ayrıca mahkeme kararı-na hacet yoktur.

REİS — Efendim! Mazbatayı reynize arz ediyor-um. Kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul etme-yenler lütfen el kaldırsın... Mazbata kabul edilmiştir.

7. — Cidali milliye iştirak ederek muhtelif cep-helerde veya dahili isyanların itfasında bilfiil hizmet eden 167 zatın İstiklâl Madalyası ile taltifine dair (3/424) numaralı Başvekâlet tezkeresi ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatası. (1)

REİS — Vardır, okunacaktır:

Büyük Millet Meclisi
Riyaseti Celilesine

15 Mayıs 1335 tarihinden itibaren cidali milliye iştirak ve muhtelif milli cephelerde veya dahili isyan-ların itfasında bilfiil hizmet ederek hüsnü hizmetle-ri görüldüğü Müdafaa-i Hukuk Heyetleri ile makama-tı muhtelifi resmîyeden mürsel tahkikat varakaları ile sabit olduğu cihetle takdirname veya istiklâl ma-

(1) Defter zaptın sonuna merbuttur.

Erol Toy

51

- TEVFİK - Elbette İ..Tut ki koşul koydular...Uymazsın İ..
- PARTİ - Ya,şimdi konulan koşullara onlar da uymazsa İ..
- ETEM - Bu da düşünülmesi gereken bir sorun Parti Pehlivan...O zaman da,vurur yarar geçeriz İ..
- PARTİ - Bak Beyim İ..Anların zamanınız az...Büsbütün tüketmek de yersiz...Ne var ki,biz ölüm yoldaşlarıyız...Daha kimseler yokken,buyurduğunuz gibi biz vardık...Belki kimseler kalmayınca da kalmaya koşuluyuz bu yüzden... Ve hiç bir pazarlık sözkonusu olmaksızın,yaşamaya,vuruşmaya ve ülkenizi bağımsızlığını,toplumunuzun özgürlüğünü sağlamaya zorunluyuz...Bir yer gelende kıvırtıp kaçmak,sonrakilerin harcıdır...Bizim olamaz...Olamayan da da,size son bir kez daha yalvarıyorum...Şu sınırdan öteye geçmeyen... Vurulmak amacıyla yola çıktığımız düşmanımızla,ne adına olursa olsun, uzlaşmayın...Ve eğer geçmeye kalkarsanız,bilin ki,şuracıkta ölmenisten hiç bir farkı kalmayacaktır,Hatta,daha bile beteri,kendi gözünüzde ölüm seçmiş olacaksınız...
- TEVFİK - Söyledik sana Parti Pehlivan...Söylev zamanı değil...Ağabeyimiz orda... Ya bizimlesin,bizimle birlikte geleceksin...Ya da kalıp,İsmet'e teslim olacaksın.Ondan sonrası,enların bileceği bir şey İ..
- PARTİ - Neyleyeceklermiş onlar ?
- TEVFİK - Bir güzel asarlar,İsyan ettiniz diye ?
- PARTİ - Hani kanıtı ? İsyan eden adam,elinde güç varken de,çarpmaya girse de, onları yenebilecek durumda ise,kime inandırırılar ?
- ETEM - Biz inandırmaya çalıştık mı ?
- PARTİ - Bize taraftarlar Beyim İ..Böyle bir gereksinim yoktu...Ya düşmanımızdılar...Yenebilseler bizi bitereceklerdi...Ya yoldaşlarımızın karşı tarafın sillesini yemişlerdi...Ama,şimdi öyle mi ? Yoldaşlar,birbirini suçlamak ta...Hen de hıyanetle İ..Elbette kanıt gerek..
- TEVFİK - Onlar seni kurşuna dissinler...Sen kanıt aramaya ruh çağır öyle mi ?
- PARTİ - Öyle Beyim İ..Çünkü,saten bizim yaptığımız iş ruh çağırma...Tarihin ruhumu ama...Ve haksız kılıma dokunan,önce mavzerimizin namlusuyla...Sonra da tarihin namlusuyla burun buruna gelir ki İ..
- ETEM - Keşke bunları daha önce konuşsaydık İ..
- TEVFİK - Konuşamazdık İ..İsliilik öyle gerektiriyordu...
- PARTİ - İş işten geçmiş değil İ..Bir neden aydunur,çağırarası Reşit Beyi de İ..
- ETEM - Artık mümkün değil İ..
- TEVFİK - Geciktik bile İ..Acele etmemiz gerekiyor...
- ETEM - Bütün takımınla birlikte gelebilirsin istiyorsan İ..
- PARTİ - Sağel Beyim İ..Ben bağladığım gibi kalmaya,kalamassan ölmeye kararlıyım Keşke sen de dinlesen beni...
- TEVFİK - Kendi eliyle intihar etse İ..
- PARTİ - Edemiyorsa,emir verse bana İ..
- TEVFİK - Sen delirdin mi ?
- ETEM - Sana öyle mi geliyor Ağabey ?
- PARTİ - Yoldaşım olsaydın beyim İ..Hiç düşünmeden çeker vururdum,salacağımıza...

⁷⁰⁵ Erol Toy Özel Arşivi, Erol Toy, Parti Pehlivan Tiyatro Oyunu (Basılmamış Daktilo Metin), 1973.

yazık ki, komutana el kalkmaz...

TEVFİK - (Sürüklercesine.) Amma da uzattınız...Geç kaldık !..

ETEM - Orda herkese yer var !..

PARTİ - Sizinle gidecek olanlar dışarda hazır Beyim !..Yolunuz açık olsun !..

TEVFİK - (Çıkarken duraklar.) Burda dokuz kişi var !..

ETEM - Dokuz kişi mi ?

PARTİ - Reşit Beyle birlikte 12 kişisiniz !..

ETEM - Anlamadım !..

TEVFİK - Biz 12 bin kişi için anlaşma yaptık..

PARTİ - Madem ki gidiyorsunuz,siz sadece kendiniz için anlaşma yaptınız Beyim !.

TEVFİK - Olmaz bu !..Mümkün değil !..

ETEM - Hele emri verelim !..(Dışarıya) At bin !..

TEVFİK - Onlardan başka kimse yok...(Parti'ye.) Senin başının altından çıktı değil mi ?

PARTİ - Öfkende haklısın Tefvik Bey !..Ama,yorumunda haksızsın...Bunca zamandır yoldaşız...Kuvvayı Milliyeyi siz anlamadıysanız,ilerde başkaları nasıl anlayabilir ?

ETEM - Bunun bir önemi var mı ?

PARTİ - Hiç bir önemi yok beyim...Biz,özgürlük ve bağımsızlık uğruna canımızı vermek için burdayız...Ne şimdi,ne ilerde bir şey almayı hiç düşünmedik ki,başkalarının değerlendirmesi bir anlam taşısın !..

ETEM - Kal sağlıcakla,Parti Ağa !..Yerinde olmayı öyle isterdim ki...(Çıkar.)

TEVFİK - Kal da,ölürken pişman ol !..(Çıkar.)

PARTİ - Zerre kadar pişman olsam,at binmek zor değil ki !..

P E R D E İ N E R

Erol Toy

EK 22: Parti Pehlivan'ın Kızları Saadet Yavubalkan ve Zeliha Yavuzbalkan'ın Tarık Buğra'ya Yazdıkları mektupdan⁷⁰⁶

Babam Parti Pehlivanın Küçük Ağa öldürmedi.
- Bu Tarihi gerçeklere aykındır. Babam 7 Ağustos 1941 de
hasretini çektiği özgür vatan Taprazında Eceliyle öldü.
- Babam Parti Pehlivanın vatan haini değildir. Vatan kahra-
manıdır. Kurtuluş savaşında Konyalı bir gazi. Gagasında
İstiklal Madalyası almıştır.
- Babam Parti Pehlivanın Eskiği değildir. Çerkez Etemin
kurultayına katılan Yunan ordusunun Çerkez çirimi-
sinde, her Türkü gerileten yaka getiren, Ankaralı orduları
m Püskürtten bir yigittir.
- Babam Parti Pehlivan Masal Adamı değildir. Tarihle malolme
kumaya Milliye kahramanıdır.
- Babam her yürekli bir adam değildir. Kurtuluş savaşı
nın o cehennem günlerinde akıl almay kahramanlık bolla-
vatan Taprazın Konyalı subayın bir cinas adamıdır.

EK 23: TRT'ye Karşı Tazminat Davası⁷⁰⁷.

Dizide, Küçük Ağa tarafından öldürülmüştü:
22 Mayıs 1984

Parti Pehlivan'ın kızları, TRT'den 20 milyon lira tazminat istiyor

Parti Pehlivan olarak tanınan Mehmet Başkak'ın kızları, "İstiklal madalyası alan babamız Parti Pehlivan'ı, TRT büyük bir tarih hatası yaparak Küçük Ağa'ya öldürttü. Oysa babamız 1941 yılında Manisa'da eceliyle öldü" dediler.

YÜKSEL GÖRDES
MANİSA — Yazar Tarık Buğra'nın TV'ye uyarlanan "Küçük Ağa" dizisinin yanlışları sürerken, filmde "Küçük Ağa" tarafından öldürülen "Parti Pehlivan"ın yakınları olayda tarihsel bir yanlış yapıldığı ve gerçek dışı olaylara yer verildiği gerekçesiyle 20 milyon liralık maddi ve manevi tazminat davası açtılar.

Ulusal Kurtuluş Savaşımızın önde gelen adlarından biri olan "Parti Pehlivan" Mehmet Başkak'ın kızları Ayşe Özaltın (74) Saadet Yavuzbalkan (57) ve Zeliha Yavuzbalkan (59) babalarının öldürülmediğini, 1941 yılında eceliyle vefat ettiğini bildirdiler. Bu nedenle TRT aleyhine 20 milyon liralık maddi ve manevi tazminat davası açan "Parti Pehlivan"ın kızları şöyle konuştular:

"İstiklal Madalyası alan babamız savaşta bir gözünü kaybederek gazi oldu. Manisa'da yaşayan babamız Parti Pehlivan, 1941 yılında yine burada öldü. TRT büyük bir tarih hatası yaparak, vatan için canını ortaya koyan babamız Parti Pehlivan'dan bu hatanın düzeltilmesini istiyoruz. Yine TRT aracılığıyla duyurulmasını istediğimiz, Parti Pehlivan'ın bir hain olmadığı ve bir kahraman olarak vatana hizmet etmiş olduğudur. Bu nedenle TRT aleyhine dava açıyoruz."

PARTİ PEHLİVAN KİMDİR?
Gerçek adı Parti Mehmet Pehlivan'a olan ve Cumhuriyet döneminde Başkak soyadını alan Parti Pehlivan, işgalden ön-

ce Manisa Cezaevinde başgardı-yandı.

9 Eylül 1922'de işgalciler deni-ze dökülene dek Atatürk ve İsmet Paşa ile birlikte çarpışan Parti Pehlivan bir gözünü de yitirdi. Atatürk kendisi-ne Millet Meclisi kararıyla iki çitlik armağan etti ve albay rüt-besiyle istiklal madalyasıyla tal-tif etti. Parti Pehlivan'ın bir de emekli maaşı bağlandı.

"PARTİ PEHLİVAN"IN KIZLARI TRT'Yİ MAHKEMEYE VERDİ: Ulusal kurtuluş savaşımızın ön de gelen adlarında biri olan "Parti Pehlivan" Mehmet Başkak'ın kızları Saadet Yavuzbalkan ve Zeliha Yavuzbalkan, "Küçük Ağa" dizisinde büyük bir tarih hatası yapıldığını belirterek TRT hakkın da 20 milyon liralık maddi ve manevi tazminat davası açtılar. (Fotoğraf: YÜKSEL GÖRDES)

⁷⁰⁶ Türkan Yavuzbalkan'ın Özel Aile Arşivi.

⁷⁰⁷ Cumhuriyet, 22 Mayıs 1984, ssy.

Resim 1: Taner Baskır’ın Özel Aile Arşivi: Parti Pehlivan’ın Saati.

⁷⁰⁸ Cumhuriyet, 22 Mayıs 1984, ssy.

Resim 2: Taner Baskır'ın Özel Aile Arşivi: Parti Pehlivan'ın Bıçağı.

Resim 3: Türkan Yavuzbalkan'ın Özel Aile Arşivi, Parti Pehlivan'ın Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası.

Resim 4: Taner Baskır'ın Özel Aile Arşivi: Sağda oturan Parti Mehmet Pehlivan.

Resim 5: Taner Baskır'ın Özel Aile Arşivi: Parti Mehmet Pehlivan⁷⁰⁹

Resim 6: Parti Pehlivan'ın Yunanlılara esir düşen karısı Gördesli Hatice Hanım⁷¹⁰

Resim 7: Solda oturan Parti Mehmet Pehlivan, sağda oturan Kako Mehmet, arkada ortadaki Halil Efe, solda ayakta duran Hancı Halid.⁷¹¹ Ayrıca yukarıdaki fotoğrafın bir örneği de, Anıtkabir, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi'nde Ege Bölgesi Kuva-yı Milliye'leri bölümünde sergilenmektedir.

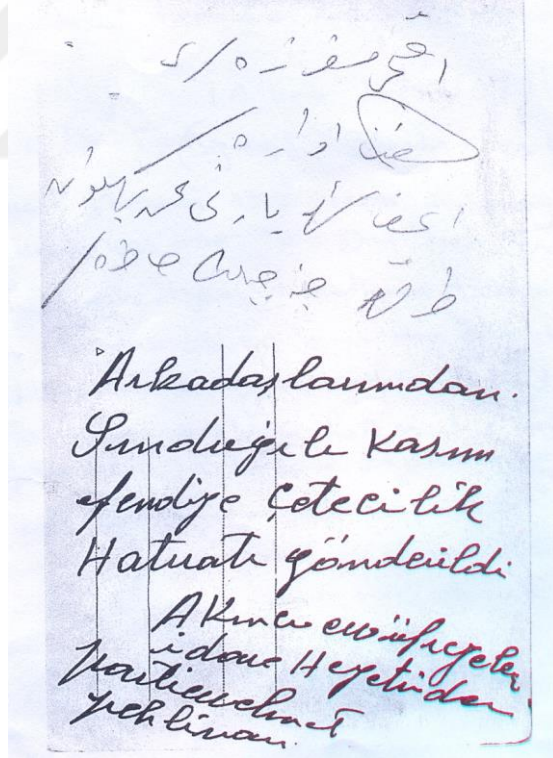
⁷⁰⁹ Taner Baskır'ın Özel Aile Arşivi.

⁷¹⁰ Tülay Cengiz, Küçük Ağa'nın Pehlivan'ı Tarık Buğraya Dert Oldu, **Haftalık Haber Dergisi Nokta**, (28 Mayıs-3 Haziran 1984) Yıl:2, Sayı: 14, s. 25.

⁷¹¹ Taner Baskır'ın Özel Aile Arşivi. Ayrıca Mehmet Özel eserinde, bu fotoğrafta Pehlivan'ı "Gaddar Pehlivan" olarak tanıtmıştır. Mehmet Özel, **Cephelerden Kurtuluş Savaşı'na**, C. II. Ankara Ticaret Odası Yayınları, Ankara, 2005, s. 44.

Resim-8: Türkan Yavuzbalkan'ın Özel Aile Arşivi. Düğün töreni, önde oturan şapkalı Parti Mehmet Pehlivan, sağında oturan eşi Gördesli Hatice Hanım.

Resim 9: Parti Pehlivan'ın silah arkadaşı Kasım Karaca'ya imzaladığı resim. Resmin arka yüzünde, Akıncı Müfrezeleri Heyet-i İdare Azasından Parti Mehmet Pehlivan çetecilik hatırası yazmaktadır.⁷¹²

⁷¹² Rasih Selçuk Uysal, *Sındırgılı'nın Kitabı*, Grafmat Basım, İzmir, 2007, ss. 357-358.

Resim 10: Oturanlar sağdan sıra ile 3.Tümen Komutanı Albay Bekir Sami, No. 1 Bursa Valisi Hacı Muhittin (Çarıklı), No. 2 Çerkez Ethem, No. 4 Tisalya Yenişehirli Hafız Hüseyin, No. 5 Çerkez Ethem'in Kardeşi Yüzbaşı Tevfik, No. 6 Bursa Alay Komutanı Remzi, No. 7 Çerkez Ethem'in İcra vasıtası yani Celladı İbrahim Çavuş, No. 8 Yüzbaşı İzmirli Ethem, No. 9 Bursa Polis Müdürü Nuri,⁷¹³ Ayakta ortada duran, palabıyıklı Parti Mehmet Pehlivan.

Resim 11: Ayakta ortada duran, Parti Mehmet Pehlivan.⁷¹⁴

⁷¹³ Apak, s. 162; Vandemir, s. 6; Hacı Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları, s. 311-312.

⁷¹⁴ Hacı Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları, s. 312. Ayrıca resim 10 ve 11, Çarıklı'nın eserinin 2014 yılı baskısında yer verilmiştir. Ortada ayakta duran kişi hakkında Kayserili Hacı Ömer (Ethem'in Bayraktarı) şeklinde bir açıklama yapılmış diğerinde de hiçbir açıklama yapılmamıştır. Teşhisimize göre bu kişi Parti Pehlivanıdır.

Resim 12: Bir Kuva-yı Milliye Gurubu⁷¹⁵, Anzavur takibinde Akıncı Efeler⁷¹⁶
Soldan 3. üncü kişi, Parti Mehmet Pehlivan.

Resim 13: Kaymakam İbrahim Ethem Akıncı Anıtı (ortada), Parti Pehlivan (solda) ve sağda Makbule Hanım⁷¹⁷

⁷¹⁵ Özel, **Cephelerden Kurtuluş Savaşı'na**, s. 50.

⁷¹⁶ Ali Ulvi Özdemir, **Anılarda Kuva-yı Milliye**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2012, s. 422.

⁷¹⁷ Milli Mücadele'de Demirci Akıncıları ile Yunanlılara karşı gerçekleştirdikleri kahramanlık nedeniyle, Demirci Kaymakamlığı tarafından, Demirci'ye, İbrahim Ethem Akıncı, Gördesli Makbule ve Parti Pehlivan'ın anıtları dikilmiştir. Açılışı 30 Ağustos 2010 tarihinde yapılmıştır. www.demirci.gov.tr/default_bO.aspx?id. (18.03.2015)

Resim 14: Parti Pehlivan'ın Manisa Şehzadeler ilçesindeki Çatal 1 Mezarlığındaki Kabri.